

PROIECTANT GENERAL – Consorțiu,



ARHICON



UNIVERSITATEA DE ARHITECTURĂ ȘI URBANISM
ION MINCU - BUCUREȘTI
CENTRUL DE CERCETARE, PROIECTARE,
EXPERTIZĂ ȘI CONSULTING

Strada Academiei 18-20, 010014 - BUCUREȘTI, ROMANIA, Tel: 307.71.05 ; 307.71.90 fax 307.71.05 cod fiscal R14771110



INSTITUTUL MUNICIPAL DE PROIECTĂRI
„CHIȘINĂU PROIECT”



UNIVERSITATEA TEHNICĂ
A MOLDOVEI

LIDER - Arhicon București

UAUIM-CCPEC București

IMP Chișinău Proiect

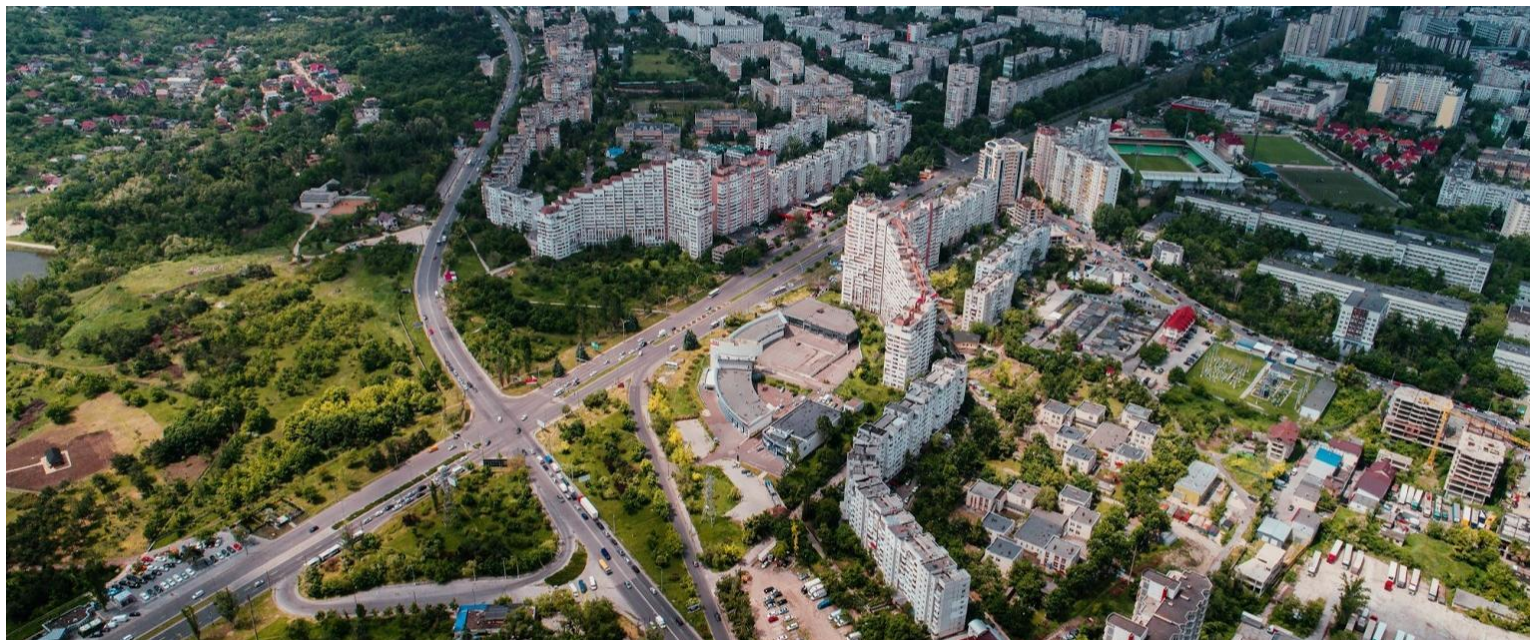
UTM Chișinău

PLAN URBANISTIC GENERAL MUNICIPIUL CHIȘINĂU

STUDIUL DE FUNDAMENTARE COOPERARE TERITORIALĂ

PLAN URBANISTIC GENERAL

Municipiul CHIȘINĂU



Studiu de fundamentare
COOPERARE TERITORIALĂ
Versiunea 5.1

Mai 2026

COLECTIV ELABORARE:

LEADER CONSORTIU:

Arhicon București
Arh. Nicu Moldovan

ASOCIATI

**UAUIM-CCPEC București, I.M.P. CHIȘINĂU PROIECT,
U.T.M. – F.U.A Chișinău**

Coordonator proiect PUG:

prof.,emerit dr.,arh., Florin MACHEDON

Sef proiect PUG:

lect.,dr., urb.-dipl. Mihai MOȚCANU-DUMITRESCU

Elaborare studiu:

Dr. Urb. Cristina Balan



Tehnoredactare:

Dr. Urb. Cristina Balan



STRUCTURA

1. DELIMITAREA OBIECTULUI STUDIAT	6
1.1. Delimitarea obiectului studiului, a ariei de analiză și a aplicabilității pentru PUG	6
1.2. Motivatia studiului.....	6
1.1.1. Sintetizarea demonstratiei facute în studiu.....	8
1.1.2. Aplicabilitatea studiului pentru PUG.....	10
1.1.3. Limitările studiului.....	13
1.1.4. Integrarea studiului cu restul studiilor de fundamentare a PUG Chisinau	15
1.3. Metodologie	16
1.2.1. Obiectivele studiului.....	16
1.2.2. Ipoteze de cercetare și de lucru	17
1.2.3. Structura studiului.....	19
1.2.4. Analiza critică a calității datelor	20
1.2.5. Modelul de analiza	21
1.2.6. Metodologie	24
1.2.7. Strategia de abordare a studiului.....	26
1.2.8. Rezultate anticipate	27
2. EVALUAREA RELAȚIEI DINTRE PREVEDERILE PUG CHIȘINĂU 2007, EVOLUȚIILE TERITORIALE ȘI NECESITĂȚILE DE REACTUALIZARE	Error! Bookmark not defined.
3. ANALIZA CRITICĂ A SITUAȚIEI EXISTENTE (stadiul cunoașterii și exemple relevante)	29
3.1. Cooperare teritoriala la nivel international	30
3.1.1. Instrumente de implementare și finanțare relevante pentru cooperarea teritorială	31
3.1.2. Inițiative de cooperare europeană și internațională.....	Error! Bookmark not defined.
3.2. Cooperare teritoriala la nivel nivel national	105
3.2.1. Forme concrete de cooperare teritorială la nivel național.....	105
3.2.2. Inițiative de cooperare teritorială la nivel național	112
3.3. Cooperare teritoriala la nivel regional.....	124
3.3.1. Competențe distinctive	125
3.3.2. Rol strategic al regiunii centru	Error! Bookmark not defined.
3.3.3. Prioritati de dezvoltare.....	131
3.3.4. Initiative de cooperare la nivel regional.....	132
3.4. Cooperare teritoriala la nivel local	143
3.4.1. Date generale	143
3.4.2. Cooperare spațial-teritorială în Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane.....	145
3.4.2.1. Tendinte de evoluție	146

3.4.2.2. Priorități comune de dezvoltare	147
3.4.2.3. Inițiative și proiecte urbane	148
4. EVIDENȚIEREA ȘI IERARHIZAREA DISFUNȚIILOR, PRECUM ȘI A MECANISMELOR CAUZALE CARE LE-AU PRODUS.....	179
5. PROPUNERI DE ELIMINARE SAU DE DIMINUARE A DISFUNȚIONALITĂȚILOR	184
6. PRIORITĂȚI DE INTERVENȚIE	185
7. SCENARII ȘI ALTERNATIVE DE DEZVOLTARE.....	187
8. BIBLIOGRAFIE	193

NOTĂ METODOLOGICĂ

Reactualizarea P.U.G. Chișinău 2025-2026 trebuie să fie bazată pe evaluarea critică a implementării P.U.G. Chișinău 2007.

OBIECTUL ANALIZEI: ORAȘUL CHIȘINĂU. Municipiul și localitățile din componența se analizează din punct de vedere al contextului funcțional și teritorial, nu ca obiect direct al reglementării P.U.G.-ului vizat prin contract.

Principiul de bază: studiile de fundamentare ale P.U.G. Chișinău 2025-2026 sunt realizate ca suport pentru reactualizarea P.U.G. 2007, nu ca fundament pentru un P.U.G. nou. Accentul cade pe continuitate, trasabilitate, corecții justificate și fundamentate și asumare profesională din partea actorilor relevanți implicați.

Toate studiile de fundamentare sunt realizate prin raportare la obiectivul real al contractului: reactualizarea P.U.G.-ului aprobat în 2007 pentru orașul Chișinău. În consecință, analiza și recomandările studiilor nu urmărește proiectarea unui P.U.G. nou, ci evaluarea critică a implementării documentului existent și formularea de recomandări justificate pentru actualizarea lui.

Deși obiectul reactualizării îl reprezintă P.U.G.-ul orașului Chișinău, studiile de fundamentare trebuie să analizeze suficient relațiile funcționale dintre oraș și suburbii, respectiv localitățile din componența municipiului, prin:

- *verificarea mobilității zilnice, a fluxurilor funcționale, a suburbanizării, accesul la servicii și presiunea asupra infrastructurilor;*
- *verificarea analizei contextului municipal utilizat pentru a fundamenta P.U.G.-ul orașului.*

Fiecare analiză realizată prin studiile de fundamentare respective trebuie să producă recomandări clare și utile pentru reactualizarea P.U.G.-ului, nu simple observații generale:

- *ce prevederi din P.U.G. 2007 trebuie păstrate;*
- *ce prevederi trebuie ajustate sau eliminate;*
- *ce elemente noi trebuie introduse, dar numai dacă sunt justificate de evoluția orașului și de disfuncționalitățile constatate.*

Trasabilitate: PUG 2007 → situația existentă → studiu

Aceasta este axa centrală a analizei pentru fiecare studiu de fundamentare în parte. Fiecare studiu trebuie să demonstreze firul logic dintre documentul existent, transformările apărute în timp și concluziile propuse în prezent.

1. DELIMITAREA OBIECTULUI STUDIAT

1.1. Delimitarea obiectului studiului, a ariei de analiză și a aplicabilității pentru PUG

Prezentul studiu de fundamentare utilizează o abordare multi-scalară necesară înțelegerii proceselor teritoriale care influențează dezvoltarea orașului în limitele sale administrative.

Având în vedere caracterul extins al analizelor privind cooperarea teritorială, este necesară delimitarea explicită dintre **obiectul studiului**, **aria de analiză** și **aria de aplicabilitate urbanistică a rezultatelor**, pentru a distinge elementele cu rol de fundamentare față de cele cu aplicabilitate directă în cadrul PUG.

În acest sens, studiul operează la trei niveluri teritoriale:

Nivelul I – Teritoriul de reglementare urbanistică directă

Nivelul corespunde teritoriului administrativ al orașului Chișinău și reprezintă aria de aplicabilitate directă a prevederilor Planului Urbanistic General. La acest nivel sunt formulate direcțiile de dezvoltare urbană, organizarea funcțională, reglementările privind utilizarea terenurilor, infrastructurile, mobilitatea și măsurile de intervenție urbanistică. Acesta reprezintă teritoriul de aplicabilitate directă al PUG și nivelul asupra căruia se transferă concluziile operaționale ale studiului.

Nivelul II – Teritoriul de influență funcțională

Nivelul include municipiul Chișinău, unitățile administrativ-teritoriale suburbane și relațiile funcționale periurbane analizate din perspectiva fluxurilor de mobilitate, proceselor de suburbanizare, infrastructurilor comune, serviciilor publice și interdependențelor economice. Analiza are rol diagnostic și explicativ și este utilizată pentru înțelegerea presiunilor externe exercitate asupra dezvoltării orașului. Rezultatele obținute la acest nivel sunt utilizate pentru identificarea factorilor externi care influențează dezvoltarea orașului.

Nivelul III – Contextul regional, național și european

Nivelul include relațiile de cooperare teritorială, mecanismele de finanțare, politicile și rețelele de cooperare relevante pentru dezvoltarea Chișinăului. Aceste elemente sunt utilizate exclusiv pentru fundamentarea strategică, identificarea oportunităților de implementare și susținerea scenariilor de dezvoltare.

Prin urmare, referirile la municipiul Chișinău, teritoriile suburbane, relațiile periurbane și mecanismele de cooperare teritorială trebuie interpretate ca analiză de context și influență funcțională, utilizată pentru fundamentarea procesului de planificare urbană. Aceste elemente au rol diagnostic și strategic și sunt valorificate numai în măsura în care generează implicații asupra dezvoltării orașului Chișinău.

Motivația studiului

Studiul urmărește fundamentarea procesului de reactualizare a Planului Urbanistic General prin analizarea relațiilor de cooperare teritorială și a factorilor externi care influențează dezvoltarea orașului.

În acest sens, referirile la municipiul Chișinău, unitățile administrativ-teritoriale suburbane, relațiile periurbane și mecanismele de cooperare teritorială sunt utilizate ca elemente de context și influență

funcțională, necesare înțelegerii proceselor care afectează evoluția orașului.

Analiza acestor relații nu urmărește extinderea domeniului de reglementare urbanistică al PUG, ci identificarea implicațiilor acestora asupra dezvoltării spațiale, funcționale și operaționale a orașului Chișinău.

Elaborarea prezentului studiu este motivată de necesitatea abordării complexe a proceselor de dezvoltare urbană și cooperare teritorială ale Municipiului Chișinău, în condițiile în care capitala Republicii Moldova se confruntă simultan cu transformări structurale și cu presiuni externe semnificative.

În primul rând, motivația se fundamentează pe rolul Chișinăului ca principal pol urban, economic și cultural al țării, dar și ca nod de conectivitate regională. Orașul Chișinău reprezintă principalul pol urban și concentrează o parte semnificativă a funcțiilor terțiare (servicii, administrație, educație superioară, cultură), conform datelor statistice naționale și documentelor strategice de dezvoltare teritorială (Biroul Național de Statistică, 2024; Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”). Presiunile generate asupra infrastructurilor și serviciilor publice sunt reflectate și în analizele teritoriale elaborate pentru reactualizarea PUG. Lipsa unei coordonări coerente cu teritoriile limitrofe conduce la dezechilibre majore: suburbanizare accelerată, fragmentare funcțională, dezvoltări imobiliare necorelate cu rețelele de utilități și transport, precum și polarizarea socio-economică a cartierelor (OECD, 2020; ESPON, 2021).

În al doilea rând, motivația este legată de integrarea Republicii Moldova și a Municipiului Chișinău în rețelele și programele europene de cooperare teritorială. Dincolo de dimensiunea financiară, participarea la instrumente precum Interreg NEXT, Horizon Europe sau URBACT presupune existența unor mecanisme administrative și tehnice capabile să susțină planificarea și implementarea proiectelor (Comisia Europeană, 2021; URBACT, 2023). Pentru Chișinău, aceasta înseamnă trecerea de la un model reactiv, bazat pe proiecte punctuale, la un model strategic și integrat, în care cooperarea urban–regională este aliniată atât obiectivelor Planului Urbanistic General, cât și politicilor europene de coeziune, digitalizare și tranziție verde.

Un alt argument major îl reprezintă presiunile de ordin climatic și de mediu. În lipsa coordonării direcțiilor și propunerilor de evoluție spațială la nivelul municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane, există riscul de amplificare a fenomenelor de insulă de căldură urbană, poluarea aerului, riscul de inundații și degradarea spațiilor verzi (European Environment Agency, 2023; IPCC, 2023). Cooperarea teritorială este tratată în cadrul studiului ca instrument relevant pentru implementarea soluțiilor bazate pe natură, a coridoarelor verzi-albastre și a proiectelor integrate de mobilitate durabilă (Territorial Agenda 2030; ESPON, 2021).

Nu în ultimul rând, motivația se sprijină pe imperativele de consolidare a capacității instituționale. Implicarea administrațiilor locale în proiecte internaționale a generat deja un transfer de know-how relevant în managementul proiectelor, planificare strategică și utilizarea tehnologiilor GIS (URBACT, 2023; Interreg Europe, 2022). Studiul propus vine să capitalizeze aceste progrese și să le integreze într-un cadru coerent de dezvoltare urbană și teritorială.

Astfel, motivația generală a studiului rezidă într-un set de rațiuni fundamentale care reflectă nu doar provocările actuale ale Chișinăului, ci și direcțiile strategice de dezvoltare.

În primul rând, se evidențiază necesitatea alinierii dezvoltării urbane la standardele europene de coeziune și reziliență. Orașul, aflat într-o etapă de tranziție marcată de presiuni sociale, economice

și de mediu, nu mai poate evolua izolat, ci trebuie să se integreze într-un cadru european de politici și bune practici (New Leipzig Charter, 2020; Urban Agenda for the EU). Această aliniere nu se reduce la adoptarea unor normative tehnice sau de reglementare, ci implică o transformare profundă a modului în care sunt concepute procesele de planificare, gestionare și implementare a proiectelor urbane. Astfel coeziunea teritorială și reziliența devin criterii definitorii pentru viitorul capitalei (conform exemplelor comparative analizate în capitolul 3.1).

În al doilea rând, studiul este motivat de nevoia creării unei viziuni integrate de cooperare teritorială, capabilă să articuleze relațiile Chișinăului la patru niveluri interdependente: internațional, național, regional și local (municipiul Chișinău și UAT suburbane). La nivel internațional, cooperarea cu partenerii europeni și transfrontalieri oferă acces la resurse, expertiză și rețele tematice, la nivel național, Chișinăul trebuie să-și consolideze rolul de pol de creștere, conectat funcțional cu celelalte centre urbane majore, la nivel regional (Strategia Națională de Dezvoltare Regională; World Bank, 2020; OECD, 2021), capitala trebuie să asigure un echilibru între propria dezvoltare și cea a regiunii Centru, evitând polarizarea excesivă iar la nivel local, devine esențială consolidarea legăturilor cu localitățile periurbane, prin mecanisme de coordonare interinstituțională și proiecte integrate (Strategia Națională de Dezvoltare Regională; OECD, 2020; World Bank, 2023). Numai o asemenea viziune multi-scalară poate transforma Chișinăul într-un nod urban competitiv și sustenabil (conform analizei prezentate în capitolele 3.1–3.4).

Un al treilea element motivațional îl constituie pregătirea terenului pentru implementarea Planului Urbanistic General. În absența unei corelări între orientările PUG și instrumentele de finanțare disponibile la nivel european și internațional, documentul riscă să rămână un exercițiu teoretic. Studiul actual oferă puntea necesară între planificarea strategică și resursele concrete de implementare, prin identificarea corespondenței dintre nevoile urbane și mecanismele de finanțare transfrontaliere, europene și internaționale. În acest fel, Planul Urbanistic General nu va fi doar un document de reglementare ci și un instrument operațional de atragere și utilizare a resurselor pentru modernizarea infrastructurii, protecția mediului, digitalizare și creștere economică (conform exemplelor comparative analizate în capitolul 3.1).

În ansamblu, studiul se fundamentează pe ideea că modernizarea Chișinăului nu poate fi concepută fără o aliniere europeană, o cooperare multi-nivel, o corelare între planificare și finanțare și o guvernare locală coerentă. Aceste patru dimensiuni constituie nu doar motivația teoretică a cercetării, ci și premisa transformării capitalei într-un centru urban capabil să răspundă exigențelor prezentului și provocărilor viitorului (conform analizei prezentate în capitolele 3.1–3.4).

1.1.1. Sintetizarea demonstrației facute în studiu

Demonstrația dezvoltată prin acest studiu a urmărit să evidențieze faptul că dezvoltarea orașului Chișinău este influențată de relațiile funcționale stabilite cu teritoriile periurbane, cu nivelul național și cu rețelele europene și internaționale de cooperare.

Prin urmare, cooperarea teritorială este tratată ca factor suport al dezvoltării urbane și nu ca obiect independent de reglementare.

Analiza realizată pe baza datelor statistice disponibile, a literaturii de specialitate și a exemplelor prezentate în capitolele 3.2–3.4 sugerează existența unor relații funcționale între dinamica demografică, mobilitate și procesele de suburbanizare. Migrația, suburbanizarea și schimbările

structurii populației pe vârste și gospodării poate exercita presiuni semnificative asupra pieței locuințelor, asupra infrastructurilor edilitare și asupra serviciilor publice, așa cum rezultă din analiza tendințelor prezentate în capitolele 3.4.2.1 și 3.4.2.2. Fără o viziune de cooperare la nivel local, aceste fenomene tind să genereze dezechilibre funcționale și sociale, amplificând polarizarea între centrul urban și periferii, conform concluziilor formulate în literatura de specialitate privind guvernanta metropolitană și dezvoltarea periurbană (OECD, 2021; ESPON, 2021).

Totodata, demonstrația sugerează că dezvoltarea teritorială a Chișinăului nu poate fi coerentă fără o guvernanta integrată cu localitățile învecinate. Expansiunea necontrolată a zonelor rezidențiale și comerciale în periurban, lipsa de coordonare a rețelelor de transport și de utilități, precum și fragmentarea administrativă determină disfuncționalități majore.

Analiza cadrului european și internațional prezentată în capitolul 3.1 indică faptul că integrarea în rețele de cooperare transfrontalieră facilitează accesul la instrumente de finanțare și schimb de expertiză, conform documentelor programelor Interreg Europe, URBACT și Horizon Europe.

Programele Interreg NEXT, Horizon Europe, URBACT și LIFE oferă cadre de cooperare și implementare utilizate frecvent în proiecte urbane și teritoriale (Interreg Europe, 2022; URBACT, 2023; Comisia Europeană, 2021). În acest sens, rezultatele studiului susțin posibilitatea utilizării PUG ca instrument strategic și operațional.

Totodată, la nivel național și regional, analiza evidențiază indicii privind rolul Chișinăului ca pol de creștere trebuie echilibrat printr-o dezvoltare policentrică, în care capitala să acționeze ca un motor al modernizării, dar și ca partener al altor centre urbane (conform literaturii de specialitate citate: OECD, 2021; ESPON, 2021). Această abordare evită riscul polarizării excesive și contribuie la crearea unor sinergii funcționale care să susțină coeziunea teritorială a întregii țări.

Un alt aspect important al demonstrației îl constituie evidențierea presiunilor de mediu și climatice. Fără cooperare teritorială, Chișinăul riscă să intensifice fenomenele de insulă de căldură, poluarea aerului, riscul de inundații și degradarea zonelor verzi (conform exemplelor comparative analizate în capitolul 3.1). Rezultatele obținute indică posibilitatea ca soluțiile bazate pe natură, coridoarele verzi-albastre și politicile comune de reziliență climatică să necesite un cadru integrat de guvernanta și să poată fi implementate eficient doar prin parteneriate intercomunale și internaționale.

Sintetizând rezultatele, analiza permite formularea unor orientări preliminare:

- Dezvoltarea urbană a Chișinăului trebuie aliniată la standardele europene de coeziune și reziliență.
- Cooperarea teritorială multi-nivel este esențială pentru a corela planificarea urbană cu instrumentele de finanțare și pentru a asigura coerența politicilor de dezvoltare.
- Planul Urbanistic General trebuie să devină un document strategic și operațional, capabil să fundamenteze direcțiile de dezvoltare printr-o corelare directă cu resursele externe și cu parteneriatele europene.
- Consolidarea relațiilor dintre municipiul Chișinău și UAT suburbane poate sustine gestionarea complexității fenomenelor urbane și consolidarea unei direcții comune de dezvoltare. Aceste orientări rezultă din analiza integrată a exemplelor internaționale, a cadrului național și regional și a relațiilor funcționale identificate la nivel local (conform analizei prezentate în capitolele 3.1–3.4).

În ansamblu, demonstrația realizată sugerează că viitorul Chișinăului depinde de capacitatea sa de

a se transforma dintr-un oraș cu dezvoltare fragmentară într-o capitală modernă, rezilientă și competitivă, ancorată în rețelele europene și susținută de mecanisme de cooperare funcționale . Această perspectivă nu reprezintă doar un deziderat teoretic, ci și o direcție pragmatică, fundamentată pe analiza contextului actual și pe oportunitățile reale de transformare (conform analizei prezentate în capitolele 3.1–3.4).

1.1.2. Aplicabilitatea studiului pentru PUG

Aplicabilitatea prezentului studiu pentru Planul Urbanistic General al orașului Chișinău rezidă în rolul său de instrument de fundamentare strategică, menit să asigure trecerea de la analiza diagnostic la orientări operaționale, compatibile cu cerințele contemporane ale planificării urbane. Analizele referitoare la municipiul Chișinău, relațiile cu unitățile administrativ-teritoriale suburbane și mecanismele de cooperare teritorială sunt utilizate exclusiv ca suport de diagnostic și fundamentare strategică.

Studiul oferă un cadru analitic integrat asupra dinamicilor teritoriale, economice și sociale care definesc capitala și unitățile administrativ teritoriale suburbane, construit pe baza analizelor prezentate în capitolele 3.1–3.4 și sintetizate în capitolele 4–7.

. Prin identificarea disfuncțiilor structurale, a riscurilor strategice și a priorităților de intervenție, documentul contribuie la consolidarea fundamentarii PUG. Astfel, planul urbanistic nu se mai limitează la reglementarea utilizării terenurilor și organizarea spațială a funcțiunilor, ci se sprijină pe o înțelegere aprofundată a proceselor de cooperare teritorială, a oportunităților de finanțare și a scenariilor de dezvoltare multiscalară (conform analizelor prezentate în capitolele 3.1–3.4).

În al doilea rând, studiul are rolul de a corela obiectivele PUG cu instrumentele de finanțare și cooperare internațională. Participarea Chișinăului la programe precum Interreg NEXT, Horizon Europe, URBACT sau LIFE este condiționată de existența unor documente strategice și urbanistice coerente, capabile să justifice nevoile și să definească proiecte fezabile. Prin analiza cadrului european de finanțare, studiul oferă PUG-ului un instrument operațional pentru conectarea direcțiilor de dezvoltare locală la resursele europene și internaționale. În acest fel, Planul Urbanistic General devine nu doar un document de reglementare, ci și o platformă de atragere și valorificare a investițiilor externe, în concordanță cu abordările promovate de OECD (2021), World Bank (2020) și Comisia Europeană (2021).

Totodată, studiul contribuie la integrarea dimensiunilor transversale în PUG: reziliența climatică, digitalizarea administrației, incluziunea socială și dezvoltarea economică sustenabilă, aspecte evidențiate prin analiza programelor și politicilor europene prezentate în capitolul 3.1. Acestea nu mai pot fi tratate ca teme marginale, ci trebuie să devină axe structurante ale planificării urbane. Studiul furnizează date, tendințe și exemple de bune practici internaționale care pot fi preluate și adaptate în reglementările și strategiile PUG (conform exemplelor comparative analizate în capitolul 3.1).

Nu în ultimul rând, aplicabilitatea studiului se reflectă în ierarhizarea priorităților de intervenție și în scenariile de dezvoltare urbană. Prin corelarea nevoilor identificate la nivel local cu oportunitățile de finanțare și cooperare la nivel european, studiul permite conturarea unor scenarii realiste de dezvoltare, care nu rămân la nivel declarativ, ci pot fi susținute prin resurse concrete și parteneriate funcționale (conform analizelor prezentate în capitolele 3.1–3.4).

Programele de finanțare, exemplele de proiecte și mecanismele de cooperare prezentate în cadrul studiului nu reprezintă propuneri urbanistice directe și nu generează reglementări în cadrul PUG. Acestea au rol orientativ și sunt utilizate exclusiv pentru susținerea etapelor de implementare ulterioară.

În concluzie, studiul reprezintă un instrument care poate sustine implementarea Planului Urbanistic General, întrucât oferă mai mult decât o simplă analiză de context, el asigură o fundamentare științifică a direcțiilor de dezvoltare, bazată pe diagnoze teritoriale, modele comparative și bune practici europene. Această fundamentare permite ca orientările PUG să fie ancorate într-un set solid de date, tendințe și scenarii verificabile, evitându-se caracterul declarativ și asigurând o orientare realistă a transformărilor urbane.

În același timp, studiul are rolul de a facilita conectarea la sursele externe de finanțare, identificând corespondența dintre nevoile locale și oportunitățile oferite de programele europene și internaționale. În acest fel, PUG devine nu doar un document de reglementare spațială, ci și un instrument strategic pentru atragerea de resurse, care poate contribui la modernizarea infrastructurii, protecția mediului și digitalizarea orașului.

De asemenea, studiul contribuie la integrarea Chișinăului în rețelele europene și regionale de cooperare, prin evidențierea cadrului instituțional și a mecanismelor de parteneriat care pot amplifica vizibilitatea și competitivitatea capitalei în spațiul internațional. Astfel, Planul Urbanistic General se sprijină pe o deschidere funcțională către exterior, care nu doar aduce resurse, ci și permite transferul de know-how și inovație urbană (conform exemplelor comparative analizate în capitolul 3.1).

Totodată, documentul fundamentează consolidarea guvernantei urbane și a unităților administrativ teritoriale suburbane, condiție esențială pentru gestionarea provocărilor complexe cu care se confruntă capitala.

Nu în ultimul rând, studiul creează un cadru coerent pentru tranziția capitalei către un model urban rezilient, sustenabil și competitiv, capabil să răspundă atât exigențelor de mediu și climă, cât și celor economice și sociale. În acest sens, PUG se va baza pe un suport științific și operațional care transformă Chișinăul într-un laborator de modernizare urbană, pregătit să facă față provocărilor prezentului și să valorifice oportunitățile viitorului (conform analizei prezentate în capitolele 3.1–3.4).

Prin urmare, concluziile formulate în cadrul studiului derivă din analiza comparativă a documentelor strategice, a programelor de cooperare teritorială și a exemplelor de bune practici prezentate în capitolele anterioare și trebuie interpretate ca elemente de fundamentare strategică, nu ca reglementări urbanistice directe

Raportarea studiului la PUG Chișinău 2007

Prezentul studiu utilizează drept bază de referință Planul Urbanistic General al orașului Chișinău aprobat în anul 2007, împreună cu documentele aferente de zonare funcțională, regulament local de urbanism și mecanismele de administrare a dezvoltării urbane, în vederea construirii unei relații explicite între prevederile existente, transformările teritoriale produse ulterior și direcțiile de actualizare necesare. PUG 2007 a fost construit pe principiile controlului dezvoltării urbane prin zonare funcțională, compatibilitatea utilizărilor terenurilor, controlul densităților, separarea

funcțiunilor incompatibile și administrarea dezvoltării urbane prin instrumente locale de reglementare.

Sistemul urbanistic existent a utilizat delimitarea zonelor rezidențiale, comerciale, industriale, speciale și a zonelor de dezvoltare sau revitalizare, având ca obiective controlul utilizării terenurilor, reducerea conflictelor funcționale, protecția spațiilor verzi și corelarea dezvoltării cu infrastructura și serviciile urbane.

În vederea fundamentării reactualizării PUG, prezentul studiu analizează nu doar contextul actual al cooperării teritoriale, ci și modul în care prevederile și ipotezele PUG 2007 s-au confirmat, s-au modificat sau și-au diminuat capacitatea de răspuns în raport cu dinamica urbană actuală.

Elemente ale PUG 2007 confirmate prin analiza actuală - Analiza critică realizată indică faptul că anumite principii structurante ale PUG 2007 își mențin relevanța și constituie în continuare baza dezvoltării urbane:

- **Controlul utilizării terenurilor și compatibilitatea funcțională** - PUG 2007 a tratat zonarea ca principal instrument de control al utilizării terenurilor și de separare a funcțiunilor incompatibile, urmărind reducerea conflictelor generate de dezvoltările necontrolate și menținerea echilibrului funcțional urban. Analiza actuală confirmă menținerea relevanței acestui principiu, întrucât procesele recente de extindere rezidențială, transformare funcțională și intensificare a utilizării terenurilor continuă să genereze presiuni asupra infrastructurilor și incompatibilități spațiale.
- **Corelarea densităților cu infrastructura urbană** - Regulamentul asociat PUG 2007 prevedea controlul densităților prin parametri urbanistici, condiții de ocupare și intensitate a utilizării terenurilor. Situația actuală confirmă necesitatea menținerii acestui mecanism, însă indică și apariția unor dezechilibre produse de creșterea mobilității, suburbanizare și extinderea dezvoltărilor în afara cadrului inițial analizat.
- **Protecția spațiilor verzi și limitarea efectelor negative ale dezvoltării** PUG 2007 prevedea limitarea efectelor generate de utilizări incompatibile, reducerea impactului poluării și protejarea spațiilor verzi. Transformările actuale confirmă necesitatea consolidării acestor obiective în raport cu noile presiuni climatice și de mediu.

Disfuncționalități rezultate după aprobarea PUG 2007

Analiza comparativă dintre prevederile existente și situația actuală evidențiază apariția unor disfuncționalități care nu erau integral anticipate la momentul elaborării documentului.

- **Extinderea proceselor de suburbanizare și depășirea cadrului urban analizat inițial** - PUG 2007 a fost construit predominant la nivelul orașului și al mecanismelor interne de zonare și administrare urbană. Structura documentului se concentrează asupra utilizării terenurilor din interiorul teritoriului reglementat și asupra controlului funcțional intern. În perioada ulterioară aprobării documentului s-au intensificat relațiile funcționale dintre oraș și unitățile administrativ-teritoriale suburbane, fiind înregistrate procese de suburbanizare, extinderea mobilității pendulare și dezvoltări periurbane cu impact direct asupra infrastructurilor și serviciilor urbane.
- **Fragmentarea administrativă și insuficiența mecanismelor de coordonare metropolitană** - Instrumentele PUG 2007 au fost construite pentru administrarea dezvoltării urbane locale și nu au inclus mecanisme explicite de cooperare metropolitană sau coordonare

interinstituțională extinsă.

În prezent, dezvoltarea funcțională a municipiului depășește limitele administrative ale orașului, ceea ce generează dificultăți privind coordonarea investițiilor, infrastructurilor și politicilor teritoriale.

- **Apariția unor teme urbane insuficient reprezentate în documentația existentă** - La momentul elaborării PUG 2007 nu aveau aceeași importanță actuală teme precum:
 - reziliența climatică;
 - adaptarea la schimbările climatice;
 - infrastructura verde–albastră;
 - digitalizarea administrației;
 - cooperarea teritorială multi-nivel;
 - integrarea în mecanisme europene de finanțare;
 - guvernanta între oras si localitatile periurbane

Aceste teme devin în prezent componente necesare reactualizării.

Relatia dintre PUG 2007 și necesitatea reactualizării

Prevederi și orientări PUG 2007	Situație actuală identificată	Disfuncționalități rezultate	Necesități de reactualizare
Controlul utilizării terenurilor prin zonificare funcțională	Intensificarea dezvoltărilor rezidențiale și comerciale	Presiuni asupra infrastructurii și apariția incompatibilităților funcționale	Revizuirea relației dintre funcțiuni, densități și infrastructuri
Corelarea dezvoltării cu parametri urbanistici și densități	Creșterea mobilității și extinderea teritoriilor funcționale	Suprasolicitarea rețelelor și dezechilibre spațiale	Integrarea relațiilor oraș–suburbii
Separarea funcțiunilor incompatibile	Apariția dezvoltărilor mixte și schimbări funcționale	Fragmentare funcțională	Actualizarea compatibilităților urbanistice
Zone de dezvoltare și revitalizare	Transformări economice și schimbări de utilizare	Nealinierii unor zone la dinamica actuală	Reanalizarea zonelor de restructurare
Administrare locală a dezvoltării	Extinderea relațiilor metropolitane	Lipsa mecanismelor de cooperare	Introducerea instrumentelor de cooperare teritorială

Prin urmare, analiza realizată indică faptul că studiul de cooperare teritorială nu contrazice principiile fundamentale ale PUG Chișinău 2007. Rezultatele evidențiază însă faptul că transformările teritoriale produse ulterior aprobării documentului au depășit parțial cadrul inițial de analiză și au generat disfuncționalități suplimentare asociate suburbanizării, extinderii relațiilor funcționale, presiunilor asupra infrastructurii și apariției unor noi teme de planificare.

În acest sens, reactualizarea PUG este fundamentată nu prin înlocuirea modelului existent, ci prin extinderea și adaptarea acestuia la condițiile actuale de dezvoltare urbană și cooperare teritorială.

1.1.3. Limitările studiului

Deși prezentul studiu de fundamentare reprezintă un instrument analitic valoros pentru orientarea proceselor de cooperare teritorială ale Municipiului Chișinău și pentru integrarea acestora în cadrul

Planului Urbanistic General, este necesar să fie evidențiate anumite limitări care pot influența gradul de detaliere și aplicabilitate a rezultatelor.

O primă categorie de limitări este legată de disponibilitatea și calitatea datelor statistice și teritoriale. Sursele de informații existente, atât la nivel local, cât și la nivel național și internațional, prezintă discontinuități sau metodologii de colectare diferite, ceea ce reduce comparabilitatea și uniformitatea analizelor. În lipsa unor baze de date exhaustive la scară teritorială extinsă, fenomene precum suburbanizarea, mobilitatea sau presiunea asupra infrastructurilor nu pot fi cuantificate cu precizie maximă. Această situație limitează gradul de acuratețe al proiecțiilor teritoriale și obligă la formularea unor scenarii cu marjă de incertitudine.

Un alt set de limitări derivă din cadrul urbanistic și normativ existent. Chișinăul și localitățile periurbane funcționează în prezent în lipsa unei guvernante formalizate, ceea ce face dificilă transpunerea în practică a unor politici de dezvoltare integrate. Diferențele dintre reglementările urbanistice aplicate la nivel municipal și cele din teritoriile limitrofe creează inconsecvențe funcționale și potențiale conflicte în utilizarea terenurilor.

De asemenea, studiul se confruntă cu limitări instituționale și operaționale. Capacitatea administrativă a municipality de a gestiona proiecte de cooperare internațională și de a accesa fonduri europene este încă limitată, în special în ceea ce privește resursele umane specializate. Lipsa unei structuri tehnice dedicate cooperării dintre municipiul Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane reduce posibilitatea implementării rapide și coerente a inițiativelor identificate.

Nu în ultimul rând, trebuie menționate și limitările externe și contextuale, care depind de factori ce nu pot fi controlați prin instrumente de planificare. Evoluțiile economice din regiune, volatilitatea piețelor financiare și schimbările de agendă politică pot influența semnificativ accesibilitatea fondurilor și prioritățile de cooperare. Totodată, ritmul accelerat al schimbărilor climatice și al transformărilor tehnologice face ca anumite soluții propuse să necesite actualizări periodice, pentru a rămâne relevante și eficiente.

În contextul limitărilor privind disponibilitatea și comparabilitatea datelor, rezultatele studiului trebuie interpretate ca instrumente de fundamentare și orientare strategică, utilizate pentru identificarea tendințelor, disfuncționalităților și oportunităților relevante pentru dezvoltarea orașului Chișinău.

Scenariile, direcțiile de intervenție și concluziile formulate nu au caracter predictiv sau normativ independent, ci reprezintă ipoteze de lucru și cadre orientative pentru susținerea procesului de reactualizare a Planului Urbanistic General.

În ansamblu, aceste limitări nu reduc relevanța studiului, dar conturează caracterul său orientativ. Documentul trebuie privit ca o bază de fundamentare științifică și tehnică, menită să ofere repere pentru decidenți.

Prezentul studiu utilizează informații provenite din surse statistice, documente strategice, programe de cooperare, exemple comparative și literatură de specialitate.

În condițiile existenței unor limitări privind actualitatea, accesibilitatea și comparabilitatea datelor, afirmațiile formulate trebuie interpretate ca elemente de fundamentare, analiză contextuală și orientare strategică.

Interpretarea rezultatelor s-a realizat prin corelarea informațiilor disponibile cu documentațiile

tematice, sursele utilizate și obiectivele procesului de reactualizare a Planului Urbanistic General. Afirmările referitoare la procese demografice, relații funcționale, tendințe teritoriale, oportunități de cooperare și mecanisme de implementare sunt formulate în raport cu nivelul de detaliere și disponibilitatea informațiilor utilizate.

Datele și exemplele incluse în studiu au rol de fundamentare și contextualizare și sunt utilizate pentru evidențierea tendințelor, disfuncționalităților și implicațiilor relevante pentru procesul de reactualizare a PUG, fără a avea caracter de validare exhaustivă a tuturor fenomenelor analizate.

1.1.4. Integrarea studiului cu restul studiilor de fundamentare a PUG Chisinau

Studiul dedicat cooperării teritoriale se constituie într-un element transversal, cu rol integrator, care potențează valoarea și aplicabilitatea tuturor celorlalte studii de fundamentare elaborate pentru Planul Urbanistic General al Municipiului Chișinău. Caracterul său integrat derivă din faptul că procesele de urbanizare și dezvoltare nu pot fi înțelese decât în relație cu teritoriile învecinate și cu rețelele naționale și europene în care capitala se inserează. În această logică, cooperarea teritorială devine nu doar un subiect de analiză în sine, ci și un cadru de referință pentru toate celelalte domenii tematice.

Legătura cu studiile demografice este evidentă prin prisma mobilității populației și a scenariilor de evoluție demografică. Fluxurile de migrație internă și internațională, suburbanizarea și schimbarea structurii populației pe vârste poate genera presiuni directe asupra locuirii, serviciilor publice și infrastructurilor (conform analizelor demografice și teritoriale prezentate în capitolele 3.4.2.1–3.4.2.2 și literaturii de specialitate privind dezvoltarea metropolitană – OECD, 2021). Din această perspectivă, cooperarea teritorială permite adaptarea politicilor urbane la realitățile socio-demografice și la necesitatea de a gestiona echilibrat raportul dintre municipiu și unitățile administrativ teritoriale suburbane.

În ceea ce privește dezvoltarea teritorială, studiul de cooperare oferă un cadru de armonizare a expansiunii urbane cu strategiile de densificare și echilibrare funcțională a teritoriului. Extinderea necontrolată a zonelor rezidențiale periurbane și fragmentarea funcțională pot fi contracarate doar printr-o planificare integrată la nivelul municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane (conform exemplelor comparative analizate în capitolul 3.1 și relațiilor funcționale identificate în capitolul 3.4.2).

La nivelul locuirii, integrarea este de asemenea esențială. Fenomenul de suburbanizare și presiunile asupra pieței imobiliare din Chișinău nu pot fi gestionate eficient fără o viziune comună la nivelul municipiului și al unităților administrativ teritoriale suburbane. Cooperarea teritorială permite elaborarea unor politici de locuire echilibrată, care să răspundă cererii crescânde fără a dezavantaja coeziunea socială și calitatea mediului (conform practicilor europene analizate în capitolul 3.1).

În planul dezvoltării economice, Chișinăul joacă rolul de pol de creștere, dar impactul său se resimte la scară regională și națională. Cooperarea teritorială devine instrumentul prin care capitala poate distribui mai echitabil beneficiile economice, prin parteneriate funcționale și integrarea în rețele de inovare și clustere regionale (OECD, 2021; World Bank, 2020).

Legătura cu infrastructura edilitară este la fel de importantă. Rețelele de apă, canalizare, energie și gestionare a deșeurilor nu pot fi planificate doar la nivel municipal, întrucât utilizatorii și impactul acestora se extind dincolo de limitele administrative. Cooperarea teritorială oferă cadrul pentru o

planificare integrată și sustenabilă a acestor sisteme vitale (conform literaturii de specialitate și exemplelor analizate în capitolul 3.1). În ceea ce privește serviciile publice, Chișinăul funcționează ca un centru de gravitație pentru întreaga regiune. Spitalele, universitățile și instituțiile culturale atrag populația din zone extinse, generând presiuni asupra infrastructurilor și resurselor locale. Prin cooperare, aceste servicii pot fi distribuite mai echilibrat și accesibil, evitând supraîncărcarea municipiului și asigurând coeziune teritorială.

Circulația și căile de comunicații constituie una dintre cele mai evidente dimensiuni ale integrării teritoriale. Mobilitatea zilnică dintre Chișinău și localitățile periurbane impune dezvoltarea unui sistem de transport public extins și modernizarea coridoarelor de legătură. Totodată, conectarea Chișinăului la coridoarele europene de transport reprezintă o prioritate care depășește strict cadrul municipal.

Studiul de cooperare are o relevanță directă și în raport cu patrimoniul natural și protecția mediului. Rețelele ecologice, coridoarele verzi și zonele protejate nu respectă limitele administrative și pot fi gestionate doar prin politici comune. În același timp, cooperarea teritorială oferă mecanismele necesare pentru gestionarea riscurilor naturale și antropice, de la inundații și schimbări climatice până la poluare și degradarea resurselor naturale.

În ansamblu, studiul de cooperare teritorială se constituie într-un cadru integrator, care sustine coerența Planului Urbanistic General. Prin articularea dimensiunilor demografice, economice, sociale, de patrimoniu și de mediu, el asigură că direcțiile de dezvoltare propuse nu sunt fragmentare, ci parte a unei viziuni unitare, ancorate în contextul local extins (municipiul Chișinău și UAT suburbane), național și european.

1.2. Metodologie

1.2.1. Obiectivele studiului

Obiectivele prezentului studiu se articulează pe necesitatea de a oferi o viziune fundamentată asupra direcțiilor de dezvoltare ale orașului Chișinău și asupra relațiilor teritoriale care influențează evoluția acestuia în raport cu tendințele actuale și cu exigențele internaționale de planificare urbană și cooperare teritorială. Ele urmăresc atât fundamentarea diagnosticului orașului și propunerea unor direcții strategice care să ghideze procesul de elaborare și implementare a Planului Urbanistic General.

- **Analiza cadrului urbanistic și teritorial actual** - Primul obiectiv al studiului constă în realizarea unei analize a orașului Chișinău și a ariei sale de influență funcțională, utilizată ca suport de fundamentare, pentru a identifica principalele disfuncționalități și tendințe de dezvoltare. Această analiză include dinamica demografică, presiunile asupra fondului locativ, extinderea suburbană, mobilitatea zilnică, infrastructurile edilitare și impactul asupra mediului. Obiectivul vizează fundamentarea unor politici de intervenție evitând astfel soluțiile fragmentare sau reactive.
- **Evaluarea oportunităților de cooperare teritorială** - Un al doilea obiectiv major este identificarea și evaluarea oportunităților de cooperare la diferite niveluri: internațional, european, național și regional. Acest demers urmărește identificarea relațiilor funcționale, a mecanismelor de cooperare și a instrumentelor de implementare relevante pentru susținerea direcțiilor de dezvoltare urbană și teritorială ale orașului Chișinău.

- **Corelarea direcțiilor de dezvoltare cu standardele europene** - Al treilea obiectiv al cercetării este acela de a alinia direcțiile de dezvoltare urbană ale Chișinăului la principiile și standardele europene de coeziune teritorială, reziliență climatică, digitalizare și tranziție verde. Această corelare nu reprezintă doar o condiționalitate formală, ci o necesitate practică, având în vedere că accesul la fondurile nerambursabile și participarea la rețele de cooperare depind de capacitatea de a răspunde acestor standarde. În acest sens, studiul urmărește să definească un set de obiective urbane compatibile cu Agenda Urbană Europeană și cu obiectivele Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.
- **Fundamentarea rolului Planului Urbanistic General ca document strategic și operațional** - Un obiectiv central al studiului constă în consolidarea PUG nu doar ca instrument de reglementare urbanistică, ci și ca document strategic, cu aplicabilitate operațională. Acest obiectiv presupune corelarea direcțiilor PUG cu mecanismele de finanțare disponibile și cu rețelele de parteneriat european, pentru ca planul să poată fi utilizat ca bază reală de implementare a proiectelor de infrastructură, locuire, transport și protecție a mediului. În acest fel, PUG devine un document viu, care orientează transformările orașului în corelație cu resursele concrete disponibile.
- **Consolidarea mecanismelor de coordonare interinstituțională** - Un alt obiectiv major al studiului este identificarea unor mecanisme de coordonare între administrația orașului Chișinău și unitățile administrativ-teritoriale suburbane, care să depășească fragmentarea administrativă existentă și să permită gestionarea fenomenelor urbane. În lipsa unor instrumente de coordonare intercomunală, riscurile de duplicare, ineficiență și conflict de interese rămân ridicate.
- **Elaborarea unor scenarii de dezvoltare integrată** - Nu în ultimul rând, studiul își propune să formuleze scenarii de dezvoltare urbană și teritorială, bazate pe date și prognoze realiste, care să ofere decidenților alternative de politică urbană. Aceste scenarii vor reflecta posibilele traiectorii ale Chișinăului, în funcție de gradul de cooperare teritorială, de capacitatea de atragere a resurselor și de reziliența la riscuri externe. Scopul este de a fundamenta o viziune strategică flexibilă, capabilă să răspundă atât exigențelor actuale, cât și incertitudinilor viitorului.

1.2.2. Ipoteze de cercetare și de lucru

În cadrul prezentului studiu de fundamentare, ipotezele de lucru constituie un element esențial al demersului științific, oferind cadrul conceptual și direcția interpretativă pentru analiza proceselor de cooperare teritorială a municipiului Chișinău. Ele nu reprezintă concluzii, ci premise raționale, elaborate pe baza observațiilor empirice, a analizei datelor statistice, a contextului instituțional și a tendințelor actuale de dezvoltare urbană și regională. Formulate într-o manieră coerentă și integratoare, ipotezele de lucru ghidează întregul proces de cercetare, de la interpretarea fenomenelor existente până la conturarea scenariilor prospective de evoluție a teritoriului.

În sens epistemologic, ipoteza de lucru este o afirmație provizorie, logic argumentată, care oferă o explicație posibilă unui fenomen complex. În contextul studiului de față, ipotezele de lucru au rolul de a ordona analiza, de a clarifica raporturile dintre municipiul Chișinău și teritoriile din jurul său, și de a oferi o bază științifică pentru definirea strategiilor de cooperare teritorială. Aceste ipoteze

permit trecerea de la o abordare descriptivă a realităților urbane la una explicativă, capabilă să evidențieze cauzele profunde ale disfuncționalităților și oportunitățile de dezvoltare integrată.

Studiul pornește de la **ipoteza generală că dezvoltarea orașului Chișinău este influențată de relațiile funcționale stabilite cu teritoriile și comunitățile aflate în proximitatea sa**. Într-un context în care procesele economice, mobilitatea populației și fluxurile de resurse depășesc granițele administrative, cooperarea teritorială devine un instrument fundamental al planificării moderne. Lipsa unui cadru instituțional de guvernare locală integrate la nivelul municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane generează fragmentare, ineficiență și disparități teritoriale, ceea ce impune necesitatea unei viziuni comune, bazate pe coordonare intercomunală și parteneriate strategice.

În acest cadru, se formulează **ipoteza că mecanismele de cooperare teritorială constituie vectori ai modernizării urbane**. Participarea municipiului Chișinău la rețele de cooperare internațională și la programe europene (precum Interreg, URBACT, ESPON sau Horizon Europe) are potențialul de a consolida capacitatea administrativă, de a facilita transferul de bune practici și de a sprijini tranziția către o guvernare urbană bazată pe cunoaștere și inovație. Astfel, cooperarea nu este doar o opțiune tehnică, ci o condiție structurală a dezvoltării durabile și a integrării europene.

Totodată, cercetarea se sprijină pe **ipoteza polarizării funcționale** a municipiului, potrivit căreia Chișinăul concentrează majoritatea funcțiilor economice, administrative și culturale ale țării, exercitând o influență puternică asupra rețelei de localități din jur. Această concentrare de resurse și activități, deși favorabilă creșterii economice, generează dezechilibre teritoriale și dependențe funcționale. Cooperarea devine astfel un instrument de echilibrare a acestor raporturi, prin redistribuirea echitabilă a funcțiunilor și a beneficiilor dezvoltării.

Un alt punct central al studiului îl constituie **ipoteza suburbanizării necontrolate**, care presupune că extinderea rapidă și nereglementată a zonelor rezidențiale periurbane a determinat o presiune crescândă asupra infrastructurilor edilitare, a rețelelor de transport și a resurselor naturale. Lipsa unei planificări integrate între municipiu și localitățile învecinate a condus la o utilizare ineficientă a terenurilor și la o fragmentare funcțională a spațiului urban. În acest sens, cooperarea teritorială este abordată ca mecanism de reconciliere între nevoia de expansiune urbană și necesitatea conservării echilibrului ecologic și social.

În plan infrastructural, se formulează **ipoteza presiunii cumulative asupra sistemelor urbane**, conform căreia infrastructurile existente — de transport, energie, apă, canalizare și gestionare a deșeurilor — se află sub o tensiune continuă, determinată de creșterea populației, de mobilitatea pendulară și de lipsa investițiilor coordonate. Această ipoteză evidențiază importanța planificării integrate la nivel local extins (municipiul Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane) și a parteneriatelor intercomunale pentru modernizarea și extinderea infrastructurilor critice.

Pe dimensiunea ecologică, studiul pornește de la **ipoteza vulnerabilității mediului urban**, conform căreia fragmentarea spațiilor verzi, presiunea asupra zonelor naturale și insuficiența politicilor de adaptare climatică accentuează riscurile de mediu și scad reziliența orașului. Se consideră că o abordare teritorială a cooperării, bazată pe reconstrucția coridoarelor ecologice și pe consolidarea infrastructurii verzi-albastre, poate transforma factorul ecologic într-un element activ al competitivității teritoriale.

În paralel, cercetarea formulează **ipoteza digitalizării și inovării ca factori de coeziune și integrare**

teritorială. Într-un context marcat de transformare digitală accelerată, partajarea datelor, interoperabilitatea administrativă și dezvoltarea platformelor de colaborare interinstituțională pot contribui la creșterea eficienței guvernantei teritoriale și la consolidarea cooperării între autoritățile locale și regionale.

Nu în ultimul rând, studiul afirmă **ipoteza rezilienței multi-nivel**, potrivit căreia adaptarea orașului la provocările contemporane — economice, climatice și demografice — depinde de capacitatea de cooperare între nivelurile de guvernare locală, regională, națională și europeană. Într-un sistem urban complex, reziliența nu se construiește izolat, ci prin integrarea Chișinăului într-un cadru policentric și cooperant, capabil să gestioneze interdependențele teritoriale și să valorifice complementaritățile funcționale.

În concluzie, ipotezele de lucru formulate în cadrul prezentului studiu nu sunt simple enunțuri teoretice, ci instrumente metodologice care ghidează cercetarea, oferind coerență și consistență interpretării fenomenelor analizate. Ele stabilesc premisele conceptuale ale diagnozei teritoriale și reprezintă punctul de plecare pentru construcția scenariilor de dezvoltare și pentru formularea propunerilor strategice din Planul Urbanistic General. Prin intermediul acestor ipoteze, municipiul Chișinău este înțeles nu doar ca o capitală administrativă, ci ca un nod de cooperare, un spațiu deschis al interacțiunilor și un actor activ al dezvoltării teritoriale la nivel regional și european.

1.2.3. Structura studiului

Structura prezentului studiu reflectă necesitatea de a aborda procesele de cooperare teritorială ale Municipiului Chișinău într-o manieră multiscalară, integrată și comparativă, în acord cu rigorile științifice și cu exigențele de fundamentare ale Planului Urbanistic General.

În prima parte, studiul delimitează obiectul de cercetare, definind spațiul geografic, administrativ și funcțional asupra căruia se concentrează analiza. Aceste analize au rol de fundamentare contextuală și nu extind domeniul de reglementare urbanistică al PUG. Această etapă are rolul de a fixa cadrul conceptual și metodologic, prin raportare la dinamica urbană a Chișinăului și la interdependențele sale cu teritoriile periurbane, regionale și transfrontaliere.

Cea de-a doua parte este dedicată cooperării teritoriale la nivel internațional și european. Aici sunt analizate principalele programe, inițiative și mecanisme de finanțare relevante pentru municipiu (Interreg NEXT, Horizon Europe, LIFE, URBACT etc.), cu accent pe oportunitățile concrete pe care acestea le oferă Chișinăului.

Partea a treia abordează cooperarea teritorială la nivel național, investigând rolul Chișinăului ca pol urban în cadrul rețelei de localități din Republica Moldova. Sunt analizate raporturile de cooperare care influențează dezvoltarea capitalei, alături de provocările și oportunitățile care derivă din relația sa cu celelalte centre urbane ale țării.

În partea a patra, studiul se concentrează asupra nivelului regional, cu accent pe competențele distinctive și rolul strategic al Regiunii Centru. Se analizează relația dintre Chișinău și teritoriul înconjurător, prioritățile de dezvoltare ale regiunii și modul în care acestea pot fi armonizate prin proiecte comune și politici de cooperare policentrică.

Partea a cincea este consacrată nivelului local, investigând relațiile dintre municipiu și localitățile periurbane, dinamica suburbanizării, prioritățile comune de dezvoltare și inițiativele de cooperare concretă în domeniul mobilității, infrastructurilor, spațiilor verzi, serviciilor sociale și proiectelor

smart city.

În partea a șasea, studiul propune o sinteză a analizelor și o ierarhizare a provocărilor, având în vedere disfuncțiile structurale, riscurile strategice și oportunitățile imediate identificate la toate nivelurile de cooperare.

Pe baza acestei sinteze, partea a șaptea formulează propuneri de dezvoltare, orientate spre consolidarea rolului Chișinăului ca pol urban competitiv și rezilient, integrat în rețele naționale și europene.

În partea a opta sunt prezentate prioritățile de intervenție, ierarhizate în funcție de urgență, impact și fezabilitate, pentru a orienta resursele disponibile către direcții cu potențial maxim de transformare.

În final, partea a noua propune scenarii și alternative de dezvoltare, care oferă decidenților opțiuni strategice pentru configurarea viitorului orașului, în funcție de gradul de integrare europeană, de capacitatea de cooperare multi-nivel și de reziliența instituțională a administrației municipale.

Astfel structurată, cercetarea trece de la analiza diagnostic la fundamente strategice și la propuneri operaționale, oferind o abordare completă, adaptată complexității dezvoltării urbane și cooperării teritoriale contemporane.

1.2.4. Analiza critică a calității datelor

Orice demers de fundamentare urbanistică își găsește justificarea în calitatea datelor pe care se sprijină. În cazul prezentului studiu, analiza critică a surselor utilizate devine o etapă indispensabilă, întrucât relevă atât punctele tari, cât și vulnerabilitățile informaționale care pot influența interpretarea și aplicabilitatea concluziilor formulate.

Datele folosite provin dintr-o diversitate de surse – statistici oficiale naționale, rapoarte instituționale, baze internaționale precum Eurostat sau Banca Mondială, informații ale administrației municipale și studii anterioare realizate de experți. Acest caracter multiplu al surselor a permis conturarea unei imagini relativ cuprinzătoare, dar a adus în același timp la suprafață probleme de consistență și comparabilitate.

O primă dificultate se leagă de fragmentarea temporală a seriilor statistice. Pentru o parte dintre indicatorii demografici sau economici, datele disponibile sunt discontinue sau întârziate, ceea ce face dificilă urmărirea evoluțiilor pe termen lung.

La aceasta se adaugă insuficiența nivelului de detaliu teritorial. Multe informații sunt agregate la scara națională sau raională și surprind doar parțial specificul municipiului și al relațiilor sale funcționale cu teritoriile periurbane. Lipsa unor baze de date actualizate și integrate pentru municipiul Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane limitează în mod direct capacitatea de a analiza fenomene esențiale precum suburbanizarea, mobilitatea sau presiunile exercitate asupra infrastructurilor edilitare. Astfel, tabloul obținut este realist la scară generală, dar incomplet atunci când se coboară spre nivelul micro-teritorial, acolo unde procesele urbane se manifestă concret.

Un alt aspect critic îl constituie gradul redus de accesibilitate și transparență a datelor. Informații esențiale pentru fundamentarea deciziilor nu sunt disponibile integral în regim deschis sau sunt fragmentate între diverse instituții.

La acestea se adaugă întârzierea temporală a multor statistici, în special în domeniul economiei urbane. Acest decalaj între realitatea prezentă și momentul raportării reduce relevanța imediată a unor indicatori și impune prudență în interpretarea tendințelor.

Toate aceste aspecte au consecințe directe asupra studiului. Ele evidențiază gradul de incertitudine și obligă la formularea unor scenarii prudente, care să reflecte nu doar direcțiile posibile de evoluție, ci și limitele cunoașterii actuale.

Prezentul studiu utilizează surse statistice, documentare și instituționale provenite din documente naționale și internaționale relevante pentru analiza cooperării teritoriale și fundamentarea Planului Urbanistic General.

Având în vedere diversitatea surselor de documentare ale documentului și diferențele existente între disponibilitatea informațiilor la nivel local, municipal, regional și internațional, studiul utilizează un regim diferențiat de interpretare a informațiilor.

Informațiile utilizate au fost tratate în funcție de gradul de actualitate, disponibilitatea surselor, nivelul de detaliere teritorială, comparabilitatea datelor, relevanța pentru procesul de reactualizare a PUG.

Afirmațiile bazate pe statistici, documente strategice, exemple comparative și proiecte de cooperare au caracter orientativ și analitic.

În cazul elementelor pentru care nu există baze de date exhaustive sau serii statistice continue, interpretarea a fost realizată prin corelarea mai multor surse și prin analiză contextuală.

În concluzie, calitatea datelor utilizate este suficientă pentru a fundamenta direcții strategice, dar insuficientă pentru a permite o modelare precisă a tuturor proceselor urbane. Prin urmare, rezultatele studiului trebuie privite ca un cadru orientativ.

1.2.5. Modelul de analiza

Modelul de analiză utilizat în cadrul acestui studiu a fost conceput pentru a reflecta complexitatea proceselor de dezvoltare urbană și cooperare teritorială ale Municipiului Chișinău, într-un context în care orașul nu mai poate fi înțeles doar prin limitele sale administrative, ci ca parte a unor rețele funcționale mult mai largi. În acest sens, s-a optat pentru o abordare multi-scalară și interdisciplinară, care îmbină analiza teritorială clasică cu evaluarea strategică și comparativă, astfel încât să ofere o fundamentare solidă pentru direcțiile viitoare de dezvoltare urbanistică.

Modelul pornește de la constatarea că orice proces de planificare urbană se sprijină pe două niveluri fundamentale: diagnosticul teritorial, care oferă o radiografie a situației existente, și proiecția strategică, care trasează scenarii și orientări de dezvoltare. Între aceste două niveluri se intercalează un strat intermediar, esențial pentru coerența cercetării: corelarea contextului local cu politicile și instrumentele internaționale de cooperare. Această abordare a permis trecerea treptată de la constatarea realităților urbane la formularea unor scenarii și direcții operaționale aplicabile în cadrul Planului Urbanistic General.

Din punct de vedere al datelor, modelul de analiză a integrat atât surse cantitative, cât și calitative. Informațiile statistice privind populația, economia și mobilitatea au fost dublate de date cartografice și GIS, care permit reprezentarea spațială a proceselor urbane. Acestea au fost completate de documente strategice naționale și europene, precum și de bune practici din orașe similare, oferind

astfel o bază comparativă pentru interpretare. Această combinație de surse a fost esențială pentru asigurarea unui caracter aplicabil al concluziilor.

La nivel operațional, modelul a fost structurat sub forma unui proces etapizat. În primul rând, s-a realizat analiza diagnostic, o evaluare critică a disfuncționalităților urbane, a presiunilor demografice, a dezechilibrelor teritoriale și a vulnerabilităților infrastructurale. În al doilea rând, s-a procedat la integrarea analizei strategice, prin care nevoile identificate la nivel local au fost corelate cu oportunitățile oferite de programele și politicile europene. În al treilea rând, s-au elaborat scenarii de dezvoltare, care sintetizează posibilele traiectorii ale orașului în funcție de gradul de cooperare teritorială, capacitatea de atragere a resurselor externe și nivelul de consolidare a relațiilor dintre municipiul Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburban.

Astfel conceput, modelul de analiză nu se limitează la descrierea realităților existente, ci urmărește să construiască o punte între diagnostic și planificare strategică, între analiza locală și integrarea europeană. Prin această abordare, el reușește să ofere o imagine fidelă a prezentului și un set de instrumente conceptuale și practice care să sprijine implementarea Planului Urbanistic General.

În concluzie, modelul de analiză aplicat în acest studiu este unul integrat și prospectiv. El valorifică datele empirice pentru a fundamenta politici urbane, corelează contextul local cu standardele europene și oferă scenarii care pot ghida decidenții în configurarea viitorului Chișinăului ca oraș rezilient, sustenabil și competitiv.

Surse de informare, date si criterii de evaluare

În contextul limitărilor privind disponibilitatea și comparabilitatea datelor la nivelul orașului Chișinău, al municipiului și al relațiilor funcționale periurbane, prezentul studiu utilizează un sistem orientativ de informații cu rol diagnostic și interpretativ.

Indicatorii nu sunt utilizați pentru interpretări predictive exhaustive, ci pentru identificarea tendințelor teritoriale, a disfuncționalităților și a relațiilor funcționale relevante pentru fundamentarea Planului Urbanistic General.

În cadrul studiului, informațiile utilizate au fost analizate în raport cu relevanța lor pentru procesul de reactualizare a PUG și cu capacitatea de a evidenția relații funcționale, disfuncționalități și implicații urbanistice.

Evaluarea informațiilor s-a realizat prin raportare la relevanța pentru dezvoltarea orașului Chișinău, relația cu relațiile și inițiativele de cooperare teritorială, influența asupra dezvoltării spațiale și funcționale, posibilitatea formulării unor implicații pentru PUG, disponibilitatea și comparabilitatea datelor și aplicabilitatea în analiza diagnostic și strategică.

Componentă analizată	Informații utilizate	Sursă principală	Contribuția la analiza
Dinamică demografică	evoluția populației, distribuția teritorială, tendințe de migrație	BNS, documente statistice	evaluarea presiunilor asupra locuirii și serviciilor
Suburbanizare	extinderea zonelor construite, dezvoltări periurbane	documentații și rapoarte urbanistice	identificarea consumului de teren și extinderilor
Mobilitate	relații pendulare, accesibilitate, conectivitate	studii transport, documente tehnice	evaluarea dependențelor funcționale
Infrastructură	nivel de echipare și capacitate	operatori servicii, documente tehnice	identificarea disfuncțiilor infrastructurale

Mediu	continuitatea spațiilor verzi, vulnerabilități climatice	Documente de mediu și rapoarte de specialitate	evaluarea rezilienței
Cooperare teritorială	parteneriate, proiecte comune, mecanisme instituționale	documente strategice și instituționale	evaluarea coordonării teritoriale

Procesul de analiză utilizat în studiu a urmărit trecerea graduală de la informațiile de context la formularea implicațiilor pentru reactualizarea PUG.

În acest sens, analiza a pornit de la colectarea și interpretarea informațiilor disponibile, identificarea relațiilor teritoriale și funcționale, evidențierea disfuncționalităților și a mecanismelor cauzale și formularea priorităților de intervenție. Acestea sprijină derivarea implicațiilor relevante pentru procesul de reactualizare a PUG.

Astfel, mecanismul are caracter explicativ și aplicativ și nu reprezintă un model statistic sau predictiv. Disfuncționalitățile evidențiate în cadrul studiului rezultă din interpretarea comparativă a relațiilor dintre procesele de dezvoltare urbană, dinamica teritorială a municipiului Chișinău și presiunile exercitate asupra infrastructurilor, utilizării terenurilor și serviciilor urbane.

Procesul de ierarhizare a ținut cont de intensitatea fenomenului identificat, expansiunea spațială, impactul asupra funcționalității urbane, relevanța pentru Planul Urbanistic General și posibilitatea de intervenție prin instrumente urbanistice și financiare.

Evaluarea nu are caracter statistic strict și nu urmărește cuantificarea fenomenelor, ci stabilirea importanței relative a acestora pentru procesul de fundamentare urbanistică.

Rolul analitic și valoarea operațională a studiului

În fundamentarea sa, prezentul studiu utilizează și documente strategice, programe de cooperare, exemple comparative și bune practici internaționale (conform exemplelor comparative incluse în bibliografie) ca suport contextual pentru înțelegerea relațiilor teritoriale relevante pentru dezvoltarea orașului Chișinău.

Aceste componente au rol de fundamentare și nu reprezintă rezultate autonome ale studiului, plusvaloare acestuia fiind generată prin interpretarea relațiilor funcționale dintre orașul Chișinău și teritoriile aflate în aria sa de influență, identificarea proceselor cu impact asupra dezvoltării urbane (suburbanizare, mobilitate, presiuni asupra infrastructurilor și utilizării terenurilor), evidențierea disfuncționalităților și a mecanismelor care influențează dezvoltarea orașului, raportarea informațiilor contextuale la obiectivele reactualizării PUG și formularea implicațiilor urbanistice și a priorităților de intervenție.

Mecanismul de transformare a analizei în concluzii urbanistice

Transformarea informațiilor colectate în concluzii relevante pentru Planul Urbanistic General s-a realizat printr-un mecanism de interpretare succesivă pornind de la colectarea și validarea datelor, interpretare datelor, elaborarea diagnosticului, identificarea disfuncționalităților, evaluarea impactului spațial, stabilirea priorităților, formularea implicațiilor urbanistice.

Etaplele de interpretare succesivă sunt:

Date și informații - interpretare - diagnostic - identificarea disfuncționalităților - prioritarizare - formularea implicațiilor urbanistice pentru PUG

Operaționalizarea analizei

Pentru a asigura caracterul aplicat al cercetării, analiza cooperării teritoriale a fost operaționalizată prin evaluarea relațiilor funcționale care influențează dezvoltarea municipiului Chișinău.

Procesul de analiză a urmărit identificarea factorilor externi și interni relevanți pentru dezvoltarea urbană, precum și evaluarea implicațiilor acestora asupra procesului de reactualizare a Planului Urbanistic General.

Analiza cooperării teritoriale a fost realizată prin evaluarea relațiilor funcționale relevante pentru dezvoltarea municipiului Chișinău.

Procesul de analiză a urmărit:

- colectarea și evaluarea datelor disponibile;
- analiza documentelor strategice și instituționale;
- analiza relațiilor funcționale dintre municipiul Chișinău și teritoriile relevante;
- identificarea tendințelor, disfuncționalităților și oportunităților;
- formularea concluziilor și a scenariilor de dezvoltare.

Rezultatele obținute au fost sintetizate și utilizate pentru fundamentarea capitolelor privind disfuncționalitățile, prioritățile de intervenție și scenariile de dezvoltare

În acest sens, au fost analizate:

- mecanismele instituționale de cooperare teritorială;
- relațiile funcționale dintre municipiul Chișinău și unitățile administrativ-teritoriale suburbane;
- procesele de mobilitate și suburbanizare;
- relațiile economice și de dezvoltare teritorială;
- infrastructurile și serviciile cu caracter supralocal;
- mecanismele de finanțare și cooperare disponibile la nivel european, național și regional.

Pentru fiecare categorie analizată au fost urmărite:

- tendințele de evoluție identificate în literatura de specialitate și în documentele strategice relevante;
- relațiile funcționale existente și efectele acestora asupra municipiului Chișinău;
- disfuncționalitățile și riscurile asociate;
- oportunitățile de dezvoltare și cooperare;
- relevanța concluziilor pentru procesul de reactualizare a Planului Urbanistic General.

Rezultatele obținute au fost sintetizate și utilizate pentru identificarea disfuncționalităților, formularea priorităților de intervenție și elaborarea scenariilor de dezvoltare prezentate în capitolele următoare.

1.2.6. Metodologie

Metodologia aplicată în cadrul prezentului studiu combină analiza cantitativă bazată pe date, analiza calitativă a documentelor strategice, evaluarea comparativă și interpretarea multi-scalară, utilizând un mecanism secvențial de transformare a datelor în concluzii urbanistice.

Metodologia urmărește trecerea etapizată de la colectarea și validarea informațiilor la diagnostic, identificarea disfuncționalităților, formularea priorităților și integrarea rezultatelor în procesul de fundamentare a Planului Urbanistic General.

Primul pas al demersului a constat în colectarea și sistematizarea datelor provenite din surse statistice, cartografice și documentare, atât naționale, cât și internaționale. Acestea au fost completate cu documente strategice și urbanistice existente. Scopul a fost de a construi o bază informativă solidă, care să permită analiza comparativă și contextualizarea Chișinăului în raport cu tendințele internaționale de dezvoltare urbană.

Pe această bază, s-a realizat analiza diagnostic, prin care au fost identificate principalele disfuncționalități urbane, suburbanizarea accelerată, presiunile asupra infrastructurilor edilitare, polarizarea socială și vulnerabilitățile de mediu. Această radiografie a stării actuale a permis formularea ipotezelor de lucru și a deschis calea pentru evaluarea critică a relațiilor dintre municipiu și unitățile administrativ teritoriale suburbane.

Ulterior, metodologia a integrat analiza strategică, prin care datele și problemele identificate au fost corelate cu politicile europene de coeziune, cu instrumentele de finanțare disponibile și cu obiectivele de dezvoltare durabilă. Această etapă a evidențiat faptul că direcțiile de evoluție ale Chișinăului nu pot fi separate de rețelele de cooperare în care orașul trebuie să fie activ implicat.

Pornind de aici, au fost conturate scenarii de dezvoltare, care explorează alternative diferite în funcție de gradul de cooperare teritorială, de capacitatea de atragere a resurselor externe și de consolidarea a relațiilor dintre municipiu și unitățile administrativ teritoriale suburbane. Aceste scenarii sunt repere operaționale, menite să ghideze decidenții în alegerea unor politici adaptate la realitățile locale și compatibile cu standardele europene.

Procesul metodologic s-a încheiat printr-o etapă de sinteză și validare, care a reunit constatările și concluziile într-un cadru coerent, orientat spre fundamentarea Planului Urbanistic General.

Surse utilizate și principii de interpretare a informațiilor

În vederea creșterii posibilităților de validare a informațiilor utilizate, prezentul studiu organizează și corelează sursele în funcție de rolul acestora în procesul de analiză, interpretare și formulare a implicațiilor pentru reactualizarea PUG.

Sursele utilizate au fost grupate în funcție de rolul acestora în fundamentarea concluziilor:

- **surse normative și urbanistice** - PUG Chișinău 2007, documentații urbanistice, regulamente și acte de planificare;
- **surse statistice și administrative** - baze statistice oficiale, informații instituționale, documente tematice;
- **surse strategice și programe de cooperare** - strategii teritoriale, programe europene, documente operaționale;
- **surse comparative și exemple de bună practică** - proiecte internaționale, exemple metodologice, literatură de specialitate.

Afirmațiile formulate în studiu trebuie interpretate prin raportare la categoria sursei utilizate și la nivelul de detaliere disponibil.

Metodologia utilizată în cadrul studiului are caracter diagnostic, explicativ și strategic și urmărește

interpretarea relațiilor teritoriale relevante pentru procesul de reactualizare a Planului Urbanistic General.

Analiza este realizată prin utilizarea informațiilor referitoare la relațiile teritoriale și funcționale dintre oraș, municipiu, unitățile administrativ-teritoriale suburbane și contextul regional, precum și prin interpretarea proceselor de mobilitate, suburbanizare, infrastructuri comune, cooperare administrativă și mecanisme de implementare.

Aceste elemente sunt utilizate ca suport de analiză pentru identificarea disfuncționalităților și pentru formularea implicațiilor relevante asupra dezvoltării orașului Chișinău.

Transformarea informațiilor analizate în concluzii urbanistice s-a realizat prin parcurgerea etapelor de analiză a contextului, identificarea relațiilor funcționale, evidențierea disfuncționalităților, formularea priorităților și derivarea implicațiilor pentru reactualizarea PUG.

1.2.7. Strategia de abordare a studiului

Strategia de abordare a studiului a fost construită pornind de la premisa că dezvoltarea urbană a Chișinăului nu poate fi fundamentată doar printr-o analiză statică a realităților existente, ci trebuie privită în dinamică, prin integrarea dimensiunilor locale în contextul mai larg al proceselor regionale, naționale și europene. În acest sens, abordarea a fost una integrată și progresivă, menită să surprindă interdependențele dintre nivelurile teritoriale și să ofere un cadru coerent pentru formularea unor direcții de dezvoltare.

Primul principiu al strategiei a fost cel al multi-scalarității. Studiul a fost conceput astfel încât să abordeze Chișinăul simultan la patru niveluri: internațional, național, regional și local. Această abordare a permis înțelegerea orașului ca nod urban complex, care generează și atrage fluxuri economice, sociale și culturale ce depășesc limitele sale administrative. În acest fel, dezvoltarea municipiului este privită ca parte a unui sistem policentric mai larg, în care cooperarea teritorială devine un instrument esențial de echilibrare și coeziune.

Al doilea principiu a fost interdisciplinaritatea. Procesul de cercetare nu s-a limitat la o analiză urbanistică tradițională, ci a integrat perspective din domeniul economiei, sociologiei, mediului, guvernancei publice și politicilor europene. Această diversitate de domenii a permis conturarea unei imagini mai complete asupra provocărilor și oportunităților capitalei și a favorizat formularea unor soluții sustenabile.

Un al treilea principiu a fost caracterul operational al cercetării. Studiul nu s-a dorit a fi doar un exercițiu teoretic, ci un instrument operațional, capabil să susțină direct elaborarea și implementarea Planului Urbanistic General. În acest sens, analiza a fost dublată permanent de corelarea cu programele de finanțare existente, cu exemple de bune practici și cu scenarii de dezvoltare adaptabile la realitățile locale.

Prin urmare, strategia de abordare a studiului a fost ghidată de orientarea prospectivă. Analiza nu s-a limitat la descrierea situației existente, ci a urmărit să identifice tendințe, riscuri și oportunități, propunând scenarii alternative de dezvoltare. Această orientare către viitor este esențială pentru planificarea urbană, întrucât permite decidenților să înțeleagă nu doar unde se află orașul astăzi, ci și unde poate ajunge în funcție de deciziile luate și de resursele mobilizate.

Prin combinarea acestor principii, multi-scalaritate, interdisciplinaritate, aplicativitate, triangulare și orientare prospectivă, strategia de abordare a studiului asigură coerența demersului și relevanța

concluziilor, oferind un suport solid pentru configurarea unei viziuni de dezvoltare integrată a Municipiului Chișinău.

1.2.8. Rezultate anticipate

Rezultatele anticipate ale studiului derivă din logica metodologică și strategică aplicată, precum și din obiectivele formulate în raport cu nevoile de dezvoltare ale Municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane. Studiul nu își propune doar să descrie situația existentă, ci să genereze un cadru de referință util pentru fundamentarea Planului Urbanistic General, pentru orientarea și pentru susținerea proceselor de cooperare teritorială.

Un prim rezultat anticipat este crearea unei imagini integrate asupra dinamicilor urbane și teritoriale. Prin analiza multiscalară, studiul va permite o înțelegere coerentă a interdependențelor dintre municipiu și teritoriile periurbane, dintre capitală și regiune, dar și dintre Chișinău și rețelele europene de cooperare. Această imagine integrată reprezintă fundamentul necesar planificării urbane care depășește logica strict administrativă.

Un al doilea rezultat constă în identificarea și ierarhizarea disfuncționalităților structurale și a riscurilor strategice. Studiul va evidenția presiunile generate de suburbanizare, polarizarea socio-economică, vulnerabilitățile infrastructurilor edilitare și provocările de mediu, oferind decidenților o bază de diagnostic care să orienteze direcțiile de intervenție.

Al treilea rezultat anticipat este corelarea obiectivelor municipiului cu instrumentele de finanțare și cooperare internațională. Prin evaluarea programelor de finanțare, studiul va oferi un cadru operațional pentru valorificarea resurselor externe, evitând riscul ca Planul Urbanistic General să rămână un document pur normativ, lipsit de aplicabilitate practică.

De asemenea, un rezultat important este elaborarea unor scenarii adaptative de dezvoltare, care să surprindă posibilele traiectorii de evoluție ale capitalei în funcție de gradul de cooperare teritorială și de resursele disponibile. Aceste scenarii vor constitui repere strategice pentru autoritățile locale și naționale, permițându-le să evalueze impactul deciziilor pe termen mediu și lung.

Un alt rezultat anticipat este să ofere argumente și soluții pentru instituționalizarea unor mecanisme de cooperare intercomunală, indispensabile gestionării integrate a fenomenelor urbane. Această contribuție va susține funcționarea coerentă a infrastructurilor și serviciilor publice.

Un rezultat transversal, dar de importanță majoră, este alinierea procesului de dezvoltare al Chișinăului la standardele europene de coeziune, reziliență și sustenabilitate. Prin conectarea la Agenda Urbană Europeană și la obiectivele de dezvoltare durabilă, studiul va contribui la repoziționarea capitalei într-o rețea urbană competitivă, capabilă să atragă investiții, să ofere un mediu de viață de calitate și să răspundă eficient provocărilor climatice și sociale.

Astfel, rezultatele anticipate nu se limitează la un set de concluzii analitice, ci vizează furnizarea unui instrument strategic și operațional, care să transforme Planul Urbanistic General într-un document cu valoare reală de implementare, conectat la resurse, parteneriate și bune practici internaționale. Evaluarea relației dintre prevederile PUG Chișinău 2007, evoluțiile teritoriale și necesitățile de reactualizare. Prezentul studiu utilizează PUG Chișinău 2007 și Regulamentul Local de Urbanism ca documente de referință pentru evaluarea evoluțiilor intervenite ulterior aprobării acestora.

Analiza realizată în cadrul prezentului studiu evidențiază faptul că ulterior aprobării documentației au apărut dinamici spațiale în special în relația oraș–suburbii și în aria funcțională a Chișinăului, care

necesită evaluare în procesul de reactualizare.

Analiza realizată în cadrul prezentului studiu evidențiază faptul că ulterior aprobării documentației au apărut dinamici spațiale în special în relația oraș–suburbii și în aria funcțională a Chișinăului, care necesită evaluare în procesul de reactualizare.

1.3. Evaluarea relației dintre PUG Chișinău 2007 și situația actuală

Analiza situației actuale este fundamentată pe interpretarea transformărilor funcționale, proceselor de suburbanizare, modificării fluxurilor de mobilitate, schimbărilor privind utilizarea terenurilor, presiunilor asupra infrastructurilor și cerințelor actuale privind reziliența și adaptarea climatică.

Evaluarea urmărește identificarea aspectelor afectate de schimbări, disfuncționalităților apărute ulterior aprobării documentației anterioare și a implicațiilor relevante pentru reactualizarea PUG.

Prin urmare, analiza relațiilor funcționale și a cooperării teritoriale indică apariția unor procese care depășesc cadrul inițial al PUG, după cum putem observa în cele de mai jos:

Transformări spațiale - extinderea relațiilor funcționale dintre oraș și localitățile suburbane, intensificarea dezvoltărilor periurbane, apariția presiunilor asupra teritoriilor periurbane.

Transformări de mobilitate - creșterea fluxurilor urban-periurban, extinderea relațiilor de accesibilitate, presiuni asupra infrastructurilor de transport, dependențe funcționale extinse.

Transformări instituționale - apariția necesității de coordonare metropolitană, creșterea importanței cooperării teritoriale, extinderea relațiilor între administrații.

Transformări de mediu - accentuarea vulnerabilităților climatice, presiuni asupra spațiilor verzi, creșterea rolului infrastructurii verzi.

Aceste procese reflectă principiile modificări ale contextului urban și limitări ale documentației existente.

1.4. Disfuncționalități rezultate în raport cu aplicarea și evoluțiile ulterioare PUG Chișinău 2007

Analiza evidențiază totodată existența unor domenii în care contextul actual depășește cadrul inițial de reglementare.

La nivelul structurii teritoriale identificăm ca principale disfuncționalități: zone de expansiune urbană necorelate funcțional, presiuni asupra zonelor de contact urban–periurban, consum suplimentar de teren. În acest context procesul de revizuire a Planului Urbanistic General trebuie să ia în calcul evaluarea limitelor de dezvoltare, analiza relației dintre zone de expansiune și infrastructuri, reconsiderarea zonelor sensibile.

La nivel de mobilitate urbană, La nivelul creșterea dependențelor funcționale, presiuni asupra infrastructurilor existente, dezechilibre de accesibilitate. Acestea reclamă orientarea atenției către integrarea relațiilor de mobilitate, valorizarea conectivității spațiale, adaptarea infrastructurilor.

La nivelul elementelor de mediu principalele disfuncționalități fac referire la fragmentări ecologice, vulnerabilități crescute, reducerea continuităților verzi. Acestea subliniază necesitatea consolidării infrastructurii verzi, protecției coridoarelor ecologice, integrării rezilienței.

La nivelul cadrului operational de implementare disfuncționalitățile sugerează nivelul redus de coordonare, fragmentare administrativă, mecanisme insuficient adaptate relațiilor metropolitane. Acestea reclamă orientarea atenției către dezvoltarea mecanismelor de cooperare, coordonarea

etapelor de implementare, integrarea relațiilor teritoriale.

În acest context, pentru integrarea rezultatelor în procesul de reactualizare a fost utilizat următorul mecanism: PUG 2007 - situație actuală - transformări identificate - disfuncționalități - implicații urbanistice - necesități de reactualizare - utilizare în PUG reactualizat. Acest mecanism asigură continuitatea dintre documentația existentă și concluziile studiului și permite utilizarea analizei cooperării teritoriale ca element de fundamentare pentru reactualizarea PUG.

2. ANALIZA CRITICĂ A SITUAȚIEI EXISTENTE (stadiul cunoașterii și exemple relevante)

Cooperarea teritorială este analizată în cadrul prezentului studiu ca mecanism de susținere a dezvoltării urbane și nu ca obiect autonom de reglementare. Rolul său în reactualizarea Planului Urbanistic General constă în identificarea relațiilor funcționale, a presiunilor externe și a oportunităților de coordonare care influențează evoluția orașului Chișinău.

Analiza realizată evidențiază faptul că procese precum suburbanizarea, mobilitatea cotidiană urban-periurban, utilizarea infrastructurilor comune, presiunile asupra mediului și extinderea zonelor construite depășesc limitele administrative ale orașului și necesită abordări integrate.

În acest context, cooperarea teritorială generează implicații urbanistice directe relevante pentru reactualizarea PUG.

Analiza relațiilor funcționale dintre orașul Chișinău și teritoriile periurbane sugerează existența unor procese de expansiune urbană care pot influența organizarea funcțională a teritoriului și consumul de teren. Astfel, cooperarea teritorială poate contribui la identificarea zonelor expuse expansiunii necontrolate, limitarea fragmentării funcționale, corelarea dezvoltărilor rezidențiale cu infrastructurile existente, protejarea terenurilor cu valoare ecologică și agricolă și susținerea unui model urban mai compact și mai eficient teritorial. Aceste elemente au rol orientativ și urmăresc fundamentarea direcțiilor de dezvoltare spațială.

Relațiile funcționale dintre oraș și localitățile din aria de influență generează fluxuri cotidiene de deplasare, presiuni asupra infrastructurilor și cerințe suplimentare privind conectivitatea.

Prin urmare rezultatele analizei sugerează necesitatea integrării în PUG a unor direcții ce fac referire la coordonarea relațiilor de mobilitate oraș-periurban, dezvoltarea coridoarelor de conectivitate, integrarea transportului public și a mobilității alternative, reducerea dependenței de deplasările individuale și îmbunătățirea accesibilității către servicii și echipamente urbane. Astfel, cooperarea teritorială poate fi interpretată ca instrument de susținere a mobilității integrate.

Dezvoltarea urbană a Chișinăului este influențată de utilizarea comună a infrastructurilor tehnico-edilitare și de presiunile generate de procesele de expansiune urbană.

În procesul de reactualizare a PUG pot fi avute în vedere evaluarea capacității infrastructurilor existente, corelarea extinderilor urbane cu rețelele tehnico-edilitare, identificarea necesităților de modernizare, coordonarea serviciilor publice cu zonele aflate în dezvoltare și optimizarea utilizării infrastructurilor comune. Aceste direcții urmăresc reducerea dezechilibrelor funcționale și creșterea eficienței teritoriale.

Analiza evidențiază existența unor vulnerabilități asociate presiunilor asupra spațiilor verzi, fragmentării ecologice și riscurilor climatice. Prin urmare, în raport cu PUG, cooperarea teritorială poate susține continuitatea infrastructurii verzi, protejarea coridoarelor ecologice, dezvoltarea sistemelor verzi-albastre, integrarea măsurilor de adaptare climatică și consolidarea rezilienței

teritoriale.

Totodata, complexitatea relațiilor funcționale existente impune mecanisme de coordonare între orașul Chișinău și structurile teritoriale cu care acesta interacționează. Astfel, în procesul de reactualizare a PUG, analiza cooperării teritoriale poate contribui și la identificarea necesităților de coordonare instituțională, susținerea mecanismelor de cooperare între administrații, prioritizarea intervențiilor cu impact teritorial, corelarea etapelor de implementare, fundamentarea unor proiecte integrate.

Analiza programelor europene, a mecanismelor de finanțare și a exemplurilor internaționale prezentate în capitolele următoare are rol complementar și urmărește identificarea instrumentelor de implementare ale direcțiilor urbanistice rezultate din studiu.

2.1. Cooperare teritorială la nivel internațional

După 1991, Chișinău prezenta o structură urbană aflată la intersecția dintre moștenirea sovietică și tendințele emergente de integrare europeană. Infrastructura tehnico-edilitară, rețelele de transport și fondul rezidențial se aflau într-o stare avansată de uzură, caracterizată prin fragmentare funcțională și deficit investițional.

În această etapă, cooperarea internațională se limita în principal la acorduri simbolice de „înfrățire” cu orașe din Europa Centrală și de Est, manifestate prin evenimente culturale și schimburi instituționale punctuale.

Procesul de structurare a cooperării spațiale a debutat în 2005, odată cu integrarea Chișinăului în mecanisme de colaborare transfrontalieră formală. Implementarea misiunii EUBAM (Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina) a introdus practici administrative moderne: proceduri standardizate, evaluări tehnice și parteneriate trilaterale. În 2012, constituirea Euroregiunii Nistru a instituit un cadru comun de guvernare teritorială moldo-ucrainean, prin care Chișinău a fost recunoscut ca nod urban cu rol regional.

Ulterior, odată cu participarea în programele ENPI CBC și, mai apoi, în Interreg, logica intervențiilor urbane a trecut de la acțiuni punctuale (reabilitarea unei străzi, modernizarea unui parc) la proiecte integrate, corelate cu Planul Urbanistic General și cu strategiile sectoriale (mobilitate, energie, mediu). Au fost inițiate investiții majore în eficiență energetică, sisteme inteligente de iluminat public, precum și dezvoltarea infrastructurii verzi-albastre, menite să conecteze spațiile verzi cu rețelele hidrografice urbane.

Faza de consolidare, demarată după 2015, a plasat Chișinăul într-o nouă etapă a cooperării teritoriale: parteneriate multi-nodale cu orașe europene, instituții internaționale (ONU, BEI) și actori regionali, axate pe proiecte complexe de tip ITI (Integrated Territorial Investments). Acestea au vizat nu doar infrastructura fizică, ci și integrarea socio-economică a cartierelor vulnerabile, digitalizarea administrației publice locale și tranziția spre modele de guvernare urbană inteligentă.

În prezent, cooperarea internațională reprezintă un instrument operațional de transformare urbană pentru Chișinău. Sub axele reziliență, digitalizare și conectivitate, orașul implementează proiecte de mobilitate electrică, extinderea coridoarelor ciclabile și pietonale, modernizarea arterelor de trafic pentru integrarea în rețeaua TEN-T.

Efectele se reflectă atât în modernizarea infrastructurii urbane, cât și în consolidarea capacității instituționale a administrației municipale. Funcționarii implicați în proiecte internaționale au

dobândit competențe avansate în management de proiect, planificare strategică și utilizarea tehnologiilor GIS pentru administrarea teritoriului.

Astfel, Chișinău a depășit statutul de beneficiar pasiv de finanțări externe și s-a afirmat ca actor activ în configurarea agendelor urbane regionale, consolidându-și rolul de hub de inovare urbană în Europa de Est.

Momente critice de evoluție a formelor de cooperare internațională implementate de Chișinău

- Anii 1990 - După proclamarea independenței Republicii Moldova (1991), Chișinău a început să caute parteneriate externe pentru reconstrucție economică și integrare internațională. Primele forme de cooperare erau preponderent acorduri de înfrățire cu orașe din Europa de Est și CSI, dar și participarea la programe ale Consiliului Europei.
- Anii 2000 - Intrarea Moldovei în Parteneriatul Estic și extinderea Programelor de Vecinătate ale UE au creat primele proiecte transfrontaliere organizate. În 2005 a fost lansată Misiunea EUBAM, semn că Chișinău a intrat într-un cadru mai structurat de cooperare UE–Moldova–Ucraina.
- Anii 2012 - Lansarea Euroregiunii Nistru (început cu raioane din Moldova și regiunea Vinița, Ucraina). Chișinău începe accesarea fondurilor ENPI/ENI CBC (Instrumentul European de Vecinătate – Cooperare Transfrontalieră). Apar parteneriate în domenii de mediu, infrastructură, cultură și securitate urbană.
- Perioada 2021 – 2027 Implicare în programe Interreg NEXT orientate spre dezvoltare verde și digitală.
- Perioada 2023- 2027 Lansarea UNSDCF pentru integrarea Agendei 2030 în politicile urbane. Cooperare juridică internațională întărită și digitalizarea proceselor administrative în parteneriat cu state UE.

Evoluția formelor de cooperare

- De la acorduri simbolice la parteneriate funcționale – dacă primele înfrățiri aveau un rol mai mult diplomatic, acum, Chișinău gestionează proiecte cu bugete concrete, termene clare și indicatori de performanță.
- De la local la multilateral - Dacă în anii '90 cooperarea era bilaterală (oraș–oraș), astăzi e predominant multilaterală (UE, ONU, euroregiuni).
- De la schimb cultural la dezvoltare durabilă - Cooperarea s-a mutat din zona culturală și protocolară spre domenii strategice: transport, economie circulară, energie regenerabilă, guvernare digitală.

Programele, inițiativele și exemplele prezentate în capitolul 3.1 nu constituie obiectul principal al studiului, ci sunt utilizate ca repere comparative pentru identificarea mecanismelor relevante de cooperare teritorială și implementare

3.1.1. Instrumente de implementare și finanțare relevante pentru cooperarea teritorială

Parcursul participării Republicii Moldova la programele europene pentru dezvoltare teritorială și urbanism începe în anul 2004, odată cu includerea țării în Politica Europeană de Vecinătate, inițiativă lansată de Uniunea Europeană pentru a construi parteneriate stabile cu statele din jurul

granițelor sale.

În următorii ani, Moldova a intrat în Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat, perioadă în care au fost derulate primele proiecte transfrontaliere cu România și Ucraina. Acestea au vizat reabilitarea de drumuri, modernizarea infrastructurii comunitare, protecția mediului și promovarea cooperării culturale.

O etapă decisivă a fost 27 iunie 2014, când Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu UE, incluzând Zona de Liber Schimb Aprofundată și Cuprinzătoare. Acest acord a oferit un cadru juridic solid pentru cooperare și a deschis accesul la o gamă extinsă de instrumente financiare și programe comunitare. Între 2014 și 2020, Moldova a participat la ENI CBC, URBACT, Horizon 2020, LIFE, COSME și a devenit parte a inițiativelor macroregionale precum Strategia UE pentru Regiunea Dunării și Programul Bazinului Mării Negre.

Un moment de cotitură a venit în iunie 2022, când Republica Moldova a obținut statutul de țară candidată la aderarea în Uniunea Europeană. Acest pas a accelerat integrarea în mecanismele europene, permițând participarea deplină la programe precum Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021–2027, Connecting Europe Facility 2021–2027, și European Urban Initiative.

Sintetizare evoluție conologica

2004	Moldova este inclusă în Politica Europeană de Vecinătate, instrument lansat de UE pentru a promova stabilitatea, dezvoltarea economică și cooperarea în țările vecine.
2007– 2013	Moldova participă pentru prima dată la Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat (ENPI CBC), implicându-se în proiecte de cooperare transfrontalieră cu România și Ucraina, cu accent pe infrastructură locală, protecția mediului, dezvoltare economică și turism.
2014	Semnarea Acordului de Asociere UE–Republica Moldova marchează un pas major, oferind acces la o gamă extinsă de programe și instrumente financiare.
2014– 2020	Moldova este parte în ENI CBC și în mai multe inițiative macroregionale (Strategia UE pentru Regiunea Dunării, Programul Bazinului Mării Negre). Participă ca partener asociat în programe precum URBACT, Horizon 2020, LIFE.
Iunie 2022	Republica Moldova obține statutul de țară candidată la aderare în Uniunea Europeană, ceea ce îi deschide participarea la programe integrate de coeziune și conectivitate precum Interreg NEXT, Connecting Europe Facility, European Urban Initiative și îi întărește poziția în consorții europene.
2023– 2024	Moldova se asociază oficial la Horizon Europe și își extinde implicarea în inițiative urbane și teritoriale, devenind eligibilă pentru granturi mai mari și pentru rol de coordonator de proiecte.

Această evoluție arată o trecere de la participarea limitată la proiecte punctuale spre integrarea într-un portofoliu complet de programe europene, cu impact național și regional.

Astăzi, rolul Republicii Moldova în cooperarea europeană pentru dezvoltare teritorială și urbană depășește statutul de beneficiar pasiv al sprijinului european, devenind partener activ în proiecte comune cu orașe, regiuni și instituții din UE.

Beneficiar direct – Republica Moldova accesează fonduri europene pentru implementarea de proiecte pe teritoriul propriu, fără a fi nevoie de coordonatori externi. Această formă de implicare se traduce prin investiții concrete în infrastructura urbană și regională: modernizarea arterelor principale din Chișinău, extinderea rețelei de transport electric, reabilitarea sistemelor de iluminat public cu tehnologie LED, dar și amenajarea de parcuri, piețe și spații verzi. În domeniul protecției mediului, proiectele au vizat sisteme moderne de colectare și reciclare a deșeurilor, coridoare ecologice urbane și stații de epurare eficiente.

Partener în consorții internaționale, alături de orașe, regiuni și instituții din statele membre UE. În acest cadru, proiectele capătă o dimensiune europeană și implică schimburi de know-how, cercetare aplicată și inovare. Astfel, în cadrul Horizon Europe, Chișinăul colaborează cu universități din Italia, Olanda și Spania la inițiativa „Smart Resilient Cities”, vizând soluții inteligente pentru adaptarea la schimbările climatice. În același timp, programul URBACT a permis municipiului Cahul să participe într-o rețea cu orașe din Franța și Polonia, concentrată pe reabilitarea cartierelor vechi și implicarea cetățenilor în procesul decizional (URBACT IV Programme 2021–2027). Aceste parteneriate aduc în Moldova tehnologii și practici inovatoare, de la platforme digitale pentru managementul traficului la strategii integrate de regenerare teritorială.

Actor în cooperarea transfrontalieră și macroregională, implicându-se în inițiative ce depășesc frontierele administrative. Aici, colaborarea se axează pe provocări comune: conectivitate, protecția mediului, dezvoltare economică și turism. Prin Strategia UE pentru Regiunea Dunării (EUSDR), Moldova contribuie la priorități privind transportul, energia și dezvoltarea urbană. În cadrul Euroregiunilor Dniester și Prut, autoritățile locale din Moldova colaborează direct cu cele din Ucraina și România pentru proiecte culturale, infrastructură și management al resurselor. Prin Programul Bazinului Mării Negre, localități precum Cahul participă la proiecte comune cu Constanța pentru promovarea turismului cultural și ecologic, iar parteneriatele includ țări precum Bulgaria, Turcia, Ucraina și Georgia. De asemenea, în contextul EUSDR, sunt planificate modernizări de infrastructură pe axa Ungheni–Chișinău–Căușeni, parte a coridoarelor de mobilitate est-vest.

Astfel, Moldova nu este doar un beneficiar al fondurilor europene, ci un participant activ și vizibil în rețelele de cooperare continentală, reușind să îmbine investițiile locale cu parteneriatele internaționale.

Participarea Republicii Moldova la aceste instrumente este aliniată cu Politica de Coeziune a UE și cu obiectivele interne de dezvoltare durabilă. Printre obiectivele majore se numără:

- **Modernizarea infrastructurii urbane și regionale** - Reabilitarea și extinderea rețelelor de transport (drumuri, căi ferate, transport electric urban), modernizarea sistemelor de apă-canal, investiții în infrastructură energetică și digitală.
- **Dezvoltarea echilibrată a teritoriului** - Reducerea decalajelor dintre zonele urbane mari și regiunile rurale sau periferice, stimularea policentrismului urban.
- **Tranziția verde** - Implementarea soluțiilor pentru energie curată, mobilitate cu emisii reduse, gestionarea sustenabilă a deșeurilor, extinderea spațiilor verzi.
- **Transformarea digitală** - Introducerea de tehnologii smart city, digitalizarea administrației publice, folosirea datelor geospațiale pentru planificare.

- **Creșterea rezilienței la schimbări climatice** - Planuri urbane adaptate riscurilor climatice, infrastructuri reziliente, sisteme integrate de prevenire și gestionare a dezastrelor.
- **Consolidarea capacității administrative și a guvernantei** - Formarea funcționarilor, promovarea implicării comunității în luarea deciziilor, parteneriate public-private.
- **Integrarea graduală în rețelele și piețele UE** - Conectarea la coridoarele TEN-T, acces la rețele culturale, academice și de cercetare europene.

Această implicare aduce beneficii concrete precum sute de milioane de euro prin granturi nerambursabile, completate de finanțări mixte pentru infrastructură mare, transfer de know-how și adaptarea bunelor practici europene în planificare urbană, managementul proiectelor, eficiență energetică, asigurarea accesului la rețele internaționale prin integrare în platforme tematice europene și crearea de parteneriate strategice, creșterea vizibilității și atractivității orașelor și pregătire pentru aderare.

Analiza programelor europene, a mecanismelor de finanțare și a exemplelor internaționale are rol suport și urmărește identificarea instrumentelor de implementare a direcțiilor urbanistice rezultate din studiu.

2.1..1. INTERREG (Politica de coeziune a UE) - INTERREG NEXT România–Republica Moldova 2021–2027

Interreg NEXT este parte din Obiectivul de Cooperare Teritorială Europeană al Politicii Coeziune, iar pentru Republica Moldova reprezintă principalul mecanism de cooperare transfrontalieră cu state membre. Programul este succesorul ENI CBC România–Republica Moldova 2014–2020 și a fost construit pe baza lecțiilor învățate în implementarea anterioară (Interreg Europe Programme Manual 2021–2027).



Romania-Republic of Moldova
ENI-CROSS BORDER COOPERATION

de

UE.

Lansarea sa a fost posibilă datorită asocierii Republicii Moldova la Instrumentul European de Vecinătate ceea ce îi permite accesul la fonduri nerambursabile pentru proiecte comune cu parteneri români.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În luna martie 2025 au fost aprobate 51 proiecte aprobate, majoritatea acoperă teme precum mediu, sănătate, turism, cultură, guvernare la nivelul Republicii Moldova. Deși nu este indicat explicit care proiecte includ Chișinău în cea mai recentă rundă, proiectul CULTURISE afișează capitala ca zonă țintă, deschizând acces la finanțare culturală și turistică. Multe proiecte câștigate de Republica Moldova acopera zonele regionale, Chișinăul rămâne eligibil pentru proiecte viitoare (infrastructură urbană, digitalizare, turism cultural, sănătate etc.).

- **CULTURISE: Culture and Sustainable Tourism for Social Inclusion and Innovation** - Promovarea patrimoniului cultural și a turismului durabil prin cooperare între ONG-uri din România și Republica Moldova¹.

¹<https://ro-md.net/en/news-2021-2027/approval-of-the-first-grant-contracts-for-small-value-projects-under-the-interreg-vi-a-next-romania-republic-of-moldova-2021-2027-programme>

- Innovative Actions for Enhanced Public Administration and Cross-border Cooperation - Consolidarea capacității administrative și îmbunătățirea calității vieții prin înființarea a două Centre de Resurse la Cahul și Tulucești².
- GreenLife - Creșterea rezilienței orașelor Galați și Cahul la impactul schimbărilor climatice prin îmbunătățirea conservării biodiversității și promovarea practicilor comunitare durabile pe durata proiectului.
- Together for better care - Consolidarea parteneriatului transfrontalier pentru tranziția către îngrijire comunitară și familială în Moldova și România³
- Promoting Long-term Action and Sustainable Techniques for Inhibiting Contamination with Plastic in freshwater Ecosystem from crossborder area Ro-RM (PLASTICWISE). - Urmareste integrarea și armonizarea activităților de cercetare și ale activităților de conștientizare a comunităților locale care locuiesc în ariile protejate, privind managementul durabil, conservarea și restaurarea ecosistemelor⁴.

Proiecte posibile, eligibile pentru interreg next România–Republica Moldova 2021–2027

- Chișinău Green-Blue Corridor – reabilitarea malurilor râului Bâc, crearea de zone umede pentru filtrarea apei și amenajarea de piste pietonale și ciclabile.
- Centura Verde Chișinău – plantarea masivă de arbori și arbuști în jurul orașului pentru reducerea poluării și a efectului de insulă de căldură.
- Smart Waste Management – implementarea unui sistem inteligent de colectare a deșeurilor cu containere senzorizate și trasee de colectare optimizate digital, în parteneriat cu localități din România.
- Zero Waste în școli și instituții publice – programe de compostare, colectare separată a deșeurilor și campanii educative în școli și clădiri publice.
- Parcuri de retenție pluvială – amenajarea de spații verzi cu bazine de retenție pentru gestionarea apelor pluviale și prevenirea inundațiilor.
- Acoperișuri verzi pe clădiri publice – instalarea de acoperișuri verzi pentru îmbunătățirea eficienței energetice și a esteticii urbane.
- Chișinău EV Transit – achiziția de autobuze și troleibuze electrice, instalarea de stații de încărcare și integrarea transportului electric într-un sistem digital de mobilitate urbană.
- Cartier Pilot – Renovare Eficientă – reabilitarea termică a blocurilor, integrarea surselor regenerabile de energie și monitorizarea consumului.
- Administrație Digitală RO–MD – dezvoltarea unei platforme digitale comune pentru servicii publice i schimb de bune practici administrative între Chișinău și orașe din România.
- Educație și Cultură – organizarea de evenimente și proiecte comune între școli și universități din Chișinău și din județele de frontieră din România.

²<https://ro-md.net/en/news-2021-2027/approval-of-the-first-grant-contracts-for-small-value-projects-under-the-interreg-vi-a-next-romania-republic-of-moldova-2021-2027-programme>

³ <https://www.ccfmoldova.org/proiecte-derulare/ccf-moldova-srijina-trecerea-de-la-ingrijirea-institutii-la-cea-familie-si>

⁴ <https://www.blacksea-cbc.net/about-us>

2.1..2. ENI CBC (Instrumentul european de vecinătate)

ENI CBC (European Neighbourhood Instrument – Cross-Border Cooperation) a fost principalul mecanism de finanțare al Uniunii Europene pentru proiecte transfrontaliere între statele membre și țările vecine, în perioada 2014–2020 (cu prelungiri de implementare până în 2023).

Pentru Republica Moldova, programul a reprezentat platforma strategică de colaborare cu România și UE, sprijinind proiecte comune în domenii sociale, economice, de mediu și infrastructură locală. Este predecesorul actualului Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021–2027.

**Programul Operational Comun ENI
România-Republica Moldova 2014-2020**



Initiative de cooperare si proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Programul ENI CBC România–Republica Moldova a reprezentat, pentru Chișinău și întreaga Republică Moldova, mult mai mult decât un simplu mecanism financiar. El a fost o veritabilă punte peste Prut, un instrument prin care comunitățile de pe cele două maluri au lucrat împreună la soluții concrete pentru nevoi comune – infrastructură, servicii publice, protecția mediului și dezvoltare culturală.

Obiectivul său de bază a fost acela de a reduce decalajele economice și sociale dintre regiuni, în același timp consolidând relațiile instituționale și încrederea între parteneri. În acest spirit, proiectele implementate au fost gândite să aducă beneficii tangibile oamenilor, să îmbunătățească viața de zi cu zi și să creeze oportunități noi de cooperare.

În infrastructură, programul a sprijinit reabilitarea drumurilor, modernizarea podurilor, extinderea rețelelor de apă și canalizare, dar și îmbunătățirea transportului public. Pentru Chișinău, aceste investiții au însemnat acces la fonduri pentru modernizarea spațiilor educaționale și optimizarea mobilității urbane, pregătind terenul pentru o dezvoltare mai sustenabilă.

În domeniul sănătății, finanțările au permis dotarea spitalelor cu echipamente moderne, crearea de legături între centrele medicale din Chișinău și spitalele universitare din România, precum și introducerea de soluții de telemedicină. Aceste inițiative au redus timpii de diagnostic și au facilitat schimbul de expertiză între medici.

Mediul a fost o altă prioritate, cu proiecte care au vizat amenajarea de spații verzi, protejarea resurselor de apă și gestionarea deșeurilor. În Chișinău, unele proiecte-pilot au demonstrat cum clădirile publice pot deveni mai eficiente energetic, scăzând costurile și amprenta de carbon.

În turism și cultură, programul a pus accent pe promovarea patrimoniului comun. Traseele tematice, festivalurile și centrele culturale au adus capitala Moldovei mai aproape de publicul internațional și au susținut industria creativă locală.

Nu în ultimul rând, componenta de siguranță și management al riscurilor a oferit echipamente moderne pentru intervenții rapide, a dezvoltat sisteme comune de avertizare pentru inundații și a creat protocoale clare de cooperare între echipele de salvare din Moldova și România.

Prin toate aceste direcții, ENI CBC a avut un impact direct asupra calității vieții în Chișinău: servicii

publice mai bune, infrastructură modernizată, oportunități economice și culturale sporite, precum și o poziționare mai fermă a orașului ca partener de încredere în cooperarea europeană. În același timp, experiența acumulată a pregătit administrația locală și instituțiile din capitală să intre în etapa următoare – Interreg NEXT – cu o capacitate mai mare de a gestiona proiecte complexe, cu bugete mai consistente și obiective pe termen lung (Interreg Europe Programme Manual 2021–2027).

Proiecte concrete

- SMURD-2 – Infrastructură și capacitate de intervenție - platforme de aterizare pentru elicopter, modernizarea UPU, dotări și instruire comună⁵.
- The best chance of life - îmbunătățirea îngrijirii neonatale - Reabilitarea secțiilor pentru nou-născuți la IMSP Chișinău și dotări Vaslui⁶.
- Communication Infrastructure - infrastructură de comunicații pentru autorități (RO–MD)⁷.
- Increasing the protection of the population in emergency situations - creșterea capacității de răspuns la dezastre (echipamente, proceduri, instruire)⁸.
- Sincronizarea rețelelor electrice ale Moldovei și Ucrainei cu rețeaua continentală europeană - Un proiect cu impact strategic derulat în cadrul Programului ENPI⁹.
- Extinderea gazoductului Iași–Ungheni–Chișinău - Proiect inițiat prin ENPI CBC, continuat în 2014-2020, care a asigurat conectarea energetică a Moldovei cu rețeaua europeană¹⁰.

Proiecte posibile, eligibile pentru ENI CBC

- Coridor verde-albastru Bâc–Transport Durabil - Reabilitarea malurilor râului Bâc.
- Centura verde Chișinău –Inițiativă de amenajare inel exterior
- Smart Waste Chisinau – Digitalizarea colectării deșeurilor prin implementarea containerelor cu senzori, trasee colectare optimizate digital.
- Educație Zero Waste în instituții publice – proiect pilot pentru compostare, colectare separată în școli și clădiri publice.
- Spații verzi de retenție anti-inundații -Amenajarea spațiilor verzi cu bazine temporare de retenție și infiltrare a apei.
- Acoperișuri verzi și energie eficientă - Instalarea de acoperișuri verzi pe instituții publice și blocuri selectate.
- Chișinău EV-Net –Achiziție e-busuri/troleibuze, stații de încărcare, aplicație mobilitate urbană.
- Cartiere Verzi – Reabilitare termică, energie solară, pompe de căldură în cartiere selectate.

⁵ <https://keep.eu/projects/22281/The-CBC-Romania-Moldova-a-s-EN/>

⁶ <https://keep.eu/projects/27164/The-best-chance-of-life-for--EN/>

⁷ <https://keep.eu/projects/22286/COMMUNICATION-INFRASTRUCTUR-EN/>

⁸ <https://keep.eu/projects/24645/Increasing-the-protection-o-EN/>

⁹ <https://www.blacksea-cbc.net/about-us>

¹⁰ <https://www.csis.org/analysis/moldovas-gas-futures>

2.1..3. HORIZON EUROPE

Horizon Europe reprezintă principalul program-cadru al Uniunii dedicat cercetării și inovării, continuând și extinzând obiectivele ale predecesorului său, Horizon 2020. Lansat pentru perioada 2027, acest program constituie un mecanism esențial prin care statele membre și țările asociate colaborează la dezvoltarea de soluții științifice și tehnologice pentru provocările societale majore (Horizon Europe Strategic Plan 2021–2024).

Republica Moldova s-a alăturat în calitate de țară asociată în ceea ce îi conferă un statut privilegiat, instituțiile din țară pot participa pe picior de egalitate cu cele din statele membre ale UE.

Această asociere înseamnă nu doar acces la finanțare nerambursabilă în aceleași condiții, ci și dreptul de a coordona consorții internaționale, devenind astfel un actor activ, nu doar beneficiar pasiv.

Prin acest cadru, orașul își poate accelera tranziția către modele urbane moderne și sustenabile, de la inițiative smart city și soluții pentru adaptarea la schimbările climatice, la proiecte avansate în domeniul mobilității urbane, energiei verzi și digitalizării serviciilor publice.

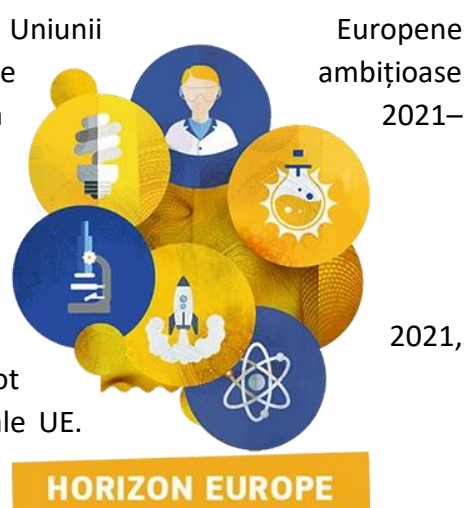
Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În timp ce Chișinău aspiră să se transforme într-un oraș mai verde, mai conectat și mai inovator, Horizon Europe oferă cadrul ideal pentru a transforma aceste aspirații în realitate (Horizon Europe Strategic Plan 2021–2024). Prin alinierea urbană la cele mai avansate tehnologii și practici europene, capitala Moldovei este pregătită să devină locul în care ideile devin prototipuri, iar prototipurile devin implementări vizibile și funcționale.

Combinat, cele trei categorii strategice de proiecte, cercetare aplicată (RIA), pilotare și demonstrare (IA) și cooperare și suport instituțional (CSA), oferă Chișinăului un pachet complet, de la idee la planificare, de la pilot până la implementare, de la laboratoare locale la cooperare europeană. Prin acceptarea provocării Horizon Europe, Chișinăul se poziționează drept lider regional al dezvoltării urbane inovatoare, contribuind la crearea unui model sustenabil și adaptabil în regiunea Parteneriatului Estic.

Proiecte concrete

- MICAD – Shaping Inclusive Metropolitan Green and Digital Transitions - Proiectul MICAD lansează o nouă eră în modul în care autoritățile, pot aborda tranziția către orașe verzi și digitizate. Proiectul își propune crearea de roadmap-uri și instrumente practice pentru tranzițiile climatice și digitale.
- iMermaid – Remedierea poluării cu pesticide la Cimișlia - În cadrul inițiativei europene iMermaid, orașul Cimișlia (Moldova) găzduiește un proiect dedicat gestionării poluării istorice cu pesticide precum DDT.
- Statistici de participare – Moldova în Horizon Europe - Deși numărul de proiecte ale Moldovei în Horizon Europe a scăzut la 7 în 2023, finanțările totale au fost de aproximativ 1,5 milioane de euro, ceea ce ilustrează faptul că țara își consolidează poziția în domeniul R&I european.



- Dialog instituțional și brokeraj – rolul ANCD - Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare oferă instituțiilor din Chișinău finanțare și suport pentru participarea la evenimente de brokeraj și colaborare internațională, în special în cadrul clusterelor tematice ale Horizon Europe.

Proiectele precum MICAD, care pornesc chiar din Chișinău, reprezintă fruntea inițiativelor regionale de implementare a soluțiilor verzi și digitale moderne, co-create cu parteneri din UE. Alte proiecte, precum cele din cadrul iMermaid, aduc valoare directă la nivel local, ajutând comunități vulnerabile să se adapteze la provocările de mediu. Participarea continuă, chiar dacă încă modestă numeric, sugerează integrarea Moldovei în rețelele europene de inovare. În paralel, structurile naționale ca ANCD construiesc infrastructura administrativă necesară pentru a crește vizibilitatea și impactul Moldovei în competițiile Horizon Europe.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Horizon Europe

- Climate-Neutral and Smart Cities - Linie de twinning, prin care orașele accesează un an de învățare reciprocă și acțiuni comune în direcția neutralității climatice.
- Greening Cities - soluțiilor experimentale și inovative de infrastructură verde urbană, cu accent pe biodiversitate, poluare, mobilitate verde, economia circulară urbană. Coridor verde-albastru, parcuri de retenție, acoperișuri verzi, centură verde etc.
- Integrated Peri-urban Areas for Climate Neutralit - proiecte pilot care includ orașele și suburbiile acestora aflate în expansiune pot beneficia de finanțări pentru puncte strategice verzi/infrastructură inteligentă. Vizează integrarea mobilității verzi, energiei durabile, industriei și guvernancei în zonele periurbane, pentru decarbonizare și reziliență.
- Industrial Transitions - Studii asupra tranzițiilor industriale istorice și lecțiile lor pentru o tranziție verde echitabilă.
- Enabling City Transformation - instrumente sau prototipuri pentru infrastructură urbană verzi.

2.1..4. LIFE

Programul LIFE 2021–2027 reprezintă principalul instrument financiar al Uniunii Europene dedicat protecției mediului, acțiunii climatice și tranziției către o energie curată. Cu un buget de peste 5,4 miliarde de euro, programul continuă tradiția începută în anii '90, dar într-o formulă mult mai ambițioasă și integrată, adaptată la noile obiective ale Pactului Ecologic European și ale Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă. În perioada actuală, LIFE este structurat în patru sub-programe majore, Natură și Biodiversitate, Economie Circulară și Calitatea Vieții, Atenuarea și Adaptarea la Schimbările Climatice și Tranziția către Energie Curată, fiecare acoperind domenii esențiale pentru sănătatea mediului, reducerea emisiilor și creșterea rezilienței comunităților urbane și rurale.



Pentru Republica Moldova, asocierea la program, formalizată în noiembrie 2022 cu aplicabilitate retroactivă din ianuarie 2021, reprezintă un pas strategic către integrarea în spațiul european al

politicilor de mediu și climă. Această asociere oferă acces deplin la toate liniile de finanțare relevante, în aceleași condiții ca statele membre UE, și deschide oportunitatea de a participa ca lider sau partener în consorții internaționale.

Pentru Chișinău, programul LIFE nu este doar o sursă de finanțare, ci și o platformă de inovare și schimb de experiență, în care proiectele pot viza direct provocările urbane actuale: reducerea poluării aerului, crearea de coridoare verzi și albastre, adaptarea infrastructurii la schimbările climatice, eficientizarea energetică a clădirilor publice și stimularea economiei circulare.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În perioada 2021–2025, Programul Life a deschis pentru Chișinău și Republica Moldova oportunitati pentru a transforma ambițiile de mediu și climă în acțiuni concrete. Nu mai vorbim doar despre strategii pe hârtie, ci despre intervenții palpabile: spații verzi care răcoresc orașul, infrastructuri moderne de gestionare a deșeurilor, clădiri publice cu facturi mai mici la energie și transport public electric care reduce poluarea aerului.

Aceste proiecte, finanțate prin cele patru axe majore ale programului nu sunt inițiative izolate, ci parte a unei transformări coerente. Aceste intervenții au dublu rol: pe de o parte, îmbunătățesc calitatea vieții locuitorilor, pe de altă parte, aliniază țara la obiectivele Pactului Ecologic European și la standardele de mediu ale UE, pregătind infrastructura și administrația pentru integrarea în rețelele europene. Chișinăul devine astfel un laborator viu de inovație verde în Parteneriatul Estic, un loc unde tehnologiile și practicile europene sunt testate și adaptate contextului local, cu beneficii directe pentru comunitate și cu un orizont de sustenabilitate pe termen lung.

Printre proiectele derulate sau în curs de derulare se numara

Life Renata - Sprijinirea Republicii Moldova în alinierea rețelei EMERALD de situri protejate la standardele UE (Natura 2000), incluzând aspecte juridice, tehnice și operaționale privind conservarea habitatelor și speciilor.

Life IP4 Natura - Bune practici pentru Natura 2000 - Începerea procesului de integrare a obiectivelor Natura 2000 în planificarea teritorială, agricultură și politici climatice moldovenești.

Proiecte prosibile, eligibile pentru programul Life 2021–2027

- Coridorul verde al râului Bâc – reabilitarea malurilor, crearea de zone umede pentru filtrarea apei și piste pietonale sau velo.
- Centura verde a Chișinăului – plantarea masivă de arbori pentru reducerea poluării aerului și efectului de insulă de căldură.
- Sistem inteligent de colectare a deșeurilor – containere cu senzori și trasee optimizate pentru reducerea costurilor de colectare.
- Zero Waste în școli și instituții publice – implementarea compostării și colectării separate, cu campanii educaționale.
- Program de acoperișuri verzi pe clădirile publice – reducerea temperaturilor urbane și creșterea eficienței energetice.
- Transport electric integrat – achiziția de e-busuri și troleibuze, instalarea de stații de încărcare și management digital al flotei.
- Renovare energetică a cartierelor pilot – reabilitarea termică a blocurilor cu soluții de eficiență energetică și energie regenerabilă.

2.1..5. URBACT IV

URBACT IV (2021–2027) este noua etapă a unuia dintre cele mai importante programe interregionale ale Uniunii Europene dedicate dezvoltării urbane integrate. Construit pe experiența și rezultatele pozitive ale fazelor anterioare – URBACT II și URBACT III – acest program oferă un cadru prin care orașele pot



lucra împreună, pot face schimb de bune practici și pot dezvolta planuri de acțiune locale adaptate propriilor nevoi. Esența URBACT este colaborarea. Acesta aduce la aceeași masă administrații municipale, instituții publice, organizații ale societății civile și mediul academic, pentru a găsi soluții concrete la provocări urbane actuale – de la mobilitate durabilă și regenerare urbană, până la incluziune socială, tranziție verde și digitalizare (URBACT IV Programme 2021–2027).

O noutate majoră a perioadei 2021–2027 este deschiderea programului către țările finanțate prin NDICI, inclusiv Republica Moldova și Ucraina, precum și către țările IPA. Această extindere permite orașelor din afara UE să participe ca parteneri cu drepturi depline în rețelele URBACT, beneficiind de finanțare consistentă și de acces la expertiza acumulată în peste 20 de ani de colaborare urbană europeană.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Programul URBACT IV reprezintă una dintre cele mai importante platforme de învățare și colaborare urbană la nivel european, iar pentru Chișinău și alte orașe din Republica Moldova el deschide, în perioada 2021–2027, o fereastră reală spre integrarea în rețele internaționale de bune practici.

Scopul central al programului este de a ajuta orașele să își îmbunătățească guvernanta locală și planificarea integrată, punând accent pe proiecte care combină dimensiunile economică, socială și ecologică ale dezvoltării urbane.

Proiectele dezvoltate în cadrul URBACT IV pentru Chișinău și alte localități nu sunt simple exerciții teoretice, ci procese participative complexe, ateliere locale, testări-pilot, planuri de acțiune validate de comunitate și parteneriate transnaționale. Acestea vizează teme critice pentru orașele moldovenești, mobilitate sustenabilă, regenerare urbană, incluziune socială, tranziție verde și digitală.

Chișinău și alte municipii din Republica Moldova au făcut un pas strategic spre integrarea în rețelele urbane europene de inovare. Prin acordul URBACT IV, Moldova a asigurat acces la finanțări europene generoase plus contribuția proprie, pentru a dezvolta proiecte tematice concrete, de la mobilitate sustenabilă și regenerare urbană, la guvernanță digitală și tranziție verde (URBACT IV Programme 2021–2027).

Acum, orașele sunt în faza de pregătire activă a candidaturilor pentru Transfer Networks, o linie URBACT care permite preluarea directă a unora dintre cele mai bune practici europene, adaptate la context local. Acest pas vine după sesiuni de informare intensive și mobilizare a comunității urbane, semnalând seriozitatea cu care administrațiile locale au abordat oportunitățile URBACT.

Până în prezent, conform surselor oficiale disponibile, nu există proiecte URBACT IV concrete sau în curs de implementare în care Chișinău să fie implicat.

Cu toate acestea Chișinaul se bucura de participarea la numeroase proiecte dezvoltate în cadrul

sesniunilor anterioare ale URBACT, exemple elocbente fiind

- INT-HERIT – City Centre Regeneration - Chișinău a participat la ateliere și schimburi ca oraș observator cu focalizare pe reabilitarea centrului istoric.
- CityCentreDoctor - experți URBACT au inclus studii de caz și vizite de învățare în Chișinău, cu focus pe comerț stradal și planificare urbană.
- Healthy Cities -rețea de consultare cu ONG-uri din Chișinău privind promovarea activității fizice și accesul la parcuri.
- AGRI-URBAN - schimb de experiență cu inițiative de grădini urbane din Chișinău.
- REFILL - Chișinău a participat în workshopuri ca observator, privind reconversia clădirilor neutilizate.

Totuși, Moldova a obținut dreptul de a participa activ în programul URBACT IV, iar contextul arată un interes crescând din partea autorităților locale pentru inițiative urbane durabile.

Comitetul de Monitorizare URBACT IV a aprobat în 2023 includerea Ucrainei și Moldovei în aria geografică a programului URBACT IV¹¹

În mai 2025, municipii din Moldova au participat la o sesiune de informare privind competiția Transfer Networks, o linie de finanțare URBACT IV ce sprijină transferul bunelor practici urbane validate, prezentând oportunitățile de aliniere la standarde europene și parteneriate transnaționale

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Urbact IV

- Chișinău Verde – plan local de acțiune pentru extinderea rețelei de spații verzi și albastre, cu coridoare ecologice care conectează parcurile, malurile râului Bîc și zonele verzi periurbane.
- Rețeaua Orașe reziliente MD–RO – schimb de bune practici cu orașe din România pentru reducerea riscului de inundații și gestionarea evenimentelor meteo extreme.
- Portal civic Chișinău Participativ – platformă de consultare publică online integrată cu hărți interactive și date deschise.
- Rețea MD–UE pentru date urbane – parteneriat cu orașe europene pentru standardizarea colectării și utilizării datelor geospațiale.
- Spații publice pentru toți – adaptarea trotuarelor, locurilor de joacă și zonelor verzi pentru accesibilitate universală.
- E-bus Chișinău – plan de extindere a rețelei de autobuze electrice cu rute prioritare
- Mobilitate activă pe Bîc – traseu pietonal și velo de-a lungul râului, conectând zone rezidențiale cu centrul orașului.
- Hubul Creativ Chișinău – reconversia clădirilor industriale abandonate în spații pentru start-up-uri, ateliere meșteșugărești și evenimente culturale.
- Reactivarea piețelor urbane – modernizarea piețelor centrale din Chișinău pentru comerț local, produse bio și economie circulară.
- EuroCluster MD–RO pentru industrii creative – parteneriat pentru promovarea designului, arhitecturii și turismului cultural.

¹¹ <https://urbact.eu/whats-new/news/ukraine-moldova>

2.1..6. COSME

Programul COSME – transformat, din 2021, în componenta pentru IMM-uri a Programului Pieței Unice este unul dintre cele mai importante instrumente ale Uniunii Europene dedicate sprijinirii întreprinderilor mici și mijlocii. Lansat inițial pentru perioada 2014–2020, COSME a avut rolul de a stimula competitivitatea, internaționalizarea și inovarea în sectorul IMM-urilor, facilitând în același timp accesul acestora la finanțare și la noi piețe. În noua sa formulă, programul beneficiază de un buget extins și de o integrare mai strânsă cu alte inițiative europene privind digitalizarea, tranziția verde și consolidarea rezilienței economice.



la

Pentru Republica Moldova, care participă ca țară parteneră eligibilă în anumite acțiuni, COSME și continuatorul său reprezintă o punte de legătură directă cu sistemul antreprenorial european. Orașe precum Chișinău au oportunitatea de a conecta întreprinderile locale la rețelele europene de sprijin pentru afaceri, de a dezvolta clustere competitive în industrii creative, IT și turism și de a facilita accesul la scheme de garantare a creditelor sau investiții de capital de risc.

Programul se remarcă prin abordarea sa integrată: combină instrumente financiare cu acțiuni de formare și networking, susține cooperarea transfrontalieră și sectorială și promovează cultura antreprenorială încă de la nivel educațional. Pentru capitala Republicii Moldova, acest context deschide perspective de dezvoltare economică urbană, atragerea de investiții și consolidarea poziției sale ca hub regional de afaceri în Parteneriatul Estic.

Inițiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Programul COSME, devenit parte a Programului Pieței Unice 2021–2027, reprezintă una dintre cele mai importante pârgii prin care Republica Moldova și Chișinăul își pot consolida mediul de afaceri și pot integra IMM-urile locale în lanțurile valorice europene.

Pentru un oraș precum Chișinău, cu un potențial emergent în industrii creative, IT, turism cultural și producție locală, COSME nu este doar o sursă de finanțare, ci și o platformă strategică de conectare la rețele de business, know-how și piețe noi.

Prin componentele sale programul creează punți între antreprenorii moldoveni și sistemele economice din UE. În Chișinău, impactul se traduce prin apariția unor acceleratoare de afaceri, dezvoltarea de clustere transfrontaliere și promovarea produselor locale în târguri internaționale.

Republica Moldova are acces la numeroase instrumente COSME, inclusiv Enterprise Europe Network, facilitând IMM-urilor din Moldova conectarea cu parteneri din Uniunea Europeană. În perioada COVID-19, instrumentul de garantare COSME a oferit garanții speciale de creditare pentru intermediarii financiari din Moldova (și alte țări partenere), pentru a susține IMM-urile afectate.

CEnTOUR – Circular Economy in Tourism - activități și servicii pentru IMM-uri turistice din capitală, inclusiv evenimente și selecții locale¹².

¹² <https://www.oda.md/en/suport-antreprenorial-en/proiecte-en/proiecte-finalizate/centour-en>

- Enterprise Europe Network - consultanță pentru internaționalizare, inovare, parteneriate B2B, evenimente de brokeraj de tip.
- COSME-LGF: instrument de garanții disponibil pentru intermediari din Moldova, facilitează credite pentru IMM-uri.

Proiecte posibile, eligibile pentru Programul Cosme 2014–2020 (și al succesorului său Single Market Programme 2021–2027)

- Enterprise Europe Network – extinderea sau consolidarea centrului EEN Moldova pentru a sprijini IMM-urile în internaționalizare, inovare și tranziție verde sau digitală.
- Cluster Go International – crearea sau extinderea de clustere în domenii strategice.
- Proiecte pentru internaționalizarea IMM-urilor - misiuni economice, târguri internaționale, platforme B2B online.
- Sustainable Tourism and Cultural Heritage - dezvoltarea de pachete turistice tematice în parteneriat cu orașe și regiuni din UE.
- Circular Economy in Tourism - implementarea de modele circulare în hoteluri, restaurante, centre de conferințe.
- Destinații turistice inteligente - aplicații digitale, management integrat al fluxurilor de turiști.
- Start-up Europe for Growth - acceleratoare și incubatoare pentru start-up-uri tech și green.
- Digital Innovation Hubs - centre locale pentru sprijinirea IMM-urilor în adoptarea de tehnologii digitale și Industrie.
- Skills for Industry – programe de formare și recalificare pentru forța de muncă în industrii emergente.

2.1.7. CONNECTING EUROPE FACILITY (CEF)

Connecting Europe Facility este principalul program Uniunii Europene pentru finanțarea infrastructurii strategice în domeniile transport, energie și digital, conceput pentru a integra statele membre și țările partenere într-o rețea europeană modernă, interconectată și rezilientă. Pentru Republica Moldova, accesul la CEF reprezintă o oportunitate istorică, întrucât, începând cu 2024, țara devine eligibilă să participe ca țară asociată în proiecte trans-europene, având astfel posibilitatea de a se conecta direct la infrastructurile-cheie ale Uniunii Europene.

Pentru Chișinău, poziționarea în cadrul CEF este strategică din mai multe motive. Capitala este principalul nod rutier și feroviar al țării, iar integrarea în coridoarele TEN-T ar permite modernizarea liniilor de cale ferată, extinderea conexiunilor rutiere rapide spre România și Ucraina, precum și dezvoltarea terminalelor intermodale. Totodată CEF sprijină proiecte de interconectare la rețelele europene de electricitate și gaze, ceea ce consolidează securitatea energetică și reduce dependența



al

de surse unice nu în cele din urmă, programul include finanțări pentru infrastructuri de date de mare capacitate, centre de cloud europene și rețele de comunicații de mare viteză.

Prin includerea Moldovei în CEF, se creează premisele unei integrări fizice și digitale directe în piața unică europeană, nu doar prin comerț, ci și prin standarde, tehnologii și securitate infrastructurală. În plus, pentru Chișinău, participarea la proiecte CEF înseamnă acces la fonduri nerambursabile și cofinanțare pentru investiții majore – investiții care, până acum, erau dificil de finanțat exclusiv din resurse naționale sau prin instrumente clasice de cooperare.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Participarea efectivă a Republicii Moldova la programul CEF a devenit realitate odată cu semnarea acordului de asociere în 2023, deschizând porți pentru accesul la finanțări pentru infrastructura de transport, energie și digital. În fapt, proiectele aprobate pentru modernizarea frontierelor și pentru revigorarea liniei feroviare Iași–Ungheni reflectă un angajament imediat și concret al UE pentru conectarea Moldovei la rețelele europene.

Pe termen mediu, apelurile deschise în 2024 pentru transport oferă o oportunitate strategică: Chișinău poate colabora cu autorități și organizații UE pentru a depune propuneri bine articulate, aliniate priorităților CEF, contribuind astfel la transformarea capitalului într-un nod modern, interoperabil și rezilient în cadrul TEN-T.

Proiecte CEF confirmate pentru Republica Moldova

- Modernizarea liniei feroviare Iași–Ungheni - Aprobarea unui proiect destinat modernizării secțiunilor feroviare simple și duble între România și Moldova, reducând timpul de transport și crescând capacitatea tren–marfă/ pasageri.
- Finanțare pentru modernizarea punctelor de frontieră - În octombrie 2023, UE și Moldova au semnat acorduri CEF, dedicate modernizării infrastructurii de trecere la frontieră pentru a fluidiza traficul rutier și de mărfuri.
- Reabilitarea căilor ferate strategice - Un acord susținut de BERD și UE, susține reconstruirea secțiunilor feroviare Bălți–Ungheni și Chișinău–Căinari, facilitând exportul de cereale către portul Constanța, România.
- Asocierea Moldovei la CEF - Moldova este prima țară non-UE asociată oficial programului CEF, semnând acordul în mai 2023. Aceasta deschide accesul la finanțări pentru proiecte prioritare în transport, energie și digital.

Republica Moldova a făcut pași concreți către integrarea sa infrastructurală europeană:

- Transportul feroviar este modernizat prin investiții în linia Iași–Ungheni și extins pentru a susține trafic mixt important.
- Controlul frontierelor este îmbunătățit prin modernizări finanțate de UE, facilitând comerțul și mobilitatea.
- Rețele feroviare interne, inclusiv secțiuni strategice către portul Constanța, sunt reabilite pentru a susține exporturile.
- Asocierea la CEF oferă cadru financiar și strategic pentru dezvoltarea viitoare a proiectelor de infrastructură în transport, energie și digital – inclusiv posibilitatea accesării CEF Digital pentru rețele 5G și conectivitate de mare viteză.

Astfel, CEF reprezintă pentru Republica Moldova și Chișinău oportunitatea reală de a se conecta la

rețelele transeuropene și de a beneficia de investiții majore cu impact pe termen lung.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Connecting Europe Facility

Propuneri de proiecte eligibile și relevante pentru Chișinău și Republica Moldova care se aliniază cu prioritățile oficiale Connecting Europe Facility — atât pe domeniul Transport, cât și Energie și Digital și cu nevoile locale.

- Modernizare linie feroviară Ungheni–Chișinău–Tighina - Conversie la ecartament standard de 1435 mm pentru interoperabilitate cu rețeaua europeană, modernizare infrastructură de semnalizare și electrificare.
- Reabilitare coridor rutier Chișinău–Leușeni - Extindere la 2 benzi și modernizare poduri, pentru flux mai rapid spre Iași și coridoarele UE, include puncte inteligente de trecere a frontierei
- Logistics & Intermodal Hub Chișinău - Terminal intermodal pentru combinarea transportului feroviar, rutier și aerian și conectare directă la rutele TEN-T și Solidarity Lanes.
- Green Urban Mobility Chișinău – TEN-T Urban Node - Achiziție de e-busuri, troleibuze noi și infrastructură de încărcare rapidă
- Extinderea stației back-to-back Vulcănești - Creșterea capacității de interconectare electrică Moldova–România și integrare în piața de energie electrică a UE.
- Gazoduct Iași–Ungheni–Chișinău - faza II - Creșterea capacității și instalarea de sisteme digitale de management al fluxului și integrare sistem de monitorizare și reducere pierderi.
- Smart Grid Chișinău - Modernizare rețea electrică urbană cu contoare inteligente și control digital și conectare la inițiativele UE de rețele inteligente (European Green Deal).
- 5G Transport Corridor Chișinău–Iași - Coridor 5G pentru vehicule conectate și logistică inteligentă pe ruta Chișinău–Leușeni–Iași.
- Backbone Digital Chișinău–București - Extindere rețea de fibră optică de mare capacitate pentru interconectare directă cu nodurile UE.

2.1..8. ERASMUS+

Erasmus+ este programul emblematic al Uniunii Europene pentru educație, formare, tineret și sport, gândit să creeze legături durabile între oameni, instituții și comunități din Europa și din afara ei. În actuala perioadă 2021–2027, programul a evoluat dincolo de schimburile tradiționale de studenți, devenind o platformă strategică pentru inovare, cooperare instituțională și dezvoltarea competențelor-cheie.



Republica Moldova participă la Erasmus+ ca țară parteneră în cadrul Parteneriatului Estic, având acces la apelurile pentru parteneriate strategice, proiecte de cooperare și consolidarea capacității instituționale. Din 2014, universități, licee, ONG-uri, autorități locale și instituții de formare profesională din Moldova au intrat în consorții europene care testează modele educaționale inovatoare, dezvoltă competențe digitale, promovează incluziunea socială și sprijină mobilitatea

internațională.

Pentru Chișinău, Erasmus+ a devenit o poartă spre integrarea în rețele academice și civice europene. Universități precum USM, UTM și ASEM derulează proiecte comune cu instituții din UE pentru modernizarea curriculei, introducerea de metode pedagogice interactive și crearea unor campusuri verzi și inteligente. În același timp, organizații de tineret și ONG-uri urbane folosesc Erasmus+ pentru a dezvolta proiecte de voluntariat, schimburi culturale și inițiative de inovare socială.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În cadrul Erasmus+, Chișinăul și alte orașe din Republica Moldova au început să dezvolte un portofoliu tot mai consistent de proiecte concrete, cu impact direct asupra mediului urban, infrastructurii educaționale și comunităților locale.

Aceste proiecte nu se rezumă doar la schimburi academice și burse individuale, ci creează sisteme de colaborare între universități, administrații publice, ONG-uri și mediul privat, cu rezultate vizibile în oraș.

Astfel, Erasmus+ devine este un catalizator pentru transformarea orașului într-un pol regional de inovație, educație și sustenabilitate, cu efecte multiplicatoare pe termen lung în întreaga Republică Moldova.

- Mobilități Internaționale de Credite - Peste 600 de proiecte de mobilitate academică între universități moldovenești și instituții din UE au fost realizate până în prezent. Acestea au facilitat schimburi pentru studenți, profesori și personal academic pentru studii și stagii.
- Proiecte Capacity Building for Higher Education - Un număr de 21 de proiecte destinate îmbunătățirii calității învățământului superior au fost derulate cu succes, implicând universități din Chișinău.
- Jean Monnet Projects - Peste 22 de proiecte Jean Monnet implementate, axate pe crearea de centre de excelență în studii europene, politici UE și integrare regională în instituțiile din Moldova
- Erasmus Mundus Joint Master Degrees - Aproximativ 30 de burse Erasmus Mundus pentru studenți din Moldova, oferindu-le acces la programe de masterat europene recunoscute pe plan internațional.
- Extinderea internaționalizării universităților - Aproximativ 25 de instituții de învățământ superior din Moldova colaborează cu peste 200 de universități din UE prin mobilități KA107 și peste 160 de instituții internaționale prin CBHE, promovând parteneriate și schimb de bune practici.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul ERASMUS+

- Green Skills Chișinău – dezvoltarea unui curriculum comun pentru școli și colegii în domeniul economiei verzi și sustenabilității.
- Digital Teachers Hub – rețea transnațională pentru formarea profesorilor din Chișinău în predare digitală, e-learning și instrumente EdTech.
- STEAM4Youth Chișinău – promovarea științei, tehnologiei, ingineriei, artei și matematicii prin ateliere practice, concursuri și hackathoane în școli.
- Youth Civic Lab – laborator de inițiative civice pentru tineri, cu mentorat de la organizații

europene și proiecte comunitare locale.

- Erasmus+ Inclusive Sports – proiect pentru crearea de cluburi sportive incluzive în Chișinău, accesibile copiilor și tinerilor cu dizabilități.
- Urban Innovation Lab – parteneriat între universități din Chișinău și orașe europene pentru soluții de smart city și mobilitate durabilă.
- Entrepreneurship Academy Chișinău – program comun cu universități UE pentru dezvoltarea abilităților antreprenoriale ale studenților.
- Green Construction Skills – formare profesională în construcții verzi, eficiență energetică și materiale sustenabile.
- Cultural Heritage – parteneriat strategic pentru digitizarea patrimoniului cultural din Chișinău și integrarea sa în tururi virtuale și platforme educaționale.

2.1..9. Europa Creativă

Programul Europa Creativă este inițiativa a Uniunii Europene dedicată sprijinirii sectoarelor culturale și creative, văzute nu doar ca expresii artistice, ci ca motoare de regenerare urbană, dezvoltare locală și



Creative
Europe

coeziune socială. Pentru orașe precum Chișinău, programul reprezintă un instrument strategic de reimaginare a spațiului public, de revitalizare a zonelor degradate și de consolidare a identității culturale în context european.

Republica Moldova participă la Europa Creativă în calitate de țară parteneră, ceea ce înseamnă că organizațiile, municipalitățile și operatorii culturali locali pot concura pentru finanțare la aceleași linii de apel ca și statele membre UE. Această deschidere oferă Chișinăului acces la rețele profesionale europene, la schimburi de know-how în design urban, arhitectură culturală și planificare participativă, dar și la oportunitatea de a exporta creativitatea locală în piețele culturale internaționale.

În logica urbanistică, Europa Creativă funcționează ca un catalizator pentru proiecte care transformă clădirile industriale abandonate în hub-uri creative, readuc în viața publică spații istorice prin intervenții de artă contemporană, dezvoltă trasee culturale tematice ce leagă cartierele orașului și stimulează economia locală prin industrii creative. Totodată, programul susține evenimente culturale majore care sporesc atractivitatea urbană, aduc turiști și creează un nou ritm de viață în spațiul public.

Astfel, participarea la Europa Creativă nu înseamnă doar acces la finanțare, ci integrarea într-un sistem european de regenerare urbană prin cultură, unde arta, designul și patrimoniul devin instrumente pentru mobilitate socială, dezvoltare economică și reconectare a comunităților cu orașul lor.

Inițiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În prezent Republica Moldova încă nu are proiecte concrete finanțate prin programul Europa Creativă, deoarece statutul de țară asociată va începe din 1 ianuarie 2026.

2.1..10. Neighbourhood Investment Facility (NIF)

NIF este unul dintre principalele instrumente financiare ale Uniunii Europene pentru sprijinirea proiectelor de infrastructură strategică în țările din Politica Europeană de Vecinătate, inclusiv Republica Moldova. Creat pentru a completa finanțările nerambursabile clasice, NIF funcționează ca un mecanism mixt combinând granturi UE cu împrumuturi și investiții din partea instituțiilor financiare internaționale (BERD, BEI, Banca Mondială etc.) și a băncilor naționale de dezvoltare.



Obiectivul său central este mobilizarea unor resurse financiare consistente pentru proiecte complexe, în special în domeniile transportului, energiei, mediului și infrastructurii urbane, care au un impact structural asupra economiei și societății.

În profil spatial, NIF sprijină proiecte integrate, care nu se limitează la construcții și modernizări fizice, ci includ componente de eficiență energetică, digitalizare, adaptare la schimbări climatice și conectivitate. Această abordare îl face extrem de relevant pentru Chișinău, un oraș aflat în plin proces de modernizare a rețelelor de transport, apă-canal, energie și servicii publice.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Neighbourhood Investment Facility a devenit, pentru Chișinău și întreaga Republică Moldova, un catalizator esențial al transformării infrastructurale și urbane, conectând direct țara la standardele europene în materie de transport, energie, mediu și dezvoltare urbană.

Lansat ca un mecanism de finanțare combinată, granturi nerambursabile UE integrate cu împrumuturi preferențiale de la instituții financiare internaționale, NIF a permis derularea unor proiecte de amploare, cu impact vizibil în viața cotidiană a locuitorilor Chișinăului.

Acest instrument nu se limitează doar la infrastructură dură, ci susține și componente urbane integrate, transport public electric, modernizarea nodurilor intermodale, reabilitarea rețelelor de apă-canal, interconectarea energetică cu România, precum și proiecte de regenerare urbană și creștere a rezilienței climatice. Chișinăul, ca pol urban principal, beneficiază de investiții strategice care îl poziționează pe harta europeană a orașelor conectate, sustenabile și competitive, în timp ce restul localităților din țară profită de extinderea acestor rețele și servicii.

Proiectul de transport public electric din Chișinău - În perioada 2010–2013, NIF a contribuit la achiziția a 90 de troleibuze moderne. Scopul a fost revitalizarea flotei locale de transport public fără apel la bugetul de stat.

Modernizarea sistemului de alimentare cu apă și canalizarea din Chișinău - Un proiect major finanțat prin cooperare între EBRD, Banca Europeană de Investiții și un grant din partea NIF. Proiectul vizează extinderea, reabilitarea și modernizarea rețelelor de apă și epurare, inclusiv prin eficiență energetică și conformitate cu standardele UE.

Reabilitarea rețelei de transmisie electrică Moldelectrica - NIF a oferit granturi pentru modernizarea rețelelor electrice gestionate de SE Moldelectrica. Aceasta include proiecte de schimbare a echipamentelor, reabilitări ale stațiilor, realizate în parteneriat cu BERD și EIB, pentru o rețea mai sigură și mai eficientă. Prin intermediul NIF, Chișinăul și Republica Moldova au beneficiat

de investiții strategice care au schimbat infrastructura urbană și calitatea serviciilor publice. Transportul public a fost modernizat, flota extinsă și eficientă; sistemele de apă și canalizare au fost aduse la standarde europene; rețelele energetice au fost consolidate pentru securitate și eficiență. Aceste proiecte nu doar că au adus îmbunătățiri tangibile vieții urbane, dar au și conectat Moldova la standardele infrastructurale ale UE, contribuind la dezvoltarea urbană sustenabilă.

Proiecte eligibile pentru Programul Neighbourhood Investment Facility (Nif)

- Modernizarea coridorului feroviar chișinău – Ungheni - Convertirea la ecartament standard de 1435 mm, electrificare, semnalizare modernă, interoperabilitate
- Hub intermodal de transport chișinău - Terminal care combină transportul feroviar, rutier și aerian, facilitând legătura cu Aeroportul Internațional și coridoarele de transport.
- Flotă electrică și infrastructură - Achiziție e-autobuze sau troleibuze, stații de încărcare, ITS.
- Interconectare energetică Moldova – România - Extinderea și modernizarea interconectării electrice, digitalizare, integrare în piețele UE.
- Rețea de fibră optică de mare viteză - Extindere rețea de fibră optică pe axa Chișinău–București și extinderea în către unitățile administrativ teritoriale suburbane
- Eficiență energetică în blocuri - Reabilitare termică blocuri, școli, spitale cu surse regenerabile.
- Centru de mobilitate și digitalizare pentru administrație - Platformă integrată city management, mobilitate, mediu, restricții urbane, transparență.
- Creare de poli de inovare - Hub pentru start-up-uri în tehnologie verde/digitală, accelerare, co-working, incubare.

2.1..11. European Urban Initiative (EUI)

European Urban Initiative este instrumentul strategic al Uniunii Europene destinat să sprijine orașele în implementarea unei dezvoltări urbane integrate, inovatoare și sustenabile, în deplină concordanță cu Agenda Urbană a UE și obiectivele Pactului Verde European. Lansat pentru perioada 2021–2027, EUI reunește într-un cadru unic resurse, know-how și finanțare, pentru ca orașele europene și parteneri (conform documentelor Comisiei Europene) să testeze soluții inovatoare, să împărtășească bune practici și să-și consolideze capacitatea de planificare strategică.

Pentru Chișinău deschiderea EUI către țări din vecinătatea UE reprezintă o poartă de acces directă la rețelele urbane europene și la oportunități de finanțare dedicate tranziției verzi, digitale și sociale. În acest cadru, Chișinăul poate participa în consorții internaționale alături de capitale și orașe mari din UE, testând proiecte pilot de regenerare urbană, mobilitate inteligentă sau adaptare climatică.



EUI nu este doar un program de finanțare, ci și un laborator urban european, în care orașele își pot testa ideile în condiții reale, cu un grad ridicat de risc și inovație, având însă suport tehnic, metodologic și financiar. Această abordare transformă EUI într-un instrument-cheie pentru conectarea politicilor urbane din Moldova la tendințele și standardele UE – fie că vorbim de spații verzi-albastre, reducerea emisiilor, infrastructuri inteligente sau guvernare participativă.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În contextul noii perioade de programare 2021–2027, European Urban Initiative se conturează ca un accelerator pentru transformarea urbană a Chișinăului și a altor orașe din Republica Moldova. Fiind deschis și pentru țările din vecinătatea estică, programul oferă finanțare directă pentru proiecte pilot inovatoare, precum și sprijin tehnic pentru consolidarea capacităților administrațiilor locale.

Pentru Chișinău, participarea la EUI înseamnă posibilitatea de a testa soluții urbane complexe într-un cadru european, cu garanția că rezultatele pot fi ulterior replicate în alte orașe (New Leipzig Charter, 2020; Urban Agenda for the EU). Astfel, proiectele nu sunt doar investiții izolate, ci parte a unei strategii integrate de dezvoltare urbană durabilă, care combină tranziția verde, digitalizarea, coeziunea socială și economia circulară.

Aceste proiecte reflectă transformarea Chișinăului într-un laborator urban real, unde se experimentează soluții aliniate cu principiile EUI: mobilitate inteligentă, infrastructură durabilă, planificare participativă și regenerare urbană.

- Chisinau Urban Enhancement Project - Un împrumut subordonat acordat municipalității Chișinău pentru modernizarea și extinderea a trei artere principale, Bulevardul Mircea cel Bătrân, strada Industrială și strada Mesager. Inițiativa vizează dezvoltarea zonelor industriale conexe, promovarea mobilității durabile și integrarea elementelor nature-positive în infrastructura urbană.
- Proiectul ESA-UNDP pentru planul urban de mobilitate - Co-dezvoltat de Agenția Spațială Europeană și UNDP Moldova, acest proiect a elaborat un plan detaliat pentru mobilitate urbană la Chișinău. A fost accent pe mobilitate publică, identificarea zonelor congestionate și crearea de soluții pentru infrastructura rutieră de mici dimensiuni inclusiv piste pentru biciclete și trotuare.
- Green City Lab – dezvoltare urbană verde - Inițiativă-pilot finanțată de UNDP, menită să catalizeze investiții în dezvoltare urbană cu emisii reduse, prin planificare integrată. Proiectul a creat Green City Lab, platformă de inovație, educație participativă și facilitare financiară pentru proiecte pilot precum eficiența energetică în clădiri, mobilitate urbană sustenabilă și gestionarea durabilă a deșeurilor.

Proiecte eligibile pentru Programul European Urban Initiative

Instrumentul European Urban Initiative – Innovative Actions oferă granturi pentru soluții urbane inovative testate în situ, aliniate cu principiile frumos, sustenabil, și incluziv ale inițiativei New European Bauhaus.

- Reabilitare circulară și regenerare urbană în centrul istoric - Renovarea clădirilor istorice cu materiale sustenabile și design estetic, creând spații comunitare eco-inclusive.
- Spațiu public participativ și verde - Transformarea unor cartiere degradate prin zone verzi, infrastructură de infiltrare pluvială și arii de recreere; realizat prin consultare cu

comunitatea.

- Locuințe accesibile transformate sustenabil - Adaptarea blocurilor sociale pentru eficiență energetică, cu design incluziv și costuri reduse.
- Mobilier urban inclusiv și economie socială - Dezvoltarea de echipamente urbane create prin cooperare cu artiști locali și social enterprises.
- Dashboard urban participativ pentru sustenabilitate - Platformă digitală pentru monitorizarea emisiilor, mobilitate, calitatea aerului, integrată în proces decizional și civic.
- Smart Mobility Lab – mobilitate urbană participativă - Pilotare de coridoare inteligente pentru pietoni și bicicliști, inclusiv semaforizare adaptivă și mobilitate sigură pentru grupuri vulnerabile.
- Cultură urbană și identitate locală - Inițiative artistice urbane, cum ar fi instalații pe clădirile moderniste, menite să evoce și valorifice identitatea urbană a Chișinăului.

2.1..12. ESPON 2030 (European Spatial Planning Observation Network)

ESPON 2030 este programul strategic al Uniunii Europene dedicat cercetării aplicate și analizei teritoriale la scară europeană, conceput pentru a sprijini factorii de decizie în elaborarea politicilor bazate pe dovezi solide. Continuator al rețelelor ESPON din perioadele anterioare, programul își propune să devină baza de cunoaștere geospațială și socio-economică pentru toate politicile cu impact teritorial, oferind analize comparative, scenarii de dezvoltare și instrumente digitale.



În esență, ESPON funcționează ca observator pan-european al dinamicilor teritoriale – de la fluxuri economice și mobilitate, la schimbări climatice, tranziție verde, digitalizare și coeziune socială. Rezultatele sale sunt gândite să fie direct utilizabile în planificarea urbană și regională, astfel încât administrațiile locale, regionale și naționale să poată fundamenta investițiile și strategiile pe date concrete.

Perioada de programare 2021–2027 marchează o deschidere mai pronunțată către cooperare internațională, ceea ce permite Republicii Moldova și, implicit, Chișinăului, să participe în proiecte de cercetare comparativă, schimb de date și testare de metodologii de planificare. Acest lucru înseamnă acces nu doar la expertiza europeană de vârf, ci și la platforme comune de analiză.

Pentru Chișinău, participarea la ESPON 2030 reprezintă o oportunitate strategică: orașul poate integra date europene în planificarea locală, își poate calibra strategiile de mobilitate, regenerare urbană și tranziție verde la standardele UE, și poate deveni un partener relevant în rețele de inovare teritorială.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Proiectele reale și concrete derulate în cadrul ESPON 2030 în Chișinău și Republica Moldova se înscriu într-o agendă strategică de modernizare a planificării teritoriale prin cercetare aplicată, cartografiere avansată și politici bazate pe dovezi. Deși Republica Moldova nu este stat membru UE, implicarea sa în ESPON 2030 ca partener asociat oferă acces la instrumente analitice de ultimă generație, consultanță tehnică de nivel european și oportunitatea de a participa la proiecte-pilot care testează soluții urbane inovatoare.

În Chișinău, proiectele au vizat dezvoltarea unor baze de date geospațiale integrate pentru planificarea infrastructurii verzi și albastre, evaluarea potențialului pentru mobilitate activă și elaborarea de scenarii de regenerare urbană în zonele industriale dezafectate.

La nivel național, studiile ESPON au contribuit la identificarea polilor de creștere urbană și la conturarea unei strategii de echilibrare teritorială, cu accent pe conectivitatea dintre Chișinău, orașele secundare și zonele rurale adiacente.

- TERRA-RES (Territorial Exaptive Resilience along EU Eastern Borders) - Un studiu desfășurat în 2024 care analizează reziliența și capacitatea regiunilor din zonele de frontieră estice ale UE de a se adapta prin valorificarea resurselor existente. TERRA-RES oferă perspective valoroase despre modul în care Chișinău poate utiliza structurile existente pentru a crea reziliență și adaptabilitate urbană.
- NOSTAGEO (Territorial governance of non-standard geographies) - Acest proiect cercetează noile forme evolutive urbane emergente, cum sunt zonele urban periurbane sau coridoarele ecologice, și oferă recomandări pentru guvernare adaptată. Moldova a fost inclusă ca studiu de caz regional, contribuind la înțelegerea modului în care politicile teritoriale pot răspunde provocărilor spațiilor emergente. NOSTAGEO aduce în prim-plan necesitatea unor modele de planificare flexibile, esențiale pentru o capitală ca Chișinău, aflată în tranziție către un model de guvernare urbană modernă. Înțelegerea spațiului urban poate facilita abordarea unor probleme precum densificarea urbană, extinderea periurbană sau mobilitatea intermodală
- IRIE – Interregional Relations in Europe - Analizează interdependențele între regiuni europene—fluxuri de persoane, bunuri, capital și cunoaștere. Rezultatele pot sprijini Moldova în înțelegerea rolului său în rețelele regionale și în combaterea izolării economice.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul ESPON 2030

- Plan urban pentru net land take pentru municipiul Chișinău și unitățile administrative teritoriale suburbane - Elaborarea unei strategii care să monitorizeze expansiunea urbană și să promoveze compensarea prin regenerarea verde.
- Scenarii de industrializare verde și regenerare urbană - Studiu local inspirat de lucrarea ESPON privind perspectiva teritorială a industrializării verzi ¹³
- Plan rezilient pentru gestionarea schimbărilor climatice - Utilizează date ESPON despre riscurile climatice pentru a dezvolta planuri de reziliență urbană, infrastructură verde, sisteme de alertă.
- Mapare digitală „Smart Connectivity” - Creare de hărți interactive bazate pe ESPON Connectivity pentru mobilitate urbană, inclusiv coridoare pietonale și ciclabile inteligente.

¹³ territorialagenda.eu.

2.1..13. Danube Transnational Programme (INTERREG TRANȘNAȚIONAL)

Programul Transnațional Dunărean este unul dintre cele mai strategice instrumente de cooperare teritorială regiunea Europei Centrale și de Est, având rolul de a conecta statele



este
din

riverane Dunării într-o rețea comună de planificare, inovare și dezvoltare durabilă. În esență, DTP funcționează ca un catalizator pentru proiecte care depășesc granițele naționale și care abordează provocări comune, de la mobilitate și conectivitate, la tranziția verde, inovare digitală și reziliență teritorială.

Pentru Republica Moldova și Chișinău, participarea în DTP înseamnă acces la un cadru de colaborare multinațională cu 14 țări, în care problemele de planificare urbană, adaptare climatică și dezvoltare economică sunt tratate la scară macroregională, în linie cu Strategia Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării.

Poziționată geografic la intersecția axelor de transport est-vest și nord-sud din bazinul Dunării, Republica Moldova are în DTP o platformă unică pentru modernizarea infrastructurii de mobilitate cu conexiuni către coridoarele TEN-T, consolidarea rețelelor de energie și digitalizare, dezvoltarea proiectelor urbane integrate care leagă Chișinăul de orașe dunărene cu experiență avansată în planificare inteligentă și pentru promovarea cooperării pentru protecția resurselor naturale și adaptarea la schimbările climatice.

Prin DTP, Chișinăul trece de la o abordare strict locală a dezvoltării la una macroregională, în care planificarea urbană și teritorială este ancorată în obiectivele comune ale bazinului Dunării – economie competitivă, conectivitate inteligentă, teritorii sustenabile și societăți coezive.

Inițiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Participarea la Danube Transnational Programme a adus în prim-plan un set de inițiative concrete care depășesc granițele administrative și se conectează direct la rețeaua urbană și teritorială a regiunii Dunării.

La Chișinău, DTP sprijină proiecte-pilot de mobilitate electrică, introducând autobuze cu emisii zero și infrastructură de încărcare rapidă, parte a unei rețele transnaționale de transport urban ecologic. În paralel, se derulează inițiative de regenerare urbană integrată în zonele cu potențial economic creativ, reconvertind spații industriale abandonate în hub-uri pentru industrii culturale și start-up-uri.

Pe componenta de mediu, proiectele axate pe infrastructură verde-albastră vizează conectarea parcurilor din Chișinău cu zonele riverane ale râului Bîc, creând coridoare ecologice care contribuie la reducerea efectului de insulă de căldură și la creșterea biodiversității urbane.

Astfel, Chișinăul nu doar că își modernizează infrastructura urbană, dar își consolidează și poziția ca nod de cooperare transnațională în Europa de Sud-Est, pregătindu-se pentru o integrare completă în rețeaua urbană europeană.

- Turning to Good Account of the Cultural Heritage – Proiect transnațional esențial pentru valorificarea patrimoniului arheologic și dezvoltarea turistică durabilă în zona Dunării¹⁴.

¹⁴ peopleandskills.danube-region.eu+8Moldpres+8ancd.gov.md+8

- ArcheoDanube – Archaeological Parks in Urban Area – Proiectul vizează integrarea patrimoniului arheologic în dezvoltarea urbană prin spații culturale regenerabile¹⁵.
- DANOVA – Innovative Transport Services for Blind and Visually Impaired Passengers in the Danube Region – Coordonează platforme moderne de transport inclusiv la Aeroportul Chișinău și în spațiile urbane, în colaborare cu universități și organizații din Slovenia, Croația și Austria¹⁶.
- CSSC LAB – Laboratory for Sustainable Energy Storage and Sectoral Coupling in Cities – Își propune dezvoltarea de soluții energetice durabile în mediul urban. Chișinăul este unul dintre hub-urile implicate¹⁷.
- D-Care Labs – Innovation and Entrepreneurship in Home Care – Experiment social și medical care introduce servicii integrate de îngrijire la domiciliu, cu peste 14 organizații partenere¹⁸.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul ESPON 2030 Danube Transnational Programme

- Transboundary Flood Resilience –Parteneriate între Chișinău, zone din România și Ucraina pentru gestionarea a inundațiilor și reducerea riscului transnațional.
- Green Innovation Hubs –Un hub la Chișinău conectat cu clustere UE, care promovează transferul de tehnologie verde în industrie.
- Inclusive Labor Market Access for Youth and Displaced Persons - Dezvoltarea unor programe și rețele de angajare incluzivă .
- Quality Education & Lifelong Learning Centers - Rețele transnaționale între instituții de formare profesională din Chișinău și Danube Region, pentru educație de calitate.
- Danube Digital Corridors - Hărți interactive care includ Coridorul Iași–Chișinău și potențialul de conectivitate digitală.
- Circular Blue-Green Infrastructure - Proiect transnațional care dezvoltă soluții urbane verzi și infrastructuri de retenție apa.

¹⁵ ogpae.gov.md

¹⁶ interreg-danube.eu+4ogpae.gov.md+4interreg-danube.eu+4

¹⁷ ogpae.gov.md

¹⁸ ogpae.gov.md

2.1..14. BLACK SEA BASIN PROGRAMME (INTERREG NEXT CBC)

Programul Interreg NEXT CBC „Bazinul Mării Negre” reprezintă unul dintre instrumentele-cheie ale Uniunii Europene pentru

Interreg



Co-funded by
the European Union

NEXT Black Sea Basin

stimularea cooperării transfrontaliere și regionale între statele riverane Mării Negre, atât membre UE, cât și partenere din Vecinătatea Estică. În perioada 2021–2027, programul marchează o etapă de maturitate, evoluând din generațiile anterioare de cooperare ENPI/ENI CBC, către noua arhitectură Interreg NEXT, cu un accent sporit pe sustenabilitate, inovare și integrarea economică regională (Interreg Europe Programme Manual 2021–2027).

Pentru Republica Moldova, participarea la acest program are o relevanță strategică deosebită, chiar dacă nu este stat riveran direct al Mării Negre. Prin conexiunile comerciale, logistice și culturale cu zona portuară românească și ucraineană, Chișinăul și alte orașe moldovene beneficiază de oportunități de integrare în lanțurile valorice regionale, dezvoltare de infrastructură și acces la piețe extinse.

În termeni de poziționare urbanistică și teritorială, Black Sea Basin Programme se aliniază perfect cu obiectivele de dezvoltare urbană și regională ale Republicii Moldova:

- Sprijin pentru dezvoltarea economică circulară și tranziția verde.
- Infrastructură sustenabilă de transport și logistică intermodală.
- Protecția și valorificarea patrimoniului natural și cultural din bazinul extins al Mării Negre.
- Consolidarea cooperării instituționale între autorități locale, universități, IMM-uri și ONG-uri din statele participante.

Prin proiectele sale, programul creează punți de cooperare între orașele și regiunile din Moldova și centre economice-cheie de pe litoralul Mării Negre, facilitând atât transferul de know-how în domenii precum mobilitate, mediu și digitalizare, cât și atragerea de investiții strategice în infrastructură și inovare.

Initiative de cooperare si proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În contextul Black Sea Basin Programme (Interreg NEXT CBC), Chișinăul și Republica Moldova au început să devină actori activi în proiecte ce vizează dezvoltarea durabilă, cooperarea economică și protecția mediului în regiunea extinsă a Mării Negre. Aceste inițiative sunt mai mult decât simple colaborări internaționale, ele reprezintă un mecanism strategic prin care capitala și regiunile din Republica Moldova își consolidează conectivitatea economică, își modernizează infrastructura urbană și își aliniază politicile locale la standardele europene de mediu și dezvoltare teritorială.

Proiectele derulate sau în pregătire sub umbrela acestui program includ acțiuni cu impact direct asupra calității vieții urbane: restaurarea zonelor verzi și albastre pentru combaterea efectelor schimbărilor climatice, modernizarea infrastructurii de transport și logistică pentru a facilita comerțul și mobilitatea sustenabilă, precum și sprijinirea IMM-urilor locale pentru integrarea pe piețele internaționale.

Prin aceste inițiative, Chișinăul își poate consolida rolul de hub urban și economic în cadrul bazinului Mării Negre, iar Republica Moldova își poate întări reziliența teritorială, capacitatea administrativă și vizibilitatea pe scena regională, beneficiind de parteneriate directe cu orașe și regiuni din România, Bulgaria, Turcia, Georgia și Ucraina.

ENI CBC BSB 2014–2020 (proiecte finalizate cu parteneri din Republica Moldova)

- WINET – Rețea de cooperare în sectorul vinului.
- HydroEcoNex – Sistem de monitorizare a impactului hidrocentralelor pe Prut și Nistru.
- TREASURE – Promovarea patrimoniului arheologic subacvatic și terestru.
- Green Tourism Danube sector – Dezvoltarea turismului verde în Cahul – Reni – Galați.

Interreg NEXT BSB 2021–2027¹⁹

- IMPACT+ – Creșterea capacității de răspuns la dezastre în comunități mici din BSB.
- BlueC (Carbon Binding Blue Black Sea) – Cartografiere „blue carbon” cu GIS
- Co-Resilience – Reziliență comunitară la incendii de vegetație și sisteme de avertizare.
- SturNet – Rețea pentru conservarea sturionilor prin maparea digitală a rutelor de migrație.
- INTERSMARTS – Turism sustenabil și servicii pentru economie albastră
- Smart4Rural – Soluții pentru gestionarea biodeșeurilor și compostare în mediul rural²⁰.
- EcoYOU – Educație pentru tineri privind poluarea și biodiversitatea.
- CARE SEA – Monitorizarea poluanților și model de transport și dispersie.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Black Sea Basin Programme (Interreg NEXT CBC)

- Innovation Hub - Chișinău ca nod într-o rețea regională de hub-uri de inovare verde, conectat cu institute din UE și Bazinul Negru.
- Coridor Verde-Albastru Bazinul Bâc - Reabilitarea urbană a râului Bâc, cu zone umede, piste velo, care servesc și protecția împotriva inundațiilor.
- Monitorizare Riscuri pentru Spații Emergente – Sistem transnațional de monitorizare inteligentă a inundațiilor, ploilor torențiale, calității aerului și apei, cu schimb de date între orașe din Bazin.
- Solidarity Through People-to-People - Forumuri transnaționale pentru schimb de bune practici culturale și educaționale cu orașe similare din Bazin

2.1..15. Mayors For Economic Growth (M4EG) – UE & PNUD

Inițiativa Mayors for Economic Growth, lansată în 2017 de Uniunea Europeană și implementată în parteneriat cu PNUD, un cadru de cooperare și dezvoltare locală dedicat orașelor din Parteneriatul Estic cu scopul de a transforma administrațiile în motoare active ale creșterii economice durabile și incluzive.

M4EG pleacă de la premisa că transformarea urbană nu se rezumă doar la infrastructură, ci și la stimularea sistemului economic local, implicarea comunității și atragerea investițiilor printr-o viziune strategică pe termen lung. Astfel, programul îmbină planificarea urbană cu dezvoltarea economică locală și inovarea socială, susținând administrațiile să treacă de la gestionarea cotidiană a serviciilor publice la crearea unui mediu favorabil pentru afaceri, talente și calitatea vieții.



este

¹⁹ [Black Sea CBC](#)

²⁰ [Black Sea CBC](#)

În Republica Moldova, M4EG funcționează ca o platformă de învățare și experimentare, unde primăriile, inclusiv Chișinău, pot accesa sprijin tehnic pentru elaborarea sau actualizarea planurilor de dezvoltare locală bazate pe principii europene de reziliență urbană, finanțare competitivă pentru proiecte-pilot ce testează soluții noi înainte de scalare și rețele de cooperare cu alte municipalități din regiune pentru schimb de bune practici și transfer de know-how.

Pentru Chișinău, M4EG oferă nu doar resurse financiare, ci și acces la expertiză internațională în domenii precum regenerarea spațiilor publice, eficiență energetică, revitalizarea zonelor industriale, dezvoltarea clusterelor creative și crearea de mecanisme inovative de implicare a cetățenilor în luarea deciziilor.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Inițiativa Mayors for Economic Growth (M4EG) a devenit, în ultimii ani, un catalizator important pentru transformarea orașelor din Republica Moldova în centre urbane moderne, reziliente și competitive, aliniate la tendințele europene de dezvoltare sustenabilă. Pentru Chișinău și alte localități moldovenești, programul nu reprezintă doar o sursă de finanțare, ci și o platformă strategică de schimb de bune practici, inovare urbanistică și consolidare a guvernancei locale.

Proiectele finanțate și implementate în cadrul M4EG se înscriu în logica unei transformări urbane integrate, în care infrastructura, mediul, economia și coeziunea socială sunt abordate unitar. La nivelul Chișinăului, aceste inițiative se materializează în planuri de acțiune urbană orientate spre tranziția verde, digitalizare, mobilitate durabilă și incluziune socială, aducând orașul mai aproape de standardele unui smart city european.

La scară națională, M4EG contribuie la crearea unei rețele de orașe inovatoare din Moldova, fiecare cu proiecte-pilot adaptate specificului local, de la regenerarea spațiilor publice și modernizarea transportului, la hub-uri economice și centre de inovație comunitară.

În ansamblu, M4EG oferă Republicii Moldova și capitalei sale oportunitatea de a se poziționa ca actori relevanți în rețeaua europeană a orașelor care livrează soluții concrete pentru provocările urbane contemporane, de la schimbările climatice și presiunea pe resurse, până la nevoia de adaptare rapidă la era digitală.

Proiecte derulate

- Chișinău Eco-Mobility Days - Campanie de mobilitate urbană durabilă cu testare de e-biciclete, e-trotinete și transport public gratuit pe rute-pilot.
- Coridor Verde Bîc - Reabilitarea malurilor râului Bîc, cu piste pietonale și velo, zone de agrement și spații de retenție a apei pluviale.
- Transformarea spațiilor publice prin soluții verzi și digitale, prin modernizarea spațiilor urbane din zonele cu trafic pietonal ridicat, prin integrarea infrastructurii verzi și a tehnologiei smart

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Mayors for Economic Growth

- Chișinău Smart Green Urban Recovery Portfolio – Dezvoltarea unui portofoliu pentru redresarea urbană, prin reabilitare spații publice și sprijin comunitar.
- Eco-Digital Business Incubator - Infrastructură și suport pentru startup-uri verzi sau digitale
- Centru incluziv de economie locală - Inițiative de formare pentru grupuri vulnerabile în domenii de antreprenariat, co-working, mentorat social.

2.1..16. COVENANT OF MAYORS – EAST

„Covenant of Mayors – East” este ramura estică a inițiativei europene „Convenția Primarilor pentru Climă și Energie”, extinsă către țările Parteneriatului Estic, inclusiv Republica Moldova. Lansată în 2011, inițiativa își propune sprijine autoritățile locale și regionale din această zonă în adoptarea și implementarea unor politici integrate de tranziție energetică, adaptare la schimbările climatice și reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră, în deplină coerență cu obiectivele Pactului Verde European și ale Acordului de la Paris.



să

Covenant of Mayors

Pentru Republica Moldova, CoM East reprezintă mai mult decât o platformă de angajament politic. Aceasta este o rețea de transfer de cunoștințe, asistență tehnică și acces la finanțare pentru proiecte concrete de eficiență energetică, mobilitate durabilă, regenerare urbană verde și infrastructură de adaptare climatică. Chișinăul, în calitate de semnatar al Convenției, și-a asumat ținte ambițioase de reducere a emisiilor și creștere a rezilienței, cu obiective integrate în Planul de Acțiune pentru Energie Durabilă și Climă.

Programul nu se limitează la sprijin tehnic, el creează și un cadru transnațional prin care municipalitățile din Moldova cooperează direct cu orașe din UE și alte state estice, participând la proiecte demonstrative și la campanii regionale pentru eficiență energetică. În acest fel, CoM East funcționează ca un catalizator pentru modernizarea infrastructurii urbane, transformarea energetică și creșterea calității vieții în orașe, pregătind autoritățile locale pentru standardele și mecanismele europene post-aderare.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Implicarea Chișinăului și a altor orașe din Republica Moldova în inițiativa Covenant of Mayors – East s-a tradus, în ultimii ani, în trecerea de la strategii teoretice la proiecte urbane palpabile, cu efect direct asupra calității vieții locuitorilor. Pornind de la angajamentele asumate prin Planurile de Acțiune pentru Energie Durabilă și Climă, municipalitățile au început să implementeze intervenții vizibile în domeniul eficienței energetice, mobilității urbane și adaptării la schimbările climatice.

În Chișinău, modernizarea iluminatului public cu LED, reabilitarea termică a școlilor și grădinițelor, instalarea panourilor fotovoltaice pe clădiri municipale și introducerea de troleibuze noi fac parte dintr-un pachet coerent de măsuri care reduc emisiile și costurile operaționale. Proiectele nu se limitează la infrastructură, acestea includ și crearea unor coridoare verzi-albastre care reconectează orașul cu malurile râului Bîc, dar și platforme digitale prin care cetățenii pot urmări și influența progresul acțiunilor climatice.

În paralel, Moldova a devenit parte a rețelelor est-europene de schimb de bune practici, beneficiind de know-how european și de acces la instrumente financiare complementare .

Aceste proiecte demonstrează că Covenant of Mayors – East nu este doar o platformă declarativă, ci un catalizator al tranziției verzi și al guvernancei urbane moderne, unde Chișinăul joacă un rol de lider regional în domeniul planificării climatice integrate.

- Proiecte de demonstrație CoM-East prin EU4Energy - Au fost selectate și implementate proiecte pilot la nivel local, cum sunt renovări ale clădirilor publice, modernizarea iluminatului public, rețele eficiente de termoficare și surse regenerabile de energie.

- Implementarea a fost realizată cu sprijinul AEER & CALM²¹.
- Comunități energetice reziliente - 14 localități au implementat proiecte de eficiență energetică și energii regenerabile-inclusiv instalarea de panouri fotovoltaice la școli și grădinițe²².
- Pilot de energie regenerabilă – Institutul de Genetică din Chișinău, împreună cu compania Termoelectrica, au derulat un proiect pilot care a condus la amenajarea unei centrale pe biomasă (Miscanthus) de 150 kW²³.
- Rețea educațională și schimb de experiență - Lansarea Learning Energy Efficiency Network la Chișinău în 2024, reunind peste 30 de semnatori CoM din Moldova. Rețea orientată pe instrumente de planificare energetică, acces la expertiză și finanțări dedicate²⁴.
- Întâlniri ale Platformei pentru Dezvoltare Locală Durabilă - Evenimente organizate în Chișinău care au reunit autorități locale și centrale, ONG-uri și instituții de dezvoltare pentru consolidarea implementării PAEDC și alinierea la măsuri de energie și climă²⁵.

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Covenant of Mayors – East

- Eficientizare energetică la instituțiile publice - iluminat LED, izolație termică, surse regenerabile
- Sisteme locale de energie regenerabilă- microgrid pentru zone urbane dense.
- Mobilitate urbană verde - electrificarea parcului public, stații de încărcare solare.
- Iluminat public inteligent reducere consum energetic.
- Implementare SECAP, actualizare, măsurare monitorizare GHG, strategii de adaptare climatică.

2.1..17. EU4ENVIRONMENT – GREEN CITIES (BERD)

În contextul tranziției verzi promovate de Uniunea Europeană și al alinierii Republicii Moldova la obiectivele Pactului Verde European, programul EU4Environment – Green Cities, implementat de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, reprezintă un instrument strategic de transformare urbană sustenabilă. Lansată ca extensie a inițiativei BERD Green Cities, această componentă a fost adaptată pentru statele Parteneriatului Estic, incluzând Republica Moldova, cu sprijin financiar din partea UE prin Instrumentul European de Vecinătate și completat de investiții BERD și cofinanțări naționale.

Pentru Chișinău, aderarea la EU4Environment – Green Cities marchează un pas decisiv către dezvoltarea unui model de oraș inteligent și rezilient, cu infrastructuri urbane modernizate, planificare bazată pe date și o strategie clară de reducere a amprente de carbon. Prin elaborarea și implementarea Planului de Acțiune „Oraș Verde”. Chișinăul beneficiază de expertiză internațională în evaluarea performanței de mediu, prioritizarea investițiilor și atragerea de finanțări pentru proiecte de mobilitate sustenabilă, eficiență energetică, management al deșeurilor și extindere a spațiilor verzi-albastre.

²¹ [Facebook+12EU NEIGHBOURS east+12Communities Association of Armenia+12](#)

²² [EU4Digital+6aeer.md+6aeer.md+6](#)

²³ [EU for Moldova](#)

²⁴ [Covenant of Mayors East+6EU NEIGHBOURS east+6aeer.md+6](#)

²⁵ [aeer.md+3aeer.md+3aeer.md+3](#)

Programul se poziționează la intersecția dintre politicile urbane europene și nevoile teritoriale locale, oferind orașelor nu doar resurse financiare, ci și un cadru coerent de guvernare și monitorizare a progresului.

În cazul Chișinăului, impactul său se va resimți nu doar în infrastructură, ci și în cultura administrativă și civică, printr-o abordare participativă și transparentă a dezvoltării teritoriale.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În ultimii ani, Chișinăul a intrat într-o etapă nouă de transformare urbană, ghidată de viziunea programului EU4Environment – Green Cities, finanțat de Uniunea Europeană și implementat prin Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare. Această inițiativă nu se limitează la simple investiții, ci creează un cadru coerent de acțiune, prin care orașul își planifică și își implementează viitorul în mod sustenabil.

Proiectele selectate pentru Chișinău au fost concepute ca intervenții cu efect multiplicator — fiecare generând beneficii directe pentru mediu, economie și calitatea vieții urbane. De la elaborarea unui Plan de Acțiune pentru Orașe Verzi care ghidează direcțiile strategice, până la modernizarea energetică a clădirilor publice și reorganizarea sistemului de management al deșeurilor, toate inițiativele urmăresc integrarea principiilor europene de dezvoltare verde în realitatea locală.

Totodată, proiectele-pilot, cum este Coridorul Verde de pe strada 31 August 1989, arată că spațiul public poate fi reproiectat astfel încât să conecteze oamenii, parcurile și infrastructura durabilă într-o rețea urbană coerentă. În paralel, reabilitarea zonelor verzi, optimizarea transportului public și introducerea soluțiilor inteligente în colectarea datelor de mediu creează premisele pentru un oraș competitiv, rezilient și prietenos cu locuitorii săi.

Chișinăul și alte orașe moldovenești au început să prindă conturul unor spații urbane sustenabile printr-o serie de inițiative vizibile și tangibile, co-finanțate de BERD și Uniunea Europeană în cadrul programului Green Cities.

- Green City Action Plan- Orașul a devenit primul din Moldova care a redactat un Plan de Acțiune pentru Orașe Verzi, cu implicarea comunității și expertiză tehnică internațională. Acesta trasează responsabil direcțiile de mobilitate durabilă, eficiență energetică, infrastructură verde-albastră și gestionare circulară a resurselor²⁶
- Renovarea energetică a clădirilor publice - BERD a acordat un împrumut de 10 milioane EUR pentru modernizarea energetică a peste 100 de clădiri municipale în Chișinău. O investiție în eficiență care are potențialul de a reduce consumul de energie cu până la 50 %²⁷
- Managementul modern al deșeurilor - Un proiect emblematic derulat cu Regia Autosalubritate urmărește modernizarea infrastructurii de deșeuri, inclusiv închiderea și reabilitarea depozitului de la Țîntăreni, înlocuirea vehiculelor și construcția unei stații de sortare conforme standardelor UE²⁸
- Coridoare verzi – Design urban participativ - Proiectul-pilot din 2020–2021 care transformă strada 31 August 1989 într-un coridor verde cu piste velo și spații pietonale conexe parcurilor Dendrariu și Valea Trandafirilor evidențiază aplicarea concretă a principiilor smart city și mobilității sustenabile urbane. Inițiativa este inclusă în programul „Sustainable Green Cities

²⁶ <https://www.ebrd.com/home/work-with-us/projects/psd/47314.html>

²⁷ <https://2016.sr-ebrd.com/2017/04/28/making-chisinau-greener/index.html>

²⁸ <https://www.ebrd.com/home/work-with-us/projects/psd/47314.html>

for Moldova”, gestionat de UNDP²⁹

Proiecte posibile, eligibile pentru programul Eu4environment – Green Cities (BERD)

- Modernizare transport public (faza 2) – achiziție de e-troleibuze, autobuze electrice, statii,
- Green City Lab Upgrade – extinderea hub-ului creat pentru mobilitate/sustenabilitate
- Infrastructură verde-albastră urbană – Coridor verde Bîc- soluții de retenție pluvială, biodiversitate, regenerare urbană;
- Iluminat urban eficient energetic – modernizarea iluminatului stradal cu senzori

2.1..18. Eastern Partnership Territorial Cooperation (EaPTC)

Eastern Partnership Territorial Cooperation este o inițiativă a Uniunii Europene creată pentru a încuraja cooperarea directă între regiunile de frontieră ale țărilor din Parteneriatul Estic.

Lansat ca parte a Instrumentului European de Vecinătate și inspirat de metodologia Interreg, programul EaPTC a fost conceput pentru a oferi țărilor partenere, inclusiv Republicii Moldova, acces la instrumente de finanțare și know-how european în domeniul dezvoltării teritoriale, infrastructurii locale și cooperării socio-economice.



Pentru Chișinău și regiunile moldovenești, EaPTC a deschis oportunități unice de a lucra cot la cot cu parteneri din România, Ucraina și alte state ale Parteneriatului Estic pe teme care depășesc strict frontierele administrative: protecția mediului, promovarea patrimoniului cultural comun, dezvoltarea pieței muncii și crearea unor servicii publice mai eficiente.

Un element esențial al programului este abordarea bottom-up prin care inițiativele sunt propuse direct de comunități și adaptate specificului local, iar sprijinul financiar este dublat de asistență tehnică pentru dezvoltarea capacității administrative și a parteneriatelor durabile.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

În Republica Moldova, inclusiv în Chișinău, Eastern Partnership Territorial Cooperation a generat o serie de proiecte care au adus beneficii directe comunităților locale, prin cooperare cu orașe și regiuni din țările vecine. Aceste inițiative se concentrează pe îmbunătățirea calității vieții prin infrastructură locală modernizată, servicii publice mai eficiente și cooperare intercomunitară. Proiectele au fost implementate fie în parteneriat bilateral, fie în rețele trilaterale, punând accent pe schimbul de bune practici și pe soluții adaptate contextului local.

În Chișinău, au fost derulate inițiative orientate spre modernizarea infrastructurii urbane și îmbunătățirea mobilității, crearea de centre comunitare multifuncționale pentru implicarea cetățenilor, soluții inovatoare pentru eficiență energetică și iluminat public inteligent, proiecte educaționale și de formare profesională pentru tineri și grupuri vulnerabile și acțiuni comune de protecție a mediului și reducere a poluării apelor și aerului.

Pe termen scurt și mediu, aceste proiecte au avut un impact vizibil, cum ar fi modernizarea spațiilor publice, digitalizarea anumitor servicii municipale și crearea de punți de colaborare între administrațiile locale din Moldova și partenerii lor europeni sau regionali.

²⁹ <https://www.undp.org/moldova/press-releases/31-august-1989-street-chisinau-capital-city-will-be-redesigned-becoming-green-corridor>

Pe termen lung, se estimează că vor contribui la consolidarea coeziunii teritoriale, la creșterea atractivității urbane și la integrarea Republicii Moldova în rețelele europene de dezvoltare teritorială.

Proiecte eligibile pentru programul EaPTC

- Intermodal Inland Freight Terminal Chișinău - proiectul este inclus în Economic and Investment Plan for Eastern Partnership ca flagship project, cu sprijin sub forma unor studii de fezabilitate realizate prin EPIC/EIB. Propunem extinderea proiectului prin includerea sa în viitoarele linii de finanțare EaP bazate pe investiții
- Digital Connectivity: Backbone Chișinău–București - Construirea unei rețele de fibră optică de mare viteză care conectează Chișinău de infrastructura digitală din România
- Platformă Națională pentru Agricultură Circulară și Evaluare de Mediu- Crearea unei platforme pentru evaluarea durabilă a produselor agricole, conectată cu statele UE din EaP pentru schimb de bune practici și implementare de certificări verzi.
- Green Public Procurement - Pilotarea unui sistem complet de achiziții publice verzi în instituții locale: Primărie, spitale, școli – cu replicare în parteneriat regional

Inițiative de cooperare europeană și internațională

Municipiul Chișinău se află într-un moment istoric în care strategiile de dezvoltare locală se intersectează direct cu procesele de integrare europeană și cu dinamica rețelilor internaționale de orașe.

Poziționat în inima Republicii Moldova, cu o populație diversă și o economie în creștere, orașul funcționează ca principal pol administrativ, economic, cultural și de inovație al țării. În ultimul deceniu, presiunea urbanizării, schimbările climatice, noile tendințe tehnologice au determinat o regândire profundă a modului în care Chișinăul trebuie să se conecteze cu Europa și cu lumea.

Cooperarea europeană și internațională nu mai este doar un instrument diplomatic, ci o necesitate urbanistică: orașele care își aliniază infrastructura, serviciile și spațiile publice la standardele europene devin mai atractive pentru investiții, mai prietenoase cu locuitorii și mai reziliente la șocuri externe. În acest context, statutul Republicii Moldova de țară candidată la aderare la Uniunea Europeană deschide Chișinăului o fereastră unică de oportunitate pentru a-și moderniza infrastructura, a-și digitaliza serviciile, a-și proteja patrimoniul și a-și crește competitivitatea.

Strategiile de cooperare vizează o abordare integrată, în care planificarea urbană, dezvoltarea infrastructurii și parteneriatele internaționale se îmbină în domenii strategice:

- **Infrastructură și conectivitate** - Integrarea Chișinăului în rețeaua europeană de transport (TEN-T), modernizarea arterelor principale, crearea unor coridoare verzi de mobilitate urbană, extinderea legăturilor feroviare rapide și dezvoltarea huburilor intermodale. Aceste proiecte sunt parte dintr-o viziune urbanistică de creștere a competitivității, reducere a traficului auto, creștere a mobilității active și reconectare a cartierelor periferice cu centrul orașului.
- **Mediu și dezvoltare durabilă** - Alinierea documentațiilor de urbanism la Pactul Verde European prin crearea de zone cu emisii reduse, modernizarea sistemelor de gestionare a deșeurilor, restaurarea luciurilor de apă urbane și extinderea rețelei de spații verzi care să

acționeze ca plămâni ai orașului.

- **Guvernare locală și administrație publică** - Transformarea administrației într-un actor agil, digital și transparent, capabil să răspundă rapid la nevoile urbane. Schimburile de experiență cu orașe din rețeaua Eurocities și proiectele cu finanțare europeană contribuie la crearea unui aparat administrativ modern.
- **Sănătate publică, servicii publice și sociale** - Reconfigurarea infrastructurii medicale pentru a fi accesibilă pietonal și conectată eficient la transportul public, modernizarea centrelor comunitare și integrarea serviciilor sociale în cartiere.
- **Digitalizare și oraș inteligent** - Implementarea digitalizării prin platforme unificate de management urban, senzori pentru monitorizarea calității aerului, semaforizare adaptivă și servicii publice accesibile de pe telefon. Digitalizarea devine infrastructura invizibilă care face orașul mai eficient.
- **Cultură și turism** - Revitalizarea zonelor istorice, integrarea patrimoniului în trasee turistice inteligente, evenimente culturale internaționale și transformarea spațiilor publice în locuri de întâlnire.
- **Managementul situațiilor de urgență, securitate civilă și reziliență regională** - Crearea unei infrastructuri urbane capabile să răspundă rapid la dezastre naturale sau provocate de om.

Această viziune nu tratează domeniile izolat, ci le vede ca părți ale unui organism urban viu, în care infrastructura fizică, mediul, guvernarea, cultura și digitalizarea se completează reciproc. În următorul deceniu, succesul Chișinăului în integrarea europeană va depinde nu doar de calitatea proiectelor individuale, ci și de capacitatea orașului de a le conecta între ele într-o strategie coerentă, ancorată în principiile dezvoltării durabile și urbanismului modern.

3.1.1.1. Infrastructură și conectivitate

Municipiul Chișinău, capitala Republicii Moldova, funcționează ca principal pol administrativ, economic și logistic al țării. Localizat în zona centrală a Republicii Moldova, orașul este poziționat strategic între Uniunea Europeană și spațiul estic, ceea ce îl transformă într-un punct de tranzit esențial la intersecția coridoarelor comerciale est-vest și nord-sud.

Această poziție geografică privilegiată plasează Chișinăul în proximitatea directă a rețelelor europene de transport și energie, dar și în vecinătatea unor piețe emergente din regiunea Mării Negre și Caucazului. Din această perspectivă, orașul nu este doar o capitală administrativă, ci și un hub regional în care se intersectează infrastructura rutieră, feroviară, energetică, digitală și instituțională.

În ultimii ani, procesul de apropiere de Uniunea Europeană, culminând cu obținerea statutului de țară candidată la aderare în 2022, a generat o accelerare fără precedent a cooperării cu statele membre și cu organizațiile financiare internaționale.

Această cooperare vizează modernizarea infrastructurii existente, pentru a corespunde standardelor tehnice și de siguranță europene, integrarea în rețelele transeuropene de transport (TEN-T), care asigură conexiuni eficiente cu piețele din Uniunea Europeană, conectarea la rețelele transeuropene de energie (TEN-E), pentru diversificarea surselor și sporirea securității energetice, dezvoltarea infrastructurii digitale și implementarea sistemelor de e-guvernare interoperabile cu statele UE și creșterea rezilienței infrastructurii critice în fața riscurilor naturale sau tehnologice.

Aceste investiții nu reprezintă doar lucrări de modernizare punctuală, ci elemente ale unei strategii integrate care urmărește să facă din Chișinău un oraș conectat la marile coridoare comerciale și energetice ale Europei, eficient în mobilitatea oamenilor, mărfurilor și informațiilor, rezilient în fața crizelor și sustenabil, prin integrarea principiilor dezvoltării verzi și a tehnologiilor inteligente.

Cooperarea internațională în domeniul infrastructurii și conectivității se desfășoară prin proiecte finanțate de Uniunea Europeană, Banca Europeană de Investiții (BEI), Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), Banca Mondială și alți donatori strategici. Acești parteneri aduc nu doar resurse financiare, ci și expertiză tehnică, know-how urbanistic și soluții inovative care accelerează integrarea Chișinăului în rețeaua orașelor europene moderne. Astfel, infrastructura și conectivitatea capitalei sunt privite ca sisteme interconectate ce susțin economia, societatea și calitatea vieții urbane, reprezentând fundamentul dezvoltării pe termen lung a orașului și a întregii țări.

3.1.1.1. Inițiative de cooperare privind conectivitatea rutieră

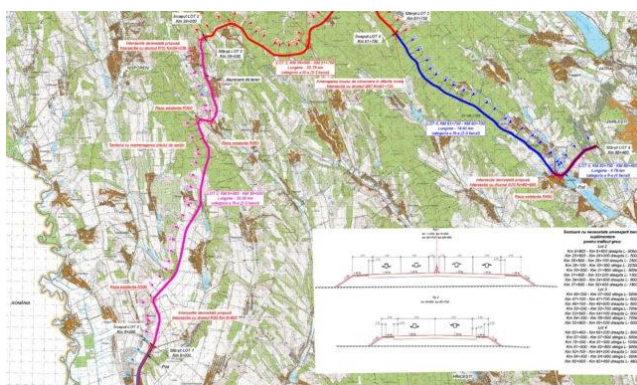
Chișinăul este traversat de principalele fluxuri de transport rutier din Republica Moldova, ceea ce îl transformă într-un punct cheie pentru mobilitatea internă și legăturile internaționale. Obiectivele strategice pentru dezvoltarea conectivității rutiere sunt:

- Chișinăul trebuie conectat la infrastructura rutieră strategică a Uniunii Europene prin coridoare rapide, moderne și sigure. Acest lucru presupune atât reabilitarea drumurilor naționale existente, cât și construcția de noi tronsoane care să scurteze distanțele și timpii de transport.
- Reducerea timpului de transport și a costurilor logistice
- Îmbunătățirea siguranței rutiere și fluidizarea traficului urban – Prin reabilitarea carosabilului, modernizarea intersecțiilor, instalarea semnalizării inteligente și crearea de rute alternative, se urmărește reducerea numărului de accidente și de ambuteiaje, în special în zonele de acces către și dinspre capitală.

Proiecte majore

Reabilitarea drumului național Chișinău–Leușeni

- Reprezintă principala conexiune rutieră dintre capitală și România, respectiv Uniunea Europeană.
- Proiectul vizează refacerea integrală a infrastructurii rutiere, consolidarea podurilor și modernizarea punctelor de acces în localități.
- Este parte a coridorului TEN-T extins București–Chișinău, facilitând exporturile și importurile prin porturile românești la Marea Neagră.



Modernizarea segmentului Chișinău–Ungheni și conexiunea cu autostrada A8 din România

- Legătura rutieră dintre Chișinău și Ungheni este esențială pentru accesul direct la viitoarea autostradă A8 (Târgu Mureș–Iași–Ungheni).

- Proiectul prevede lărgirea drumului, îmbunătățirea calității carosabilului și construirea de pasaje denivelate pentru reducerea timpilor de tranzit.

Construcția centurii de ocolire a Chișinăului

- Devierea traficului greu de tranzit din zona centrală a orașului pentru a reduce poluarea, zgomotul și blocajele rutiere.
- Traseu propus face legătură directă între arterele naționale E581 (spre Leușeni), R1 (spre Ungheni) și E58 (spre Bălți și Ucraina).
- Centura va include tronsoane cu profil de autostradă, intersecții denivelate și benzi pentru trafic greu.



Parteneri și finanțare

- Uniunea Europeană – prin IPA III și CEF
- BEI și BERD – împrumuturi cu dobânzi reduse și asistență tehnică.
- Parteneriate tehnice cu România și Ucraina – pentru armonizarea standardelor de construcție și gestionarea traficului internațional.

Impact generat

- Creșterea volumului schimburilor comerciale – datorită legăturilor mai rapide și mai sigure
- Acces mai rapid al cetățenilor la infrastructură de calitate – drumuri moderne, sigure și adaptate la cerințele traficului actual.
- Reducerea poluării și a blocajelor în Chișinău prin devierea traficului și fluidizarea mobilității.
- Integrarea urbană și regională – conectarea mai bună a zonelor periurbane și rurale din jurul capitalei la rețeaua principală de transport.

3.1.1.1.2. Inițiative de cooperare privind conectivitatea feroviară

Transportul feroviar reprezintă o alternativă sustenabilă și competitivă la transportul rutier, cu impact redus asupra mediului și capacitate mare de transport. Pentru Chișinău, modernizarea și integrarea în rețeaua europeană de cale ferată reprezintă o prioritate strategică din mai multe motive:

- Creșterea vitezei comerciale, îmbunătățirea siguranței, electrificarea anumitor tronsoane și implementarea sistemelor moderne de semnalizare (ERTMS).
- Conectarea cu rețeaua feroviară a României și Ucrainei, compatibilă cu ecartamentul european (1435 mm)
- Creșterea atractivității transportului feroviar pentru pasageri și operatori logistici – trenuri mai rapide, mai confortabile și mai fiabile, inclusiv servicii intermodale.

Proiecte majore

Reabilitarea liniei Chișinău–Ungheni și adaptarea la ecartament standard (1435 mm)

- Linia asigură conexiunea directă cu România prin Ungheni–Iași. Lucrările includ reabilitarea infrastructurii de rulare, înlocuirea șinelor, modernizarea traverselor și adaptarea

gabaritelor pentru trenuri moderne. Ecartamentul standard va permite circulația trenurilor directe Chișinău–București fără schimbarea osiilor sau transbordare.

Modernizarea tronsonului Chișinău–Bender–Odesa - Legătură strategică pentru comerț și turism, oferind acces direct la porturile ucrainene de la Marea Neagră. Proiectul prevede îmbunătățirea infrastructurii și a instalațiilor de semnalizare, pentru creșterea vitezei și siguranței. Modernizarea include și facilități pentru transportul combinat (marfă–container).

Dezvoltarea unui terminal intermodal în zona industrială a Chișinăului

- Hub logistic pentru transferul containerelor între feroviar, rutier și, pe viitor, transport aerian.
- Va facilita distribuția mărfurilor în interiorul Republicii Moldova și către piețele externe.
- Include spații pentru depozitare, servicii vamale integrate și soluții digitale de urmărire a încărcăturii.

Parteneri și finanțare

- Comisia Europeană – finanțare prin CEF și instrumente IPA.
- BERD și BEI – împrumuturi și asistență tehnică pentru modernizare.
- Căile Ferate Române (CFR) – parteneriate tehnice pentru armonizarea ecartamentului și orarelor internaționale.
- Ukrzaliznytsia (Ucraina Railways) – coordonare cu proiectele către Odesa și alte destinații din Ucraina.

Impact așteptat

- Reducerea emisiilor de CO₂ prin transferul unei părți semnificative din transportul rutier de marfă și pasageri către cale ferată.
- Scăderea timpilor de tranzit internațional între Chișinău și capitalele europene.
- Dezvoltarea economică a municipiului Chișinău și unităților administrativ teritoriale suburbane
- prin creșterea atractivității logistice și reducerea costurilor de transport.

3.1.1.1.3. Inițiative de cooperare privind conectivitatea energetică

Energia este infrastructura invizibilă care alimentează economia, serviciile publice și viața cotidiană a orașului. În cazul Chișinăului, conectivitatea energetică are un rol strategic atât pentru securitatea națională, cât și pentru integrarea europeană. Principalele obiective de conectivitate energetica ale Republicii Moldova fac referire la

- Diversificarea surselor și rutelor de energie – reducerea dependenței de importurile dintr-o singură direcție prin conectarea la rețele multiple.
- Integrarea în piața energetică europeană – prin conectarea la sistemul european ENTSO-E pentru electricitate și la infrastructura de gaze naturală compatibilă cu standardele UE.
- Creșterea rezilienței infrastructurii energetice – modernizarea rețelelor pentru a rezista la șocuri externe (climă, atacuri cibernetice).
- Promovarea tranziției verzi – extinderea capacităților de producere a energiei regenerabile

Proiecte majore

Linia electrică de înaltă tensiune 400 kV Vulcănești–Chișinău

- Proiect strategic pentru conectarea directă a Chișinăului la rețeaua electrică a României. Aceasta va permite importul și exportul de energie prin infrastructura ENTSO-E. proiectul include construcția unei noi stații de transformare în Chișinău și modernizarea celei din Vulcănești.

Integrarea surselor regenerabile

- Proiecte pentru conectarea parcurilor fotovoltaice și eliene la rețeaua electrică urbană.
- Programe pilot de microproducție pe clădiri publice (panouri solare pe școli, spitale, clădiri administrative).

Interconexiunea gazieră Iași–Ungheni–Chișinău

- Funcțională din 2021, această conductă asigură aprovizionarea cu gaze din România și, implicit, acces la piața europeană.
- Permite diversificarea furnizorilor și reducerea riscului de întrerupere a livrărilor.

Modernizarea infrastructurii de distribuție și transport

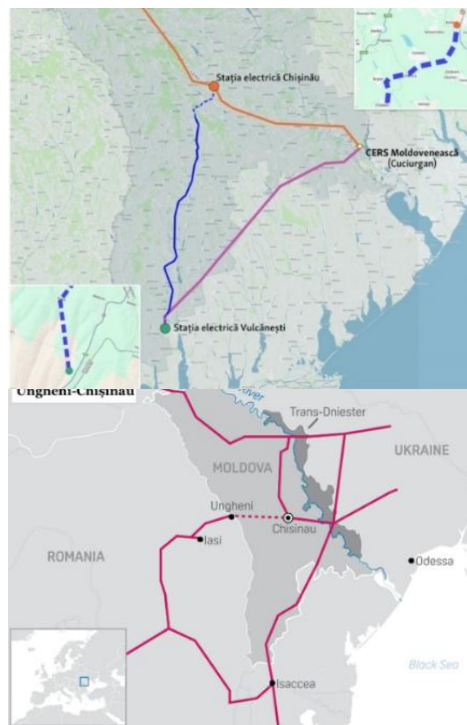
- Înlocuirea echipamentelor învechite din rețeaua distribuție a Chișinăului.
- Digitalizarea sistemelor de monitorizare și control.
- Reducerea pierderilor tehnice și îmbunătățirea calității serviciului.

Parteneri și finanțare

- Uniunea Europeană – granturi și finanțare prin CEF și proiecte de securitate energetică.
- BERD și BEI – împrumuturi cu dobânzi reduse și asistență tehnică.
- România – partener strategic pentru interconexiuni electrice și gaziere.
- USAID și alte agenții internaționale – sprijin financiar și expertiză tehnică

Impact așteptat

- Securitate energetică sporită – reducerea dependenței de un singur furnizor și acces la o piață competitivă.
- Integrare deplină în sistemul energetic european – cu beneficii de cost, stabilitate și fiabilitate.
- Reducerea vulnerabilităților infrastructurii critice – rezistență mai mare la întreruperi și la amenințări cibernetice.



de

3.1.1.1.4. Inițiative de cooperare privind conectivitatea digitală – infrastructură IT și E-guvernare



Transformarea digitală a Chișinăului nu este doar o investiție în echipamente, rețele și platforme software, ci metamorfoză urbană, un proces prin care orașul își redefinesște infrastructura, serviciile și modul în care spațiul public este utilizat și administrat.

În această viziune, tehnologia devine la fel de importantă ca drumurile, clădirile și utilitățile, o infrastructură invizibilă, dar esențială pentru funcționarea fluidă a orașului.

Un Chișinău hub digital regional înseamnă nu doar clădiri de birouri pentru companii IT, ci zone urbane dedicate inovației, integrate în țesutul orașului, campusuri tehnologice, spații de co-working în foste zone industriale revitalizate, laboratoare de prototipare și centre de date poziționate strategic pentru a asigura redundanță și securitate.

Această abordare aduce economia digitală mai aproape de comunități și creează poli de dezvoltare în cartiere care până acum nu beneficiau de infrastructură economică modernă.

Extinderea rețelelor de internet de mare viteză și 5G nu este doar o intervenție tehnică, ci și una de planificare urbană: echipamentele, traseele de fibră optică, nodurile de comunicații și infrastructura pentru senzori trebuie integrate în spațiul public fără a afecta estetica orașului, iar acoperirea trebuie gândită astfel încât fiecare cartier, de la centrul istoric până la periferie, să fie conectat uniform.

Administrația digitală eficientă și transparentă are, la rândul ei, un impact direct asupra spațiului urban. Reducerea cozilor la ghișee contribuie la creșterea calitatii vieții, iar cetățenii pot interacționa cu orașul din spațiul public, prin kioscuri interactive, aplicații mobile și platforme integrate cu hărți urbane digitale.

Astfel, transformarea digitală a Chișinăului este și o transformare a geografiei funcționale a orașului. Datele circulă la fel de rapid ca oamenii și mărfurile, infrastructura fizică și cea digitală se completează reciproc, iar tehnologia devine elementul care unifică toate componentele vieții urbane, respectiv mobilitatea, serviciile, comerțul, cultura și administrația.

Proiecte majore

Modernizarea centrelor de date guvernamentale și implementarea cloud-ului public prin consolidarea infrastructurii IT a administrației municipale și centrale într-o arhitectură cloud securizată și prin creșterea capacității de stocare și procesare a datelor, reducând costurile și sporind reziliența în caz de incidente.

Dezvoltarea platformei de e-guvernare interoperabilă (parteneriat cu Estonia și Letonia). Proiectul presupune integrarea serviciilor publice într-un portal unic, cu acces bazat pe identitate digitală, oferind posibilitatea pentru cetățeni și firme de a efectua tranzacții, depune cereri, plăti taxe și obține documente fără deplasare la ghișeu.

Digitalizarea serviciilor municipale

- Urbanism: depunerea online a cererilor pentru autorizații de construcție și consultarea planurilor urbanistice digitale.
- Transport public: introducerea biletului electronic, aplicații mobile pentru orarul în timp real și optimizarea rutelor.

- Taxe și impozite: plăți online, notificări automate și interconectare cu sistemul fiscal național.

Parteneri și finanțare

- Uniunea Europeană – sprijin prin programul „Europa Digitală” și IPA.
- Banca Mondială – finanțare pentru proiecte de e-guvernare și infrastructură digitală.
- Guvernul Estoniei și Guvernul Letoniei – expertiză tehnică și transfer de know-how.
- Agenția pentru Guvernare Electronică – coordonare națională a proiectelor digitale.

Impact așteptat

- Timp scurt pentru obținerea serviciilor publice, eliminarea cozilor și a documentației pe hârtie.
- Creșterea transparenței prin acces public la date, urmărirea în timp real a procesării cererilor, combaterea corupției prin trasabilitate.
- Acces facil la servicii – cetățenii pot interacționa cu administrația de oriunde, în orice moment.

3.1.1.1.5. Inițiative de cooperare privind conectivitatea instituțională – vamă, frontieră, urgențe

Conectivitatea instituțională reprezintă interfața dintre infrastructura fizică și cea administrativă, asigurând fluxuri eficiente de persoane, mărfuri și informații peste granițe și în interiorul orașului. Chișinăul, ca centru administrativ și logistic al Republicii Moldova, își consolidează poziția printr-o serie de obiective clare menite să îmbunătățească modul în care mărfurile, oamenii și informațiile trec frontierele și sunt gestionate în situații critice. Un prim obiectiv este simplificarea și digitalizarea procedurilor vamale, proces aflat deja în desfășurare prin implementarea New Computerised Transit System (NCTS), utilizat în Uniunea Europeană. Acest sistem permite procesarea electronică a tranzitului vamal, reducând considerabil documentația pe hârtie și timpii de procesare.

Al doilea obiectiv strategic este optimizarea punctelor de trecere a frontierei prin dezvoltarea și operarea punctelor de control comune cu statele vecine. În aceste locații, controlul vamal și cel de frontieră se realizează simultan de autoritățile ambelor țări, ceea ce reduce opririle multiple și accelerează fluxul de transport.

În paralel, un al treilea obiectiv urmărește creșterea capacității de răspuns în situații de urgență. Modernizarea Inspectoratului General pentru Situații de Urgență (IGSU) din Chișinău, echiparea cu tehnică performantă și instruirea personalului permit intervenții rapide și coordonate în caz de incendii, inundații, accidente majore sau alte evenimente cu impact asupra comunității.

Proiecte majore

Implementarea NCTS în Republica Moldova – proiect finanțat prin sprijinul Uniunii Europene și coordonat de Serviciul Vamal, aflat în etapele de testare și integrare.

Coridoare verzi pentru transportul de mărfuri perisabile – mecanisme introduse în cooperare cu România și Ucraina în contextul pandemiei COVID-19 și menținute pentru a facilita fluxurile comerciale rapide.

Modernizarea infrastructurii IGSU – achiziția de autospeciale moderne, bărci de salvare, echipamente pentru intervenții în zone greu accesibile, realizată cu sprijin financiar din partea UE, României și altor parteneri internaționali.

Parteneri și finanțare

- Uniunea Europeană – prin ENI și alte programe de cooperare transfrontalieră.
- România și Ucraina – parteneriate bilaterale pentru control comun la frontieră și gestionarea situațiilor de urgență.
- Organizația Mondială a Vămirilor – sprijin pentru implementarea standardelor internaționale de vămuire.
- ONU – proiecte pentru creșterea rezilienței urbane și pregătirea intervențiilor în situații de criză.

Impact așteptat

- Reducerea timpilor de așteptare la frontieră, în special pe rutele comerciale principale Chișinău–Leușeni–București și Chișinău–Palanca–Odesa.
- Creșterea securității prin schimb rapid de informații între autoritățile moldovenești și cele din statele vecine.
- Eficiență sporită în intervențiile de urgență prin dotarea IGSU cu echipamente moderne și instruirea personalului în cadrul exercițiilor comune cu parteneri europeni.

3.1.1.2. Mediu și dezvoltare durabilă

Municipiul Chișinău, se confruntă cu provocări specifice orașelor în tranziție, creșterea presiunii asupra mediului din cauza urbanizării rapide, infrastructură de mediu insuficient modernizată și necesitatea alinierii la standardele europene de protecție a mediului (Territorial Agenda 2030; New Leipzig Charter, 2020; European Green Deal, 2019). Cooperarea cu Uniunea Europeană, statele membre și organizațiile internaționale este esențială pentru implementarea de politici, tehnologii și bune practici care să sprijine tranziția către un oraș verde, rezilient și eficient din punct de vedere energetic.

Strategiile locale sunt armonizate cu directivele UE privind calitatea aerului, gestionarea deșeurilor, eficiența energetică și adaptarea la schimbările climatice, precum și cu obiectivele Agendei ONU 2030 pentru dezvoltare durabilă.

3.1.1.2.1. Inițiative de cooperare privind calitatea aerului și combaterea poluării

Calitatea aerului în Chișinău este influențată în principal de traficul rutier intens, în special pe arterele principale și de activități industriale cu tehnologii și echipamente depășite. Pentru alinierea la standardele europene de mediu și protecția sănătății populației sunt urmărite reducerea poluării din surse mobile prin reorganizarea traficului, stimularea transportului public și a mobilității alternative, reducerea poluării din surse fixe prin control mai strict al emisiilor industriale și adoptarea tehnologiilor curate, extinderea zonelor verzi și crearea de coridoare vegetale care filtrează aerul și reduc efectul de insulă de căldură și promovarea mobilității durabile ca opțiune principală de deplasare urbană.

Proiecte și inițiative

Implementarea stațiilor automate de monitorizare a calității aerului

- Rețeaua națională de monitorizare a calității aerului, coordonată de Agenția de Mediu, a fost extinsă cu sprijinul Uniunii Europene și Agenției Europene de Mediu.

- În Chișinău există mai multe stații fixe de monitorizare amplasate în zone cu trafic intens și în cartiere rezidențiale pentru măsurarea concentrațiilor de PM10, PM2.5, NO₂, SO₂ și O₃, și datele sunt integrate într-un sistem informatic accesibil publicului.

Proiect CIVITAS – Mobilitate urbană curată

- Chișinău a participat la proiecte din rețeaua europeană CIVITAS pentru mobilitate durabilă.
- Proiectul constă în amenajarea de piste pentru biciclete conectate la rețeaua existentă, implementarea parcarilor pentru biciclete și în promovarea mersului pe jos și a ciclismului.



Extinderea zonelor verzi și plantări urbane

- Crearea de perdele forestiere periurbane și modernizarea parcurilor (Valea Trandafirilor, Valea Morilor) cu finanțare din proiecte UE și contribuții locale.
- Plantarea anuală a mii de arbori cu implicarea societății civile și a școlilor, ca parte a programelor de educație ecologică „Un arbore pentru fiecare locuitor”.



Modernizarea transportului public electric

- Achiziția de troleibuze și autobuze noi, inclusiv electrice și hibrid, cu sprijin BERD și BEI, pentru reducerea poluării provenite din transportul rutier.

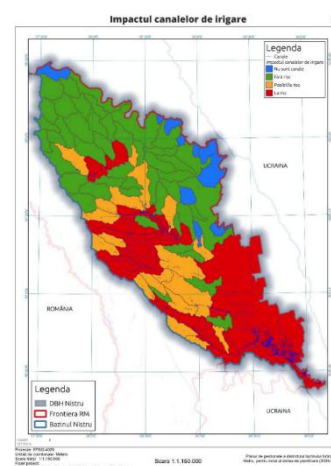
Impact așteptat

- Date precise privind calitatea aerului, care permit elaborarea de măsuri bazate pe evidențe.
- Reducerea concentrațiilor de PM10 și NO₂ în zonele cu trafic intens, ca rezultat al reorganizării circulației și al utilizării transportului public.
- Creșterea suprafețelor verzi urbane, ceea ce contribuie la absorbția poluanților atmosferici și îmbunătățirea confortului termic.

3.1.1.2.2. Inițiative de cooperare privind managementul apelor transfrontaliere

Chișinăul, deși nu este un oraș de graniță, depinde direct de calitatea apelor din bazinele Bîc, Nistru și Prut, care sunt esențiale pentru alimentarea cu apă potabilă și pentru sistemele regionale.

Prin urmare sunt urmărite protejarea resurselor de apă prin reducerea poluării și gestionarea durabilă a bazinelor hidrografice, cooperarea internațională cu Ucraina și România pentru monitorizarea și îmbunătățirea calității apei și aplicarea directivelor UE privind apa potabilă și a cadrului de management al apelor (Water Framework Directive).



Proiecte și inițiative concrete

Acordul bilateral Republica Moldova – Ucraina pentru gestionarea bazinului Nistrului. Acordul a fost semnat în 2012 și prevede un mecanism comun de management al resurselor Nistrului, incluzând protecția calității apei, regimul ecologic al debitului și schimbul de date.

- Uniunea Europeană și OSCE au finanțat proiecte, inclusiv crearea Comisiei Nistrului și elaborarea Planului de Management al Bazinului Hidrografic Nistru. Acestia au derulat campanii comune de monitorizare a calității apei, schimb de date hidrologice în timp real și acțiuni de prevenire a poluării accidentale.

Proiecte ENI CBC – Cooperare transfrontalieră

- În cadrul programelor ENI CBC Ro–Md și ENI CBC BSB, au fost implementate inițiative pentru instalarea și modernizarea stațiilor de monitorizare a calității apei pe Nistru, Prut și afluenții acestora, instruirea autorităților locale și a operatorilor de apă în prevenirea poluării și pentru organizarea de campanii de conștientizare în comunitățile riverane. Demersurile au fost erulate e Agenția „Apele Moldovei”, Agenția de Mediu, autorități din județele Iași, Vaslui și Galați (România), autorități regionale din Ucraina.

Monitorizarea râului Bîc - Deși este un râu intern, raul Bîc traversează Chișinăul și influențează calitatea apei în aval. În acest context, au fost derulate proiecte locale și internaționale pentru decolmatare, refacere a malurilor și reducerea descărcărilor poluante din rețeaua de canalizare urbană.

Impact generat

- Prevenirea poluării prin sisteme comune de avertizare și control al calității apei pe Nistru și Prut.
- Protejarea resurselor de apă potabilă pentru Chișinău și alte orașe alimentate din Nistru
- Creșterea capacității administrative în vederea aplicării standardelor UE în monitorizarea și gestionarea apelor.
- Îmbunătățirea cooperării internaționale între Republica Moldova, Ucraina și România în domeniul protecției mediului acvatic.

3.1.1.2.3. Inițiative de cooperare privind gestionarea deșeurilor și economie circulară

Chișinăul, cu cei peste 700.000 de locuitori și o arie suburbană în continuă expansiune, produce zilnic cantități importante de deșeuri municipale, generate de activitățile rezidențiale, comerciale și industriale. Potrivit Agenției de Mediu a Republicii Moldova, rata de reciclare se menține sub 10%, ceea ce înseamnă că marea majoritate a deșeurilor ajunge la depozitele de deșeuri, în special la poligonul de la Țîntăreni considerată și o zonă critică din punct de vedere ecologic.

Transformarea sistemului de gestionare a deșeurilor nu este doar o problemă tehnică, ci și o provocare de reorganizare spațială a fluxurilor urbane. Modernizarea colectării și transportului deșeurilor implică reconfigurarea punctelor de colectare, introducerea containerelor pentru fracții reciclabile în proximitatea zonelor rezidențiale, comerciale și instituționale, precum și optimizarea traseelor mașinilor de salubritate pentru reducerea emisiilor și a traficului inutil.

Reducerea volumului de deșeuri depozitate presupune extinderea infrastructurii de reciclare și

compostare și integrarea acestora în rețeaua teritorială, astfel încât materialele să fie reintroduse în circuitul economic. Crearea de stații de sortare și centre de reciclare la standarde europene înseamnă nu doar investiții în echipamente, ci și o planificare atentă a amplasamentului, astfel încât aceste facilități să fie accesibile logistic și să nu genereze disconfort pentru zonele rezidențiale.

Promovarea economiei circulare în Chișinău este o chestiune de strategie urbană, spațiile, resursele și materialele trebuie gândite pentru a rămâne cât mai mult timp în uz. Acest principiu schimbă logica amenajării urbane, de la centre de colectare bine integrate în cartiere, până la ateliere de reparații și refolosire, piețe de obiecte second-hand și huburi creative ce valorifică materialele recuperate.

Astfel, gestionarea deșeurilor devine o componentă vizibilă și funcțională a metabolismului urban, cu impact direct asupra calității vieții și a sustenabilității capitalei.

Proiecte și inițiative concrete

Colectarea separată a deșeurilor – În 2020–2021 au fost amplasate containere pentru fracții separate în sectoarele pilot Centru și Râșcani. Complementar compania municipală Regia „Autosalubritate” a fost dotată cu autospeciale noi pentru colectarea selectivă. Aceste demersuri au fost realizate de Primăria Chișinău, cu sprijinul Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și al Uniunii Europene.

Modernizarea poligonului de la Țîntăreni

- Poligonul deservește Chișinăul și localitățile limitrofe, ajungând la limita capacității și fara a corespunde standardelor de mediu. In acest context au fost amenajate spatii noi de depozitare cu izolație geotextilă, sisteme de colectare a levigatului și un sistem de captare a gazului de depozit pentru reducerea emisiilor de metan. Demersurile au fost finantate din buget municipal cu sprijin BERD.

Parteneriate pentru stații de sortare și reciclare

- Schimb de experiență privind tehnologia de sortare și modele de economie circulară; pregătirea documentației tehnice pentru o stație de sortare a deșeurilor municipale.
- Proiectul pentru construcția stației de sortare din Chișinău se află în faza de studiu de fezabilitate.

Proiecte educaționale și campanii publice precum „Reciclează Azi pentru Viitor” și „Reducem, Refolosim, Reciclăm” finanțate de UE prin proiecte de cooperare transfrontalieră. In aceste campanii au fost implicate școli și ONG-uri pentru în colectarea selectivă și compostarea deșeurilor biodegradabile.

Impact generat

- Creșterea ratei de reciclare: de la ~6% în 2020 la aproximativ 9–10% în 2023 în Chișinău, conform datelor Regiei „Autosalubritate”.
- Reducerea volumului de deșeuri la depozit datorită colectării separate și valorificării materialelor reciclabile.
- Îmbunătățirea condițiilor de depozitare la poligonul de la Țîntăreni, cu reducerea impactului asupra mediului.

3.1.1.2.4. Inițiative de cooperare privind gestionarea apei și apelor uzate

Chișinăul, oraș cu infrastructură urbană extinsă, depinde de o rețea de apă și canalizare construită în mare parte înainte de 1990. Această rețea, îmbătrânită și suprasolicitată, generează pierderi mari. Acest lucru înseamnă un sistem tehnic învechit, cu magistrale subterane amplasate pe coridoarele principale ale orașului, care necesită înlocuire sau reabilitare în paralel cu modernizarea străzilor și a spațiilor publice.

Zonele periferice și o parte dintre suburbii rămân în afara rețelei centralizate de canalizare, ceea ce afectează nu doar calitatea vieții locuitorilor, ci și planificarea teritorială. Extinderea rețelei este astfel o prioritate de dezvoltare spațială, necesitând coordonare cu proiectele de urbanizare și cu rețelele tehnico-edilitare existente.

Stația de epurare a apelor uzate din Chișinău, construită în anii '60 la ieșirea orașului spre Tighina, a fost mult timp un punct critic al infrastructurii municipale. Tehnologia depășită și uzura instalațiilor au avut un impact negativ asupra calității apei în râul Bîc și, implicit, asupra ecosistemului Nistrului, în care acesta se varsă. Modernizarea acestei stații nu este doar o intervenție tehnică punctuală, ci parte dintr-un lanț strategic care leagă sănătatea populației, protecția mediului și calitatea spațiului urban.

Proiecte și inițiative concrete

Modernizarea Stației de Epurare a Apelor Uzate din Chișinău finanțată prin grant IPA, ENI, BEI și BERD. Au fost implementate măsuri de reconstrucție a treptelor mecanice și biologice de epurare, instalate sisteme de tratare a nămolului prin fermentare anaerobă și construite instalații de cogenerare a energiei din biogaz, acoperind o parte din necesarul energetic al stației. Rezultatele urmărite constau în reducerea poluanților organici și chimici din apa evacuată, îmbunătățirea calității apei în râul Bîc.

Reabilitarea rețelei de alimentare cu apă finanțată de la bugetul local, împrumut BERD, granturi UE. Au fost derulate măsuri de înlocuire a conductelor magistrale și de distribuție în sectoarele Centru, Botanica, Buiucani și de introducere a sistemelor de monitorizare a pierderilor de apă și detectare a avariilor. Rezultatul vizat propunea reducerea pierderilor cu ~15% în zonele reabilite.

Extinderea sistemului de canalizare finanțată din fonduri guvernamentale și municipale, programe UE de dezvoltare locală. Au fost implementate proiecte de extindere a conductelor de canalizare în sectoarele noi de locuințe și în suburbiile Trușeni, Durlești, Codru, Stăuceni.

Impact generat

- Îmbunătățirea calității apei în râul Bîc – sunt înregistrate scăderi ale concentrațiilor de poluanți organici (CBO₅) și a substanțelor în suspensie în aval de stația de epurare.
- Reducerea poluării mediului acvatic – limitarea deversărilor de ape uzate insuficient tratate.
- Creșterea eficienței sistemului de alimentare – reducerea pierderilor de apă în sectoarele modernizate și îmbunătățirea presiunii în rețea.
- Alinierea la standardele UE – implementarea tehnologiilor de epurare biologică și gestionare a nămolului conform Directivei Cadru a Apei și Directivei privind apele urbane reziduale

3.1.1.2.5. Inițiative de cooperare privind protecția biodiversității și gestionare ecologică regională

Proiectele dezvoltate până în prezent au urmărit conservarea zonelor naturale și a coridoarelor ecologice din jurul Chișinăului (Pădurea Râșcani, Pădurea Durlești, parcurile Valea Morilor, Valea Trandafirilor, Valea Crucii), protejarea habitatelor și speciilor rare sau amenințate, în conformitate cu Lista Roșie a Republicii Moldova și integrarea conceptului de infrastructură verde în planificarea urbană.

Proiecte și inițiative concrete

Reabilitarea Parcului Valea Morilor – proiect derulat de Primăria Chișinău, Agenția Moldsilva, ONG-uri cu sprijin financiar ENPI și ENI CBC. Parcul Valea Morilor (aprox. 114 ha) este unul dintre cele mai importante spații verzi din Chișinău, cu funcție ecologică, recreativă și peisagistică. Aici au fost întreprinse măsuri de reabilitare a malurilor lacului și refacerea sistemului de drenaj, plantare de arbori și arbuști autohtoni pentru stabilizarea solului și crearea de habitate pentru păsări și de amenajare a zonelor pietonale și a spațiilor de odihnă, fără a reduce suprafața verde.

Protejarea zonelor umede din preajma Chișinăului. Lacurile din Valea Trandafirilor, Valea Crucii și complexele acvatice de pe râul Bîc, inclusiv iazurile din sectorul Botanica servesc ca habitate pentru specii de păsări migratoare și pentru biodiversitatea acvatică locală. Aici au fost întreprinse măsuri de monitorizare a calității apei, combatere a speciilor invazive și crearea de refugii pentru păsări prin instalarea de platforme plutitoare. Demersurile au fost întreprinse prin colaborare cu Societatea pentru Protecția Păsărilor și a Naturii și parteneri din rețeaua BirdLife Europe.

Inventarierea biodiversității urbane. Proiectul a fost inițiat în 2021 de Primăria Chișinău în parteneriat cu ONG-uri și universități, cu finanțare din granturi UE pentru dezvoltare durabilă, în vederea cartografierii arborilor seculari, identificării zonelor cu valoare ecologică ridicată, inventarierii speciilor protejate conform Convenției de la Berna. Au fost identificate peste 150 de specii de păsări în zona municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane, inclusiv specii rare.

Impact generat

- Creșterea valorii ecologice a zonelor verzi urbane prin restaurarea habitatelor și speciilor autohtone.
- Protejarea ecosistemelor locale și menținerea coridoarelor ecologice.
- Îmbunătățirea calității vieții prin accesul locuitorilor la spații verzi sănătoase, care contribuie la reducerea poluării aerului și la reglarea microclimatului urban.
- Alinierea la standardele UE privind infrastructura verde și protecția biodiversității.

3.1.1.2.6. Inițiative de cooperare privind urbanism durabil și infrastructură verde

Chișinăul se confruntă cu presiuni urbane tot mai mari generate de densificarea construcțiilor, creșterea traficului și reducerea suprafețelor verzi. În acest context, integrarea principiilor de dezvoltare durabilă în planificarea urbană devine esențială pentru menținerea unui mediu sănătos și atractiv. Prin urmare, proiectele implementate de Chisinau vizează crearea de coridoare verzi care conectează parcurile majore și zonele naturale periurbane, permițând circulația speciilor și

ventilarea naturală a orașului, amenajarea de spații publice ecologice și multifuncționale, care combină funcția recreativă cu rolul de protecție climatică și filtrare a aerului și integrarea infrastructurii verzi în proiectele de reabilitare a zonelor urbane și în planurile de mobilitate.

Proiecte și inițiative concrete

Proiecte de regenerare urbană cu spații verzi multifuncționale

- Reabilitarea Scuarului Catedralei și a zonei pietonale adiacente – amenajări peisagistice, arbori maturi replantați, mobilier urban modern, accesibilitate îmbunătățită.
- Modernizarea Parcului Alunelul – extinderea suprafețelor verzi, instalarea de sisteme de irigare, integrarea pistelor pentru biciclete.

Extinderea perdelelor forestiere în zona municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane - Chișinăul este expus fenomenului de „insulă de căldură urbană” – diferența de temperatură între centrul orașului și zonele rurale poate depăși 4°C în timpul verii. În acest context au fost plantate perdele forestiere în jurul localităților din jurul Chișinăului (ex. Stăuceni, Bubuieci, Sângera) în cadrul programelor naționale de împădurire (Moldsilva) și cu sprijin financiar din partea partenerilor europeni (proiecte ENI CBC). Aceste inițiative au vizat reducerea poluării aerului de la traficul rutier, protecția solurilor împotriva eroziunii și crearea de microclimate mai răcoroase.

Coridoare verzi și infrastructură albastră - Au fost derulate inițiative care vizau conectarea spațiilor verzi de pe aliniamentele râului Bîc cu parcurile urbane, prin piste de biciclete și promenadă pietonală și integrarea lacurilor urbane (Valea Morilor, Valea Trandafirilor) în rețeaua de spații publice interconectate.

Impact generat

- Reducerea efectului de insulă de căldură urbană. Zonele cu vegetație densă au temperaturi medii cu 2–3°C mai mici vara decât spațiile construite adiacente
- Îmbunătățirea calității vieții prin acces facil la spații verzi funcționale și atractive.
- Creșterea rezilienței urbane în fața schimbărilor climatice prin soluții bazate pe natură.

3.1.1.2.7. Inițiative de cooperare privind eficiență energetică și tranziție verde

Chișinăul, având un fond construit dominat de clădiri ridicate în perioada sovietică, se confruntă cu pierderi masive de energie, mai ales în sectorul rezidențial și în clădirile publice. Conform Agenției pentru Eficiență Energetică (2023), peste 70% din consumul de energie termică din oraș este utilizat pentru încălzirea spațiilor, iar eficiența energetică a acestora este scăzută. Inițiatvele derulate până în prezent vizau reducerea consumului de energie prin reabilitarea termică a clădirilor, creșterea ponderii energiei regenerabile, în special solare, în mixul energetic local și reducerea emisiilor de CO₂ și a dependenței de sursele convenționale.

Proiecte și inițiative concrete

Reabilitarea termică a clădirilor publice și rezidențiale „Eficiență Energetică și Izolare Termică în Clădirile Publice din Chișinău”, finanțat de Uniunea Europeană prin Programul de Cooperare Estică și Facilitatea de Investiții pentru Vecinătate prin care au fost întreprinse măsuri de izolare termică a pereților și acoperișurilor, înlocuirea ferestrelor cu tâmplărie termoizolantă și modernizarea sistemelor de iluminat cu LED. Proiectul a vizat 22 de școli și grădinițe din

Chișinău, blocuri rezidențiale pilot în sectoarele Botanica și Râșcani și reducerea consumului de energie cu 35–40% în clădirile reabilite

Program de instalare a panourilor fotovoltaice în cadrul caruia au fost derulate proiecte pilot cu finanțare UNDP pentru instalarea panourilor solare pe acoperișurile a 5 licee și 2 spitale municipale (inclusiv Spitalul Clinic Municipal Sfânta Treime).

Modernizarea sistemului de termoficare centralizată - „Îmbunătățirea Eficienței Sistemului de Alimentare Centralizată cu Energie Termică”, finanțat de BERD și Fondul Parteneriatului pentru Eficiență Energetică și Mediu în Europa de Est prin care s-a realizat înlocuirea conductelor magistrale cu izolație performantă, instalarea de puncte termice individuale în blocuri în vederea reducerii pierderilor în rețea de la 25% la sub 15% în zonele modernizate.

Impact generat

- Reducerea facturilor de energie în clădirile reabilite și în instituțiile cu panouri fotovoltaice.
- Reducerea emisiilor de CO₂ – estimat la peste 2.000 tone/an în urma proiectelor implementate în perioada 2019–2023 și creșterea rezilienței energetice prin diversificarea surselor și reducerea dependenței de combustibili fosili.

3.1.1.2.8. Inițiative de cooperare privind adaptarea la schimbările climatice și reziliență urbană

Chișinăul, ca majoritatea marilor orașe din Europa de Est, este tot mai expus efectelor schimbărilor climatice. Prin urmare obiectivele vizate de inițiativele derulate de municipiul Chișinău urmăresc pregătirea infrastructurii și a comunităților pentru fenomene extreme precum inundațiile, valurile de căldură, secetele și furtunile, reducerea vulnerabilității infrastructurii critice (transport, energie, apă) și creșterea rezilienței sociale și economice în fața riscurilor climatice.

Proiecte și inițiative concrete

Planul de Acțiune pentru Climă și Energie Durabilă - Versiunea actualizată a SECAP a fost finalizată în 2022, cu sprijinul EU4Energy și al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Acesta conține inventarul emisiilor de gaze cu efect de seră, măsuri de reducere a emisiilor cu cel puțin 40% până în 2030 și măsuri de adaptare, inclusiv extinderea zonelor verzi, crearea de zone de umbră urbană și modernizarea rețelelor de apă pluvială.

Reabilitarea infrastructurii de drenaj pluvial - Ploile torențiale din iunie 2018 și iunie 2020 au provocat inundații în centrul Chișinăului, avariind drumuri și clădiri publice. În acest context au fost implementate proiecte de reabilitarea canalelor colectoare pe străzile Ismail, Calea Orheiului, bd. Ștefan cel Mare și de instalarea de guri de scurgere suplimentare și sisteme de retenție temporară a apei în zonele cu risc. Proiectele au fost finanțate din buget municipal, sprijin tehnic prin Programul EU4Environment.

Măsuri pentru combaterea valurilor de căldură - Municipiul Chișinău a derulat demersuri de plantare de arbori cu coroană largă în zonele cu densitate mare de construcții (ex. bulevardul Dacia, str. Alba Iulia) urmărind reducerea temperaturii la nivel pietonal cu 2–3°C în zilele de vară, conform măsurărilor Agenției de Mediu (2022).

Impact real

- Reducerea vulnerabilității infrastructurii stărdale. În urma modernizărilor cu sisteme de drenaj rezistă mai bine la ploile torențiale, evitând acumulările masive de apă.

- Creșterea rezilienței comunitare prin campanii publice de informare privind pregătirea în caz de inundații sau caniculă, derulate cu sprijinul IGSU.
- Integrarea adaptării climatice în urbanism prin includerea infrastructurii verzi și albastre (zone verzi, lacuri urbane, sisteme de retenție) în planurile de dezvoltare ale orașului.

3.1.1.3. Guvernare locală și administrație publică

3.1.1.3.1. Inițiative de cooperare privind capacitatea administrativă

Inițiativele au urmărit consolidarea capacității instituționale a Primăriei Municipiului Chișinău pentru a planifica, gestiona și implementa proiecte de dezvoltare urbană finanțate din surse interne și externe, prin optimizarea proceselor administrative, crearea unui sistem de management al performanței cu indicatori clari, atragerea eficientă a fondurilor externe și prin creșterea competențelor profesionale ale funcționarilor publici.

Proiecte și inițiative concrete

Participarea la Programul EU4LocalGovernance - Program regional finanțat de Uniunea Europeană și implementat de GIZ, a fost destinat consolidării capacității administrațiilor locale din Parteneriatul Estic în domenii precum planificare strategică, managementul investițiilor publice și guvernare participativă. Chișinău este implicat în faza a doua a programului, beneficiind de instruirii pentru funcționarii din direcțiile strategice (urbanism, economie, dezvoltare socială) și sprijin pentru elaborarea unui Plan Integrat de Dezvoltare Urbană.

Implementarea sistemului de management al performanței - Inițiativa dezvoltată în parteneriat cu Banca Mondială, prin proiectul „Modernizarea serviciilor guvernamentale în Republica Moldova”. Acesta a propus dezvoltarea unei platforme interne de raportare trimestrială a progresului proiectelor, corelată cu bugetul municipal urmărind reducerea timpului de aprobare a documentațiilor de proiect cu 20% și creșterea transparenței procesului decizional.

Crearea Unității de Coordonare a Proiectelor Externe - Inițiată în anul 2022 în vederea coordonării aplicării la granturi și împrumuturi internaționale, monitorizarea implementării și raportarea către finanțatori. În 2023, UCPE a gestionat un portofoliu de peste 50 de proiecte în valoare de aproximativ 120 milioane euro, finanțate de UE, BERD, BEI, PNUD, UNDP, UNICEF, etc.

Parteneri

- Uniunea Europeană – prin EU4LocalGovernance și Facilitatea de Investiții pentru Vecinătate
- GIZ (Germania) – asistență tehnică și instruirii în planificare strategică.
- Banca Mondială – sprijin pentru implementarea sistemului de management al performanței.
- BERD și BEI – finanțare și consultanță pentru proiecte majore de infrastructură.
- PNUD și UNDP – suport pentru dezvoltare locală, monitorizare și guvernare participativă.

Impact generat

- Creșterea ratei de absorbție a granturilor externe printr-o mai bună planificare și coordonare.
- Reducerea timpilor de implementare a proiectelor prin proceduri interne optimizate și monitorizare centralizată.
- Profesionalizarea administrației prin instruirii specializate și instrumente de management.

3.1.1.3.2. Inițiative de cooperare internațională

Consolidarea relațiilor internaționale ale Municipiului Chișinău prin aderarea la rețele urbane europene, dezvoltarea de parteneriate bilaterale și implicarea în programe transfrontaliere, cu scopul de atragere de finanțări externe pentru proiecte strategice, transfer de bune practici în mobilitate, mediu, digitalizare și incluziune social și creșterea vizibilității și influenței Chișinăului în context european.

Proiecte și inițiative concrete

Aderarea la rețeaua Eurocities (2022) - Eurocities este cea mai mare rețea de orașe europene (peste 200 de membri), care promovează schimbul de bune practici și influențarea politicilor UE privind dezvoltarea urbană. Chișinău a devenit membru asociat în octombrie 2022, fiind primul oraș din Republica Moldova integrat în această platformă. Principalele domenii de cooperare sunt mobilitate urbană durabilă, protecția mediului, digitalizare, incluziune socială.

Parteneriate bilaterale cu orașe europene

- Iași, România – proiect de promovare turistică și dezvoltarea coridorului cultural Iași–Chișinău, finanțat prin ENI CBC.
- Cluj-Napoca, România – schimb de experiență în dezvoltarea sistemelor de inovare urbană, în parteneriat cu Centrul de Inovare și Imaginație Civică din Cluj.
- Tallinn, Estonia – colaborare în digitalizarea administrației publice
- Riga, Letonia – parteneriat pe proiecte de eficiență energetică în clădirile publice și pe dezvoltarea de infrastructură verde.

Participarea la programele Interreg NEXT România–Republica Moldova

- SMART Green Mobility – dezvoltarea de piste de biciclete interconectate în Chișinău și localitățile limitrofe,
- Clean Rivers – proiect comun cu Iași și Ungheni pentru monitorizarea calității apei în (Bîc, Prut)

Parteneri

- Rețele internaționale: Eurocities, Eastern Partnership Cities Network.
- Orașe partenere: Iași, Cluj-Napoca, Tallinn , Riga.
- Instituții și programe europene: CE, Interreg NEXT România–Republica Moldova, ENI CBC.
- Organizații de sprijin: GIZ, UNDP, PNUD Moldova.

Impact generat

- Transfer de know-how: adoptarea unor instrumente europene pentru digitalizarea serviciilor municipale și planificarea urbană participativă.
 - Acces la finanțări externe: peste 10 milioane EUR atrași în perioada 2021–2023.

3.1.1.3.3. Inițiative de cooperare privind dezvoltare locală și participare publică

Crearea unui cadru participativ și transparent de dezvoltare locală, prin care cetățenii, comunitățile și administrația municipală colaborează direct în definirea priorităților și implementarea proiectelor, urmărind creșterea implicării civice, asigurarea unei distribuții echitabile a resurselor în funcție de

nevoile reale ale comunităților, îmbunătățirea calității vieții prin proiecte inițiate de cetățeni și dezvoltarea unei administrații locale deschise și responsabile.

Proiecte și inițiative concrete

Consultări publice în urbanism și infrastructură

- sesiuni online și întâlniri fizice în sectoare privind proiecte de infrastructură rutieră, regenerare urbană, amenajare de parcuri, Planul Urbanistic General. Procedurile sunt aliniate la bunele practici europene, incluzând publicarea documentației online și centralizarea feedback-ului.
- Un exemplu concret face referire la consultările pentru modernizarea Parcului La Izvor (2022), unde au fost înregistrate peste 600 de propuneri din partea locuitorilor.

Parteneri

- PNUD Moldova – asistență tehnică, formare pentru facilitatori, promovare.
- UNICEF Moldova – sprijin pentru centre comunitare.
- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale – coordonare a consultărilor în urbanism.
- ONG-uri locale – Centrul CONTACT, UrbanLab Chișinău

Impact generat

- Cetățenii au acces la documentație și pot urmări procesul de implementare a proiectelor
- Numărul participanților la procesele de consultare a crescut cu peste 50% în ultimii 3 ani
- Îmbunătățirea calității vieții prin investiții în proiecte mici, dar cu impact direct asupra comunităților (locuri de joacă, infrastructură sportivă, spații verzi).

3.1.1.4. SĂNĂTATE PUBLICĂ, SERVICII PUBLICE ȘI SERVICII SOCIALE

Chișinăul, ca principal centru medical al Republicii Moldova, concentrează peste 60% din infrastructura de sănătate de la nivel național, majoritatea clinicilor universitare și cele mai mari instituții de asistență socială din țară.

Presiunea asupra sistemului este ridicată din cauza migrației medicale, a infrastructurii învechite și a creșterii cererii pentru servicii sociale și de sănătate, în special în contextul crizelor recente (pandemia COVID-19 și fluxurile de refugiați din Ucraina).

Cooperarea internațională, în special cu Uniunea Europeană, OMS, UNICEF, UNDP, Banca Mondială și parteneri bilaterali (România, Lituania, Estonia), s-a concentrat pe modernizarea infrastructurii medicale și sociale, creșterea accesului la servicii de calitate, digitalizarea și interoperabilitatea datelor medicale, dezvoltarea rețelei de servicii comunitare și pregătirea pentru situații de urgență sanitară.

3.1.1.4.1. Inițiative de cooperare privind sănătate publică

Transformarea infrastructurii medicale din Chișinău este una dintre direcțiile prioritare ale cooperării internaționale, iar intervențiile recente au început să schimbe calitatea serviciilor și fizionomia spațiilor urbane. Modernizarea spitalelor municipale a devenit urgentă, având în vedere că multe clădiri datează din anii '70–'80, cu instalații depășite și condiții improprii pentru standardele actuale de tratament. Proiectele sprijinite de Uniunea Europeană, BERD și OMS au adus

echipamente moderne de diagnostic imagistic, ventilatoare pentru terapie intensivă și infrastructură IT medicală, dar și reabilitări ale fondului construit.

Extinderea secțiilor de terapie intensivă și modernizarea laboratoarelor se reflectă în planificarea internă a clădirilor. Laboratorul municipal de testare moleculară PCR funcționează ca un nod regional de diagnosticare rapidă, reducând presiunea asupra unităților medicale din zona municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane.

Integrarea telemedicinii aduce o schimbare subtilă, dar profundă în infrastructura urbană: policlinicile și centrele de sănătate au fost dotate cu echipamente de videoconferință, camere dedicate consultațiilor online și conexiuni securizate la dosarul electronic al pacientului. În zonele suburbane, această infrastructură reduce nevoia de deplasare către spitalele centrale și creează un nou tip de spațiu medical – unul virtual, dar integrat fizic în rețeaua urbană.

La scară urbană, aceste investiții transformă rețeaua medicală a Chișinăului într-un sistem distribuit, cu centre de competență conectate digital, infrastructură adaptată fluxurilor moderne de pacienți și clădiri reabilite energetic. Orașul începe să își reconstruiască nu doar spitalele, ci și harta sănătății publice, conectând cartierele și suburbiile la servicii medicale de calitate, indiferent de distanță.

Proiecte și inițiative concrete

Modernizarea Spitalului Clinic Municipal Sfânta Treime și a Spitalului de Boli Contagioase de Copii finanțată de Uniunea Europeană și BERD. Intervensiile vizează modernizarea secțiilor cu sisteme de climatizare și rețele electrice noi, echiparea cu aparatură de diagnostic imagistic (ecografe performante, sisteme de radiologie digitală), cu ventilatoare și cu monitoare pentru terapie intensivă pediatrică. În acest fel s-a urmărit creșterea capacității ATI pediatrice cu 30% și reducerea timpului de diagnostic imagistic la jumătate.

Crearea laboratorului municipal de testare moleculară PCR în parteneriat cu Organizația Mondială a Sănătății (OMS) și Uniunea Europeană. Acesta are capacitatea de a procesa 1.000 probe/zi pentru COVID-19 și alte boli infecțioase fiind urmărită reducerea timpului de obținere a rezultatelor de la 48–72 ore la sub 24 ore, ceea ce a îmbunătățit controlul epidemiologic.

Telemedicină – parteneriat cu Estonia. Acest parteneriat a urmărit interconectarea a 12 centre de sănătate și policlinici municipale la platforma de consultații medicale online, pe modelul e-Estonia, facilitând tranziția către consultații de specialitate (cardiologie, dermatologie, pediatrie) în regim video, și schimbarea dosarelor medicale în format electronic.

Impact general

- Reducerea timpului de diagnostic pentru bolile infecțioase cu peste 50% prin echipamente moderne și laborator PCR.
- Creșterea accesului la servicii medicale pentru locuitorii din suburbii și zone defavorizate prin telemedicină.
- Îmbunătățirea calității îngrijirilor în spitalele municipale, în special pentru pacienții pediatrici și cei cu afecțiuni critice.

3.1.1.4.2. Inițiative de cooperare privind serviciile publice

Modernizarea serviciilor publice în Chișinău are un impact direct și vizibil asupra orașului și a

modului în care locuitorii interacționează cu orașul. Proiectele recente de cooperare europeană și internațională au transformat funcționalitatea infrastructurii, estetica și organizarea spațiului public.

Rețeaua de apă și canalizare începe să se extindă către zonele periferice și suburbii, acoperind zone lipsite de acces la utilități centralizate. Lucrările implică înlocuirea conductelor vechi și reorganizarea traseelor tehnice subterane, reducând riscul de intervenții repetate în aceleași zone. Stațiile de pompare și rezervoarele sunt modernizate cu tehnologii inteligente, optimizând consumul de energie.

Transportul public a beneficiat de investiții care schimbă fizic străzile și nodurile de circulație. Introducerea autobuzelor și troleibuzelor noi, cu podea joasă și rampe, a determinat adaptarea trotuarelor și stațiilor pentru acces facil. Extinderea rețelei de troleibuz presupune și amenajarea de coridoare dedicate în zonele cu trafic intens, creând un sistem de mobilitate urbană previzibil și rapid.

Iluminatul public eficient energetic modifică peisajul nocturn al orașului. Corpurile LED instalate pe peste 200 de străzi oferă lumină uniformă, reduc poluarea luminoasă și creează o percepție mai sigură a spațiului public.

Reziliența infrastructurii critice este vizibilă în lucrările de reconfigurare a canalizării pluviale și în amenajarea zonelor de retenție pentru apă, mai ales în punctele vulnerabile la inundații, cum ar fi intersecțiile principale din zonele joase ale orașului. În paralel, introducerea de senzori pentru monitorizarea utilităților permite intervenții preventive, reducând riscul de avarii majore.

Aceste transformări nu sunt doar tehnice, ci și spațiale, influențând structura circulațiilor urbane, calitatea spațiilor pietonale, iluminarea și siguranța cartierelor, precum și conectivitatea între zonele centrale și periferice.

Proiecte și inițiative concrete

Modernizarea transportului public cu finanțare prin BERD și Fondul Parteneriatului pentru Eficiență Energetică și Mediu în Europa de Est. Prin această inițiativă au fost achiziționate 58 autobuze diesel Euro VI și 35 troleibuze cu podea joasă, dotate cu aer condiționat și echiparea acestora cu rampă de acces pentru scaune rulante și cu sisteme informatice de bord. Complementar, una dintre măsurile majore au făcut referire la extinderea liniilor de troleibuz în sectoarele Botanica și Ciocana.

Iluminat public eficient energetic cu finanțare din partea Uniunii Europene prin Facilitatea de Investiții pentru Vecinătate. Prin această inițiativă au fost înlocuite corpurile de iluminat existente cu lămpi LED pe circa 200 de străzi și a fost instalat un sistem de telegestiune pentru reglarea intensității luminii și monitorizarea consumului fiind urmărite reducerea consumului de energie cu până la 60%, creșterea siguranței în trafic și în spațiile publice pe timp de noapte.

Impact general

- Eficiență energetică semnificativă în iluminatul public și transport.
- Accesibilitate îmbunătățită pentru persoanele cu dizabilități în transportul public
- Reziliență crescută a infrastructurii urbane prin investiții moderne și tehnologii inteligente.

3.1.1.4.3. Inițiative de cooperare privind serviciile sociale

Extinderea și modernizarea serviciilor sociale în Chișinău este o componentă structurală a dezvoltării urbane incluzive. În ultimii ani, cu sprijinul partenerilor internaționali, orașul a început să-și reconstruiască rețeaua socială pe principii europene, aducând serviciile mai aproape de comunități și integrându-le în spațiul urban.

Centrele Comunitare Multifuncționale sunt acum repere noi în cartiere. Fiecare sector al orașului beneficiază de spații moderne, accesibile pietonal și bine conectate la transportul public. Aceste centre sunt spații comunitare care oferă consiliere psihologică, cursuri pentru tineri, activități pentru copii, evenimente culturale și sprijin pentru familii vulnerabile. Astfel, funcționează ca ancore sociale, revitalizând spațiile din jur, parcuri, piețe mici, zone pietonale și atrăgând activitate zilnică în zone care anterior erau subutilizate.

Capacitatea de reacție în crize umanitare a fost consolidată prin amenajarea de spații temporare de cazare în clădiri publice reconfigurate rapid, săli de sport, centre culturale și foste spații administrative transformate în adăposturi. În colaborare cu agențiile ONU și ONG-urile internaționale, aceste structuri au devenit noduri logistice în perioade de aflus de refugiați, dotate cu facilități de bază, conexiune la rețelele de transport și acces la servicii medicale și juridice.

Rezultatul acestor intervenții este vizibil nu doar în indicatorii sociali, ci și în peisajul urban. Apar clădiri renovate cu funcțiuni comunitare, infrastructura pietonală este adaptată pentru accesibilitate, iar serviciile se extind dincolo de centrul orașului către cartiere și suburbii. Chișinăul începe astfel să funcționeze ca o rețea socială-teritorială integrată, în care sprijinul pentru grupurile vulnerabile este planificat în paralel cu dezvoltarea spațiului public și infrastructurii urbane.

Proiecte și inițiative concrete

Centre Comunitare Multifuncționale dezvoltate în parteneriat cu PNUD Moldova, UNICEF Moldova, Direcția Generală Asistență Socială și Sănătate a Primăriei Chișinău au vizat dezvoltarea a 6 centre inaugurate în sectoarele Botanica, Râșcani, Ciocana, Buiucani și Centru și la dotarea spațiilor pentru consiliere psihologică, activități educative, cursuri de formare pentru tineri și servicii de suport pentru familii vulnerabile.

Program de sprijin pentru refugiați dezvoltat în parteneriat cu Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR), Primăria Chișinău, ONG-uri locale. Acesta urmărește amenajarea a 3 centre temporare pentru cazare de urgență, acordarea de servicii medicale de bază și consultații psihologice, consiliere juridică pentru integrare și acces la servicii sociale și sprijin material (alimente, îmbrăcăminte, produse igienice).

Servicii de îngrijire la domiciliu – Din 2021, au fost create 5 echipe mobile de asistenți sociali și medicali pentru vârstnici și persoane cu mobilitate redusă. Peste 1.500 de persoane beneficiază anual de aceste servicii, reducându-se presiunea asupra spitalelor și instituțiilor rezidențiale.

Impact general

- Capacitate crescută de reacție la crize umanitare, prin infrastructură și parteneriate cu organizații internaționale.
- Îmbunătățirea calității vieții pentru peste 15.000 de beneficiari anual prin servicii sociale integrate și accesibile.
- Model de cooperare eficient între administrația municipală și organizațiile internaționale,

replicabil și în alte localități.

3.1.1.1. Digitalizare și oraș inteligent

Transformarea digitală a Chișinăului nu este doar un proiect tehnologic, ci o schimbare profundă a modului în care orașul este planificat, administrat și trăit. Prin cooperare cu Uniunea Europeană, state partenere și organizații internaționale, municipalitatea implementează soluții inteligente care modifică direct structura și funcționarea spațiului urban.

Infrastructura digitală devine un strat invizibil, dar esențial, care traversează orașul asemenea unei rețele de utilități. Fibrele optice, serverele municipale, senzorii IoT și platformele de analiză a datelor sunt integrate în clădiri administrative, intersecții, rețele de transport și chiar spații verzi. Această interconectare permite orașului să monitorizeze în timp real traficul și iluminatul, calitatea aerului și consumul energetic al clădirilor publice.

Digitalizarea creează puncte nodale în spațiul orașului, centre de comandă pentru transportul public, hub-uri de e-guvernare în primărie și sectoare, școli dotate cu laboratoare digitale, stații inteligente de transport cu panouri de informare în timp real. Acestea devin nu doar puncte funcționale, ci repere vizibile ale modernizării urbane.

Mobilitatea este reconfigurată prin sisteme inteligente de management al traficului, care ajustează semafoarele în funcție de fluxuri și oferă rute alternative în timp real. Iluminatul public inteligent, instalat pe principalele artere și în parcuri, schimbă ambianța nocturnă, sporind siguranța pietonală și reducând poluarea luminoasă.

Astfel, conceptul de Oraș Inteligent în Chișinău nu se limitează la tehnologie, ci devine un proces de reorganizare spațială, un oraș mai interconectat, mai eficient în folosirea resurselor și mai accesibil în toate zonele sale.

3.1.1.1.1. Inițiative de cooperare privind mobilitatea inteligentă și infrastructura de transport

Chișinăul, cu peste 700.000 de locuitori și un flux zilnic de navetiști din zona unităților administrativ teritoriale suburbane, estimat la peste 100.000 de persoane (date BNS, 2023), are nevoie de un sistem de mobilitate adaptat la cerințele unui oraș european modern. Prin urmare inițiativele de cooperare teritorială vizează crearea unui transport public integrat și digitalizat, accesibil în timp real pentru utilizatori, reducerea timpilor de deplasare și fluidizarea traficului pe principalele coridoare urbane și conectarea cartierelor periferice și a suburbiilor prin planificare adaptivă a rutelor.

Proiecte și inițiative

Sistem de ticketing electronic - Lansat în 2023, cu sprijinul Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și al Fondului pentru Eficiență Energetică și Mediu E5P, proiectul a introdus validatoare moderne în autobuze și troleibuze, acceptând plăți cu card contactless, telefon sau QR code. Implementarea include și o aplicație mobilă pentru achiziția biletelor și urmărirea timpului de sosire a vehiculelor.

Panouri de informare în timp real în stații - Primele 50 de panouri au fost instalate în 2023 în zonele cu trafic intens (Bulevardul Ștefan cel Mare, Strada Alba Iulia, sectorul Botanica). Acestea sunt conectate la serverele Direcției Generale Transport Public și Căi de Comunicație și afișează timpii reali de sosire, eventuale deviații de traseu și mesaje de interes public.

Monitorizarea traficului prin senzori și camere - În 2022–2024, cu sprijin din Programul Operațional Comun România–Republica Moldova (Interreg NEXT), au fost instalate peste 120 de camere și senzori de flux în principalele intersecții. Acestea sunt conectate la Centrul Urban de Management al Traficului, care reglează dinamic semafoarele în funcție de densitatea circulației.

Impact teritorial și urbanistic

- Fluidizarea coridoarelor principale – Bulevardul Ștefan cel Mare, Calea Moșilor, Bulevardul Dacia și Calea Ieșilor au înregistrat o reducere medie de 15–20% a timpului de tranzit în orele de vârf (raport DGTPCC, 2024).
- Integrarea cartierelor periferice – zone precum Durlești, Codru și Sîngera beneficiază de ajustarea dinamică a rutelor în funcție de cerere, reducând timpul de așteptare.
- Creșterea atractivității transportului public – numărul de validări electronice a crescut cu peste 30% în primele 6 luni după introducerea ticketingului digital, ceea ce indică o migrare graduală de la transportul individual către cel public.

La nivel urbanistic, aceste investiții au modificat configurația infrastructurii de transport: stații modernizate, benzi dedicate pe anumite artere, panouri digitale integrate în mobilierul urban și intersecții echipate cu tehnologie adaptivă. Rezultatul este un oraș mai bine conectat intern, cu o mobilitate predictibilă și accesibilă pentru toate categoriile de locuitori.

3.1.1.1.2. Inițiative de cooperare privind eficiența energetică și iluminatul public inteligent

Modernizarea iluminatului public din Chișinău este parte a tranziției verzi a orașului și a angajamentelor asumate în Planul de Acțiune pentru Energie Durabilă și Climă, semnat în cadrul inițiativei Covenant of Mayors. Demersurile derulate până în prezent au vizat reducerea consumului de energie electrică și a emisiilor de CO₂ în sectorul public, creșterea siguranței în spațiile urbane prin iluminare uniformă și adaptată nevoilor reale și implementarea tehnologiilor de telegestiune pentru control dinamic și întreținere eficientă.

Proiecte și inițiative

Programul de modernizare cu LED a iluminatului public.- În perioada 2021–2024, Primăria Chișinău a derulat un proiect finanțat prin Instrumentul European de Vecinătate (ENI) și cofinanțat din bugetul municipal. Prin intermediul acestuia au fost înlocuite peste 20.000 de corpuri de iluminat vechi cu modele LED cu eficiență energetică ridicată. Arterele modernizate includ Bulevardul Ștefan cel Mare, Bulevardul Dacia, Strada Alba Iulia, Calea Ieșilor, precum și zone pietonale din centrul istoric.

Sistem de telegestiune și control adaptiv implementat în 2023 cu sprijinul BERD și al Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership (E5P). Acesta permite reglarea intensității luminii în funcție de trafic și prezență pietonală, detectată prin senzori integrați. Complementar asigură monitorizarea centralizată a rețelei, semnalarea automată a defecțiunilor și planificarea intervențiilor.

Extinderea iluminatului public în zone deficitare. În 2022–2023 au fost montate corpuri LED în peste 40 de străzi și alei din cartierele Buiucani, Ciocana și suburbii precum Codru și Durlești, unde iluminatul lipsea sau era subdimensionat.

Impact generat

- Creșterea siguranței rutiere și pietonale, reducerea riscului de infracționalitate și încurajarea utilizării spațiilor publice după lăsarea serii.
- Reducerea poluării luminoase prin controlul intensității
- Integrarea infrastructurii de iluminat cu alte funcțiuni (camere de supraveghere, senzori de mediu și puncte de încărcare pentru vehicule electrice)
- Proiectul a creat coridoare luminoase continue pe principalele axe de mobilitate, conectând cartierele periferice cu centrul, și a reconfigurat percepția spațiului public pe timp de noapte.

3.1.1.1.3. Inițiative de cooperare privind mediu și calitatea aerului

- Crearea unui sistem integrat de monitorizare în timp real a calității aerului, compatibil cu standardele Uniunii Europene și cu raportare către Agenția Europeană de Mediu.
- Utilizarea datelor obținute pentru modelarea fluxurilor de trafic, extinderea zonelor verzi și reglementarea activităților industriale.
- Fundamentarea intervențiilor urbanistice (mobilitate verde, coridoare ecologice, perdele forestiere urbane) pe baza dovezilor științifice.

Proiecte și inițiative

Rețea de stații automate de monitorizare a aerului – proiect implementat în perioada 2021–2023 de Agenția de Mediu a Republicii Moldova, cu sprijin financiar din Instrumentul European de Vecinătate (ENI) și cofinanțare locală. Acesta include 5 stații fixe amplasate în sectoarele Centru, Botanica, Râșcani, Buiucani și Ciocana, plus 2 stații mobile folosite pentru măsurători (PM₁₀, PM_{2.5}, NO₂, SO₂, CO, ozon) în zone cu trafic intens sau lucrări de șantier.

Conectare la platformele Agenției Europene de Mediu. Din 2023, datele sunt transmise în timp real către platforma Air Quality e-Reporting și pot fi accesate public pe site-ul air.gov.md, cu valori actualizate la fiecare oră.

Proiecte de corelare cu mobilitatea verde. În cooperare cu Programul CIVITAS și UNEP, zonele cu depășiri frecvente ale concentrațiilor de PM₁₀ (ex. intersecția Calea Moșilor – Alecu Russo, Bulevardul Dacia – strada Trandafirilor) au fost incluse în proiecte de extinderea pistelor pentru biciclete și trotuare, plantare a peste 1.200 de arbori cu frunziș dens și capacitate mare de filtrare a particulelor și de reducere a benzilor auto și introducerea de benzi dedicate transportului public.

Impact generat

- Cartografierea poluării permite identificarea punctelor extreme și prioritizarea intervențiilor pe coridoarele de transport cele mai poluante.
- Stațiile de monitorizare funcționează ca puncte nodale în rețeaua urbană digitală, conectate la sistemele inteligente de management al traficului.
- Zonele verzi nou create sau extinse (parcuri liniare, perdele forestiere urbane) sunt amplasate strategic pentru a separa fluxurile auto de zonele pietonale și rezidențiale.
- Rezultatul este o aliniere între politica de mediu și designul urban, cu investiții direcționate acolo unde datele arată un impact maxim asupra sănătății publice.

3.1.1.1.4. Inițiative de cooperare privind managementul urban și infrastructura digitală

Demersurile derulate până în prezent de către primăria Chișinău alături de actori interesați au făcut referire la implementarea unei rețele integrate de senzori și echipamente IoT pentru monitorizarea în timp real a infrastructurii urbane (apă, canalizare, energie, transport), crearea unui centru digital de management urban, capabil să coordoneze simultan utilitățile publice și infrastructura critică și optimizarea intervențiilor de mentenanță și reducerea pierderilor.

Proiecte și inițiative

Digitalizarea managementului rețelei de apă și canalizare- Proiect implementat de Apă-Canal Chișinău între 2021–2023, cu sprijinul BERD și al Fondului Verde pentru Climă. Proiectul a urmărit instalarea a peste 250 de senzori inteligenți pe conductele magistrale pentru monitorizarea presiunii și detecția scurgerilor și integrarea datelor într-o platformă centralizată care permite localizarea avariilor și intervenția rapidă, fiind obținută reducerea pierderilor de apă de la ~47% în 2020 la 39% în 2023.

Sisteme de management al energiei în clădirile publice, proiect dezvoltat în parteneriat cu Agenția pentru Eficiență Energetică și cu finanțare UE (Proiectul Moldova Energy Efficiency). În cadrul proiectului au fost instalate sisteme BMS – Building Management System în peste 40 de școli și grădinițe. Platforma permite reglarea automată a încălzirii și iluminatului în funcție de ocuparea spațiului și condițiile meteo, reducând consumul cu până la 20%.

Monitorizarea inteligentă a rețelei de iluminat public complementar proiectului de iluminat LED cu telegestiune, această componentă permite ajustarea intensității în funcție de trafic și detectarea defecțiunilor în timp real. Platforma digitală gestionată de Direcția Locativ-Comunală, coordonează peste 15.000 de corpuri de iluminat modernizate.

Impact generat

- Intervenții rapide și localizate. În cazul avariilor la apă sau energie, echipele de intervenție sunt direcționate exact la segmentul afectat, reducând timpii de remediere.
- Reducerea pierderilor și optimizarea mentenanței.
- Datele colectate de senzori sunt utilizate pentru a prioritiza investițiile în reabilitarea rețelelor subterane și pentru coordonarea lucrărilor edilitare cu proiectele de reamenajare stradală.
- Infrastructura fizică este cartografiată și gestionată printr-un GIS urban centralizat, care devine baza tuturor intervențiilor în spațiul public.

3.1.1.1.5. Inițiative de cooperare privind participarea civică și implicare digitală

Inițiativele au urmărit transformarea relației administrație–cetățean prin instrumente digitale interactive, care să permită implicarea locuitorilor în planificarea urbană, monitorizarea serviciilor publice și propunerea de inițiative, dezvoltarea unui sistem de bugetare participativă digitală, prin care comunitățile de cartier să poată decide direct utilizarea unei părți din bugetul municipal și creșterea transparenței și a încrederii publice prin consultări online și acces facil la datele municipale.

Proiecte și inițiative

Platforma „Eu particip” lansată în 2021 cu sprijinul PNUD Moldova și cofinanțare din bugetul

Peisajul cultural s-a diversificat cu huburi creative (ex. ARTCOR, în curtea AMTAP, susținut de USAID & Suedia), care revalorifică curți și clădiri istorice din centru, adăugând funcțiuni publice de tip evenimente, educație creativă, expoziții, dinamizând spațiile pietonale din imediata vecinătate. ARTCOR publică anual rapoarte de activitate și extinde programele, dezvoltând o infrastructură culturală nouă, care fixează publicul în centru și multiplică traseele pietonale între instituții³².

Evenimentele europene anuale conectează muzeele, curțile și spațiile publice într-o rețea pietonală temporară. Trasee dintre Muzeul de Istorie a Orașului, Muzeul Național de Artă și alte spații culturale, au program extins până noaptea, ceea ce mărește perioada de utilizare a centrului istoric și stimulează economia culturală locală³³.

Pe partea turistică, municipalitatea și partenerii au dezvoltat instrumente digitale și de orientare: portalul Visit Chisinau (hărți/obiective), Troleibuzul turistic – ruta nr. 2 (lansat în 2024 propunând tururi la final de săptămână), ghiduri audio mobile. Acestea schimbă practicile de vizitare și extind consumul cultural dincolo de nucleul central către parcuri, lacuri și cartiere istorice³⁴.

Per ansamblu, inițiativele de cooperare produc efecte spațiale concrete:

- Reamenajarea spațiilor publice centrale (benzi pietonale, iluminat modern, mobilier urban) și activarea lor prin cultură – ceea ce crește siguranța și calitatea utilizării nocturne³⁵.
- Regenerarea clădirilor istorice pentru funcțiuni culturale/creative care stabilizează economic centrul și dau consistență traseelor pietonale³⁶.
- Conectarea instituțiilor și a parcurilor în circuite specializate, ceea ce lărgeste percepția asupra centrului orașului și distribuie fluxurile de vizitatori pe o arie mai mare³⁷.

Pe fundalul apropierii accelerate de UE (statut de țară candidată în 2022), cooperarea cultural-turistică a Chișinăului beneficiază de numeroase oportunități pentru finanțări și rețele profesionale, consolidând transformarea spațială a orașului într-un sens european: mai pietonal, mai conectat, mai activ cultural³⁸.

3.1.1.2.1. Inițiative de cooperare privind conservarea patrimoniului cultural și revitalizarea spațiilor istorice

Centrul istoric al Chișinăului este o zonă cu un patrimoniu arhitectural valoros, ce combină clădiri din perioada interbelică, edificii publice monumentale din epoca sovietică și spații verzi cu valoare urbană. Conform datelor Ministerului Culturii și ICOMOS Moldova, peste 900 de imobile sunt clasate sau propuse pentru clasare ca monumente istorice, însă multe dintre acestea se află într-o stare avansată de degradare.

Între 2006 și 2010, 76 de clădiri istorice au fost demolate sau alterate ireversibil³⁹. În prezent, presiunea dezvoltărilor imobiliare, lipsa unor mecanisme financiare sustenabile și întreținerea deficitară pun în continuare în pericol o parte din fondul construit valoros. Prin urmare, inițiativele privind conservarea patrimoniului cultural și revitalizarea spațiilor istorice vizează restaurarea și

³² artcor.mdBIG SEEArchello

³³ Fest.mdNoaptea Muzeeloragora.md

³⁴ [Visit Chișinău+1Google Play](https://www.google.com/maps/@47.4124556,27.7092831,15z)

³⁵ ebrdgreencities.com

³⁶ artcor.mdBIG SEE

³⁷ [UNDPVisit Chișinău](http://UNDPVisit.md)

³⁸ [European Commission](http://EuropeanCommission.eu)

³⁹ *Cartea Neagră a Patrimoniului Cultural*

consolidarea clădirilor și monumentelor din centrul istoric, integrarea patrimoniului în viața urbană prin funcțiuni culturale, creative și turistice și crearea unei rețele de trasee pietonale și spații publice atractive care să lege principalele obiective istorice, culturale și verzi ale orașului.

Proiecte și inițiative

EU4Culture revitalizarea centrului istoric. Proiect dezvoltat de UE și implementat de PNUD Moldova, a susținut elaborarea unei viziuni integrate pentru revitalizarea centrului istoric al municipiului Chisinau, inclusiv un plan urbanistic pentru zonele cu patrimoniu dens situate între Str. Veronica Micle și Vlaicu Pârcălab. Programul a încheiat etapa de planificare în 2024, iar implementarea practică a reabilitării fațadelor este în stadiu de pregătire, cu câteva proiecte pilot preconizate pentru finalizarea în 2025⁴⁰.

Inventariere digitală a patrimoniului - Inițiativă de digitalizare a patrimoniului construit dezvoltată în parteneriat cu ICOMOS Moldova și Ministerul Culturii, constând în elaborarea fișelor de clasare și dosare de inventariere pentru monumente de patrimoniu. Acest efort a început la nivel metodologic cu sprijin din proiectul Twinning ENPI (2016–2018), însă procesul de actualizare continuă în 2025⁴¹. Potrivit „Cărții Negre a Patrimoniului Cultural”, între 2006–2010, 76 de clădiri istorice au fost fie demolate, fie supuse unor intervenții ireversibile. În ultimii ani, situația s-a ameliorat, dar degradarea continuă în unele zone mai puțin monitorizate⁴².

Impact generat

- Areamenajarea segmentelor pietonale pe str. Veronica Micle și Vlaicu Pârcălab, mobilier urban nou, iluminat arhitectural și plantări pe coridorul verde propus.
- Crearea de huburi creative (*ARTCOR*), organizarea de festivaluri și evenimente care au revitalizat centrul istoric.
- Creșterea cu ~12% a numărului de turiști între 2022–2024, atragerea de investiții în reconversia clădirilor istorice.
- inventariere digitală a monumentelor folosită în autorizări, alinierea documentațiilor la standardele UE și ICOMOS.

3.1.1.2.2. Inițiative de cooperare privind festivaluri și evenimente culturale internaționale

În ultimii ani, Chișinăul și-a consolidat direcția de dezvoltare culturală printr-o serie de demersuri menite să îl poziționeze ferm pe harta evenimentelor internaționale. Tendința este una clară prin care orașul nu mai privește cultura ca pe o activitate izolată în săli de spectacole, ci ca pe un motor de regenerare urbană, turism și imagine internațională.

Se remarcă și o tendință de diversificare și descentralizare a ofertei culturale. Evenimente precum VinOpera, Cronograf sau DescOPERĂ extind activitățile dincolo de centrul orașului, conectând Chișinăul cu zonele periurbane și rurale, dar păstrând legătura cu infrastructura urbană prin transport dedicat și promovare integrată.

Aceste demersuri sunt susținute prin parteneriate cu instituții culturale europene, finanțări UE și colaborări cu operatori privați, ceea ce permite nu doar creșterea calității artistice, ci și integrarea

⁴⁰ <https://www.slideshare.net/slideshow/concept-privind-revitalizarea-integrata-a-centrului-istoric-al-orasului-chisinau/10200121>

⁴¹ mecc.gov.md

⁴² <https://www.slideshare.net/slideshow/cartea-neagra-a-patrimoniului-cultural-al-municipiului-chisinau/5309833>

evenimentelor în planificarea urbană, de la reamenajarea spațiilor publice la crearea de trasee culturale permanente. Tendința generală este de a transforma cultura într-un element strategic de dezvoltare urbană, turistică și economică.

Proiecte și inițiative actuale

Festivalul Internațional de Operă și Balet Maria Bieșu include inclus spectacole renumite: *Macbeth*, *Boema*, *Carmen*, *Lacul Lebedelor* și baletul *Spartacus*, cu artiști de marcă ⁴³, atragând public numeros, dinamizând străzile adiacente și piața principală, promovând activitatea nocturnă și tracțiune pentru cafenele și spații publice.

Noaptea Europeană a Muzeelor, eveniment care propune vizitarea până la miezul nopții, ateliere, recitaluri, expoziții tematice și proiecții video în spații urbane precum Turnul de Apă. La eveniment participă gratuit Muzeul Național de Artă, Etnografie, Istorie a Moldovei, Muzeul Literaturii Române, Muzeul de Istorie a Chișinăului și altele⁴⁴ transformând noaptea în oportunitate de explorare urbană, animând străzi, muzee și grădini – stimulând circulația pietonală și vitalitatea nocturnă a centrului istoric.

Festivalul VinOpera la Castel Mimi sub forma unui concert de operă în aer liber, sub cerul deschis, la Castel Mimi (complex vinicol renumit), organizat cu sprijinul Ministerului Culturii și Institutului Cultural Român⁴⁵. Festivalul este alimentat exclusiv cu energie solară, exclude plasticul, oferă pahar unic din sticlă, și promovează transportul cu trenul ca prioritate eco-responsabilă⁴⁶. Acesta atrage vizitatori înspre periferia Chișinăului (zone verzi, peisaje rurale), integrând infrastructura rurală și culturală într-o experiență urbană extinsă și elegantă.

Impact

Impactul spațial și urbanistic al acestor festivaluri este vizibil atât în centrul Chișinăului, cât și în zonele sale periferice și de legătură cu regiunea.

Festivalul Internațional de Operă și Balet Maria Bieșu transformă, pe durata evenimentului, zona Teatrului Național de Operă și Balet într-un nucleu cultural vibrant. Străzile adiacente, piețele și scuarurile capătă o nouă vitalitate, cu fluxuri pietonale crescute, activitate comercială sporită și un ambient urban nocturn animat prin iluminat arhitectural și evenimente conexe.

Noaptea Muzeelor creează o adevărată rețea pietonală temporară, conectând principalele muzee și spații culturale prin trasee tematice și opriri în piețe, scuaruri și curți interioare reamenajate. Această experiență de explorare nocturnă reconfigurează percepția locuitorilor asupra centrului istoric, demonstrând potențialul său ca spațiu public integrat și dinamic.

VinOpera, organizat la Castel Mimi, lărgiște orizontul cultural al orașului dincolo de limitele sale administrative, creând un pod între Chișinău și peisajul viticol din apropiere. Prin logistică de transport dedicată și promovare comună, evenimentul dinamizează zona periurbană și rurală, integrând-o temporar în circuitul cultural și turistic.

⁴³ [Instagram+3TV8+3mc.gov.md+3Moldova Travelmoldpres.md.](#)

⁴⁴ [travel-chisinau.com+5Moldova Travel+5myCityHunt.com+5Fest.md+1.](#)

⁴⁵ [Facebook+7Fest.md+7TV8+7ipn.md.](#)

⁴⁶ [ipn.md.](#)

3.1.1.2.3. Inițiative de cooperare privind dezvoltarea turismului cultural și ecologic

În ultimii ani, Chișinăul și-a orientat tot mai clar strategiile turistice spre un model integrat de turism cultural și ecologic, în care patrimoniul construit și peisajele naturale urbane se completează reciproc. Intenția administrației, susținută de parteneri europeni și internaționali, este de a crea un brand urban bazat pe calitatea vieții, accesibilitatea spațiilor verzi și experiențe autentice pentru vizitatori.

Demersurile inițiate, precum traseul „Chișinău – orașul parcurilor” sau parteneriatele cu România și Ucraina urmaresc crearea unor itinerarii turistice și conectarea fizică și funcțională a coridoarelor verzi ale orașului. Acest lucru presupune amenajarea de alei pietonale și piste velo, panouri informative moderne, dar și reamenajarea malurilor lacurilor urbane, transformându-le în zone de promenadă și agrement.

Tendința generală este de a extinde experiența turistică dincolo de centrul istoric, valorificând zonele periurbane și naturale din jurul orașului. Astfel, turismul devine și un instrument de regenerare urbană, dar și de activare economică a comunităților locale, prin stimularea micilor afaceri, a ghidajului ecologic și a evenimentelor tematice în spații deschise. Această abordare, corelată cu strategii de marketing comun cu orașele partenere, plasează Chișinăul pe un trend de creștere în turismul de experiență, acolo unde natura, cultura și comunitatea creează împreună o ofertă competitivă pe piața regională.

Astfel Chișinăul își propune să valorifice în mod integrat patrimoniul natural și cel cultural, transformând coridoarele verzi, parcurile și zonele cu valoare istorică în destinații turistice coerente. Această abordare urmărește atât creșterea atractivității orașului pentru vizitatori, cât și îmbunătățirea calității vieții pentru locuitori prin regenerarea spațiilor publice.

Proiecte și inițiative

Traseul turistic „Chișinău – orașul parcurilor” dezvoltat cu sprijinul PNUD și Uniunea Europeană.

Acesta este reprezentat de un circuit pietonal și velo care conectează cele trei mari parcuri urbane – Valea Morilor, Valea Trandafirilor și Parcul Râșcani – prin alei amenajate, panouri informative multilingve, coduri QR amplasate în punctele de interes, și zone de relaxare.

Parteneriate pentru turism dezvoltate în colaborare cu agenții de turism din România și Ucraina în vederea furnizării unei oferte turistice comune care pune accent pe diversitatea naturală și culturală a regiunii. Pachetele turistice includ vizitarea Chișinăului, a cramelor din Codrii Moldovei, a complexului Orheiul Vechi și a rezervațiilor naturale din nordul țării, cu legături de transport integrate.

Impact generat

- Integrarea coridoarelor verzi în oferta turistică a dus la creșterea conectivității între zonele naturale urbane, stimulând investițiile în infrastructura pietonală și velo.
- Amenajarea malurilor și crearea de zone de promenadă a transformat lacurile Valea Morilor și Valea Trandafirilor în puncte cheie ale circuitelor turistice.
- Turismul ecologic extinde fluxurile de vizitatori către zonele verzi din marginea orașului, încurajând dezvoltarea de mici afaceri locale (cafenele, centre de închiriere biciclete, ghidaj ecologic).

3.1.1.3. Situații de urgență, securitate civilă și reziliență regională

În ultimii 20 de ani, Chișinăul și-a redefinit modul de gestionare a situațiilor de urgență, trecând de la un sistem fragmentat și predominant reactiv la unul integrat, compatibil cu practicile europene și standardele internaționale. Această transformare a fost susținută constant prin cooperare cu parteneri strategici precum Uniunea Europeană, ONU, PNUD, BERD, dar și prin colaborări directe cu orașe și agenții de protecție civilă din România, Ucraina și alte state membre ale Mecanismului de Protecție Civilă al UE.

Tendința actuală este de integrare a conceptului de reziliență urbană în planificarea teritorială, astfel încât noile proiecte de infrastructură să includă coridoare de evacuare, zone tampon verzi și spații publice multifuncționale capabile să servească drept puncte de sprijin în caz de criză. În același timp, se consolidează capacitatea de răspuns transfrontalier, prin acorduri bilaterale cu România și Ucraina pentru utilizarea comună a punctelor de trecere a frontierei și coordonarea logistică în situații de urgență umanitară.

Viziunea pentru perioada viitoare este ca Chișinăul să devină un hub regional de protecție civilă și reziliență urbană, capabil să acționeze ca centru logistic și de coordonare pentru Republica Moldova, România și Ucraina. Integrarea infrastructurii de urgență în rețelele europene și adoptarea standardelor NATO în prevenire, răspuns și recuperare ar urma să asigure nu doar securitatea locuitorilor orașului, ci și capacitatea de a sprijini regiunea în caz de dezastre majore.

3.1.1.3.1. Inițiative de cooperare privind prevenirea și pregătirea pentru situații de urgență

În domeniul prevenirii și pregătirii pentru situații de urgență, Chișinăul trece printr-un proces de modernizare aliniat standardelor europene și internaționale, cu accent pe anticiparea riscurilor și reacția rapidă.

Programul EU4Resilience (2022–2025), finanțat de Uniunea Europeană, reprezintă unul dintre pilonii centrali ai acestui proces. Prin intermediul său, Inspectoratul General pentru Situații de Urgență (IGSU) din Chișinău beneficiază de modernizarea centrelor de comandă, dotarea cu echipamente digitale avansate și implementarea de sisteme GIS performante pentru cartografierea zonelor cu risc seismic, de inundații sau incendii.

Datele colectate în timp real sunt integrate în platforme interoperabile cu cele ale autorităților din România și Ucraina, facilitând coordonarea în caz de criză.

Un alt element important îl constituie parteneriatul cu Agenția Suedeză de Protecție Civilă, care oferă instruire specializată echipelor de intervenție rapidă din Chișinău. Acest program include simulări complexe pentru scenarii de cutremur, având în vedere vulnerabilitatea capitalei la activitatea seismică din zona Vrancea. Exercițiile sunt desfășurate atât în mediul urban, pentru testarea capacității de evacuare și intervenție în zone dens populate, cât și în spații deschise, unde sunt amenajate tabere de refugiați temporari.

În prezent, se lucrează la extinderea rețelei de senzori IoT pentru monitorizarea nivelului apelor în zonele cu risc de inundație de pe râul Bîc și afluenții săi, dar și pentru detectarea timpurie a incendiilor în pădurile periurbane, cum sunt Pădurea Râșcani și Pădurea Durlești. Aceste investiții, realizate cu sprijinul UE și al Băncii Mondiale, urmăresc reducerea timpului de reacție de la momentul detectării unui incident până la intervenția efectivă la fața locului.

Proiecte

EU4Resilience – Consolidarea capacităților municipale de prevenire a riscurilor, inițiativa finanțată de Uniunea Europeană prin care sunt urmate modernizarea centrului de comandă al IGSU, instalarea unei platforme GIS integrate pentru cartografierea riscurilor urbane (cutremure, inundații, incendii). Proiectul se afla în derulare, în 2024 fiind finalizate primele hărți de risc integrate cu datele de infrastructură urbană.

Parteneriat cu Agenția Suedeză de Protecție Civilă prin care sunt organizate simulări complexe pentru scenarii de cutremur, efectuate instruire ale echipelor de intervenție rapidă, testarea procedurilor de evacuare din clădirile înalte și spațiile publice din centrul orașului.

Rețea de senzori IoT pentru detectarea timpurie a inundațiilor și incendiilor finanțată de Banca Mondială și UE. Proiectul presupune instalarea de senzori pe râul Bîc și în pădurile periurbane (Râșcani, Durlăști), integrarea datelor în centrul de comandă al IGSU, alertarea automată a echipelor de intervenție. Primele 15 stații de monitorizare au fost instalate în 2023, extinderea rețelei continuând în 2024–2025.

Modernizarea sistemului de alertă publică prin SMS și aplicații mobile finanțată prin PNUD și Guvernul Republicii Moldova. Proiectul propune integrarea alertelor meteo, seismice și de poluare într-o platformă unică, compatibilă cu standardele UE. Sistemul este funcțional din 2023, folosit deja pentru avertizările de vreme severă.

Impact

Impactul acestor proiecte de prevenire și pregătire în Chișinău este deja vizibil, atât din perspectiva securității civile, cât și din punct de vedere spațial.

Pe plan operațional, modernizarea centrului de comandă al IGSU și integrarea platformei GIS au redus considerabil timpul de reacție în cazul incidentelor majore. Conform datelor IGSU, în 2024 timpul mediu de mobilizare a echipelor a scăzut cu aproximativ 20% față de 2021, datorită localizării precise a intervențiilor și a integrării informațiilor în timp real.

Proiectul cu MSB Suedia a crescut gradul de pregătire al forțelor de intervenție, dar și al populației: peste 2.000 de locuitori au participat direct la exercițiile de evacuare și simulările de cutremur. În plus, aceste exerciții au dus la identificarea unor puncte critice în rețeaua rutieră, unde accesul echipelor de urgență este dificil, informație care acum este folosită pentru reconfigurarea traseelor de intervenție.

Instalarea senzorilor IoT a avut un efect imediat asupra siguranței comunităților riverane râului Bîc: în vara lui 2024, un episod de ploi torențiale a fost detectat cu 45 de minute înainte de creșterea periculoasă a nivelului apei, permițând evacuarea preventivă a gospodăriilor vulnerabile.

Modernizarea sistemului de alertă publică prin SMS și aplicații mobile a extins acoperirea avertizărilor la peste 85% din populația activă a Chișinăului, incluzând și zonele suburbane. Acest lucru reduce semnificativ riscul pierderilor umane în cazul fenomenelor extreme.

3.1.1.3.2. Inițiative de cooperare privind răspunsul în situații de urgență

În prezent, **Chișinăul** se află într-un proces accelerat de modernizare a capacității de răspuns la situații de urgență, impulsivat de contextul regional complex, de intensificarea fenomenelor climatice extreme și de presiunile asupra infrastructurii critice. Fiind cel mai dens populat și cel mai important centru economic și administrativ al Republicii Moldova, concentrează un volum ridicat de

riscuri, de la inundații rapide cauzate de precipitații abundente și blocaje în sistemul de drenaj, până la avarii la rețelele de apă, energie și transport, incendii în zonele periurbane împădurite și incidente tehnologice.

Situația actuală arată o creștere a dotărilor și a interoperabilității cu partenerii internaționali. Din 2023, prin aderarea Republicii Moldova la Mecanismul de Protecție Civilă al UE, Chișinăul are acces direct la resursele operaționale și logistice ale Uniunii în caz de criză. Acest lucru a completat investițiile majore din ultimii ani în echipamente moderne, autospeciale multifuncționale și centre de comandă digitalizate. Sistemele GIS și senzorii IoT implementați sau în curs de instalare permit deja o monitorizare mult mai precisă a riscurilor urbane.

Tendențele indică o tranziție de la un model reactiv la unul proactiv și predictiv, în care prevenirea și pregătirea sunt la fel de importante ca intervenția propriu-zisă. Prin urmare, accentul se mută spre digitalizarea completă a procesului de monitorizare și alertare, cu integrarea datelor în platforme partajate cu România și Ucraina, planificare urbană rezilientă, prin includerea coridoarelor de evacuare, zonelor tampon și infrastructurii verzi capabile să reducă impactul inundațiilor sau caniculelor și spre cooperare consolidată, astfel încât intervențiile să fie coordonate și eficiente în cazul unor dezastre cu impact regional.

Proiecte și Inițiative Concrete

Dotarea IGSU Chișinău cu autospeciale multifuncționale. Printr-un grant obținut cu ajutorul Japoniei, IGSU a achiziționat 19 autospeciale de intervenție și a modernizat sediile centrelor de instruire și dispecerat, sporind capacitatea de reacție a subdiviziunilor regionale (Chișinău și Bălți)⁴⁷

Aderarea Republicii Moldova la Mecanismul de Protecție Civilă al UE a permis accesul la sprijin european în caz de dezastru (financiar, umanitar și tehnic) inclusiv operațiuni de căutare și salvare, asistare medicală, adăposturi temporare, generatoare și echipamente

Acorduri cu România pentru cooperare în caz de urgențe medicale. Semnarea cadrului legal de reglementare a misiunilor comune de intervenție, mobilitatea resurselor aeriene și terestre, asistența medicală și coordonarea comunicațiilor între Moldova și România⁴⁸

Impact

- Gama largă de autospeciale a crescut considerabil capacitatea operațională rapidă a IGSU.
- Aderarea la Mecanism oferă Chișinăului acces instant la resurse în situații critice, de la recuperare energetică la alte tipuri de intervenții.
- Acordurile cu România au stabilit un cadru solid pentru intervenții comune, facilitând mobilitatea echipelor, echipamentelor și informațiilor în situații de criză.

3.1.1.3.3. Inițiative de cooperare privind recuperarea și reconstrucția

Chișinăul abordează tot mai mult recuperarea și reconstrucția ca un proces de transformare urbană, nu doar ca pe o intervenție de urgență. Experiența ultimilor ani a arătat că fiecare avarie majoră sau eveniment climatic extrem poate fi folosit ca oportunitate de modernizare a orașului. Astfel, în loc să refacă infrastructura conform proiectului inițial, municipalitatea folosește proiectele post-criză pentru a implementa standarde europene de reziliență, eficiență energetică și sustenabilitate.

⁴⁷ caa.md+6Guvernul Republicii Moldova+6dse.md+6.

⁴⁸ mai.gov.md+15dse.md+15legis.md+15.

Planurile actuale, dezvoltate cu sprijinul Băncii Mondiale și PNUD, stabilesc criterii clare pentru ca infrastructura reconstruită să fie mai rezistentă la hazarduri naturale și tehnologice. Acestea includ consolidarea structurilor, utilizarea materialelor sustenabile, integrarea energiei regenerabile și crearea de sisteme tehnice inteligente. În paralel, reconstrucția devine un prilej de reconfigurare spațială, zonele afectate fiind reproiectate cu spații verzi, coridoare pietonale și piste pentru biciclete, reducând vulnerabilitatea și îmbunătățind calitatea vieții.

Proiecte și inițiative concrete

Plan de reconstrucție post-dezastru – inițiativa aflată în curs de elaborare cu sprijinul Băncii Mondiale în contextul proiectului național Consolidarea managementului riscului de dezastru și rezilienței climatice. Acesta vizează dezvoltarea unui cadru pentru reabilitarea infrastructurii urbane după crize majore, precum inundații, cutremure sau valuri de căldură. Documentul include criterii precum eficiența energetică, rezistența structurală la hazarduri și integrarea componentelor verzi urbane pentru reducerea riscurilor și creșterea durabilității intervențiilor⁴⁹.

Program pilot pentru reconstrucție verde a clădirilor publice. Implementat cu sprijinul PNUD în perioada 2023–2025, acest program vizează utilizarea materialelor și tehnologiilor sustenabile în recuperarea clădirilor afectate, incluzând izolare termică eficientă, instalarea de panouri fotovoltaice și sisteme moderne de încălzire și ventilație. Prin astfel de intervenții, se urmărește nu doar refacerea clădirilor, ci transformarea lor într-un model funcțional și durabil pentru viitor⁵⁰.

Impact real și urbanistic

- Având un plan clar și criterii standardizate, Autoritățile pot demara lucrări de reabilitare și reconstrucție imediat după incident, fără întârziere din cauza procedurilor birocratice.
- Edificiile reabilite devin mai eficiente energetic, reduc consumul și emisiile, și sunt mai rezistente la condiții extreme.
- Reconstrucția sustenabilă sprijină regenerarea urbană, inclusiv în sectoare deteriorate sau vulnerabile, transformând criza într-o oportunitate de redresare urbană durabilă. Totodată integrarea unor materiale durabile, tehnologii verzi și planificări atente face Chișinăul mai rezilient la viitoare hazarduri și schimbări climatice.

3.1.1.4. Concluzii

Chișinăul are un potențial ridicat de a absorbi fonduri europene și internaționale (Interreg/ENI CBC/NEXT, Horizon Europe, LIFE, URBACT IV, EUI, ESPON, Danube, Black Sea Basin, CEF, Erasmus+, Europa Creativă, M4EG, CoM-East, EU4Environment–Green Cities, etc.).

În realitate, însă, performanța depinde mai puțin de ideile de proiect și mai mult de guvernarea clară și parteneriatele stabile, maturitatea tehnică (portofoliu de proiecte pregătite), de capacitatea de acoperire a cofinanțării și de capacitatea de implementare

Chișinăul începe să se poziționeze ca un nod urban recunoscut în rețelele europene și internaționale, iar această vizibilitate generează tracțiune reală pentru proiecte majore. Ecosistemul de finanțatori activi – BERD, BEI, KfW și UE – a creat deja un istoric de investiții, ceea ce oferă credibilitate

⁴⁹ sgg.gov.ro+15mai.gov.md+15parlament.md+15

⁵⁰ mai.gov.md+1

municipiului în fața partenerilor. Apartenența la inițiative precum URBACT, Covenant of Mayors – East, M4EG sau EU4Environment–Green Cities consolidează capitala în rolul de laborator urban pentru tranziția verde.

Pe componenta climă și energie, Chișinăul beneficiază de infrastructura instituțională a Covenant of Mayors – East, găzduind chiar punctul național, ceea ce facilitează accesul la expertiză tehnică și la finanțarea măsurilor din Planul de Acțiune pentru Energie Durabilă și Climă (PAESC). În paralel, statutul de membru al EBRD Green Cities (din 2018) și existența unui Green City Action Plan oferă o agendă de investiții structurată, cu linii de finanțare deja deschise pentru sectorul deșeurilor și eficiență energetică.

În plan economic și investițional, cadrul Mayors for Economic Growth (M4EG) sprijină dezvoltarea portofoliilor urbane și designul investițional, iar integrarea Moldovei în programe precum Horizon Europe, LIFE, CEF sau Single Market Programme deschide ferestre pentru proiecte municipale axate pe smart mobility, digitalizare și eficiență energetică.

De asemenea, proximitatea cu România și orașele-partenere din UE (Iași, Cluj, Timișoara, Ungheni-RO) creează un teren natural pentru consorții transfrontaliere, utile în programele Interreg NEXT, Danube Region Programme sau Black Sea Basin. În acest context, Chișinăul poate deveni punct de intrare pentru proiecte de cooperare teritorială și schimb de bune practici, valorificând experiența europeană și adaptând-o la specificul local.

Astfel, capitala dispune deja de un set solid de instrumente și parteneriate internaționale, cu aliniere directă la prioritățile UE: tranziție verde, mobilitate urbană durabilă, infrastructuri edilitare reziliente și inovație urbană. Aceste atuuri reprezintă fundamentul unei agende urbane integrate, cu potențial de a atrage investiții structurale și de a re poziționa Chișinăul pe harta cooperării europene.

Instrumentele de finanțare și exemplele de proiecte analizate în cadrul studiului trebuie interpretate ca elemente suport pentru implementare și nu ca direcții prioritare autonome.

Prioritatea studiului rămâne identificarea implicațiilor teritoriale, funcționale și urbanistice relevante pentru reactualizarea Planului Urbanistic General al orașului Chișinău.

3.1.1.5. Disfuncții

Deși Chișinăul a reușit să se conecteze la multiple programe și rețele europene, inițiativele internaționale sunt încă marcate de disfuncții structurale. Lipsa unui cadru de guvernare integrată a municipiului Chișinău și a unităților administrativ teritoriale suburbane, deficitul de proiecte mature tehnic și dependența de finanțare externă generează o cooperare fragmentată, cu rezultate adesea punctuale. Aceste lacune reduc competitivitatea capitalei în competițiile internaționale și limitează capacitatea de a transforma parteneriatele externe în investiții urbane integrate.

Guvernare fragmentată - Chișinăul nu dispune de structuri dedicate coordonării proiectelor cu finanțare europeană. Lipsa unei unități centrale pentru gestionarea fondurilor UE face ca aplicațiile să fie construite punctual, la nivel de direcții sau instituții, fără o viziune comună. Rezultatul este un portofoliu dispersat, cu inițiative izolate, în locul unor pachete integrate pe termen mediu și lung.

Portofoliu insuficient de proiecte pregătite - Programele europene pun accent pe maturitatea tehnică – studii de fezabilitate, analize cost–beneficiu, estimări de impact climatic și

energetic. În realitate, multe dintre proiectele Chișinăului se opresc la nivel de idee sau concept, fără documentația completă. Acest deficit reduce competitivitatea în apelurile internaționale și întârzie implementarea efectivă a investițiilor.

Cofinanțare și cheltuieli operationale dificil de acoperit - Granturile europene vin cu condiționalități de cofinanțare și, ulterior, cu necesitatea acoperirii costurilor de operare și întreținere. Fără bugete multi-anuale sau mecanisme guvernamentale de sprijin, riscul este ca municipalitatea să câștige proiecte care devin greu de rulat în faza de operare. Astfel, infrastructura construită riscă să nu fie însoțită de servicii funcționale și sustenabile.

Procese administrative lente - Calendarul programelor europene este strict, însă procedurile interne sunt lente și rigide. Orice întârziere poate duce la pierderea finanțării sau la reducerea pachetului investițional. Această lipsă de sincronizare între cerințele externe și capacitatea administrativă internă afectează credibilitatea municipiului ca partener de implementare.

Capacitate redusă pe pilonul cercetare–inovare - Programe precum Horizon Europe cer consorții complexe, proiecte de cercetare aplicată și tehnologii la nivel avansat. Chișinăul, fără un parteneriat structural și constant cu universitățile sau mediul academic local, ajunge să participe mai degrabă ca beneficiar de testare decât ca lider tehnic. Această poziție periferică limitează accesul la finanțări de vârf și la inovare urbană reală.

Eligibilitate inegală între programe - O parte dintre instrumentele europene (European Urban Initiative sau ESPON) au acces prioritar sau exclusiv pentru state membre UE. Chișinăul, fiind în afara Uniunii, intră de cele mai multe ori ca partener asociat, pe componente de învățare și transfer de cunoștințe, nu ca lider de proiect. Această limitare structurală reduce posibilitatea de a atrage direct investiții de anvergură.

Fragmentare instituțională în cooperarea internațională - În lipsa unui mecanism formal dedicat gestionării fondurilor internaționale, proiectele rămân sectoriale (transport, deșeuri, energie) fără o integrare între zona urbană și cea suburbană. Tocmai această lipsă de coerență reduce punctajul la evaluările donatorilor, care privilegiază pachetele multi-sectoriale și parteneriatele teritoriale integrate.

3.1.1.6. Riscuri strategice

Riscurile majore pentru Chișinău pe plan internațional nu țin doar de finanțare, ci de capacitatea de guvernare, designul tehnic al proiectelor și calitatea consorțiilor. Fără o abordare integrată și matură, există pericolul ca orașul să rămână un beneficiar marginal, cu infrastructură fragmentară și impact redus.

Principalele riscuri fac referire la:

Fragmentare instituțională și ambiguitatea statutului capitalei - Absența unei unități centrale de coordonare Guvern–Primărie pentru fonduri europene conduce la proiecte sectoriale dispersate, fără integrare strategică.

Individualizarea proiectelor și impact redus - Fără integrare tarifară și standardizare operațională (în transport, apă, deșeuri), proiectele finanțate riscă să rămână disperate, cu efect local. Acest lucru reduce atractivitatea Chișinăului ca partener în consorții internaționale.

Imaturitate tehnică a propunerilor - Programele europene cer documentație solidă (studii de fezabilitate, analize cost-beneficiu, metodologii MRV pentru climă și energie). În lipsa acestor instrumente, proiectele sunt adesea abordate ca inițiative soft sau respinse.

Cofinanțare insuficientă și sustenabilitate financiară precară - Granturile UE vin cu obligații de cofinanțare și costuri ulterioare de operare. Fără bugete multi-anuale dedicate sau mecanisme centrale de sprijin, există riscul ca proiecte câștigate să nu fie executate integral, afectând serios reputația capitalei în competițiile viitoare.

Procese administrative lente și riscul de neeligibilitate - Procedurile de achiziții, obținerea aprobarilor și raportările sunt adesea întârziate. În programe cu termene stricte, aceste întârzieri pot duce la pierderi directe de finanțare sau la diminuarea componentei investiționale.

Capacitate limitată pentru programe de cercetare și inovare - Programe precum Horizon Europe sau LIFE necesită consorții științifice solide, indicatori de performanță (KPI) și lideri academici puternici. În lipsa unei alianțe cu universități și institute de cercetare, Chișinăul rămâne doar partener de pilotare, fără rol strategic.

Suprapuneri și lipsa unui barem de eligibilitate - Aplicarea simultană pe mai multe linii de finanțare pentru același obiectiv (mobilitate, energie, digitalizare) generează riscul de respingere pentru dublă finanțare sau de fragmentare a resurselor. Un barem cu condiții clare de eligibilitate lipsesc la nivel municipal.

Lipsa consorțiilor robuste și parteneriate ineficiente - Programele Interreg, URBACT sau Horizon penalizează proiectele cu parteneriate necompetitive. În lipsa unor lideri tehnici puternici, Chișinăul riscă să apară ca partener decorativ, ceea ce limitează accesul la roluri strategice și la resurse semnificative.

3.1.1.7. Corespondența dintre nevoile locale și instrumentele financiare

Chișinăul are o aliniere aproape completă între nevoile sale urbane și programele internaționale disponibile. De la mobilitate și climă, la guvernare digitală și cultură, există oportunități concrete de finanțare. Totuși, pentru ca această potrivire să producă rezultate, este esențial să existe documentații mature (Studiu de fezabilitate, Analiză cost-beneficiu, Monitorizare, Raportare, Verificare), mecanisme de cofinanțare multi-anuale, consorții robuste cu parteneri UE și o unitate centrală de coordonare Guvern–primăria municipiului Chișinău. Astfel, capitala poate trece de la proiecte disperate la un portofoliu coerent și competitiv la nivel european.

Mobilitate urbană și aer curat - Chișinăul se confruntă cu una dintre cele mai acute probleme, congestia radială și lipsa unei mobilități integrate urban–periurban. Programele europene oferă soluții adaptate. Interreg Danube și Black Sea Basin pot finanța proiecte soft, precum integrarea tarifară pilot și hub-uri Park&Ride în parteneriat cu orașe din România sau Ucraina. URBACT IV și European Urban Initiative (EUI) deschid spațiul pentru experimente urbane, zone cu emisii reduse (LEZ) și testarea tarifelor integrate. Pentru infrastructuri grele și smart mobility, CEF (Connecting Europe Facility) aduce finanțare, însă necesită leadership guvernamental. În paralel, Horizon Europe oferă acces la testarea de tehnologii avansate pentru trafic sau soluții inteligente pentru reducerea poluării aerului.

Apă, canalizare și reziliență climatică - Extinderea rețelelor de apă și canalizare și adaptarea orașului la schimbările climatice sunt priorități critice. Interreg Danube și Black Sea Basin sprijină investițiile în drenaj urban și protecția biodiversității periurbane. LIFE oferă linii de finanțare pentru gestionarea apelor pluviale și creșterea calității apei, în timp ce ESPON 2030 contribuie cu scenarii și analize teritoriale privind riscul climatic și impactul asupra locuirii. Combinate, aceste instrumente pot contribui la infrastructura majoră (magistrale și rețele locale), cât și soluțiile verzi necesare Chișinăului pentru a-și reduce vulnerabilitatea la inundații și efecte climatice extreme

Deșeuri și economie circulară - Chișinăul este supus unei presiuni semnificative în ceea ce privește gestionarea deșeurilor, mai ales în lipsa unui centru regional operațional. Interreg și programele CBC pot finanța inițiative comune pentru colectarea separată și hub-uri comune de sortare. LIFE completează prin finanțarea economiei circulare, infrastructurilor de reciclare și a sistemelor de monitorizare climatică (Monitorizare, Raportare, Verificare). În plus, M4EG și EU4Environment – Green Cities pot sprijini integrarea principiilor verzi și circulare în investițiile edilitare și în planificarea urbană. Prin aceste mecanisme, Chișinăul poate trece de la un model liniar de gestionare a deșeurilor la unul circular, cu beneficii economice și de mediu.

Eficiență energetică și climă - Chișinăul consumă disproporționat de multă energie în clădirile publice și rezidențiale, iar reducerea emisiilor este o urgență. LIFE finanțează proiecte de reabilitare și integrarea energiei regenerabile (PV, solar termic), alături de sisteme de monitorizare, raportare, verificare. EU și URBACT IV oferă resurse pentru politici urbane integrate în cartiere vulnerabile. La nivel de rețea, Covenant of Mayors – East și EU4Environment – Green Cities susțin implementarea PAED/SECAP și agenda Green City Action Plan (GCAP), validată internațional. Aceste instrumente poziționează Chișinăul ca un lider regional în tranziția verde, cu proiecte concrete de eficiență energetică și reziliență climatică.

Inovare digitală și guvernanță urbană - Un domeniu emergent, dar esențial, este digitalizarea orașului și guvernanța bazată pe date. Horizon Europe sprijină consorții pentru guvernanță urbană inovatoare, oferind Chișinăului șansa de a pilota soluții avansate. ESPON 2030 contribuie prin analize teritoriale și scenarii de policentricitate, utile pentru fundamentarea deciziilor. În paralel, EU poate sprijini dezvoltarea unor platforme integrate de date urbane și seturi de KPI pentru mobilitate, energie și mediu. Acest domeniu permite Chișinăului să devină un laborator urban digital la scară est-europeană.

Cultură, educație și coeziune socială - Orașul are nevoie să-și consolideze rolul de hub cultural și educațional nu doar pentru Moldova, ci și în rețelele europene. Erasmus+ creează rețele educaționale și proiecte pentru tineret, inclusiv mobilități academice. Europa Creativă deschide liniile pentru industrii creative, parteneriate culturale și inovare civic-artistică. În paralel, M4EG poate finanța proiecte de regenerare urbană cu accent pe coeziune socială și incluziune economică. Sinergia acestor programe permite Chișinăului să îmbine infrastructura dură cu soft power-ul cultural și educațional, esențial pentru atractivitatea internațională.

Dezvoltare economică urbană și investiții verzi - Chișinăul are nevoie să-și consolideze baza economică urbană și să își construiască portofolii de investiții. PNUD oferă exact această

platformă, sprijinind designul de portofolii integrate, corelate cu nevoile urbane. EU4Environment – Green Cities asigură instrumente financiare pentru proiecte mari de infrastructură verde. În paralel, NDICI CBC finanțează antreprenoriatul local și dezvoltarea serviciilor urbane de bază. Astfel, capitala poate lega direct planurile de dezvoltare economică cu proiecte finanțabile și implementabile, crescând atractivitatea pentru investitori și donatori internaționali.

Domeniu	Programe UE relevante	Ce pot finanța	Nevoi reale Chișinău	Ce trebuie pregătit local
Mobilitate urbană și suburbană	INTERREG / Danube / Black Sea Basin (NEXT CBC); URBACT IV / EU; CEF (Connecting Europe Facility); Horizon Europe	Park&Ride la intrările radiale- Bilet unic suburbii-Chișinău- Huburi logistice/feroviare- solutii digitale - Demonstrații pentru mobilitate cu emisii reduse	- Congestie pe intrările rutiere (Ialoveni, Strășeni)- Lipsă centuri ocolitoare și Park&Ride - PMUD în stadiu incipient- Lipsă integrare tarifară suburbii-orăș	- Studii de fezabilitate pentru Park&Ride și coridoare - Pachet pilot PMUD (benzi dedicate, ticketing)- Parteneriate Iași/Ungheeni-RO
Apă, canalizare și reziliență	INTERREG Danube / Black Sea Basin; LIFE; ESPON 2030	- Rețele de apă și drenaj urban- Management ape pluviale- Atlas de reziliență urbană	- Magistrala Apa si canal Chișinău–Strășeni– Călărași în execuție- Inundații urbane frecvente- Lipsă diagnoză teritorială integrată	- SF și planuri tehnice pentru drenaj- Integrarea datelor hidrologice într-un GIS- Proiecte comune cu suburbii
Deșeuri și economie circulară	INTERREG / LIFE; M4EG (UE–PNUD); EU4Environment – Green Cities	- Huburi de sortare IT- Colectare separată- Economie circulară locală- Modernizarea serviciilor de salubritate	- Dependență de capitală pentru procesare	- Identificarea terenului pentru depozitul regional- Pachet integrat colectare–sortare–educație- Proiecte comune inter-APL
Energie, climă și mediu	LIFE; Covenant of Mayors – East; EU4Environment Green Cities (BERD); Horizon Europe	- Eficiență energetică în clădiri publice- Planuri SECAP (energie & climă)- Biodiversitate urbană- Proiecte pilot pentru adaptare climatică	- Clădiri publice - PAESC adoptat, dar implementare lentă- Zone periurbane cu pierderi de spații verzi	- Portofoliu de proiecte eficiența energetică (școli, spitale)- Proiecte „verzi” cu MRV - Pachete combinate investiții
Digital și inovare	Horizon Europe; ESPON 2030; EU	- Date urbane integrate- Cercetare aplicată pentru smart city	- Lipsă bază de date unitară pentru urbanism- Monitorizare fragmentată trafic & utilități- Potențial IT local nevalorificat	- Consorții cu universități și ONG tech- Crearea unui Urban Data Hub Chișinău
Educație, cultură și tineret	Erasmus+; Europa Creativă; M4EG (UE–PNUD)	- Rețele educaționale și civice- Proiecte culturale și creativ-tech- Parteneriate pentru incluziune socială	- Suburbii dependente de școli & universități din Chișinău- Lipsă huburi culturale - Participare civică scăzută	- Parteneriate școli–ONG pentru Erasmus+- Proiecte urbane creative cu tineri- Sprijin municipal pentru aplicanți
Planificare teritorială și cooperare transnațională	ESPON 2030; URBACT IV; Interreg Danube/Black Sea	- Scenarii policentricitate- Modele navetism și locuire- Politici integrate urban–rural	- Lipsă diagnoze navetism / fluxuri periurbane- Urbanizare haotică la margine	- Studii integrate ESPON- Laboratoare urbane URBACT- Portofoliu multi-anual corelat cu SNDR

3.1.1.8. Priorități de intervenție

Chișinăul se află într-un moment strategic în ceea ce privește accesarea fondurilor europene și internaționale. Deși capitala concentrează peste 40% din PIB-ul național și are un ecosistem activ de donatori (BERD, BEI, UE), integrarea în rețelele de cooperare transnațională rămâne fragmentată. Realitățile urbane, congestia de trafic, presiunea pe infrastructurile edilitare, gestionarea deficitară a deșeurilor și consumul ridicat de energie, coincid direct cu temele finanțate de programele europene (mobilitate durabilă, tranziție verde, digitalizare, coeziune socială). Această sincronizare reprezintă o oportunitate majoră, însă lipsa unui portofoliu matur de proiecte, a unui mecanism instituțional de coordonare și a cofinanțării interne pune în pericol capacitatea Chișinăului de a valorifica aceste resurse.

Tinând cont de facilitățile oferite de cadrul financiar dare și de provocările din teren prioritățile de intervenție sunt:

Dezvoltarea unui portofoliu tehnic matur - toate programele europene cer documentație tehnică solidă. Chișinăul pierde apeluri pentru că nu are dosare pregătite complet.

- Elaborarea studiilor de fezabilitate, analizelor cost-beneficiu și a pachetelor de monitorizare, raportare, verificare pentru proiectele mari
- Fără această bază tehnică, proiectele rămân la stadiu de idei și nu trec de evaluările Interreg, Horizon, LIFE.

Instituționalizarea unui mecanism de guvernare pentru fonduri UE – acum proiectele sunt fragmentate pe sectoare (transport, mediu, energie), iar lipsa unei strategii unificate reduce scorul în evaluările internaționale.

- Crearea unei Unități Centrale pentru Fonduri Europene cu rol de coordonare proiecte, maparea eligibilității, prevenirea suprapunerilor, suport la formarea consorțiilor.

Mobilitate urbană și teritorială integrată - mobilitatea este principala provocare a Chișinăului și tema centrală a programelor URBACT, Interreg, CEF, Horizon.

- Implementarea rapidă a stațiilor Park&Ride, bilet unic suburban–urban și benzi dedicate transportului public pe radiale (Ialoveni, Strășeni).
- Pregătirea unui pilot tren suburban Chișinău–Strășeni/Ialoveni prin CEF sau Interreg.

Gestionarea integrată a deșeurilor la nivel regional - fără depozit regional, Chișinăul suportă disproporționat costurile și crește riscurile financiare și logistice.

- Finalizarea identificării terenului pentru platforma de deseuri ZMD4 și lansarea proiectului cu EBRD/BEI și Interreg pentru huburi de sortare și colectare selectivă.
- Proiect comun cu suburbiile pentru colectare separată și educație civică (pachete Interreg)

Eficiență energetică și climă - clădirile publice ineficiente energetic generează o presiune bugetară uriașă, în timp ce UE finanțează masiv tranziția verde.

- Renovarea energetică a școlilor, spitalelor și blocurilor de locuințe prin LIFE și EU4Environment.
- Implementarea SECAP cu proiecte atractive și eligibile (energie solară, iluminat public inteligent).
- Programe de adaptare la schimbări climatice (management ape pluviale, coridoare verzi).

Crearea unui Urban Data Hub Chișinău - toate apelurile internaționale cer indicatori și date. Fără sistem de monitorizare, proiectele au scoruri mici la evaluare.

- Dezvoltarea model digital pentru trafic, utilități, urbanism.
- Participare la Horizon si ESPON pentru date integrate și scenarii urbane/teritoriale.

Cultură, educație și tineret – soft-powerul consolidează vizibilitatea internațională a Chișinăului și creează capital social pentru viitoare proiecte hard.

- Proiecte Erasmus+ pentru școli/universități gestionează parteneriate educaționale și mobilități.
- Programe Europa Creativă pentru rețele culturale și industrii creative.
- Implicarea tinerilor în laboratoare urbane (URBACT, EUI).

Chișinăul are în următorii 2 ani o fereastră strategică pentru a se conecta mai profund la Politica de Coeziune a UE și programele internaționale. Aceasta conectare se poate raporta tehnic la temele cu finanțare imediată disponibilă (mobilitate, climă, deșeuri și modelare digitală) sau la capacitatea instituțională (e vitală crearea unei structuri de management de proiect municipal, pachete pregătite și un cadru Guvern–Chișinău pentru cofinanțare). Astfel, capitala poate trece de la proiecte punctuale la un portofoliu coerent și atractiv și eligibil, devenind un model de tranziție verde și smart urban pentru regiune.

Mobilitate urbană și conectivitate

- Implementarea a 2 coridoare de transport rapid cu autobuze pe intrările radiale.
- Dezvoltarea a 2 stații Park & Ride pentru a reduce presiunea traficului.
- Pilot de ticketing integrat interoperabil (Interreg, URBACT, CEF).
- Participare în URBACT IV pe mobilitatea de navetă și controlul urbanizării periurbane.
- Proiecte CEF TEN-T: noduri logistice, huburi de încărcare e-bus, e-ticketing interoperabil UE.

Energie, climă și reziliență urbană

- Renovare pentru clădiri publice (școli, spitale).
- Instalarea de sisteme fotovoltaice pe clădiri municipale.
- Proiecte de management al apelor pluviale și infrastructură verde (LIFE, Horizon, EU4Environment).
- Parteneriate în Horizon Europe pentru adaptare climatică.
- Integrarea Chișinăului în rețele climatice active (Covenant of Mayors – East, M4EG, EBRD Green Cities).

Deșeuri și economie circulară

- Crearea unui centru municipal de reparații și reutilizare (Interreg, LIFE).
- Operaționalizarea centrului de transfer al deșeurilor și conectarea la viitorul depozit regional ZMD 4.
- Proiecte Interreg pe economie circulară și valorificarea biomasei.
- Integrarea managementului deșeurilor în GCAP

Date urbane și guvernare digitală

- Crearea unui model digital urban pentru monitorizarea traficului, consumului energetic și spațiilor verzi.

- Participare în Horizon Europe pe guvernanță urbană și digitalizare.
- Studii ESPON 2030: modelarea fluxurilor de navetism și scenarii de dezvoltare policentrică.
- Standardizare și sisteme de Monitorizare, Raportare, Verificare pe energie, emisii, trafic și deșeuri (LIFE/Horizon/EUI).

Cultură, educație și coeziune socială

- Rețele educaționale și culturale prin Erasmus+ și Europa Creativă.
- Proiecte de regenerare urbană participativă în cartiere mari (URBACT IV, EUI).
- Implicarea universităților și ONG-urilor tech în proiecte Horizon ca lideri tehnici, cu primaria municipiul ca lider de proiect.
- Dezvoltarea de huburi educaționale și culturale periurbane, conectate la capitală.

Guvernare, finanțare și implementare

- Crearea unui Task-force municipal pentru fonduri UE în vederea coordonării pe programe, cofinanțare, calendar și parteneriate.
- Stabilirea unui cadru de cofinanțare și cheltuieli operationale între Guvern și Chișinău pentru proiectele majore (mobilitate, apă, deșeuri).
- Dezvoltarea unui portofoliu de proiecte mature (cu SF, CBA, indicatori de impact).
- Consorții stabile cu orașe din România și UE (Iași, Cluj, Timișoara, Ungheni-RO) pentru Interreg NEXT, URBACT și EUI.
- Protocol de parteneriat standardizat pentru a reduce timpul de pregătire la fiecare apel.

3.2. Cooperare teritorială la nivel național

3.2.1. Forme concrete de cooperare teritorială la nivel național

În Republica Moldova, **cooperarea teritorială la nivel național** a parcurs în ultimele două decenii un proces de maturizare clară, trecând de la de la înțelegeri punctuale și ad-hoc între autorități locale, adesea limitate la schimburi de experiență sau ajutor reciproc în cazuri de urgență, la un **sistem coerent de parteneriate, rețele și platforme de coordonare**, în care orașele, raioanele, agențiile de dezvoltare regională și societatea civilă acționează ca elemente interconectate ale aceleiași arhitecturi de dezvoltare teritorială.

La baza acestui sistem stau acordurile și parteneriatele instituționale, precum cele dintre municipiile Chișinău și Bălți sau între consiliile raionale din raioanele limitrofe. Ele sunt sprijinite de structurile Agențiilor de Dezvoltare Regională (ADR Nord, Centru, Sud, Unitate Teritorială Autonomă Găgăuzia), care au propriile Consilii pentru Dezvoltare Regională ce decid prioritățile investițiilor. Prin aceste canale, proiectele comune pot fi planificate și implementate mai eficient, fie că vorbim despre modernizarea drumurilor interurbane, extinderea rețelelor de apă și canalizare, fie despre dezvoltarea zonelor industriale locale.

În paralel, parteneriatele public-private au început să joace un rol strategic în completarea resurselor bugetare. Exemplele variază de la modernizarea parcului de troleibuze în Chișinău, prin contracte cu furnizori privați, până la proiecte de infrastructură rutieră sau gestionare a parcarilor urbane. Aceste formule permit mobilizarea rapidă a capitalului privat, transferul de tehnologie și aplicarea unor standarde operaționale moderne.

Un motor central al acestui sistem îl reprezintă proiectele și programele cu finanțare externă, implementate intern. Programul național „Satul European”, finanțat din granturi UE, a direcționat fonduri pentru peste o mie de proiecte locale în domenii ca eficiența energetică, infrastructura de utilități și modernizarea instituțiilor publice. În mediul urban, proiecte precum „Move It Like Lublin” – implementat la Chișinău – au adus expertiză și finanțare pentru mobilitate durabilă, planificare integrată și tehnologii inteligente de monitorizare a traficului. Finanțările BERD, BEI sau PNUD au susținut, la rândul lor, reabilitarea infrastructurii rutiere, rețelelor de apă și iluminatului public.

În jurul acestor investiții s-au format rețele și alianțe tematice, de la asociațiile profesionale urbane (care conectează primari și specialiști în planificare urbană) până la consiliile locale de tineret, care testează modele de participare civică și implică generațiile tinere în planificarea locală. Aceste rețele funcționează ca spații de învățare colectivă și transfer de bune practici, reducând fragmentarea decizională.

Coordonarea la scară largă este realizată prin platforme și comitete mixte, cum este Comitetul Interministerial pentru Dezvoltare Regională, care aliniază prioritățile ministerelor de profil cu cele ale ADR-urilor și autorităților locale. La nivel regional, platformele ADR–primării urmăresc sincronizarea proiectelor, evitând suprapunerile și maximizând impactul investițiilor.

În paralel, inițiativele comunitare și ONG-urile adaugă dimensiunea participativă și flexibilă a cooperării. Nu în ultimul rând, parteneriatele educaționale și culturale – de la Rețeaua Școlilor Asociate UNESCO până la consorțiile universitare dintre Chișinău, Bălți, Cahul și Comrat – creează legături funcționale în domeniul cunoașterii, cercetării și identității culturale comune. Festivalurile și evenimentele interraionale completează acest tablou, întărind coeziunea socială.

Astfel, cooperarea teritorială națională în Republica Moldova se prezintă astăzi ca o matrice dinamică de interacțiuni verticale (de la nivel central spre local) și orizontale (între localități și regiuni), în care resursele interne se combină cu fonduri și expertiză externă, iar implicarea comunității se intersectează cu profesionalizarea administrației. Rezultatul este o creștere vizibilă a capacității de a genera proiecte integrate, cu impact direct asupra calității vieții și a coeziunii teritoriale pe întreg teritoriul țării.

3.2.1.1. Acorduri și parteneriate instituționale

În Republica Moldova, acordurile de cooperare intercomunitară au devenit, în ultimul deceniu, un instrument-cheie pentru îmbunătățirea serviciilor publice locale și pentru eficientizarea utilizării resurselor administrative și financiare.

Acestea se bazează pe un cadru juridic creat prin Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală și întărit de modificări ulterioare, care permit unităților administrativ-teritoriale (UAT) să colaboreze formal pentru a furniza în comun servicii publice.

Complementar, începând cu 2012, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), împreună cu Consiliul Europei, a derulat proiecte-pilot în mai multe regiuni pentru a demonstra eficiența cooperării intercomunitare, oferind asistență juridică pentru redactarea acordurilor intercomunitare și sprijin pentru elaborarea de studii de fezabilitate pentru identificarea celor mai rentabile soluții comune (ex. amplasarea unei stații de sortare a deșeurilor, dimensionarea parcului de utilaje pentru întreținere rutieră), pentru dotarea tehnică (autogunoiere, utilaje pentru deszăpezire, echipamente

de întreținere a spațiilor verzi) și pentru formarea profesională pentru personalul administrativ și tehnic din primării.

În ultimii zece ani, cooperarea intercomunitară din Republica Moldova a trecut de la acorduri formale la mecanisme operaționale funcționale, capabile să livreze servicii publice comune, să reducă costuri și să crească eficiența administrativă.

Această schimbare a fost posibilă datorită unor programe coordonate de PNUD și Consiliul Europei, care au introdus, treptat, metodologii standard de planificare comună, evaluare de costuri și guvernanta partajată între localități. Sprijinul lor a fost mai mult decât teoretic: în comune precum Peresecina, Sămănanca, Teleșeu sau Donici, au finanțat studii de fezabilitate, au adus consultanță juridică și au dotat parteneriatele cu echipamente (utilaje multifuncționale pentru întreținerea drumurilor).

Chișinău și zona suburbană - În jurul capitalei, cooperarea intercomunitară are o dimensiune strategică. Chișinău, împreună cu localitățile din jur (Sângera, Durlești, Codru, Colonița, Bubuieci, Trușeni, Stăuceni, Cricova etc.), se confruntă cu probleme comune, trafic radial congestionat, lipsa unei infrastructuri de transport public integrate, gestionarea neuniformă a deșeurilor, presiune pe rețelele de apă și canalizare. Pentru a răspunde acestor provocări: primăria Chișinău a inițiat parteneriate cu comunele limitrofe pentru coordonarea transportului public. Unele linii de troleibuz și microbuze au fost extinse dincolo de granița administrativă a municipiului, necesitând acorduri de operare comună și cofinanțare.

În domeniul gestionării deșeurilor, există discuții și colaborări tehnice pentru modernizarea și extinderea stațiilor de transfer, astfel încât localitățile periurbane să poată utiliza aceleași facilități ca municipiul. În sectorul infrastructurii rutiere, Chișinău și localitățile învecinate colaborează pentru reabilitarea drumurilor de acces și a intersecțiilor majore care fac legătura cu centura de trafic.

Mecanisme operaționale - Cooperarea este susținută de structuri tehnice:

- Consilii de coordonare intercomunitară (formate din primarii localităților implicate și reprezentanți ai consiliilor raionale).
- Unități tehnice comune (echipe care gestionează operarea serviciilor, întreținerea utilajelor și raportarea financiară).
- Acorduri-cadru multianuale (documente juridice care definesc obligațiile financiare ale fiecărei părți și modul de rezolvare a disputelor).

3.2.1.2. Parteneriate public-private (PPP)

În Republica Moldova, parteneriatele public-private au fost introduse ca mecanism oficial de dezvoltare în anii 2000, fiind văzute ca o soluție pentru a compensa resursele financiare limitate ale autorităților locale și pentru a aduce expertiza sectorului privat în proiecte de infrastructură.

Un raport al Agenției Proprietății Publice⁵¹ arată că până în 2011 existau deja 15 proiecte PPP în derulare, 15 proiecte în pregătire, circa 32 de inițiative propuse în diferite sectoare (transport, utilități, servicii publice).

Acestea variau de la concesionarea unor servicii de alimentare cu apă sau gestionare a parcarilor

⁵¹ iap.gov.md

urbane, până la operarea unor terminale comerciale și modernizarea infrastructurii de transport public.

În februarie 2025, Guvernul Republicii Moldova a adoptat un cadru legal actualizat pentru PPP⁵², armonizat cu acquis-ul UE care propune simplificarea procedurilor prin reducerea timpului de aprobare a proiectelor și clarificarea responsabilităților între autorități, creșterea atractivității pentru investitori prin introducerea de garanții juridice și financiare pentru partenerii privați și orientarea spre infrastructură strategică oferind prioritate pentru transport, energie, apă-canal și digitalizare.

Exemple de PPP relevante

- PPP pentru modernizarea transportului public - În ultimii ani, municipalitatea a explorat formule PPP pentru achiziția și operarea de autobuze și troleibuze noi, inclusiv prin leasing operațional cu furnizori privați. Aceste parteneriate au permis înnoirea parcului auto fără efort bugetar major într-un singur an.
- PPP pentru gestionarea parcarilor - Proiecte de concesiune a parcarilor cu plată din Chișinău și Bălți, prin care operatori privați ar urma să construiască, administreze și întrețină spațiile, împărțind veniturile cu autoritățile locale.
- Concesiuni în utilități - În unele orașe mici și suburbii ale Chișinăului, serviciile de apă și canalizare sunt operate prin PPP, unde investitorul privat finanțează extinderea rețelei și recuperează investiția din tarife, sub supravegherea autorității locale.

Impact generat

- Accelerarea modernizării – PPP-urile permit realizarea rapidă a unor investiții majore fara a depinde exclusiv de bugetele locale.
- Transfer de know-how – operatorii privați aduc tehnologii și modele de management care ridică standardele serviciilor publice.
- Integrare cu planificarea urbană – proiectele PPP pot fi corelate cu Planul Urbanistic General și strategiile sectoriale asigurând coerență spațială și funcțională.
- Riscuri de reglementare – lipsa unui cadru juridic robust în trecut a dus la conflicte contractuale; noua lege din 2025 încearcă să elimine aceste blocaje.

3.2.1.3. Rețele și alianțe tematice

În Republica Moldova, cooperarea teritorială a depășit etapa inițială în care se sprijinea doar pe acorduri bilaterale formale sau pe proiecte izolate între două administrații. În ultimul deceniu, a început să funcționeze o infrastructură de colaborare informală, dar extrem de influentă, construită din rețele și alianțe tematice. Aceste structuri sunt flexibile și adună la aceeași masă autorități locale, agenții de dezvoltare regională (ADR), instituții publice, organizații de tineret, ONG-uri și mediul academic, conectându-le în jurul unor obiective comune și domenii critice pentru dezvoltarea teritorială.

Aceste rețele au patru funcții esențiale ce fac referire la coordonare și coerență , transfer de know-how și bune practici, acces comun la finanțare si platformă de reprezentare și lobby.

Funcționarea lor este sprijinită de întâlniri periodice, grupuri de lucru tematice pe infrastructură,

⁵² mded.gov.md

transport, mediu, economie locală și cultură, dar și de platforme online cu baze de date comune pentru documentații, indicatori și lecții învățate.

Pentru Chișinău, apartenența la aceste rețele este strategică. Ea permite:

- Replicarea de modele urbane, consolidând rolul capitalei ca pol de inovație urbanistică.
- Acces rapid la parteneriate regionale, esențiale pentru proiecte urbane și suburbane de transport, gestionarea integrată a deșeurilor și dezvoltarea infrastructurii verzi.
- Crearea unui cadru de dialog cu localitățile periurbane, integrându-le în planurile de dezvoltare integrată dintre municipiul Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane.

Totuși, identificăm o serie de provocări precum lipsa unui statut juridic formal pentru multe dintre aceste rețele, resurse administrative reduse în localitățile mici și nevoia de a integra mai bine mediul academic și sectorul privat în aceste structuri.

Astfel, rețelele și alianțele tematice nu sunt doar canale de comunicare, ci mecanisme flexibile de guvernare colaborativă. Ele conectează politicile urbane și rurale, transformă ideile în proiecte concrete și asigură coerență în dezvoltarea teritorială internă, într-un mod care depășește limitele administrative clasice.

Rețeaua primarilor urbani - formată din primarii municipiilor și orașelor mari ale țării – Chișinău, Bălți, Cahul, Ungheni, Soroca, Orhei – dar include și localități cu rol economic emergent. Aceasta sprijină schimbul de bune practici în administrarea urbană, de la gestionarea traficului și a transportului public până la modernizarea infrastructurii edilitare. Capitala este adesea furnizorul principal de expertiză tehnică pentru alte localități. Proiectele sale de planificare a mobilității urbane sau de reabilitare a clădirilor publice cu eficiență energetică sunt prezentate în rețea ca modele replicabile. Orașe precum Cahul și Ungheni au adaptat metodele Chișinăului în modernizarea iluminatului public sau reorganizarea rutelor de transport.

Colaborări între consiliile locale de tineret - Aceste structuri funcționează sub egida Ministerului Educației și Cercetării, dar sunt independente în acțiuni. Ele conectează consiliile tinerilor din diferite orașe și raioane, în vederea planificării de proiecte comunitare, implicării civice a tinerilor în procesele decizionale locale și dezvoltării unor programe de voluntariat internațional. Găzduiește forumuri anuale, ateliere de leadership și sesiuni de instruire pentru tineri lideri locali. Aceste inițiative nu doar cresc capacitatea de implicare civică în alte orașe, dar și aduc în Chișinău un flux constant de idei și practici inovatoare generate la nivel local.

Rețeaua agențiilor de dezvoltare regională (ADR) - Republica Moldova este împărțită în patru regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia, fiecare cu propria Agenție de Dezvoltare Regională. ADR-urile au întâlniri tehnice periodice pentru armonizarea criteriilor de evaluare a proiectelor, coordonarea aplicațiilor pentru finanțări externe (UE, BERD, BEI) și partajarea expertizei în management de proiect. În perioada 2021–2024, colaborarea între ADR Nord și ADR Centru a permis implementarea unor proiecte comune de modernizare a sistemelor de apă-canal în 12 localități din ambele regiuni, folosind același model tehnic și aceleași proceduri

Impact generat

- Accelerarea implementării proiectelor – Chișinăul poate atrage resurse simultan din mai multe rețele pentru a construi proiecte complexe, cu componente tehnice, sociale și de implicare comunitară.
- Efect de multiplicare – bunele practici și tehnologiile testate la Chișinău se difuzează rapid în alte localități, crescând nivelul general al calității serviciilor publice în regiune.

3.2.1.4. Platforme și comitete mixte de coordonare

În Republica Moldova, una dintre cele mai importante componente ale cooperării teritoriale interne este constituită de platformele și comitetele mixte de coordonare care joacă rol de logatură între administrația centrală, autoritățile regionale și administrația locală. Aceste structuri nu prestează direct servicii publice, însă influența lor asupra calității și coerenței dezvoltării teritoriale este majoră.

Ele acționează ca mecanisme de guvernare colaborativă, menite să alinieze deciziile între nivelurile de guvernare, astfel încât politicile naționale să fie implementate coerent în teritoriu, să prioritizeze investițiile pe baza criteriilor strategice și a nevoilor reale identificate de comunități și să evite fragmentarea proiectelor, prin coordonarea inițiativelor astfel încât resursele să fie concentrate și complementare.

Aceste platforme se situează la intersecția dintre politicile naționale, strategiile regionale și planurile locale. La nivel practic, acest lucru înseamnă că:

- Politicile și reformele inițiate la nivel guvernamental sunt discutate și adaptate în cadrul acestor comitete pentru a se potrivi contextului fiecărei regiuni.
- Proiectele propuse de localități sunt evaluate și integrate în planuri regionale de dezvoltare, evitând situațiile în care două entități investesc separat necorelat sau redundant.
- Deciziile pot influența distribuția fondurilor naționale și accesul la finanțări externe

Din punct de vedere al dezvoltării spațiale, aceste platforme sunt esențiale pentru coerența intervențiilor. În cazul Chișinăului, ele asigură că proiectele din zona urbană și suburbană sunt planificate unitar, în acord cu Planul Urbanistic General și cu strategiile regionale.

În orașele mai mici, facilitează integrarea infrastructurii noi cu rețelele existente și sprijină aplicarea standardelor tehnice unitare.

Platformele și comitetele mixte de coordonare reprezintă un schelet organizațional invizibil, fără de care cooperarea teritorială ar fi fragmentată. Ele sunt, în fond, spațiile în care se definește planul investițiilor viitoare, iar Chișinăul, datorită rolului său de capitală și de centru economic major, ocupă una dintre pozițiile-cheie în acest proces.

Comitetul Interministerial pentru Dezvoltare Regională este organismul central care stabilește direcțiile majore de investiții în dezvoltare regională și aprobă documente strategice precum Strategia Națională de Dezvoltare Regională și Planurile Regionale de Dezvoltare. În cadrul CIDR este realizată prioritizarea proiectelor majore de infrastructură la nivel național, sunt stabilite criteriile de alocare a Fondului Național pentru Dezvoltare Regională și Locală și este monitorizată implementarea proiectelor. Acesta este constituit din reprezentanți ai ministerelor-cheie, conducerea Agențiilor de Dezvoltare Regională, dar și membri ai

Congresului Autorităților Locale din Moldova.

Platforme între ADR-uri și primării care funcționează ca spații tehnice de coordonare între nivelul regional și cel local. Acestea sunt formalizate ca întâlniri pentru sincronizarea listelor de proiecte propuse de localități cu planurile regionale sau ca discuții pe criterii tehnice. Rolul acestora este de a evita suprapunerea investițiilor și de a crește șansele de finanțare externă, deoarece proiectele sunt prezentate ca pachete regionale integrate. Prin platforma ADR Centru, capitala își aliniază proiectele de extindere a infrastructurii de apă-canal și de modernizare a drumurilor de acces cu planurile raioanelor învecinate.

Comisii interinstituționale tematice în domeniile transport, mediu, educație, energie, dezvoltare economică locală. Acestea au rolul de asigurare a coerenței politicilor de la național și regional, de a monitoriza implementării proiectelor și soluționarea problemelor tehnice pe parcurs. Relevanța acestora poate fi evidențiată de comisiile pe transport în care se decide integrarea rutelor de transport interraionale cu infrastructura urbană din Chișinău sau de comisiile pe mediu în care se coordonează proiecte de management integrat al deșeurilor, implicând capitala și localitățile limitrofe

Impact generat

Fiind cel mai mare oraș și un centru economic major, Chișinău are o voce decisivă în aceste platforme și comitete. Acesta poate influența prioritizarea proiectelor regionale și naționale, poate asigura că investițiile în zonele periurbane sunt compatibile cu planificarea integrată a capitalei alături de zonele suburbane și poate mobiliza expertiza tehnică și resursele administrative pentru a accelera implementarea proiectelor complexe.

3.2.1.5. Inițiative comunitare și ONG-uri

În Republica Moldova, inițiativele comunitare și activitatea organizațiilor neguvernamentale (ONG) constituie o coloană vertebrală nevăzută a cooperării teritoriale interne, acționând acolo unde mecanismele instituționale formale pot fi lente sau limitate de proceduri. Dacă platformele și comitetele mixte asigură un cadru tehnic de coordonare și luare a deciziilor, ONG-urile injectează în acest cadru energie civică, inovație socială și expertiză specializată.

Aceste organizații aduc în administrația locală și regională o dimensiune participativă esențială. Acestea transpun nevoile și aspirațiile cetățenilor în proiecte concrete, facilitează dialogul între comunitate și autorități și monitorizează modul în care resursele sunt folosite.

Rolurile cheie ale ONG-urilor și inițiativelor comunitare în cooperarea teritorială fac referire la activarea cetățenilor în procesul decizional, monitorizarea implementării proiectelor pentru a asigura transparența, generarea de soluții inovatoare și facilitarea transferului de know-how între localități,

Din punct de vedere urbanistic și al dezvoltării teritoriale, contribuția ONG-urilor este vizibilă preponderent în:

- Proiecte de revitalizare a spațiilor verzi și publice cu implicarea directă a locuitorilor.
- Crearea de infrastructură comunitară mică (locuri de joacă, spații culturale temporare).
- Inițiative de educație civică și ecologică.

Astfel, ONG-urile nu doar completează eforturile autorităților locale și regionale, ci redefinesc modul

în care cooperarea teritorială este percepută, transformând-o dintr-un proces birocratic într-un exercițiu colectiv de construire a viitorului comunităților.

IDIS „Viitorul” promovează transparența și implicarea cetățenilor în procesul de planificare bugetară. Acesta implementează programe de bugetare participativă în mai multe localități, inclusiv municipii și orașe mici, prin care o parte din bugetul local este alocată direct pentru proiecte propuse și votate de cetățeni. În localitățile unde a fost aplicat acest mecanism, spațiile publice, zonele verzi și infrastructura pietonală au fost modernizate pe baza propunerilor venite direct din comunitate.

EcoVisio promovează modele de dezvoltare sustenabilă atât în mediul urban, cât și în cel rural. Acesta derulează activități de amenajare de spații publice multifuncționale cu materiale ecologice, proiecte de mobilitate alternativă și formare pentru autorități și comunități pe teme de energie regenerabilă și agricultură ecologică. Astfel EcoVisio creează punți între localități urbane și rurale, prin schimburi de experiență în eficiență energetică și economie circulară.

Asociația „Moldova Apă-Canal” reunește operatorii de apă și canalizare din diverse localități pentru a îmbunătăți calitatea serviciilor și eficiența tehnică. Aceasta organizează traininguri și vizite de studiu între operatori, elaborează standarde tehnice comune și oferă sprijin pentru elaborarea proiectelor de modernizare a rețelelor de apă și canalizare. Prin urmare, asociația contribuie la uniformizarea calității infrastructurii edilitare la nivel național, reducând diferențele între centre urbane mari (precum Chișinău) și orașele mici.

Centrul CONTACT facilitează dialogul dintre ONG-uri și autoritățile publice locale, în special în domeniul dezvoltării comunitare. Acesta creează platforme comunitare unde cetățenii, ONG-urile și autoritățile stabilesc împreună prioritățile de investiții, crescând gradul de încredere între administrație și comunitate.

Chișinăul, ca centru urban major, este punct de lansare pentru multe dintre inițiativele acestor ONG-uri. Aici se pilotează adesea proiecte noi, care, odată testate și validate, sunt replicate în orașe și comune din întreaga țară. Municipality colaborează cu ONG-uri pentru proiecte de reabilitare a spațiilor verzi, modernizare a infrastructurii pietonale și creare de zone culturale temporare.

3.2.2. Inițiative de cooperare teritorială la nivel național

3.2.2.1. Transport și infrastructură

Chișinău, în calitate de capitală administrativă, centru economic major și principal nod de transport al Republicii Moldova, este elementul de legătură dintre infrastructura locală, rețelele regionale și coridoarele internaționale de transport. Poziția sa geografică (situată în zona centrală a țării, la intersecția principalelor artere rutiere și feroviare) combinată cu densitatea ridicată a populației și rolul său de pol economic, îi conferă o responsabilitate strategică în modelarea și coordonarea inițiativelor de cooperare teritorială în domeniul transportului și infrastructurii.

Această poziție face ca orice investiție în infrastructura Chișinăului să genereze efecte în profil teritorial, îmbunătățirile realizate aici nu se limitează la beneficiarii locali, ci influențează direct fluxurile de transport de mărfuri și pasageri din întreaga țară. Modernizarea unui bulevard central din Chișinău, de exemplu, se reflectă în scurtarea timpilor de tranzit pentru conexiunile naționale, iar extinderea rețelei de transport public spre suburbii crește accesibilitatea a zeci de localități din

regiune.

Prin platformele de coordonare ADR Centru, Primăria Chișinău și Comitetul Interministerial pentru Dezvoltare Regională, capitala participă la:

- Definirea priorităților naționale de infrastructură precum coridoarele rutiere strategice Chișinău–Leușeni, Chișinău–Bălți, Chișinău–Tiraspol
- Integrarea transportului public la nivel urban și suburban prin sincronizarea orarelor și implementarea biletului unic pentru rutele care leagă capitala de localitățile periurbane și raioanele învecinate.
- Conectarea la rețelele TEN-T prin alinierea infrastructurii urbane la standardele europene de transport, pentru a facilita accesul Moldovei la coridoarele continentale.

Chișinăul poate fi considerat laboratorul național de mobilitate. Acesta testează soluții inovatoare precum semaforizarea inteligentă, benzi dedicate pentru transportul public sau rețele integrate de piste velo. Modelele implementate în capitală sunt apoi adaptate și replicate în alte centre urbane, cu sprijinul rețelei primarilor urbani și prin parteneriate intercomunitare.

Funcția economică a Chișinăului amplifică aceste procese. Aproximativ 60% din fluxurile comerciale naționale trec prin infrastructura sa de transport, ceea ce face ca eficiența logistică a capitalei să fie un factor critic pentru competitivitatea economică a întregii țări. Astfel, cooperarea teritorială în domeniul transportului nu este doar un obiectiv tehnic, ci și o strategie de dezvoltare națională, în care Chișinăul acționează ca nod integrator al planificării, investițiilor și implementării.

Pe scurt, capitala nu doar beneficiază de proiectele de infrastructură, ci le orientează, sincronizează și multiplică impactul în întreaga rețea teritorială a Republicii Moldova.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Integrarea transportului public urban și suburban prin crearea unei rețele integrate de transport public care să lege Chișinăul de localitățile periurbane și din Regiunea Centru (Ialoveni, Cricova, Sângera, Strășeni). Obiectivele concrete fac referențe la sincronizarea orarelor de transport, introducerea biletului unic și extinderea traseelor de autobuz și troleibuz în zonele limitrofe. Aceste demersuri au fost derulate prin parteneriate între Primăria Chișinău, primăriile suburbane și ADR Centru, susținute de Comisia interinstituțională pe transport.

Coridoarele de transport național și internațional TEN-T. Chișinăul este parte din coridorul de transport european TEN-T Core Network, ceea ce implică modernizarea drumurilor naționale M1, M2 și M5, în cooperare cu Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR) și consiliile raionale. Demersurile sunt derulate prin intermediul colaborărilor interinstituționale între Guvern, ADR-uri și primării pentru planificarea și implementarea lucrărilor, astfel încât modernizările să fie coerente cu infrastructura urbană a capitalei.

Reabilitarea infrastructurii urbane strategice, respectiv modernizarea bulevardelor centrale, a pasajelor rutiere și a nodurilor intermodale din Chișinău. Cooperarea între actorii interesați a fost realizată prin platformele de coordonare cu ADR Centru și Consiliul Interministerial pentru Dezvoltare Regională. Astfel, aceste investiții sunt integrate cu proiectele de modernizare a drumurilor județene și comunale din regiune, evitând blocajele și suprapunerile.

Infrastructura de mobilitate alternativă prin crearea unei rețele de piste velo și trasee pietonale care să traverseze capitala și să facă legătura cu localitățile limitrofe. Demersurile au fost derulate

prin parteneriate cu ONG-uri (ex. *EcoVisio*), rețeaua primarilor urbani și platformele de coordonare ADR–primării pentru integrarea standardelor tehnice și conectarea rețelelor la nivel regional.

Managementul infrastructurii edilitare regionale prin extinderea rețelelor de apă-canal, termoficare și energie electrică din Chișinău către localitățile periurbane prin proiecte coordonate cu Asociația „Moldova Apă-Canal” și consiliile raionale. Astfel a fost obtinuta creșterea gradului de acoperire cu servicii publice de calitate, reducerea costurilor unitare și optimizarea mentenanței infrastructurii.

Impact generat

- Proiectele din Chișinău sunt puncte de referință tehnică și organizatorică pentru investițiile similare din alte regiuni.
- Integrare verticală și orizontală chisinaul coodonandu-se atât cu nivelul guvernamental (ministere, agenții naționale), cât și cu nivelul local (primării, consilii raionale). Acesta funcționează ca mediator între cerințele strategice naționale și nevoile comunităților.
- Standardele implementate în Chișinău (ex. asfaltare cu garanții extinse, sisteme inteligente de semaforizare) sunt preluate de alte orașe prin intermediul rețelelor tematice și al platformelor de coordonare.

3.2.2.2. Mediu și gestionarea resurselor

Chișinău, în calitate de principal centru urban și economic al Republicii Moldova, reprezintă un pol decizional și operațional în domeniul protecției mediului și gestionării resurselor. Caracteristicile sale de densitate ridicată a populației, volumul semnificativ al traficului rutier și nivelul mare de consum energetic și de apă, fac ca presiunea asupra mediului să fie concentrată aici la o scară fără precedent în țară. În acest context, orice măsură de mediu adoptată de capitală are efecte de propagare care depășesc limitele administrative și influențează echilibrul ecologic și infrastructura verde a întregii regiuni centrale.

Mai mult, Chișinăul funcționează ca laborator de politici publice ecologice, testând și adaptând soluții moderne:

- Proiectele-pilot de colectare selectivă a deșeurilor și de producere a energiei regenerabile sunt implementate inițial la nivel municipal, iar ulterior extinse în alte orașe.
- Planurile de revitalizare a coridoarelor verzi și de reducere a efectului de insulă termică urbană devin parte din strategiile spațiale de dezvoltare durabilă.
- Măsurile de eficiență energetică aplicate clădirilor publice din capitală setează standarde tehnice preluate la nivel național.

Astfel, Chisinaul nu este doar un beneficiar al politicilor de mediu, ci generator și coordonator al acestora, având capacitatea de a sincroniza inițiativele locale cu obiectivele naționale și de a atrage finanțări externe pentru proiecte cu impact extins. În cooperarea teritorială internă, Chișinăul joacă rolul unui centru de comandă care îmbină planificarea urbană, inovarea tehnologică și parteneriatele intercomunitare, creând o matrice operațională ce servește drept referință pentru întreaga țară.

Initiative de cooperare si proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Management integrat al deșeurilor prin modernizarea depozitului de deșeuri de la Țânțăreni și implementarea colectării separate în Chișinău și localitățile suburbane. Demersurile sunt realizate de primăria municipiului Chisinau în colaborare cu raionale Anenii Noi, Ialoveni și Criuleni (pentru transportul și procesarea deșeurilor) și cu implicarea ADR Centru și a Ministerului Mediului pentru finanțare din Fondul Ecologic Național, creând astfel un model de gestionare intercomunitară replicabil la nivel național.

Reabilitarea și protecția resurselor de apă prin modernizarea stației de epurare a apelor uzate din Chișinău și prin extinderea și interconectarea rețelelor de apă-canal către suburbii și raioanele limitrofe. Este urmărită îmbunătățirea calității apei în bazinul râului Bâc și reducerea poluării în rețeaua hidrografică națională. Proiectul este dezvoltat de cu Asociația „Moldova Apă-Canal” în parteneriat cu consiliile locale și operatorii regionali.

Împădurire urbană și coridoare verzi prin plantarea de perdele forestiere și extinderea parcurilor urbane, cu rol de reducere a poluării aerului și atenuare a efectului de insulă termică. Este urmărită crearea unui sistem verde care conectează infrastructura naturală din mai multe unități administrativ-teritoriale (Chișinău și localitățile suburbane). Demersurile sunt derulate de ONG-uri precum EcoVisio și Verde e Moldova.

Eficiență energetică și energie regenerabilă prin reabilitarea termică a școlilor și spitalelor și prin instalarea panourilor fotovoltaice pe clădiri publice. Proiectele sunt derulate de Ministerul Energiei, ADR Centru, primăriile periurbane

Monitorizarea și reducerea poluării aerului prin instalarea de stații de monitorizare a calității aerului realizate de primării în cooperare cu Ministerul Mediului și agențiile regionale. Datele colectate la Chișinău sunt integrate în sistemul național de monitorizare, servind la elaborarea politicilor publice și a standardelor de calitate a aerului.

Impact generat

- Proiectele implementate în Chișinău servesc drept referință tehnică pentru alte localități.
- Gestionarea resurselor nu se oprește la granițele administrative, ci implică localitățile suburbane și raioanele vecine sprijinind integrarea teritorială.
- Chișinăul are capacitatea administrativă și parteneriatele necesare pentru a atrage fonduri externe, apoi a transfera know-how-ul către alte localități, bucurându-se de acces prioritare la finanțare.

3.2.2.3. Dezvoltare economică și antreprenoriat

Chișinău, cu profilul său de centru economic și antreprenorial, este punctul din care pornesc cele mai importante inițiative de dezvoltare economică din Republica Moldova și locul unde acestea se interconectează pentru a prinde formă.

Capitala funcționează ca un laborator de oportunități, unde antreprenorii, investitorii și instituțiile publice testează modele de afaceri și tehnologii care, odată validate, se propagă în raioane. Parcul Industrial Tracom, hubul IT Tekwill, subzona Chișinău a Zonei Economice Libere Bălți sau acceleratoarele de start-up-uri precum Dreamups nu sunt doar adrese pe o hartă, ci puncte de iradiere economică din care know-how-ul și resursele se răspândesc în toată țara.

În același timp, Chișinăul joacă rolul de centru de coordonare. De aici se gestionează programele naționale pentru IMM-uri, schemele de finanțare pentru afaceri în zone rurale, campaniile de promovare a exporturilor și rețelele de mentorat antreprenorial. Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, Camera de Comerț și Industrie, precum și rețelele de huburi inovative au sediile centrale în capitală, dar acțiunea lor se resimte în teritoriu la Edineț, Soroca, Cahul sau Comrat.

Această dinamică creează o rețea teritorială interdependentă în care furnizorii din sate și orașe mici sunt integrați în lanțurile valorice ale companiilor din capitală, iar start-up-urile din raioane găsesc la Chișinău piață, investitori și infrastructură tehnică. Cooperarea dintre capitală și restul țării devine astfel un schimb constant de resurse și competențe, în care creșterea economică nu rămâne concentrată, ci este distribuită.

În esență, Chișinăul nu este doar un centru economic, ci o rețea vie de legături economice și antreprenoriale care se extinde radial spre toate colțurile Republicii Moldova, transformând inițiativele locale în proiecte de anvergură națională.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Rețele naționale de sprijin pentru afaceri – Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (coordonează programele naționale de granturi și credite pentru IMM-uri, implementate în cooperare cu autoritățile locale din toate regiunile), Platforma Start-up Moldova (conectată la sistemele antreprenoriale din Bălți, Cahul și Comrat prin huburi regionale și parteneriate public-private), și Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova (filiala centrală din Chișinău coordonează o rețea de filiale raionale pentru promovarea exporturilor și organizarea de târguri și expoziții).

Parcuri industriale și zone economice cu efect național - Parcul Industrial Tracom (găzduiește peste 70 de companii din domenii precum IT, producție mecanică și logistică), Zona Economică Liberă Bălți – subzona Chișinău (funcționează ca hub de producție și export)

Huburi și incubatoare de afaceri cu rețea națională - Tekwill (principal hub IT din țară, coordonează programe educaționale și acceleratorul național de start-up-uri), Dreamups Innovation Campus (programe de mentorat și finanțare pentru start-up-uri) și Impact Hub Chișinău (spațiu colaborativ pentru inițiative cu impact social, conectat la proiecte internaționale de inovare urbană).

Evenimente economice cu impact teritorial - Moldova Business Week (cel mai important forum economic național, organizat în Chișinău, dar cu participarea companiilor și administrațiilor locale din toate regiunile)

Expoziții și târguri specializate – Made in Moldova, MoldAgroTech, Food&Drinks care conectează producători din întreg teritoriul național cu parteneri și investitori.

Impact generat

- Chișinău ca pol de inovație și transfer de know-how furnizează modelele de sprijin pentru afaceri testate aici sunt replicate în alte orașe prin ADR-uri și ODA.
- Capitala leagă inițiativele antreprenoriale locale de piețele externe și de sursele de finanțare.
- Evenimentele și programele economice din capitală generează colaborări între raioane și atrag investiții distribuite teritorial.

3.2.2.4. Administrație publică și guvernare

Chișinău, ca principal centru administrativ și politic al Republicii Moldova, reprezintă punctul nevralgic unde se concentrează procesul de guvernare și de orientare strategică a țării. Aici se conturează și se articulează deciziile majore care modelează politicile publice, direcțiile de dezvoltare și arhitectura instituțională a statului.

Dincolo de funcția sa formală de capitală, Chișinăul acționează ca hub instituțional complex, un loc unde autoritățile centrale și locale, mediul academic, societatea civilă și partenerii internaționali se intersectează într-un flux constant de planificare, consultare și implementare.

Această funcție nodală se manifestă printr-o rețea densă de instituții și mecanisme de cooperare pornind de la ministerele și agențiile guvernamentale din capitală care definesc cadrul legislativ și procedural, în timp ce platformele interinstituționale precum Comitetul Interministerial pentru Dezvoltare Regională sau consiliile de coordonare sectorială asigură coerența între politicile naționale și realitățile locale.

De asemenea, Chișinăul este laboratorul de inovație administrativă al țării. Proiecte precum digitalizarea serviciilor publice, bugetarea participativă, modernizarea registrelor administrative sau implementarea standardelor de guvernare deschise sunt testate și optimizate în capitală înainte de a fi extinse în raioane.

Astfel, capitala nu este doar sediul simbolic al puterii, ci un sistem administrativ interconectat, în care resursele de expertiză, infrastructura decizională și inițiativele de reformă se combină pentru a sprijini o guvernare coerentă și eficientă la nivel național, capabilă să răspundă atât provocărilor interne, cât și angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova.

Inițiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Centru de coordonare administrativă - Toate instituțiile-cheie ale statului, Parlamentul, Guvernul, ministerele, agențiile centrale, își au sediul în Chișinău, ceea ce face ca orașul să fie punctul de convergență al procesului decizional. De aici se stabilesc și se implementează politicile publice care ajung în toate raioanele prin Comitetul Interministerial pentru Dezvoltare Regională (care decide prioritățile investițiilor și coordonează activitatea Agențiilor de Dezvoltare Regională) și rețele de coordonare minister și APL (platforme permanente prin care ministerele comunică direct cu primarii și președinții de raioane).

Inovație în guvernarea locală - Chișinăul este deseori primul loc unde sunt testate reforme și soluții de modernizare a administrației, ulterior extinse la nivel național:

- Digitalizarea serviciilor publice – proiecte pilot de e-guvernare și platforme de interacțiune online cu cetățenii, replicate în raioane.
- Bugetarea participativă – metode de implicare directă a comunității în deciziile de investiții, ulterior preluate de alte localități.
- Management urban integrat – modele de planificare a dezvoltării pe termen lung, utilizate ca referință pentru orașele medii și mici.

Parteneriate interinstituționale și formare profesională - Fiind centrul logistic și academic al țării, capitala găzduiește:

- Academia de Administrare Publică, care formează funcționarii din toate nivelurile administrației.

- Platforme de dialog între autorități și societatea civilă, organizate de ONG-uri și rețele profesionale cu sediul în Chișinău.
- Programe de schimb de experiență între primăriile din capitală și cele din raioane, facilitate de Congresul Autorităților Locale din Moldova.

Impact generat

- Chisinau funcționează ca nod unde strategiile și politicile locale, regionale și naționale sunt armonizate.
- Multe fonduri de dezvoltare și programe de investiții sunt administrate de instituții cu sediul în Chișinău.
- Prin parteneriate internaționale se facilitează accesul localităților din țară la rețele și finanțări europene.

3.2.2.5. Planificare teritorială și urbanism

Chișinău, ca pol urban central al Republicii Moldova, nu este doar cea mai mare aglomerație urbană a țării, ci și locul unde se definesc, se testează și se rafinează politicile și instrumentele de planificare teritorială.

Poziția sa de capitală îi conferă un dublu rol, de laborator urban, unde soluțiile inovatoare sunt experimentate în condiții reale, și de centru de guvernare care coordonează procesele strategice la nivel național. În jurul său gravitează administrații locale, instituții tehnice, rețele profesionale și parteneri internaționali, toate contribuind la conturarea unor modele complexe și coerente de dezvoltare.

Complexitatea teritorială a Chișinăului (cartiere istorice protejate, zone rezidențiale moderne, foste platforme industriale aflate în tranziție și localități periurbane în plină expansiune) îl transformă într-un teren ideal pentru testarea instrumentelor urbanistice.

Aici se concep și se implementează proiecte experimentale de dezvoltare spațială care pot fi replicate la nivel național. Proiectele-pilot de regenerare urbană redefinesc spații abandonate, precum reconversia platformelor industriale în zone mixte de birouri și locuire sau reabilitarea centrului istoric pentru a-i reda funcționalitatea și atractivitatea.

În plus, sistemele digitale GIS și platformele de consultare publică online permit cetățenilor să participe activ la conturarea viziunii orașului, un model de implicare comunitară replicat treptat și în alte localități ale țării.

Capitala își asumă și rolul de mediator al proceselor de planificare teritorială la scară națională. Prin participarea activă în Consiliul Național de Urbanism și Amenajare a Teritoriului, Chișinăul influențează armonizarea planurilor regionale cu obiectivele strategice naționale.

Colaborarea cu Agențiile de Dezvoltare Regională (ADR) permite sincronizarea investițiilor în infrastructură, spații publice și locuire, evitând suprapunerile sau incoerențele. Tot municipiul chisinau furnizează asistența tehnică și metodologică către administrațiile locale, prin rețele profesionale, parteneriate intermunicipale și programe de formare, pentru a asigura aplicarea uniformă a normelor și standardelor urbanistice.

Multe dintre inițiativele urbanistice lansate la Chișinău au impact care depășește limitele municipiului. Integrarea transportului urban din localitățile suburbane oferă un model de

coordonare interinstituțională care reduce presiunea asupra orașului și îmbunătățește conectivitatea regională.

În domeniul infrastructurii verzi și albastre, proiectele de reabilitare a spațiilor verzi, extinderea pistelor pentru biciclete și protejarea zonelor naturale periurbane contribuie la crearea unei rețele ecologice la nivel interregional. În paralel, programele de eficiență energetică pentru clădirile publice și reabilitarea cartierelor de locuințe se extind în parteneriat cu raioanele învecinate, reducând consumul de resurse și îmbunătățind calitatea locuirii.

Rolul Chișinăului în planificarea teritorială este definitoriu pentru coeziunea și dezvoltarea echilibrată a Republicii Moldova.

Prin transferul de expertiză, capitala devine sursa principală de metodologii și tehnologii urbanistice, adoptate ulterior la scară națională. Integrarea urban–rural prin proiecte concrete aduce comunele și satele învecinate în aceeași viziune de dezvoltare, creând un model de colaborare funcțională între zonele urbane și rurale. În același timp, Chișinăul contribuie la coerența teritorială generală, prevenind dezvoltările fragmentate și susținând o viziune unitară asupra amenajării teritoriului național.

Initiative de cooperare și proiecte cu impact pentru Republica Moldova și Chișinău

Centru de elaborare și pilotare a politicilor urbanistice - Fiind cel mai mare oraș al țării, cu o populație și un teritoriu administrativ considerabil, Chișinăul devine spațiul ideal pentru testarea instrumentelor moderne de planificare:

- Planul Urbanistic General (PUG) - Actualizat periodic, el devine reper metodologic pentru alte orașe și municipii din țară, fiind unul dintre primele planuri care a integrat:
 - Analiza geospațială prin sisteme GIS pentru fundamentarea deciziilor.
 - Principii de dezvoltare durabilă, inclusiv reducerea presiunii asupra zonelor verzi și crearea de coridoare ecologice.
 - Corelarea mobilității urbane cu dezvoltarea teritorială, evitând extinderea necontrolată și congestionarea traficului.
- Regulamentul locale de urbanism propune abordări inovative, ce pot fi reproduse și replicate de alte orașe, privind
 - Stabilirea de zone cu regim special, interdicții de construire și programe de extindere a suprafețelor vegetale.
 - Conditionarea dezvoltărilor imobiliare mari de accesul la transport public și infrastructură pietonală/pe bicicletă.
- Proiecte de regenerare urbană - Chișinăul servește ca platformă de demonstrare pentru proiecte de regenerare urbană, transformând zonele cu potențial nevalorificat în spații cu funcțiuni mixte și valoare urbană crescută.
 - Reabilitarea centrului istoric – restaurarea clădirilor de patrimoniu, reconfigurarea spațiilor publice și modernizarea rețelelor de utilități.
 - Reconversia terenurilor industriale – fostele zone de producție sunt transformate în parcuri tehnologice, spații comerciale și ansambluri rezidențiale.
 - Revitalizarea spațiilor publice – piețe, parcuri și zone pietonale reamenajate pentru a stimula viața urbană și interacțiunea comunitară.

Platformă de coordonare națională - Din Chișinău se coordonează inițiativele interregionale în domeniul planificării teritoriale:

- Consiliul Național de Urbanism și Amenajare a Teritoriului (forum tehnic unde se aliniază planurile regionale și naționale).
- Colaborarea cu Agențiile de Dezvoltare Regională pentru armonizarea proiectelor de infrastructură, locuire și spații publice cu strategiile de dezvoltare teritorială.
- Parteneriate cu autoritățile raionale și municipale pentru implementarea unor standarde comune de proiectare și control urbanistic.

Proiecte cu impact teritorial extins - Chișinăul este punctul de pornire pentru numeroase proiecte urbane și teritoriale care influențează întreaga țară:

- Proiecte de mobilitate urbană și suburbană – integrarea transportului public cu localitățile periurbane, model preluat ulterior de alte centre regionale.
- Digitalizarea planificării urbane – GIS și platforme interactive pentru vizualizarea proiectelor și implicarea publicului, replicate la nivel național.
- Inițiative verzi – coridoare ecologice, infrastructură pentru biciclete, reabilitarea parcurilor urbane, cu extindere în rețelele verzi regionale.

Impact generat

- Transfer de know-how. Metodologiile și standardele aplicate în Chișinău devin repere pentru planificarea urbană din alte localități.
- Capitala dezvoltă modele de guvernare spațială alături de localitățile suburbane, reducând presiunea urbană și distribuind echitabil investițiile.
- Prin rolul său în structurile de planificare, Chișinăul contribuie la evitarea fragmentării teritoriale și la crearea unei viziuni unitare de dezvoltare spațială.

3.2.2.6. Concluzii

În pofida provocărilor instituționale și a dependenței de finanțări externe, cooperarea dintre Chișinău și nivelul național a început să producă rezultate concrete, cu impact vizibil în teritoriu. Recunoașterea capitalei ca pol major de dezvoltare în cadrul Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională și integrarea acestora în principalele programe de investiții marchează un pas important către consolidarea rolului teritorial al Chișinăului.

- Chișinăul este recunoscut în Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR) 2022–2028 ca pol major de dezvoltare și principal beneficiar al politicilor de conectivitate și servicii. Proiecte-cheie (magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași, infrastructuri de apă și canalizare, programe BERD/UE pe mobilitate) sunt finanțate prin canale naționale, ceea ce arată o aliniere între capitală și guvern.
- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, împreună cu ADR Centru, a direcționat în 2024 peste 247 milioane lei către proiecte regionale de infrastructură (apă, drumuri, eficiență energetică), dintre care o parte conectează direct capitala cu raioanele limitrofe.
- Planul de Mobilitate Urbană Durabilă Chișinău (2022–2030) a fost sprijinit de Guvern și finanțatori internaționali, fiind primul document de planificare recunoscut la nivel central. Nu este încă aprobat, dar este în consultare publică.

Aceste evoluții, de la proiectele edilitare și infrastructurale cu impact regional, până la cadrul inovator de mobilitate urbană durabilă, indică existența unei intenții instituționale și financiare pentru integrarea capitalei în strategiile naționale. Totuși, pentru ca aceste rezultate să se transforme într-o schimbare sistemică, este nevoie ca bunele practici actuale să fie multiplicare și coordonate în logica unei dezvoltări urbane și suburbane coerente și sustenabile.

3.2.2.7. Disfuncții

Deși există o serie de realizări tangibile, cooperarea dintre Chișinău și nivelul național este afectată de o serie de disfuncționalități structurale și instituționale care reduc eficiența investițiilor.

Guvernanță fragmentată - În prezent, Chișinăul și localitățile suburbane sunt tratate ca entități distincte, fără un cadru instituțional care să permită planificarea și implementarea integrată a proiectelor de mobilitate, infrastructură edilitară sau gestionare a deșeurilor. În Strategia Națională de Dezvoltare Regională, capitala și zona periurbană apar ca unități separate, iar finanțările se acordă pe linii paralele, ceea ce generează proiecte punctuale, fără coerență teritorială. În lipsa unei structură de cooperare formale, capitala devine singurul actor decizional, în timp ce suburbiile rămân parteneri pasivi.

Statut ambiguu al Chișinăului - Un alt obstacol major este statutul incert al Chișinăului în raport cu politicile naționale de dezvoltare regională. Chișinăul joacă simultan rol de capitală națională și pol regional, dar nu este reflectat instituțional ca atare. Rezultatul este o suprapunere de competențe și lipsă de coordonare între guvern, administrația municipală și ADR Centru.

Dependență de donatori externi - Pe componenta investițională, există o dependență structurală de finanțările externe. Proiecte majore, precum magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași, modernizarea transportului public (BERD, BEI) sau programele de eficiență energetică (UE), sunt derulate aproape exclusiv prin suport internațional. Deși aceste fonduri reprezintă o oportunitate semnificativă, ele expun capitala și regiunea la riscuri de întârziere (licitații, inspecții externe, proceduri birocratice complexe) și la vulnerabilități geopolitice. În lipsa unui mecanism robust de finanțare internă, sustenabilitatea pe termen lung a acestor proiecte rămâne incertă.

3.2.2.8. Riscuri Strategice

Riscurile strategice provin din lipsa unui cadru clar de guvernanță și de programare, ceea ce face ca investițiile să fie vulnerabile la întârzieri, fragmentare și dezechilibre teritoriale. Fără instituționalizarea unei relații directe și bine definite Guvern–Chișinău, capitala riscă să devină supraîncărcată, subfinanțată și insuficient integrată în rețelele naționale de dezvoltare.

Fragmentarea instituțională și ambiguitatea statutului capitalei - Deși Chișinăul concentrează peste 40% din PIB-ul național și funcționează de facto ca motor al dezvoltării țării, în Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022–2028 capitala nu este încadrată formal ca pol regional de creștere. Această ambiguitate instituțională creează o zonă gri: capitala nu are un statut clar nici ca municipiu obișnuit, nici ca pol regional recunoscut, ceea ce complică atât programarea multilevel, cât și accesul direct la fonduri dedicate. Lipsa unui cadru formal de guvernanță Guvern–Chișinău face ca proiectele majore să fie derulate sectorial (transport, apă, energie) fără o viziune unitară, riscând suprapuneri și lipsă de coerență.

Dependența de finanțare externă - Proiectele strategice care modelează dezvoltarea Chișinăului, precum magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași, Planul de Mobilitate Urbană Durabilă, modernizarea transportului public sau reabilitările energetice, se bazează în mare parte pe finanțări externe (BERD, BEI, UE). Deși acest lucru aduce resurse consistente, el expune capitala la riscuri exogene: întârzieri de proceduri birocratice, schimbări de priorități la nivelul finanțatorilor, dar și factori politici care pot întrerupe fluxul de investiții. Astfel, dezvoltarea Chișinăului devine excesiv dependentă de deciziile donatorilor, în timp ce contribuția națională rămâne modestă.

Sustenabilitatea financiară și operațională - Extinderea accelerată a rețelelor edilitare și de transport generează nu doar costuri de investiție, ci și cheltuieli mari de operare. În lipsa unor mecanisme naționale de tarificare integrată urban–periurban și a unor modele de cofinanțare publică, există riscul ca operatorii să nu își poată acoperi cheltuielile și infrastructura să devină nesustenabilă. Dacă rețelele sunt construite, dar serviciile nu pot fi menținute la parametri funcționali, Chișinăul riscă să repete scenariul unor investiții incomplete unde rezultatul tangibil nu se traduce în servicii de calitate pentru populație.

Blocaje pe componenta de mobilitate - Mobilitatea urbană și suburbana reprezintă puncte critice pentru Chișinău. Deși Guvernul sprijină implementarea PMUD Chișinău 2022–2030, ritmul este lent și lipsit de finanțare etapizată. Lipsa unei coordonări clare între Primărie, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale și operatorii de transport menține congestia radială pe principalele intrări în capitală. În absența unor măsuri rapide (benzi dedicate pentru transport public, tren suburban, centuri ocolitoare) traficul riscă să se agraveze, afectând competitivitatea economică a capitalei și calitatea vieții.

Dezechilibre teritoriale și dependență excesivă de capitală - La nivel național, politicile nu definesc clar relația dintre Chișinău și restul țării. Acest vid strategic accentuează centralizarea excesivă: majoritatea investițiilor, serviciilor publice și locurilor de muncă de calitate se concentrează în capitală, în timp ce alte regiuni se confruntă cu stagnare. Riscul este dublu, pe de o parte, Chișinăul devine suprasolicitat (infrastructură uzată, presiune demografică, congestionare) iar pe de altă parte, lipsa unui model policentric frânează dezvoltarea echilibrată a țării.

Întârzieri critice în domeniul deșeurilor - Gestionarea deșeurilor rămâne un punct vulnerabil. Zona de Management a Deșeurilor nr. 4, care ar trebui să deservească Chișinăul și 7 raioane învecinate, nu are încă identificat terenul pentru depozitul regional. Această întârziere blochează funcționarea completă a sistemului regional și pune presiune disproporționată pe capitală, care trebuie să suporte logistic și financiar sarcina de gestionare a deșeurilor. În lipsa acestei verigi critice, investițiile în centrele de transfer și colectare selectivă riscă să își piardă eficiența.

Cooperarea Chișinău - nivel național este marcată de ambiguitate instituțională și dependență de finanțări externe. Deși proiectele mari există, lipsa unui cadru formal și întârzierile în implementare generează riscuri de fragmentare, nesustenabilitate și dezechilibru teritorial. Fără o poziționare clară a capitalei în strategiile naționale și fără mecanisme de guvernare integrată, Chișinăul riscă să rămână vulnerabil, în ciuda rolului său crucial pentru dezvoltarea țării.

3.2.2.9. Priorități de intervenție

În condițiile în care peste 40% din PIB-ul național este generat în Chișinău, iar procesele de urbanizare se extind dincolo de limitele administrative ale municipiului, cooperarea Guvern–Chișinău devine o condiție strategică pentru sustenabilitatea și echilibrul teritorial al țării. În acest context, prioritățile de intervenție trebuie orientate spre clarificarea statutului capitalei, integrarea infrastructurilor critice în logica națională și asigurarea sustenabilității financiare și operaționale a serviciilor publice.

Clarificarea statutului Chișinăului în strategiile naționale – În lipsa unei încadrări clare în SNDR 2022–2028, Chișinăul rămâne într-o zonă instituțională ambiguă nici pol regional, nici simplu municipiu local. Având în vedere că generează peste 40% din PIB-ul național, capitala trebuie recunoscută formal drept pol major de creștere, cu instrumente proprii de programare și finanțare. Această clarificare ar permite sincronizarea strategiilor guvernamentale cu planificarea urbană a capitalei și ar elimina suprapunerile administrative care întârzie investițiile mari.

Accelerarea investițiilor în mobilitate națională și locală - Congestia radială care sufocă zilnic capitala sugerează urgența implementării Planului de Mobilitate Urbană Durabilă 2022–2030. Pentru ca documentul să nu rămână doar pe hârtie, Guvernul trebuie să susțină financiar și instituțional măsurile prioritare: benzi dedicate pentru transportul public, centuri ocolitoare și tren suburban pe direcția Chișinău–Strășeni–Călărași–Ungheni. Integrarea tarifară și coordonarea multi-nivel sunt esențiale pentru transformarea mobilității dintr-un blocaj cronic într-un vector de competitivitate urbană.

Finalizarea proiectelor critice de apă și canalizare - Magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași, aflată în execuție din 2025, are potențialul de a schimba radical accesul la apă potabilă pentru zeci de mii de locuitori. Totuși, fără racordările secundare și modernizarea rezervoarelor locale, investiția riscă să rămână incompletă. Este nevoie de o coordonare națională și de un parteneriat inter-regional al operatorilor de apă, pentru a garanta funcționarea integrată și tarifele echilibrate între urban și periurban.

Gestionarea integrată a deșeurilor - Chișinăul a început construcția unui centru de transfer și sortare, dar fără depozitul regional din Zona de Management a Deșeurilor nr. 4 (destinat capitalei și celor 7 raioane învecinate), sistemul nu va fi funcțional. Guvernul trebuie să accelereze identificarea terenului și semnarea acordurilor dintre raioane. Doar printr-o planificare națională coordonată, infrastructura locală și cea regională pot funcționa complementar, evitând supraîncărcarea capitalei cu întreaga sarcină logistică.

Sustenabilitate financiară și operațională - Marea vulnerabilitate a investițiilor actuale este lipsa unui mecanism național pentru acoperirea costurilor de operare. Rețelele edilitare, transportul public și centrele de deșeuri presupun cheltuieli recurente mari, care nu pot fi susținute exclusiv din tarife locale. Este necesară o schemă de cofinanțare națională, care să armonizeze tarifele și să asigure stabilitatea financiară a operatorilor. Fără această plasă de siguranță, riscăm să construim infrastructură care nu poate fi operată în mod sustenabil.

Politici de echilibru teritorial și descentralizare - Chișinăul nu poate rămâne singurul magnet al dezvoltării. Pentru a preveni suprasolicitarea capitalei și stagnarea restului țării, politicile naționale trebuie să promoveze un model policentric, în care Chișinăul să fie nucleu, dar conectat funcțional cu orașele secundare. Acestea pot găzdui huburi educaționale, medicale

și industriale care să completeze funcțiile capitalei și să asigure o distribuție mai echilibrată a investițiilor și serviciilor publice.

Integrarea tranziției verzi în cooperarea Guvern–Chișinău - Tranziția verde nu poate fi implementată doar prin inițiative municipale punctuale. Aceasta trebuie să fie parte a cooperării strategice la nivel național. Programele comune pentru eficiență energetică în clădirile publice, utilizarea resurselor regenerabile și managementul sustenabil al deșeurilor trebuie susținute prin politici și finanțări guvernamentale. Chișinăul, ca principal consumator de resurse, poate deveni laboratorul național al tranziției ecologice, cu efecte replicabile în restul teritoriului.

3.2.2.10. Oportunități Imediate

Accelerarea implementării PMUD Chișinău (2022–2030) - Guvernul poate sprijini capitala prin finanțare etapizată pentru măsuri rapide: benzi dedicate pe intrările radiale, ticketing unic național–local, stații Park&Ride. Acest lucru ar demonstra capacitatea de a traduce planificarea strategică în acțiuni concrete.

Finalizarea și operaționalizarea Zonei de Management a Deșeurilor nr. 4 - Identificarea rapidă a terenului pentru depozitul regional (care deservește Chișinăul și 7 raioane) și sincronizarea cu noul centru de transfer din capitală ar elimina presiunea logistică și ar asigura economii de scară.

Extinderea rețelelor secundare de apă și canalizare – Proiectul major (Magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași) poate fi valorificat imediat prin sprijin guvernamental pentru conectarea gospodăriilor și modernizarea rezervoarelor locale. Fără această etapă, investițiile rămân nefinalizate.

Lansarea unui program național de regenerare urbană pentru capitală - Chișinăul are infrastructură critică uzată (stații de epurare, cartiere mari, rețele vechi). Un program național dedicat regenerării infrastructurilor critice ale capitalei ar debloca proiecte majore și ar echilibra presiunea între centru și periferie.

Susținerea inovației urbane prin huburi naționale -Capitala poate fi conectată la inițiative guvernamentale pentru digitalizare, smart-city și tranziție verde.

3.3. Cooperare teritorială la nivel regional

Moldova e împărțită în 6 regiuni de dezvoltare (NUTS 2), utilizate pentru statistici și proiecte europene, Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia, Municipiul Chișinău (regiune separată) și Stînga Nistrului (menționată distinct, dar fără integrare efectivă în politicile regionale).

Regiunea Centru nu este o unitate administrativ-teritorială clasică (ca raionul sau municipiul), ci o platformă de cooperare între raioane, coordonată de ADR Centru (Agenția de Dezvoltare Regională Centru). Regiunea Centru este alcătuită din raioane de nivelul II (NUTS 3) precum Ialoveni, Strășeni, Criuleni, Anenii Noi, Hîncești, Călărași, Nisporeni, Dubăsari (partea aflată sub controlul Chișinăului). Municipiul Chișinău, deși geografic se află în zona centrală, nu face parte din Regiunea Centru, având statut separat de regiune de dezvoltare.

3.3.1. Competențe distinctive

3.3.1.1. Specializare agricolă - Vinicultura

Regiunea Centru este considerat centrul vitivinicol al Republicii Moldova, având densitatea cea mai mare de plantații de viță-de-vie și cea mai diversă rețea de crame și unități de procesare.

Centre vinicole și infrastructură

- Anenii Noi – epicentrul vitivinicol, cu Castel Mimi (Bulboaca) care găzduiește anual evenimente culturale și economice majore.
- Călărași – gospodării viticole tradiționale și unități mari precum Călărași Divin. Zonă favorabilă și pentru turismul vinicol în Codrii Moldovei.
- Nisporeni – areal viticol puternic, cu tradiție în vinuri roșii. Acesta se intersectează cu turismul religios (mănăstirea Hîncu).
- Criuleni – Cricova – unul dintre brandurile naționale, Cricova este simbol de patrimoniu și atracție turistică globală.
- Strășeni – zonă emergentă în vinificație artizanală.

Viticultura din Regiunea Centru nu este doar o ramură agricolă, ci un sistem funcțional complex care modelează economia, peisajul și identitatea locală. Aceasta definește structura rurală, alimentează industria exporturilor, susține turismul și brandingul de țară și contribuie la integrarea urban–periurban–rural în jurul Chișinăului.

Competențe agricole - În Regiunea Centru, lanțurile valorice rurale depind de viță-de-vie: cultivarea, recoltarea, prelucrarea, transportul și activitățile conexe (ambalaje, logistică). În multe comune, viticultura este principalul factor de ocupare și menținere a populației active. Din perspectiva amenajării teritoriale, viile funcționează ca zone agricole protejate, menținând un echilibru între expansiunea rezidențială periurbană și conservarea terenurilor productive.

Competențe industriale - În 2023, Moldova a ocupat un loc în top 20 mondial al exportatorilor. Din această cantitate, o parte semnificativă provine din vinăriile din Centru, ceea ce sugerează rolul strategic al regiunii în balanța comercială.

Spatial, aceste unități industriale sunt nuclee de dezvoltare economică locală: creează locuri de muncă, stimulează rețele de transport și cer infrastructuri moderne.

Competențe turistice și branding - Regiunea Centru este pilonul principal al enoturismului moldovenesc. Cricova atrage anual zeci de mii de turiști prin galeriile sale subterane unice, Castel Mimi a devenit un complex turistic integrat, cu muzeu, restaurante, hotel și evenimente internaționale și micii producători artizanali (pivnițe de familie) diversifică oferta și mențin autenticitatea experienței. Toate acestea sunt integrate în „Wine Road of Moldova”, o rețea turistică ce conectează podgoriile cu mănăstirile, Codrii și Chișinăul.

Din punct de vedere al dezvoltării spatial, turismul vinicol contribuie la revitalizarea satelor: modernizarea drumurilor locale, dezvoltarea pensiunilor, crearea de locuri de muncă sezoniere și consolidarea serviciilor comunitare.

Competențe patrimoniale și de identitate - Viile și cramele nu sunt doar infrastructuri agricole, ci peisaje culturale cu valoare identitară. Ele transmit tradiții, modelează arhitectura satelor și dau identitate regiunii. Podgoriile de pe dealuri și cramele subterane sunt elemente vizuale

și simbolice ale Moldovei, dar în același timp fac parte din economia globală prin exporturi.

Din punct de vedere a dezvoltării teritoriale, acest patrimoniu este o punte între urban și rural. Chișinăul (centru economic și turistic) integrează fluxurile de vizitatori, suburbiile (Cricova, Budești, Ialoveni) fac tranziția spre satele viticole iar satele devin spații de turism cultural și de producție viticolă autentică.

Astfel, podgoriile consolidează coeziunea teritorială și reduc riscul de marginalizare rurală, integrând comunitățile în circuite economice și culturale mai largi.

Funcționalitatea vinicolă a Regiunii Centru se manifestă ca un adevărat pivot al dezvoltării teritoriale. Pe de o parte, ea este economică, pentru că menține activitatea în sate, oferă locuri de muncă și asigură o cotă importantă din exporturile Moldovei. În același timp, este și industrială, prin prezența combinatelor mari, a cramelor tehnologizate și a infrastructurii logistice care se dezvoltă în jurul lor.

Dimensiunea turistică completează acest profil, transformând cramele în porți de intrare pentru mii de vizitatori, conectând comunitățile rurale la circuite internaționale. Dar viticultura are și o componentă culturală și urbanistică: ea dă formă peisajului, păstrează identitatea locală și creează o punte între Chișinău, zonele periurbane și satele viticole, integrându-le într-o rețea coerentă.

Astfel, viticultura poate fi considerată scheletul teritorial al Regiunii Centru, nucleul în jurul căruia se articulează și se susțin celelalte funcțiuni – agricultură, industrie, turism și dezvoltare urbană – oferind regiunii coeziune și atractivitate pe termen lung.

3.3.1.2. Specializare agricolă - Legumicultura

În Regiunea Centru, raioanele Hîncești și Criuleni joacă un rol agricol și logistic esențial pentru aprovizionarea capitalei. Aici, culturile de cereale coexistă cu legumicultura intensivă, destinată piețelor din Chișinău și zonelor periurbane.

Poziția lor geografică, pe principalele coridoare rutiere sud-vest și nord-est ale capitalei, face ca aceste raioane să funcționeze ca hub-uri logistice: producția este colectată rapid de pe terenuri, depozitată în centre agroindustriale și distribuită către piețele angro și rețelele de retail din Chișinău.

Contextul agricol recent întărește această funcționalitate. În 2023, Republica Moldova a înregistrat o creștere de 35% a producției față de anul precedent, datorată condițiilor meteorologice favorabile și modernizării tehnologiilor agricole. În acest cadru, Hîncești și Criuleni s-au poziționat ca furnizori principali de materie primă și produse proaspete, consolidând legătura dintre economia rurală și consumul urban.

3.3.1.3. Specializare industrială și logistică

Industria și logistica din Regiunea Centru se concentrează în ceea ce putem numi inelul periurban al Chișinăului, mai ales pe direcțiile vest și nord-vest, unde infrastructura de transport, proximitatea pieței capitalei și facilitățile de tip ZEL (Zonă Economică Liberă) creează avantaje competitive.

Strășeni - Raionul Strășeni s-a afirmat ca principal pol industrial din Centru, datorită subzonelor ZEL Bălți amplasate aici. Aceste platforme găzduiesc companii orientate spre producție și export, în special în domeniul componentelor auto și al industriei ușoare. În completare, Parcul Industrial CAAN funcționează ca o platformă modernă de producție și ambalare, susținând

dezvoltarea lanțurilor de aprovizionare. Strășeni devine astfel un nod strategic pe coridorul Chișinău–Călărași–Ungheni, care conectează capitala de frontiera vestică și de infrastructura europeană.

Ialoveni - La sud-vest de capitală, Ialoveni joacă rolul de poartă logistică și industrială a Chișinăului. Documentațiile de urbanism includ proiecte pentru zone economice și platforme industriale, menite să absoarbă expansiunea funcțională a capitalei și să ofere spații pentru IMM-uri. În paralel, orașul este vizat de programe de revitalizare urbană și investiții. Pe lângă planificarea strategică, Ialoveni are deja capacități industriale active în regim de zonă liberă. Un exemplu notabil este o fabrică de producere a plasei de armare, destinată atât pieței interne, cât și exportului. Această specializare sugerează potențialul Ialoveniului de a combina funcțiile logistice cu cele productive, consolidând rolul său de suburbie industrială a Chișinăului.

3.3.1.4. Specializare turistica

Turismul și patrimoniul Regiunii Centru se articulează într-o adevărată centură verde a Codrilor, unde natura, cultura și enoturismul se întâlnesc într-un cadru urbanistic și teritorial complex. Acest ansamblu de resurse creează o rețea integrată de trasee și destinații, cu impact atât asupra calității vieții, cât și asupra economiei rurale.

Rezervația Codrii – Situată în raionul Strășeni, rezervația este cea mai veche arie protejată din Republica Moldova. Ea conservă ecosisteme de pădure valoroase, cu biodiversitate bogată și specii rare. Pe lângă funcția strict științifică, rezervația dispune de o infrastructură minimă pentru vizitatori, precum Muzeul Naturii, și poate fi conectată prin trasee pedestre și velo la satele și obiectivele culturale din jur. Urbanistic, Codrii joacă rol de zonă-tampon ecologică pentru aglomerarea Chișinăului, reducând presiunea pe parcurile urbane.

Mănăstiri emblematice – În peisajul codrilor, patrimoniul religios adaugă o dimensiune culturală puternică, Căpriană (una dintre cele mai vechi mănăstiri din țară), Hîncu și Condrița.

Aceste mănăstiri sunt noduri ale circuitelor eco-culturale de weekend, oferind comunităților rurale oportunități în turismul religios, gastronomie și artizanat.

Enoturism – Turismul vinicol este ancorat de infrastructura de excelență a două destinații majore, Castel Mimi și Cricova. Enoturismul se leagă de traseele culturale și naturale ale Codrilor, formând un sistem integrat turistic care sporește atractivitatea regiunii.

3.3.1.5. Teritoriu în tranziție

Regiunea Centru se află într-un proces intens de tranziție urban–rural, generat de proximitatea Chișinăului și de presiunile demografice și funcționale care se manifestă în inelul periurban. Această dinamică transformă teritoriul din jurul capitalei într-un spațiu de interacțiune permanentă între urban și rural.

Suburbanizare - Localitățile din jurul Chișinăului, în special Ialoveni, absorb presiunea rezidențială a capitalei. Datele statistice sugerează că între 2014–2024, Ialoveni a avut unul dintre cele mai mici declinuri demografice la nivel raional (-12,9%), comparativ cu multe alte raioane ale țării care au depășit -20%. Această reziliență relativă reflectă migrarea internă spre zonele periurbane, unde accesul la capitală, infrastructura și serviciile sunt mai accesibile.

Suburbanizarea indică existența unor noi zone rezidențiale mixte (locuire și servicii), dar și presiuni asupra terenurilor agricole și infrastructurii locale.

Integrare urban–periurbană - Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022–2028 propune pentru Regiunea Centru un model de echilibrare teritorială, Chișinău–Strășeni–Călărași (axă vestică de mobilitate și dezvoltare economică, conectată și la coridorul european Ungheni–Iași) și Chișinău–Ialoveni–Hîncești (axă sud-vestică, unde presiunea rezidențială și logistică este cea mai vizibilă)

Ambele direcții urmăresc modernizarea infrastructurii rutiere, a serviciilor publice și a spațiilor verzi, ceea ce în termeni urbanistici înseamnă construirea unei rețele policentrice – orașe și sate interconectate, nu doar dependente de capitală.

Revitalizare locală – cazul Ialoveni - Orașul Ialoveni este un exemplu de revitalizare urbană integrată prin proiectele de spații verzi, intervențiile de accesibilitate pentru cartiere și amenajare de trasee pietonale. Acestea marchează o tranziție de la simple intervenții punctuale la o abordare strategică, corelată cu Planul Urbanistic General și cu Planurile de Amenajare Teritorială.

Rol strategic al regiunii centru

3.3.1.6. Rol în profil teritorial extins

Regiunea Centru joacă un rol deosebit de important în amenajarea teritoriului Republicii Moldova, fiind spațiul prin care capitala își asigură legătura cu restul țării și cu exteriorul. Axa centrală a dezvoltării este definită de coridoarele de transport care pornesc din Chișinău și conectează orașul atât cu vestul, cât și cu estul.

Legătura Chișinău–Ungheni are o valoare strategică deoarece oferă acces direct la România și, implicit, la coridorul european Iași–Târgu Mureș–Europa Centrală.

Coridorul Chișinău–Hîncești deschide capitala spre sudul țării și spre coridorul dunărean, având potențialul de a deveni un culoar logistic pentru schimburile comerciale internaționale.

În același timp, direcția Chișinău–Tiraspol conectează centrul țării cu estul Republicii Moldova și cu Ucraina, fiind un traseu esențial pentru mobilitatea populației și a mărfurilor. Toate aceste coridoare nu doar facilitează transportul, ci și modelează organizarea spațială a regiunii, influențând localizarea zonelor industriale, logistice și a noilor cartiere rezidențiale.

Un alt aspect definitoriu este densitatea mare de sate în jurul Chișinăului, care transformă regiunea într-un veritabil laborator al relației urban–rural. Aceste localități îndeplinesc funcții diverse: produc alimente pentru piața capitalei, oferă spații rezidențiale pentru navetiști și atrag investiții în zone logistice și industriale, amplasate de-a lungul coridoarelor rutiere și feroviare. Totuși, această dinamică generează și provocări legate de extinderea necontrolată a construcțiilor, presiunea pe infrastructura publică și riscul dezechilibrului dintre dezvoltarea economică și calitatea mediului. În acest sens, coordonarea planurilor urbanistice devine esențială.

Pe lângă rolul de conectivitate și dezvoltare, regiunea Centru reprezintă și un rezervor ecologic și turistic de importanță națională. Codrii Moldovei, cel mai mare masiv forestier al țării, îndeplinesc funcții esențiale de protecție a solului și a biodiversității, dar și de reglare climatică. Râurile Nistru,

Bîc și Prut structurează rețeaua hidrografică și asigură resurse pentru agricultură, consum și agrement.

În același timp, patrimoniul cultural și turistic – de la situl Orheiul Vechi la mănăstirile istorice și zonele viticole din podgoria Codru – oferă oportunități pentru dezvoltarea unui turism durabil.

Astfel, rolul Regiunii Centru în amenajarea teritoriului este multiplu: asigură conectivitatea internă și externă a țării, integrează relația dintre urban și rural și garantează un echilibru ecologic și turistic necesar dezvoltării durabile a Republicii Moldova.

3.3.1.7. Pol de dezvoltare națională

Municipiul Chișinău constituie nucleul funcțional al Regiunii Centru și se configurează drept pol principal de dezvoltare națională. Capitala concentrează funcțiile administrative, economice și culturale de rang superior, exercitând o puternică polarizare teritorială asupra întregii Republici Moldova. Prezența Guvernului, Parlamentului și a ministerelor determină statutul său de centru decizional și politic primar al țării, în timp ce rețeaua universitară, institutele de cercetare și infrastructura medicală republicană consolidează rolul său de centru de excelență în educație, cercetare și servicii publice specializate.

Pe dimensiunea economică, Chișinăul integrează cea mai mare concentrare de agenți economici, instituții financiare și corporații multinaționale, constituind nucleul investițional și de conectivitate internațională al Republicii Moldova. Prin aceste funcții, capitala acționează ca motor de modernizare și inovare al economiei naționale, ancorând țara în rețelele regionale și globale.

Funcțiile culturale completează această structură policomplexă: orașul adăpostește echipamente culturale de nivel național (teatre, muzee, centre expoziționale, instituții artistice), care întăresc statutul Chișinăului de capitală culturală și spațiu de producție și difuzare culturală.

Această concentrare funcțională generează un flux zilnic intens de navetism din raioanele limitrofe, determinând extinderea zonei de influență urbană și transformarea localităților periurbane în spații rezidențiale, productive și de servicii complementare capitalei. Fenomenul de atracție exercitat asupra populației accentuează procesul de dezvoltare a municipiului alături de unitățile administrativ teritoriale suburbane, zona caracterizată prin relații funcționale complexe.

Chișinăul și localitățile suburbane se profilează astfel ca structură teritorială emergentă, care constituie atât o realitate socio-economică, cât și o direcție strategică pentru viitoarea planificare urbanistică și amenajare a teritoriului la nivel național.

3.3.1.8. Integrare urban–periurban

Integrarea urban–periurbană în Regiunea Centru este determinată de expansiunea funcțională a municipiului Chișinău și de procesele de dezvoltare urbană și suburbană care configurează o rețea complexă de relații între capitală și localitățile limitrofe. Orașe precum Ialoveni, Strășeni, Cricova, Codru și Anenii Noi se constituie în localități-satelit, asumând roluri complementare capitalei și devenind componente active ale unui sistem teritorial emergent.

Aceste localități îndeplinesc funcții periurbane specifice, esențiale pentru consolidarea structurii urbane regionale. Ele furnizează forță de muncă pentru piața urbană, generând fluxuri cotidiene de navetism ce definesc mobilitatea radială înspre capitală. În același timp, periurbanul devine spațiu de expansiune rezidențială, unde presiunea exercitată de piața imobiliară din Chișinău conduce la dezvoltarea unor noi ansambluri de locuințe, de tip suburbie funcțională. De asemenea, poziționarea acestor localități de-a lungul coridoarelor majore de transport favorizează apariția unor

zone logistice și platforme de producție, care redistribuie funcțiuni economice dinspre nucleul central către periferie, contribuind la descongestionarea capitalei.

Totuși, acest proces de integrare urban–periurban generează disfuncționalități spațiale. Infrastructura rutieră radială și sistemul de transport public sunt supuse unei presiuni constante, insuficient adaptate volumului de mobilitate zilnică. Extinderea rezidențială și industrială se produce adesea într-un regim necontrolat și fragmentar, ceea ce conduce la o urbanizare difuză cu efecte negative asupra coerenței teritoriale, consumului de teren și calității mediului.

Pentru a gestiona eficient aceste tendințe, este necesară implementarea unor mecanisme de planificare integrată la nivel urban și suburban. Proiectele strategice trebuie să vizeze dezvoltarea centurilor ocolitoare, introducerea unor sisteme de transport integrat multimodal (autobuze expres, transport feroviar suburban), precum și crearea unor rețele intercomunale de utilități care să asigure coeziunea infrastructurală a întregului areal.

Prin urmare, integrarea urban–periurbană din Regiunea Centru nu reprezintă doar un fenomen demografic și economic, ci constituie un proces structural de reconfigurare spațială. Aceasta se profilează ca o entitate teritorială complexă, a cărei funcționalitate depinde de capacitatea de a armoniza dezvoltarea urbană cu dinamica periurbană și de a transforma presiunile actuale în oportunități de dezvoltare integrată.

3.3.1.9. Policentricitate secundară

Deși municipiul Chișinău exercită o puternică atracție teritorială și concentrează majoritatea funcțiilor economice, administrative și culturale, rețeaua urbană a Regiunii Centru nu se reduce exclusiv la capitală. În jurul acesteia se conturează o serie de centre urbane secundare – Ungheni, Orhei, Hâncești, Călărași și Cimișlia – care au rolul de a complementa și echilibra influența Chișinăului.

- Ungheni, prin poziția sa la frontiera cu România, se definește ca nod logistic și poartă de cooperare. Funcțiile sale completează rolul capitalei prin conectarea directă la infrastructura europeană și prin atragerea de investiții orientate spre export, diminuând dependența exclusivă de coridoarele care traversează Chișinăul.
- Orhei deține un profil industrial și turistic ce diversifică funcțiile dominante ale capitalei. Dacă Chișinăul concentrează industriile inovative și serviciile de rang înalt, Orhei valorifică patrimoniul cultural și natural, contribuind la consolidarea identității regionale și la extinderea ofertei economice.
- Hâncești și Călărași funcționează ca poli locali de servicii și industrie, care reduc presiunea asupra Chișinăului în ceea ce privește accesul la servicii educaționale, sanitare și comerciale. Ele contribuie la reducerea centralizării excesive și susțin dezvoltarea echilibrată a teritoriului.
- Cimișlia, prin localizarea sa spre sud, asigură continuitatea rețelei urbane și conectează capitala cu spațiile sudice ale țării. Astfel, completează funcția de polarizare a Chișinăului, creând un coridor de dezvoltare teritorială sudic.

În acest context, policentricitatea secundară nu se opune rolului capitalei, ci îl susține și echilibrează. Dacă Chișinăul este polul principal de atracție, centrele urbane secundare acționează ca noduri de sprijin, capabile să preia funcții complementare și să redistribuie resursele economice și sociale.

Prin consolidarea acestor poli regionali, Regiunea Centru poate evita o hiperconcentrare urbană exclusiv în Chișinău și poate construi o structură policentrică în care capitala rămâne nucleul principal, dar rețeaua de orașe secundare devine suportul unei dezvoltări teritoriale mai echilibrate, reziliente și sustenabile.

3.3.2. Prioritati de dezvoltare

Regiunea Centru deține o poziție geografică și funcțională deosebit de strategică în cadrul Republicii Moldova. Prin localizarea sa, aceasta asigură conexiunea directă între capitală și frontierele de vest și est, fiind traversată de principalele coridoare de transport ce leagă Chișinăul de Ungheni, Hâncești și Tiraspol. Această plasare conferă regiunii rolul de nod teritorial de tranzit și interfață internațională, indispensabil pentru integrarea țării în rețelele europene și regionale.

Din perspectivă spațială, Regiunea Centru este marcată de polarizarea exercitată de municipiul Chișinău, care funcționează ca pol principal de dezvoltare națională, concentrând funcțiile administrative, economice și culturale de rang superior. În jurul capitalei se conturează o zonă suburbană emergentă, în care localitățile se transformă în spații rezidențiale, logistice și productive, generând un proces complex de integrare urban–rural.

În același timp, rețeaua de orașe secundare (Ungheni, Orhei, Hâncești, Călărași și Cimișlia) contribuie la consolidarea unei structuri policentrice regionale, prin care dependența excesivă de Chișinău poate fi redusă, iar dezvoltarea teritorială echilibrată. Regiunea dispune și de resurse naturale și culturale majore (Codrii Moldovei, râurile Nistru și Prut, situl Orheiul Vechi și zonele viticole) care constituie repere fundamentale pentru turism și protecția mediului.

Prin aceste caracteristici, Regiunea Centru se configurează ca un spațiu-cheie pentru modernizarea teritorială a Republicii Moldova, unde intervențiile în infrastructură, mobilitate, competitivitate economică, turism, tranziție verde și capital uman pot determina nu doar dezvoltarea regională, ci și creșterea coeziunii naționale și integrarea europeană.

Dezvoltarea infrastructurii de bază - Regiunea Centru își fundamentează dezvoltarea pe modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare, esențială pentru creșterea coeziunii teritoriale. Extinderea rețelelor de apă și canalizare contribuie la ridicarea standardelor de locuire și la reducerea discrepanțelor urban–rural, facilitând integrarea unitatilor administrativ teritoriale suburbane in dinamica urbană a Chișinăului. Modernizarea drumurilor regionale și locale asigură conectivitatea între capitală, centrele urbane secundare și coridoarele internaționale, transformând regiunea într-un spațiu accesibil și competitiv. În paralel, reabilitarea și extinderea rețelelor de energie și telecomunicații susțin digitalizarea și atragerea investițiilor, consolidând infrastructura ca suport al dezvoltării durabile.

Integrarea urban–periurban și relațiile dintre municipiul Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane - Procesul de dezvoltare spațială conturat în jurul Chișinăului reprezintă una dintre cele mai dinamice transformări teritoriale din regiune. Gestionarea mobilității devine prioritară prin implementarea unui transport urban si suburban integrat, bazat pe autobuze expres, centuri ocolitoare și conexiuni feroviare suburbane. Totodată, este necesară o armonizare a planurilor urbanistice între capitală și localitățile limitrofe, pentru a preveni urbanizarea difuză și a asigura coerență spațială. Protejarea terenurilor

agricole periurbane completează această strategie, menținând echilibrul între extinderea urbană și valorificarea resurselor naturale.

Consolidarea policentricității regionale - Pentru a contrabalansa polarizarea exercitată de Chișinău, regiunea are ca prioritate consolidarea orașelor secundare – Ungheni, Orhei, Hâncești, Călărași și Cimișlia. Acestea trebuie dezvoltate ca poli complementari de servicii, industrie și logistică, capabili să distribuie echilibrat funcțiile economice și sociale. Investițiile în zone industriale și parcuri logistice situate pe coridoarele de transport internațional vor crește atractivitatea acestora. Ungheni, prin poziția sa geografică, capătă un rol strategic în relația cu România și UE, consolidând cooperarea regională.

Competitivitate economică și inovare - Creșterea competitivității economice este legată de diversificarea structurii productive. Regiunea va sprijini IMM-urile și startup-urile prin dezvoltarea de parcuri industriale și incubatoare de afaceri, favorizând inovația și spiritul antreprenorial. Sectoarele cu valoare adăugată ridicată (IT&C, industrii creative și procesarea produselor agricole) vor fi prioritare pentru integrarea în lanțuri valorice europene. În același timp, resursele locale vor fi valorificate prin clustere economice tematice, cum ar fi viticultura, turismul și meșteșugurile tradiționale, contribuind la consolidarea identității regionale.

Turism și patrimoniu cultural - Turismul reprezintă o direcție alternativă de dezvoltare, bazată pe valorificarea resurselor naturale și culturale. Codrii Moldovei, Orheiul Vechi, mănăstirile istorice și zonele viticole din podgoria Codru constituie repere de patrimoniu ce pot contribui la turismul durabil. Crearea unor circuite tematice (de tip religios, ecoturistic sau enoturistic) va diversifica oferta regională și va stimula economiile locale. Promovarea unui brand regional competitiv va contribui la atragerea turiștilor străini și la integrarea regiunii în fluxurile turistice internaționale.

Eficiență energetică și tranziție verde - Regiunea Centru își propune tranziția spre un model de dezvoltare sustenabilă prin investiții în eficiență energetică și surse regenerabile. Reabilitarea clădirilor publice va reduce consumurile și va crește confortul utilizatorilor. Dezvoltarea resurselor de energie regenerabilă va diversifica mixul energetic și va diminua dependența de resurse convenționale. În același timp, un management sustenabil al deșeurilor și al resurselor de apă va proteja mediul și va asigura reziliența ecologică a regiunii.

Capital uman și coeziune socială - O condiție esențială pentru dezvoltarea durabilă este consolidarea capitalului uman și reducerea disparităților sociale. Investițiile în infrastructura educațională și sanitară sporesc atractivitatea localităților mici și reduc migrația internă și externă. Programele de reintegrare a tinerilor și a diasporei pot valorifica resursele umane calificate în beneficiul dezvoltării regionale. Totodată, măsurile de incluziune socială și sprijinul pentru comunitățile vulnerabile contribuie la coeziunea socială și la echilibrarea teritorială.

3.3.3. Initiative de cooperare la nivel regional

Regiunea Centru se definește printr-o relație teritorială complexă cu municipiul Chișinău, nucleul său funcțional și polul de dezvoltare națională. Dincolo de rolul de capitală administrativă și economică, Chișinăul exercită o forță de atracție asupra localităților periurbane și orașelor

regionale, generând o rețea de interdependențe economice, sociale și funcționale. Această rețea se manifestă prin fluxuri zilnice de navetism, prin extinderea infrastructurilor edilitare și de transport, dar și prin parteneriate economice și culturale.

În acest context, cooperarea teritorială dintre Chișinău și Regiunea Centru devine un proces strategic pentru modernizarea teritoriului. Municipiul Chișinău tinde să se dezvolte integrat alături de unitățile administrativ teritoriale suburbane, în timp ce orașele secundare precum Ungheni, Orhei, Hâncești, Călărași sau Cimișlia consolidează o structură policentrică regională, menită să echilibreze dependența excesivă de capitală.

Prin proiecte comune de infrastructură (drumuri, rețele de apă și canalizare), parteneriate economice (parcuri industriale, zone logistice), cooperare cultural-turistică și inițiative pentru tranziția verde, Chișinăul și localitățile din Regiunea Centru conturează un model de dezvoltare urban-regională integrată. Acest model nu doar optimizează resursele și serviciile, ci și consolidează coeziunea teritorială, contribuind la o distribuție mai echilibrată a investițiilor și oportunităților de dezvoltare.

3.3.3.1. Coridoarele de transport regionale

Un element esențial al cooperării teritoriale dintre Chișinău și Regiunea Centru îl constituie dezvoltarea și modernizarea coridoarelor de transport regionale, atât rutiere, cât și feroviare. Aceste axe de mobilitate asigură conectivitatea capitalei cu principalele centre urbane secundare și joacă un rol strategic în integrarea Regiunii Centru într-o rețea policentrică coerentă.

Investițiile în infrastructura rutieră și feroviară urmăresc modernizarea drumurilor regionale și locale, dezvoltarea centurilor de ocolire în jurul Chișinăului și al orașelor-satelit, extinderea rețelelor feroviare suburbane, care pot deveni coloana vertebrală a mobilității urbane și suburbane, și realizarea de noduri intermodale la periferia capitalei

În plan spațial, aceste coridoare constituie axe de dezvoltare teritorială pe care se pot structura zone industriale, logistice și rezidențiale, creând o distribuție mai echilibrată a investițiilor și reducând dependența excesivă de Chișinău.

- Reabilitarea drumurilor regionale R1, R2, R3. Aceste drumuri asigură legătura Chișinăului cu Ungheni (spre România și coridorul european Iași–Târgu Mureș), cu Hâncești (spre sud și coridorul dunărean), și cu Orhei–Soroca (spre nord). Modernizarea lor a fost prioritate atât în Strategia Națională de Transport, cât și în proiectele ADR Centru, pentru a consolida conectivitatea regională.
- Magistrala Chișinău–Ungheni (rutier și feroviar)- Proiect de infrastructură strategică, parte a planurilor pentru autostrada Ungheni–Chișinău–Odesa, gândită să lege capitala de coridoarele TEN-T și de infrastructura europeană prin România. Inițiativă de cooperare teritorială, întrucât implică atât Chișinăul, cât și orașul Ungheni.
- Centura de ocolire Chișinău - Proiect inițiat pentru a reduce presiunea traficului greu și tranzitului internațional asupra capitalei. Este o inițiativă comună cu impact local și teritorial, de care beneficiază atât Chișinăul, cât și localitățile limitrofe (Ialoveni, Strășeni, Anenii Noi).
- Modernizarea liniei feroviare Chișinău–Ungheni - Reabilitarea și electrificarea parțială a acestui traseu pentru a permite transport de mărfuri și pasageri competitiv. Inițiativă care leagă capitala de frontiera cu România și de rețeaua feroviară europeană, reducând

dependența de rute externe prin est.

3.3.3.2. Parteneriate economice și logistice

Un alt palier esențial al cooperării teritoriale dintre Chișinău și Regiunea Centru îl reprezintă dezvoltarea parteneriatelor economice și logistice. Capitala, prin statutul său de principal centru economic și financiar al Republicii Moldova, generează o presiune investițională și funcțională semnificativă, care nu poate fi absorbită integral de zona urbană și suburbană. În acest context, centrele urbane secundare din regiune devin platforme complementare pentru amplasarea unor investiții strategice.

Dezvoltarea parcurilor industriale și zonelor economice - Unul dintre pilonii principali ai cooperării teritoriale îl reprezintă parcurile industriale și zonele economice libere dezvoltate în proximitatea capitalei. Parcul Industrial Ungheni a devenit un nod logistic de importanță națională, datorită conexiunii directe cu România și Uniunea Europeană, servind drept extensie naturală a economiei Chișinăului. Orheiul, prin Parcul său Industrial, atrage investiții în industrie alimentară, construcții și servicii de suport, oferind o alternativă la concentrarea excesivă a investițiilor în capitală. Totodată, subzonele Zonei Economice Libere Bălți de la Strășeni și Căușeni s-au dezvoltat ca poli industriali complementari, specializați în industria automotive și în prelucrarea produselor, consolidând rețeaua policentrică regională.

Platforme logistice pe coridoarele de transport - Cooperarea economică dintre Chișinău și centrele secundare se exprimă și prin dezvoltarea de platforme logistice regionale de-a lungul coridoarelor internaționale. Ungheni și Călărași se transformă treptat în huburi de transfer și depozitare, capabile să redistribuie fluxurile de mărfuri între capitală și piețele externe. În acest sens, se planifică investiții în infrastructură intermodală (rutieră și feroviară) care să lege Chișinăul de punctele de frontieră și să reducă presiunea asupra nodurilor logistice urbane interne.

Integrarea agro-industriei cu piața de desfacere a municipiului Chișinău și a localităților suburbane - Localitățile din proximitatea capitalei (Ialoveni, Hâncești, Călărași și Cimișlia) cooperează cu Chișinăul în dezvoltarea zonelor agro-industriale, orientate spre aprovizionarea piețelor cu produse agricole și procesate. Această cooperare susține o relație urban-rural funcțională, în care capitala devine centrul de consum și distribuție, iar localitățile din jur asigură baza productivă. În paralel, se dezvoltă cluster vitivinicole (Călărași, Codrii, Ialoveni), care combină producția tradițională cu turismul enologic, oferind Chișinăului o platformă de promovare internațională și de diversificare economică.

Relocarea activităților cu impact din Chișinău - Un aspect sensibil al cooperării îl reprezintă relocarea funcțiunilor industriale și logistice care nu mai pot fi susținute în interiorul capitalei. Activitățile poluante sau cu consum ridicat de spațiu și infrastructură sunt direcționate către zone industriale periurbane din Ungheni, Strășeni și Orhei. Această redistribuire funcțională permite decongestionarea Chișinăului, reducerea presiunii asupra mediului urban și, simultan, stimulează dezvoltarea economică a orașelor secundare. Astfel, se configurează un model de echilibru teritorial, unde capitala păstrează funcțiile de rang superior, iar centrele regionale preiau activități productive complementare.

Inițiative de cooperare instituțională și proiecte ADR Centru - ADR Centru joacă un rol catalizator în

dezvoltarea parteneriatelor economice, prin proiecte de infrastructură pentru afaceri, incubatoare și clustere regionale. Prin aceste inițiative, Chișinăul cooperează instituțional cu orașele secundare, facilitând redistribuirea echilibrată a investițiilor și susținerea IMM-urilor. Programele de cooperare intercomunală creează premise pentru o guvernare economică policentrică, în care resursele sunt utilizate integrat, iar beneficiile dezvoltării sunt distribuite la nivel regional.

Aceste parteneriate economice și logistice urmăresc decongestionarea Chișinăului de activități industriale și logistice cu impact mare asupra infrastructurii și mediului, echilibrarea dezvoltării teritoriale, prin crearea unor poli economici complementari în rețeaua urbană regională și creșterea atractivității investiționale a Regiunii Centru în ansamblul său, prin distribuirea infrastructurilor de afaceri și valorificarea poziției strategice a coridoarelor de transport.

Astfel, cooperarea economică dintre Chișinău și orașele secundare transformă Regiunea Centru într-un sistem urban-regional integrat, unde capitala rămâne polul decizional și financiar, iar orașele complementare preiau funcții specializate, consolidând logica dezvoltării policentrice.

3.3.3.3. Proiecte comune pentru apă și canalizare

Unul dintre cele mai relevante exemple de cooperare teritorială funcțională între Chișinău și Regiunea Centru îl constituie proiectele de extindere a rețelelor de apă și canalizare dincolo de limitele capitalei. Cel mai important proiect în acest sens este magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași, prin care infrastructura edilitară a capitalei este conectată la localitățile din proximitate, asigurând accesul la servicii esențiale pentru populație și pentru mediul de afaceri.

Acest tip de cooperare are o dublă semnificație funcțională, ridică nivelul de trai în localitățile periurbane și reduce decalajele dintre mediul urban și cel rural, și structurală, deoarece consolidează relațiile de interdependență dintre Chișinău și raioanele învecinate.

Extinderea rețelelor de apă și canalizare susține procesele de dezvoltare integrată a orașului și a localităților suburbane, acestea devenind integrate în infrastructurile capitalei. În același timp, acest tip de proiect reduce presiunea pe resursele interne ale Chișinăului, printr-o distribuție echilibrată a capacităților tehnico-edilitare și prin interconectarea sistemelor la scară regională.

Magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași - Magistrala de apă ce leagă Chișinăul de Strășeni și Călărași este unul dintre cele mai reprezentative proiecte de cooperare intercomunală. Prin extinderea rețelei edilitare a capitalei către aceste raioane, s-a reușit asigurarea accesului la apă potabilă sigură pentru zeci de mii de locuitori, reducând discrepanțele între mediul urban și cel rural. Din punct de vedere urbanistic, magistrala funcționează ca un ax tehnico-edilitar regional, consolidând interdependența dintre capitală și orașele secundare. Ea evidențiază modul în care infrastructura municipiului Chișinău și a localităților suburbane devine suport pentru dezvoltarea echilibrată a Regiunii Centru.

Extinderea rețelelor de canalizare în localitățile periurbane - Un alt tip de cooperare se reflectă în proiectele de canalizare și epurare, prin care localitățile din proximitatea Chișinăului (Ialoveni, Codru, Cricova și Anenii Noi) sunt conectate la infrastructura capitalei. Aceste intervenții aduc beneficii directe în ceea ce privește sănătatea publică și protecția mediului, reducând poluarea apelor subterane și eliminând riscurile asociate cu lipsa rețelelor edilitare. În plan teritorial, această conectare contribuie la creșterea standardelor de locuire

periurbane și alinierea față de cele urbane, iar capitala joacă rol de furnizor de infrastructuri regionale.

Programe ADR Centru pentru sate și orașe din proximitatea capitalei - ADR Centru a coordonat numeroase proiecte de extindere a rețelelor de apă și canalizare în localități rurale și urbane din raioanele Strășeni, Călărași, Hâncești și Ialoveni. Aceste proiecte au contribuit la integrarea satelor și orașelor mici în rețele regionale, reducând decalajele urban–rural și creând o coeziune teritorială în jurul capitalei. Din perspectiva planificării teritoriale, aceste inițiative reprezintă pași concreți spre o rețea edilitară regională integrată, în care Chișinăul devine nucleu de distribuție, iar localitățile limitrofe se conectează la infrastructurile de bază

Cooperare cu Chișinăul pentru stații de epurare - Modernizarea stației de epurare a Chișinăului și preluarea unor fluxuri de ape uzate din localitățile suburbane reprezintă un exemplu de gestionare integrată a resurselor. Prin această cooperare, s-a creat un sistem mai eficient de tratare a apelor, care are efecte directe asupra protecției mediului și a sănătății publice. Urbanistic, această inițiativă ilustrează cum o infrastructură de rang național (stația de epurare a capitalei) devine instrument de solidaritate regională, deserving nu doar locuitorii capitalei, ci și comunitățile învecinate

Inițiative de sprijin internațional (UE, BERD, BEI) - Mai multe proiecte de extindere și modernizare a infrastructurii de apă și canalizare din Regiunea Centru au fost finanțate de Uniunea Europeană, BERD și BEI. Aceste investiții, implementate în parteneriat cu Chișinăul și ADR Centru, au contribuit nu doar la modernizarea infrastructurii, ci și la consolidarea capacității instituționale de cooperare intercomunală. Din punct de vedere al dezvoltării spațiale, aceste inițiative marchează trecerea de la o abordare fragmentată la una integrată regional, în care capitala și localitățile învecinate colaborează pentru a accesa fonduri externe și pentru a construi sisteme edilitare comune.

3.3.3.4. Cooperare cultural-turistică

Chișinăul, în calitate de pol cultural și punct și turistic din Republica Moldova, joacă un rol esențial în articularea unor circuite turistice regionale care valorifică patrimoniul natural și cultural al Regiunii Centru. Această cooperare se bazează pe o logică de integrare teritorială a resurselor, în care capitala devine hub-ul de distribuție al fluxurilor de vizitatori, iar centrele secundare contribuie cu oferte tematice distincte.

Integrarea Rezervației Orheiul Vechi în circuitele turistice ale capitalei - Rezervația cultural-naturală Orheiul Vechi este una dintre cele mai emblematiche destinații ale Republicii Moldova, iar Chișinăul funcționează ca punct principal de plecare și organizare a fluxurilor turistice spre acest sit. Agențiile turistice din capitală includ Orheiul Vechi în majoritatea circuitelor destinate turiștilor internaționali, iar autoritățile locale și ADR Centru au colaborat la proiecte de modernizare a drumurilor de acces, la amenajarea centrelor de vizitare și la crearea unei infrastructuri turistice moderne. Din punct de vedere urbanistic, cooperarea se traduce prin articularea unei axe turistice Chișinău–Orhei, care integrează capitala ca hub logistic și cultural și Orheiul ca pol tematic de patrimoniu și spiritualitate.

Trasee vitivinicole Chișinău–Călărași–Codrii - Chișinăul, este poarta de intrare în regiunea vitivinicolă a Călărașilor și a Codrilor, unde se dezvoltă turismul enologic. Capitala concentrează

infrastructura de primire a turiștilor (aeroport, hoteluri, agenții), dar experiența turistică se completează în cramele și podgoriile din Călărași, Răciula sau Hârjauca. Această cooperare a condus la apariția unor trasee vitivinicole tematice, care leagă capitala de tradiția vinicolă regională și promovează brandul „Wine of Moldova” la nivel internațional. Din perspectiva planificării teritoriale, aceste trasee configurează un coridor turistic tematic, în care capitala are rol de catalizator, iar Călărașiul devine nod de specializare.

Valorificarea patrimoniului istoric și natural de la Hâncești - Hânceștiul contribuie la oferta turistică regională prin conacul Manuc Bei, monument de arhitectură unicat, și prin peisajele luncii Cogâlnicului. În acest caz, Chișinăul sprijină promovarea și integrarea obiectivelor în circuitele culturale și educaționale, atrăgând vizitatori atât din rândul turiștilor străini, cât și din cel al populației urbane din capitală. Din punct de vedere al dezvoltării spațiale, cooperarea creează o rețea de turism cultural și ecologic, unde Chișinăul joacă rolul de centru de organizare și distribuție a vizitatorilor, iar Hânceștiul se specializează în valorizarea patrimoniului local și a resurselor naturale.

Festivaluri și evenimente regionale cu promovare prin Chișinău - Un alt palier de cooperare este organizarea de festivaluri culturale și gastronomice în orașele din Centru (Orhei, Călărași, Strășeni, Hâncești), promovate la scară națională și internațională prin infrastructura mediatică și logistică a capitalei. Chișinăul devine astfel platforma de promovare și distribuție a acestor evenimente, generând fluxuri de vizitatori către localitățile partenere. Din perspectivă urbanistică, festivalurile funcționează ca mecanisme de activare teritorială, prin care capitala și orașele secundare își completează rolurile: Chișinăul atrage publicul, iar centrele regionale oferă experiența culturală și autenticitatea locului.

Crearea unor circuite tematice regionale - Cooperarea se manifestă și prin dezvoltarea de circuite turistice tematice:

- turism religios, prin conectarea mănăstirilor din Orhei, Strășeni și Călărași cu Chișinăul;
- ecoturism, prin promovarea pădurilor Codrilor și a rezervațiilor naturale ca destinații de agrement pentru locuitorii capitalei;
- turism cultural–educațional, prin organizarea de vizite școlare și universitare la obiectivele istorice și culturale ale regiunii.

Aceste circuite creează o rețea turistică policentrică, în care Chișinăul își asumă rolul de poartă de intrare și nod de conectare, iar localitățile din Regiunea Centru devin poli specializați de atracție turistică.

3.3.3.5. Rețele de eficiență energetică și tranziție verde

Un domeniu emergent al cooperării dintre Chișinău și Regiunea Centru este cel al eficienței energetice și tranziției verzi, care depășește logica proiectelor locale și se configurează ca o rețea teritorială extinsă de infrastructuri sustenabile.

Pe de o parte, Chișinăul implementează programe de reabilitare energetică a școlilor, spitalelor și clădirilor publice, dar aceste intervenții sunt replicate și extinse, prin cooperare cu localitățile din proximitate (Ialoveni, Strășeni, Călărași, Orhei). Prin coordonarea acestor inițiative, se creează o masă critică de proiecte regionale care reduc consumul de energie, costurile de întreținere și

emisiile de carbon. Din perspectivă urbanistică, aceste investiții consolidează conceptul de rețea edilitară verde, distribuită policentric, dar conectată prin funcționalități comune.

Pe de altă parte, managementul deșeurilor reprezintă un alt pilon al cooperării. Sistemul de colectare, transport și depozitare nu mai poate fi gândit strict în limitele municipiului, ci într-o logică integrată a localităților suburbane și o logică regională, prin care Chișinăul își corelează infrastructurile cu cele ale localităților partenere. Acest lucru asigură o mai bună eficiență economică și reduce impactul ecologic, facilitând tranziția spre un model circular de gestionare a resurselor.

În plus, prin implicarea ADR Centru și sprijinul partenerilor internaționali, sunt promovate proiecte de energie regenerabilă (biomasă, panouri solare, eolian în zone favorabile), în care Chișinăul joacă rol de inițiator și promotor, iar localitățile din regiune devin laboratoare de implementare a soluțiilor verzi.

Astfel, cooperarea pentru eficiență energetică și tranziție verde transformă capitala dintr-un simplu consumator într-un lider regional de sustenabilitate, care articulează în jurul său un sistem urban–periurban integrat de infrastructuri verzi. Această dimensiune nu are doar efecte tehnice și economice, ci și o valoare strategică, contribuind la creșterea atractivității regiunii și la adaptarea ei la provocările climatice și energetice.

Programe de eficiență energetică în clădiri publice - Un prim palier de cooperare este reprezentat de reabilitarea termică a clădirilor publice din Chișinău și din orașele și satele învecinate (Strășeni, Călărași, Ialoveni, Hâncești). Proiectele implementate prin ADR Centru și cu sprijin european vizează izolarea termică, modernizarea sistemelor de încălzire și instalarea de tehnologii eficiente energetic. Din perspectivă urbanistică, aceste intervenții contribuie la formarea unei rețele regionale de infrastructuri educaționale și medicale sustenabile, în care capitala joacă rol de lider și model, iar localitățile din Centru devin parteneri direcți în aplicarea bunelor practici.

Modernizarea iluminatului public - Un alt domeniu de colaborare îl constituie modernizarea iluminatului public prin trecerea la sisteme cu LED, atât în capitală, cât și în localitățile periurbane și regionale. Prin parteneriate intercomunale și sprijin european, aceste inițiative reduc consumul de energie și sporesc siguranța publică. Din punct de vedere teritorial, extinderea acestor proiecte din Chișinău spre satele și orașele vecine creează premisele armonizării infrastructurilor de bază, în care standardele urbane se transferă și în zonele periurbane.

Proiecte-pilot pe energie regenerabilă - Chișinăul cooperează cu localitățile din Regiunea Centru și prin proiecte de energie regenerabilă. Instalațiile de biomasă pentru încălzirea clădirilor publice, panourile solare montate pe școli și spitale sau inițiativele de producere a energiei eoliene în zone favorabile sunt exemple de proiecte comune. Capitala asigură expertiză tehnică și know-how, în timp ce localitățile regionale devin spații de implementare și testare. Astfel, se configurează o rețea de infrastructuri verzi care depășește limitele administrative ale Chișinăului și contribuie la obiectivele naționale de tranziție energetică.

Management regional al deșeurilor - Gestionarea deșeurilor reprezintă un domeniu unde cooperarea teritorială este esențială. Chișinăul și raioanele limitrofe din Regiunea Centru participă la crearea unor zone de management integrat al deșeurilor (ZMD), care permit colectarea, transportul și depozitarea într-un mod mai eficient și ecologic. Dincolo de

funcționalitatea strictă, acest sistem contribuie la consolidarea unui management integrat în domeniul mediului, prin care capitala și localitățile partenere își coordonează politicile și resursele pentru un scop comun: reducerea poluării și promovarea economiei circulare.

Strategii comune de adaptare la schimbările climatice - În completarea infrastructurilor verzi, Chișinăul și ADR Centru cooperează și în elaborarea de strategii comune de adaptare la schimbările climatice. Planurile de acțiune pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, îmbunătățirea calității aerului sau gestionarea durabilă a resurselor de apă sunt integrate la nivel regional. Din punct de vedere urbanistic, aceste strategii marchează trecerea de la intervenții fragmentate la o planificare teritorială integrată, în care capitala devine actor-cheie, dar soluțiile se extind și se multiplică la nivel regional.

3.3.3.6. Concluzii

În prezent, cooperarea dintre Chișinău și Regiunea Centru se află într-un moment de consolidare, cu rezultate vizibile în mai multe domenii strategice ale amenajării teritoriului.

- Investițiile regionale cresc constant, ceea ce arată maturizarea instituțională a ADR Centru și capacitatea de a gestiona proiecte complexe, cu impact direct asupra infrastructurii și serviciilor publice.
- Apa și canalizarea reprezintă domeniul-fanion al integrării teritoriale: magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași și extinderea stațiilor de epurare sugerează cum capitala își extinde infrastructurile edilitare spre localitățile limitrofe, reducând decalajele urban–rural.
- Mobilitatea urbană și suburbană integrată intră într-o nouă etapă de planificare, prin elaborarea PMUD 2022–2030, care pregătește terenul pentru coridoare de transport integrate.
- Tranziția verde începe să se materializeze prin investiții în infrastructuri regionale de gestionare a deșeurilor, care conectează capitala de raioanele învecinate și creează premisele unei guvernante de mediu comune.

În ansamblu, aceste realizări arată că în practică Chișinăul funcționează ca un pol de iradiere a infrastructurilor și serviciilor publice, iar Regiunea Centru beneficiază direct de această expansiune. Rezultatul este o coeziune teritorială în creștere, care apropie capitala și centrele secundare într-o rețea urbanistică mai integrată.

3.3.3.7. Disfunctii

Deși Chișinăul și Regiunea Centru au demonstrat progrese clare în infrastructuri edilitare și planificare, decalajele între planificare și execuție, blocajele pe componenta regională a deșeurilor și dependența de finanțarea externă constituie principalele vulnerabilități.

Guvernanță urbană și suburbană integrată - Realitatea funcțională indică o expansiune a capitalei și o integrare tot mai puternică a localităților suburbane. Cu toate acestea, lipsesc mecanismele de guvernanță multi-nivel, mandate definite pentru autoritățile locale, instrumente tarifare și reguli unitare de investiții. Această absență a unei arhitecturi instituționale coerente generează fragmentare decizională și face ca proiectele de cooperare să fie negociate punctual, fără a fi integrate într-o strategie comună stabilă. Mai mult, raportările oficiale din cadrul SNDR evidențiază faptul că municipiul Chișinău nu se

încadrează în tipologia clasică a orașelor-poli utilizată pentru programare, ceea ce creează ambiguități de planificare și îngreunează accesul la fonduri și la politici diferențiate.

Mobilitate: Pe segmentul mobilității, există o diferență vizibilă între nivelul de planificare și implementarea efectivă. Planul de Mobilitate Urbană Durabilă 2022–2030 este un pas înainte, însă măsurile-cheie propuse (centuri ocolitoare, servicii de transport express, integrarea tarifară, eventual un tren suburban) rămân la nivel de intenție. Implementarea lor depinde de surse de finanțare externe, dar și de o coordonare dificilă între mai multe administrații publice locale și operatori privați. În paralel, infrastructura rutieră și de transport existentă se confruntă cu un grad ridicat de uzură, ceea ce amplifică discrepanța între nevoile reale și capacitatea actuală de mobilitate. Această situație menține Chișinăul într-o logică auto-centrică, cu congestii ridicate și accesibilitate redusă pentru navetiști.

Deșeuri: În domeniul managementului deșeurilor, cooperarea între Chișinău și Regiunea Centru este încă incompletă. Deși capitala a inițiat construcția unui Centru de transfer și sortare destinat aglomerării urbane, infrastructura de nivel regional rămâne blocată în faza pregătitoare. Lipsa unui teren identificat pentru Centrul Regional de Gestionare a Deșeurilor care să deservească cele șapte raioane (Anenii Noi, Criuleni, Dubăsari, Hâncești, Ialoveni, Strășeni, Orhei) frânează funcționarea Zonei de Management nr. 4. Rezultatul este o fragmentare operațională, cu fluxuri incomplete (colectare fără tratare, transfer fără depozitare finală), ceea ce împiedică atingerea standardelor europene de circularitate și generează ineficiențe logistice și financiare.

Dependință de finanțare externă și capacitate de implementare limitată - Un alt punct critic este dependența ridicată de finanțarea externă (UE, BERD, BEI etc.). Proiecte majore, precum magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași, depind în totalitate de aceste resurse. Procedurile de achiziție, verificările tehnice, dar și condiționalitățile stricte de finanțare duc la întârzieri și la expunerea proiectelor la riscuri externe (politice, economice, logistice). În plus, capacitatea de implementare la nivelul administrațiilor locale și chiar al unor operatori regionali rămâne limitată, ceea ce pune presiune suplimentară pe capitală. Din punct de vedere urbanistic, aceasta înseamnă că ritmul de extindere a infrastructurilor este fragil și dependent de factori pe care autoritățile locale nu îi pot controla direct.

3.3.3.8. Riscuri strategice

Fără un cadru formal de cooperare între municipiul Chișinău și localitățile suburbane, fără garanții pentru operarea sustenabilă a rețelelor și fără rezolvarea blocajelor pe componenta deșeurilor, există riscul ca Regiunea Centru să se dezvolte asimetric și fragmentat. Chișinăul își asumă rolul de pivot, dar în lipsa unor mecanisme clare de guvernare și a unei abordări integrate, presiunile se acumulează pe capitală, în timp ce localitățile învecinate rămân dependente și vulnerabile.

Fragmentare instituțională - Unul dintre cele mai mari riscuri pentru viitorul cooperării dintre Chișinău și Regiunea Centru este fragmentarea instituțională. În lipsa unei forme de cooperare între municipiul Chișinău și localitățile suburbane, cu mandat explicit, proiectele continuă să fie gestionate punctual, de către APL-uri individuale, ceea ce generează riscul apariției unor fragmente de infrastructură neintegrate. Fără standarde unitare și mecanisme de coordonare între municipiul Chișinău și localitățile suburbane, se poate ajunge la rețele incompatibile între ele (în special în domeniul transportului public și al utilităților), la tarife

neuniforme și la dificultăți de operare comună. În termeni urbanistici, aceasta echivalează cu o aglomerare urbană fragmentată, incapabilă să funcționeze ca un sistem coerent, ceea ce reduce competitivitatea și atractivitatea regională.

Sustenabilitate operațională - Un alt risc major îl constituie sustenabilitatea operațională a infrastructurilor. Extinderea rapidă a rețelelor de apă, canalizare și deșeuri creează o presiune suplimentară asupra operatorilor regionali. Pentru ca aceste servicii să fie funcționale pe termen lung, este nevoie de un echilibru delicat între tariful socială (accesibilă pentru populația vulnerabilă) și recuperarea costurilor de operare și mentenanță. Dacă acest echilibru nu va fi atins, există riscul ca infrastructura construită să rămână subutilizată sau chiar degradată, ceea ce ar perpetua decalajul urban–rural. Din punct de vedere urbanistic, problema nu este doar tehnică, ci una de guvernare economică integrată a municipiului și localităților suburbane, care trebuie să integreze atât aspectele sociale, cât și pe cele financiare.

Întârzieri pe componenta regională de deșeuri - Gestionarea deșeurilor rămâne una dintre cele mai vulnerabile componente. Deși Chișinăul a demarat construcția unui centru de transfer și sortare pentru capitală și suburbii, zona regională (destinată celor șapte raioane din Centru) nu dispune încă de un sit clar identificat și aprobat. Această întârziere blochează operaționalizarea completă a Zonei de Management nr. 4 și menține presiunea logistică pe capitală, care devine responsabilă aproape exclusiv de tratarea deșeurilor. Consecințele sunt ineficiențe logistice majore (transport mai lung, costuri mai mari per tonă) și dificultăți de conformare la obiectivele europene privind reciclarea și economia circulară. În lipsa unei soluții regionale, Chișinăul riscă să rămână un nod de deșeuri supraîncărcat, ceea ce afectează nu doar orașul, ci întreaga rețea urbană din Centru.

3.3.3.9. Priorități de intervenție

Prioritățile reflectă o dimensiune critică a cooperării Chișinău–Regiunea Centru: instituțională, funcțională, economică, ecologică și socială. Dacă sunt abordate în mod coordonat, ele pot transforma relația actuală (fragmentată și sectorială) într-un proiect coerent, capabil să genereze beneficii tangibile pentru întreaga regiune și să reducă dependența excesivă de nucleul central.

Guvernare și coordonare inter-APL - Unul dintre cele mai mari blocaje actuale este absența unei structuri de guvernare comune pentru Chișinău și localitățile-satelit. În prezent, cooperarea se face punctual, prin proiecte de infrastructură sau inițiative sectoriale, dar fără un cadru integrat. O soluție imediată ar fi constituirea unei forme de cooperare între administrațiile publice locale, în baza unui acord voluntar între capitală și raioanele limitrofe (Ialoveni, Strășeni, Anenii Noi, Orhei, Călărași). Acesta ar permite corelarea planurilor urbanistice și definirea unor bugete comune pentru infrastructură (apă, mobilitate, deșeuri), reducând fragmentarea și maximizând impactul investițiilor.

Mobilitate urbană și periurbană integrată - Presiunea zilnică a navetismului asupra Chișinăului arată urgența unor soluții integrate de mobilitate. Planul de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) oferă cadrul, dar implementarea necesită o abordare etapizată. Coridoarele radiale (Chișinău–Ialoveni, Chișinău–Strășeni, Chișinău–Orhei) trebuie transformate în axe prioritare de transport public prin benzi dedicate pentru autobuze și servicii expres. La acestea se adaugă sistemul tarifar integrat, care să permită călătorii continue între capitală și suburbii,

și stațiile Park & Ride amplasate la intrările în oraș, pentru a reduce traficul auto. În perspectivă, pregătirea pentru un tren suburban Ungheni–Chișinău–Anenii Noi ar putea consolida structura policentrică a regiunii.

Infrastructură edilitară (apă, canalizare, deșeuri) - Magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași este un pas major, dar impactul său real depinde de finalizarea rețelelor secundare și de modernizarea rezervoarelor locale. În paralel, managementul deșeurilor trebuie urgentat: Chișinăul a pornit un centru de transfer, însă zona de management a deșeurilor nr. 4 rămâne incompletă din lipsa sitului regional. Fără aceasta, fluxurile de colectare și tratare nu se pot integra, ceea ce generează costuri și ineficiențe. În plus, este nevoie de o politică tarifară sustenabilă, care să echilibreze accesibilitatea socială cu recuperarea costurilor de operare.

Rețele economice și policentricitate - Chișinăul concentrează majoritatea investițiilor și companiilor mari, însă o dezvoltare echilibrată a regiunii presupune redistribuirea presiunii economice. Ungheni are potențial de a deveni un hub logistic prin conexiunile sale cu România și cu coridorul european Iași–Târgu Mureș. Orhei și Strășeni pot găzdui parcuri industriale și zone logistice, funcționând ca extensii economice ale capitalei. În jurul acestor centre secundare se pot organiza clustere regionale specializate (în viticultură, turism, IT sau industrii creative) care să creeze o rețea economică policentrică, mai puțin dependentă de capitală.

Tranziție verde și eficiență energetică - Chișinăul și localitățile din Regiunea Centru împărtășesc aceeași vulnerabilitate la costurile energetice și la poluare. Prin urmare, cooperarea trebuie să se concentreze pe reabilitarea termică a clădirilor publice, cu sprijinul finanțatorilor externi (BERD, BEI). De asemenea, zonele periurbane dispun de un potențial ridicat pentru energie regenerabilă, în special biomasă și solar, iar pe platourile Călărași–Strășeni există condiții pentru proiecte eoliene. În paralel, gestionarea integrată a deșeurilor și reciclarea trebuie să fie abordate integrat la scara urbană și suburbană, pentru a crea un sistem funcțional și sustenabil.

Capital uman și coeziune socială - Dezvoltarea regională nu se poate realiza fără resursa umană. Una dintre prioritățile majore este crearea unui program comun pentru reintegrarea tinerilor și a diasporei în economia regională. Aceasta poate fi susținută prin campusuri educaționale și centre de formare profesională amplasate în orașe precum Orhei sau Ungheni, dar conectate la universitățile și institutele de cercetare din Chișinău. În același timp, extinderea accesului la servicii publice (educație, sănătate, transport) în localitățile mici ar reduce migrația internă și ar diminua decalajele dintre capitală și periferie, consolidând coeziunea socială și teritorială a întregii regiuni.

3.3.3.10. Oportunități imediate

Instituționalizare a unor forme de guvernare și coordonare inter-APL - O acțiune pragmatică imediată ar fi semnarea unui Memorandum de Înțelegere între Chișinău și localitățile limitrofe (inclusiv Strășeni, Călărași, Ialoveni, Hâncești) pentru coordonarea implementării proiectelor comune (apă, canalizare, mobilitate, deșeuri). Acest consorțiu informal, bazat pe KPIs unitare și coaliție dintre mai multe APL, ar permite realizarea unor obiective comune, în linie cu Planul de Mobilitate Urbană Durabilă și Strategia Națională de Dezvoltare (SNDR).

Pachete PMUD cu finanțare etapizată - Planul de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) pentru 2022–2030 este în fază de consultare publică (aug.–sept. 2024). Acum e momentul să identificăm 3–5 măsuri cu impact rapid: benzi dedicate pentru autobuze pe șoselele radiale, integrarea ticketing-ului între Chișinău și municipii-satelit și stații Park & Ride în Ialoveni și Strășeni. Aceste pachete pot fi adaptate pentru apeluri de finanțare la UE, BERD și BEI, pentru a genera rezultate palpabile în mobilitate urbană și periurbană pe termen scurt.

Deblocarea centrului regional de gestionare a deșeurilor - Chișinăul intenționează construcția unui centru de transfer și sortare pentru deșeuri urbane, dar zona de gestionare regională (pentru cele șapte raioane: Anenii Noi, Criuleni, Dubăsari, Hâncești, Ialoveni, Strășeni, Orhei) rămâne nefuncțională din lipsa unui sit identificat. Blocajul acesta frânează operațiunile integrative și creează ineficiențe logistice. Identificarea terenului și semnarea Acordului dintre APL ar permite sincronizarea proiectelor și reducerea costurilor pe termen mediu.

Accelerarea rețelelor secundare de apă și canalizare - Magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași este în execuție și va îmbunătăți accesul la apă pentru zeci de mii de locuitori. Pentru a livra beneficiile promise, localitățile Strășeni și Călărași trebuie să își finalizeze branșările locale și să actualizeze rezervoarele conform graficelor convenite cu KfW. Fără aceste intervenții, infrastructura orientală riscă să devină invizibilă pentru beneficiari – o oportunitate imediat acționabilă.

Aceste acțiuni cu impact rapid nu necesită schimbări legislative majore, ci coordonare și mobilizare strategică. Prin instituționalizare, mobilitate pragmatică, gestionarea deșeurilor și finalizarea rețelelor edilitare, Chișinăul alături de localitățile suburbane și Regiunea Centru pot construi în cel mai scurt timp o formă funcțională și integrată de cooperare inter-APL, capabile să servească eficient comunitățile și să atragă resurse europene.

3.4. Cooperare teritorială la nivel local

3.4.1. Date generale

Procesul de cooperare spațială între municipiul Chișinău și localitățile periurbane a apărut ca răspuns la dinamica teritorială accelerată din ultimele două decenii. Este cunoscut faptul că orașul concentrează circa 32% din populația urbană a Republicii Moldova și generează peste 50% din PIB-ul național. Această masă critică de populație și funcțiuni urbane a atras în ultimele două decenii o urbanizare accelerată a localităților periurbane (Durești, Codru, Stăuceni, Cricova, Bubuieci, Ialoveni etc.).

Creșterea mobilității, presiunea pe infrastructurile urbane și extinderea funcțională a orașului dincolo de limitele administrative au generat necesitatea unor mecanisme de guvernare și coordonare inter-APL fără de care dezvoltarea a fost marcată de fragmentare decizională: fiecare unitate administrativ-teritorială și-a planificat expansiunea separat, iar municipiul a trebuit să suporte presiunea pe transport, rețele edilitare și servicii.

Primele forme instituționalizate de colaborare au fost inițiate prin documente de politici urbane și prin programe de dezvoltare regională susținute de parteneri internaționali (Banca Mondială, BERD, programele UE), care au promovat conceptul de Chișinău Metropolitan Area (CMA) ca zonă funcțională integrată.

Din punct de vedere evolutiv putem identifica momentele critice care au contribuit la dezvoltarea

formelor de cooperare spatia

Anii '90 - După destrămarea URSS, Chișinăul a început să se extindă dincolo de limitele administrative ale orașului. În lipsa unui cadru formal de cooperare inter APL, coordonarea cu localitățile învecinate era ad-hoc: transport spre Durești sau Cricova, înțelegeri provizorii pentru depozitarea deșeurilor la Țîntăreni, extinderea unor linii de apă sau curent. Aceasta perioada a fost caracterizată de o urbanizare spontană, dictată de migrația internă și de nevoia de locuințe mai accesibile.

Anii 2000 - Durești, Stăuceni sau Bubuieci devin locații tot mai atractive pentru clasa mijlocie. Casele individuale apar într-un ritm alert, dar fără o planificare riguroasă a mobilității sau a rețelilor de utilități. Orașul și comunele vecine încep să se recunoască drept interdependente, dar colaborarea rămâne punctuală. În această perioadă, proiecte sprijinite de UNDP sau Consiliul European introduce timid și atrag atenția asupra nevoii de guvernare și coordonare inter-APL.

2010–2020 - Traficul dinspre Durești, Trușeni sau Bubuieci devine zilnic o problemă vizibilă. Zone rezidențiale întregi cresc mai repede decât infrastructura care le deservește. Autoritățile municipale încep să caute soluții sistematice și apar primele discuții despre Planul de Mobilitate Urbană, despre rețele integrate de apă și canalizare, despre gestionarea regională a deșeurilor. Orașul, practic, integrează funcțional zona periurbană, chiar dacă administrativ fiecare comună rămâne independentă.

Anii 2020 - Chișinăul aderă la EBRD Green Cities și își elaborează GCAP – Planul de Acțiuni pentru un Oraș Verde. Se schițează direcții clare: transport mai curat, extinderea transportului public către suburbii, reducerea poluării. În paralel, Planul de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) prinde contur, cu benzi dedicate, park&ride la intrări, e-ticketing. Pentru prima dată, localitățile periurbane sunt văzute ca parte a unei rețele funcționale, nu doar ca localități satelitare.

Anul 2023 - Guvernul creează ADR Chișinău și Consiliul Regional de Dezvoltare Chișinău. Acesta este momentul în care cooperarea iese din logica punctuală și intră în cea strategică: proiecte comune de apă și canalizare, programe dedicate suburbiilor, investiții pentru drumuri și școli, finanțări externe gestionate integrat.

2024–2025 - Astăzi, cooperarea are deja o agendă clară, mobilitate integrată, infrastructură de utilități, gestionare regională a deșeurilor și dezvoltare policentrică. Orașul începe să-și asume rolul de centru urban, iar localitățile învecinate nu mai sunt doar spații rezidențiale de margine, ci parteneri în planificare. Urbanistic vorbind, Chișinăul se conturează ca un organism extins, cu ramificații spre suburbii, în care granițele administrative devin din ce în ce mai difuze.

3.4.1.1. Caracteristici spațiale administrative

Municipiul Chișinău este una din cele 34 de unități administrativ-teritoriale de nivelul II ale Republicii Moldova, este situat în zona centrală a țării, învecinat cu cinci raioane. Orașul Chișinău este capitala și cel mai mare oraș al Republicii Moldova. Este centrul economic și cultural al țării. Suprafața orașului Chișinău este de aproximativ 120 km² și suprafața municipiului Chișinău 571,64 km².

Municipiul Chișinău este una dintre cele mai mari unități administrativ-teritoriale din Republica

Moldova și are un statut aparte (unitate de nivel II, echivalent cu un raion).

Unitatea administrativă teritorială Chisinau este formată din

- 1 municipiu: Chișinău (5 sectoare)
- 6 orașe suburbane: Codru, Cricova, Durlești, Sîngera, Vadul lui Vodă, Vatra
- 9 comune suburbane: Băcioi, Bubuieci, Budești, Colonița, Condrița, Cruzești, Ghidighici, Stăuceni, Tohatin, Trușeni
- 25 sate subordonate (Băcioi, Brăila, Frumușica, Străisteni, Bubuieci, Bîc, Humulești, Budești, Vădulenii, Cruzești, Ceroborta, Condrița, Dumbrava, Stăuceni, Goianul Nou, Tohatin, Buneți, Cheltuitori, Trușeni, Dumbrava, Colonița, Ghidighici)

Conform recensământului din 2024, populația municipiului Chișinău — incluzând orașul propriu-zis și localitățile suburbane — era de aproximativ 719 687 locuitori, respectiv 1/3 din populația țării.

3.4.2. Cooperare spațial-teritorială în Chișinău și unitățile administrativ teritoriale suburbane

Cooperarea spațial-teritorială la nivel local în municipiul Chișinău reprezintă un mecanism esențial pentru gestionarea presiunilor urbane și pentru valorificarea potențialului de cooperare cu zona periurbană. Creșterea demografică, extinderea necontrolată a zonelor rezidențiale și dependența suburbiilor de infrastructura și serviciile capitalei au transformat relația Chișinău – UAT suburbane într-un sistem urban integrat, unde problemele și soluțiile nu mai pot fi tratate izolat.

Cooperarea teritorială la nivelul municipiului Chișinău și al suburbiilor sale se realizează printr-o serie de forme juridice și instituționale, care variază de la contracte punctuale pentru servicii, până la cadre strategice de cooperare inter-APL. Acestea definesc modul în care administrațiile publice, comunitățile locale și partenerii internaționali contribuie la gestionarea proceselor urbane și periurbane.

Cooperare contractuală (servicii intercomunitare) - contracte bilaterale sau multilaterale între Primăria Chișinău și primăriile suburbane care ezează punctual nevoi locale (apă, transport, salubritate), dar nu creează un cadru de planificare integrată pentru municipiul Chișinău și localitățile suburbane.

- Transport public: prelungirea rutelor de autobuz și troleibuz spre suburbii (Chișinău–Stăuceni, Chișinău–Durlești, Chișinău–Cricova).
- Utilități edilitare: „Apă-Canal Chișinău” furnizează apă potabilă și servicii de canalizare către localități periurbane.
- Salubritate: contracte pentru depozitarea deșeurilor la Țânțăreni, cu participarea comunelor partenere.

Asociații de Dezvoltare Intercomunitară (ADI) Primăriile (municipiul Chisinau și ale unităților administrativ teritoriale suburbane) pot constitui o asociație cu buget propriu, statut și organe de conducere, formand cadrul legal de guvernanta și cooperare inter-APL integrată, capabil să asigure o dezvoltare coerentă a relației oraș–suburbii privind:

- transport urban și periurban cu bilet unic și rute integrate;
- planificare urbanistică comună;
- gestionarea rețelelor de apă–canal, energie și digitalizare;
- administrarea spațiilor verzi periurbane și protecția mediului.

Consortii și parteneriate de proiect (UE, BERD, BEI)- formalizate prin acorduri contractuale semnate în cadrul programelor internaționale. Acestea oferă acces la finanțare, know-how și bune practici; însă sunt temporare și depind de sprijinul extern, fără a crea o instituție de cooperare inter APL permanentă.

- Move It like Lublin – parteneriat Chișinău–Lublin pentru mobilitate urbană durabilă.
- Green City Action Plan (GCAP) – plan de investiții verzi, finanțat de BERD, pentru infrastructură și eficiență energetică.
- Programe BERD/BEI/UE – reabilitarea rețelelor de apă și canalizare, modernizarea stației de epurare, eficiență energetică în clădiri publice.

Platforme consultative și structuri comunitare- structuri civice fără personalitate juridică, susținute de municipalitate. Acestea contribuie la regenerarea spațiilor de proximitate (curți, alei, terenuri de joacă), dar nu influențează direct planificarea urbană și teritorială extinsă.

- Comitetul de cartier „Telecentru” – forum local pentru dialog rezidenți–Primărie–prestatori.
- Inițiative civice: „Cartier Curat” (salubritate, regenerarea curților), „Cartiere Verzi” (spații verzi de proximitate).

3.4.2.1. Tendințe de evoluție

Din punct de vedere spațial, se conturează mai multe tendințe. În interiorul orașului, densitatea populației este ridicată, mai ales în cartierele mari de blocuri din Botanica, Ciocana și Rîșcani. Sectorul Centru concentrează instituțiile de stat, activitățile culturale și educaționale, în timp ce Buiucani are o funcție mai mult rezidențială și recreativă.

La periferie, se observă un proces intens de suburbanizare. Localități precum Durești, Băcioi, Trușeni și Bubuieci înregistrează o creștere rapidă a populației și a construcțiilor rezidențiale, ceea ce duce la extinderea zonei construite dincolo de limitele tradiționale ale orașului. Aceste localități funcționează tot mai mult ca zone dormitor pentru navetiști, dar infrastructura rutieră, rețelele de apă și canalizare, precum și serviciile sociale (școli, grădinițe, spitale) sunt adesea insuficiente în raport cu ritmul de creștere.

În opoziție, unele sate mici din componența municipiului, cum sunt Condrița, Cheltuitori sau Ceroborta, se confruntă cu depopulare și îmbătrânirea populației. Ele pierd treptat funcția de centre rezidențiale și tind să fie integrate ca spații de recreere sau de agrement pentru populația urbană.

De asemenea, se dezvoltă câțiva poli secundari: Cricova, datorită industriei vinicole și turismului, și Vadul lui Vodă, ca zonă de agrement pe malul Nistrului. Durești devine un nucleu urban puternic, care tinde să fie absorbit în continuitatea teritorială a Chișinăului.

Această dinamică scoate în evidență o problemă administrativă: fragmentarea. Localitățile suburbane au administrații proprii, dar depind puternic de Chișinău pentru locuri de muncă, transport și servicii. Lipsa unei structuri unitare de cooperare inter APL face dificilă coordonarea dezvoltării, ceea ce duce la extindere necontrolată, trafic intens și presiune pe infrastructură.

În concluzie, Chișinăul se află într-un proces de expansiune urbană caracterizat prin creșterea demografică urbană și suburbană, depopularea unor sate periferice, dezvoltarea polilor secundari și apariția unor dezechilibre infrastructurale. Pentru o evoluție armonioasă, este necesară

implementarea unei politici de planificare urbana si periurbană, care să integreze administrativ și funcțional întreg municipiul și zonele suburbane.

3.4.2.2. Priorități comune de dezvoltare

Chișinăul și localitățile vecine nu mai pot fi privite separat. Chisinaul oferă locuri de muncă, servicii medicale și educaționale, în timp ce suburbii precum Durlești, Băcioi sau Trușeni asigură spațiu de locuire și terenuri pentru extindere. Interesele converg spre mobilitate integrată, infrastructură comună, economie complementară și protecția mediului.

Această colaborare se traduce în inițiative precum PMUD Chișinău, proiectele „Orașe Verzi” (EBRD) sau parteneriate regionale (CAPDR, MICAD). Toate urmăresc un obiectiv comun: transformarea capitalei și a zonelor suburban într-o mecanism unitar functional, sustenabil și competitiv european.

Transport și mobilitate

- Extinderea transportului public: Crearea unor linii noi de autobuze și troleibuze care să lege Chișinăul de localitățile în creștere (Durlești, Băcioi, Stăuceni, Trușeni). Se discută despre introducerea transportului urban si periurban cu un bilet unic.
- Drumuri rapide și fluidizarea traficului: Modernizarea șoselelor de acces (M14, M21, șoseaua Balcani), crearea de centuri ocolitoare pentru trafic greu, semaforizare inteligentă la intrările din oraș.
- Transport alternativ: Dezvoltarea rețelei de piste pentru biciclete și trotinete electrice, construirea de parcuri de tip *park&ride* la periferie (ex.: Durlești, Stăuceni), astfel încât locuitorii să poată lăsa mașina și să continue drumul cu transportul public.

Infrastructură edilitară comună

- Apă și canalizare: Extinderea rețelelor centralizate spre comunele care cresc rapid (ex. Băcioi, Bubuieci, Trușeni), unde multe cartiere noi sunt încă fără utilități.
- Managementul deșeurilor: Problema gropilor de gunoi din Bubuieci și Țânțăreni afectează întreaga regiune. Se discută crearea unui sistem urban si periurban integrat de colectare, reciclare și valorificare energetică a deșeurilor.
- Energie și digitalizare: Continuarea conectării la gazoductul Iași–Chișinău pentru securitate energetică; investiții în iluminat public modern și rețele „smart city” (internet de mare viteză, senzori urbani).

Dezvoltare urbană coordonată

- Controlul construcțiilor haotice: În suburbii apar cartiere rezidențiale fără drumuri asfaltate, canalizare sau spații verzi. Este nevoie de reguli unitare de urbanism la nivelul orasului si al localitatilor suburbane.
- Planuri urbanistice comune: Chișinău + suburbii ar trebui să definească împreună zone rezidențiale, industriale, agricole și verzi, pentru a evita conflictele și supraîncărcarea infrastructurii.
- Centru istoric și zone verzi: Reabilitarea patrimoniului din sectorul Centru și protejarea parcurilor (Valea Morilor, Valea Trandafirilor, parcul Rîșcani), dar și a pădurilor periurbane (Durlești, Colonița).

Economie și locuri de muncă

- Parcuri industriale și logistice: Zonele de la periferie (ex. Stăuceni, Cricova) pot găzdui hub-uri logistice și fabrici, reducând presiunea pe centrul capitalei.
- Agricultură periurbană: Suburbii ca Stăuceni și Cricova pot furniza produse agroalimentare (legume, fructe, vinuri), sprijinind economia locală și aprovizionarea piețelor Chișinăului.
- Turism și agrement: Cricova – vinificație și turism; Vadul lui Vodă – agrement pe Nistru; Colonița, Condrița – eco-turism și zone de relaxare pentru locuitorii capitalei.

Servicii sociale și calitatea vieții

- Educație: Extinderea rețelei de școli și grădinițe în suburbii cu populație tânără (Durlești, Băcioi, Trușeni), unde cererea depășește cu mult oferta.
- Sănătate publică: Crearea unor centre medicale regionale care să deservească atât Chișinăul, cât și comunele apropiate, pentru a reduce presiunea pe spitalele din capitală.
- Zone verzi și agrement: Dezvoltarea de spații publice comune, trasee ecoturistice și parcuri periurbane – ex. revitalizarea zonei Vadul lui Vodă ca stațiune de agrement.

3.4.2.3. Inițiative și proiecte urbane

3.4.2.3.1. Transport și mobilitate urbană

Cooperarea în domeniul transportului și mobilității este prioritară pentru Chișinău și suburbii, deoarece navetismul zilnic crește constant. Soluțiile implementate (extinderea rutelor, troleibuze suburbane, PMUD) arată că se trece de la o abordare fragmentată la o viziune urbană și periurbană integrată, cu accent pe transport public accesibil și ecologic.

Planul de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) – parte a proiectului „MOVE IT like Lublin” - PMUD (2022–2030) este elaborat în cadrul inițiativei „MOVE IT like Lublin”, finanțată de UE, implementată în parteneriat cu Primăria Lublin⁵³. Acesta are în vedere revizuirea legislației locale privind transportul și serviciile publice, crearea Centrului de Monitorizare a Traficului (TMC) cu senzori inteligenți și monitorizare în timp real și introducerea benzii dedicate pentru transport public, e-ticketing, sisteme digitale integrate⁵⁴, zone de calmare a traficului în jurul școlilor și terminale Park & Ride. Pe termen lung vizează reducerea emisiilor, electrificarea flotei, transport public autonom, sisteme inteligente de trafic, integrare în rețeaua TEN-T a UE. Este cel mai complex și cuprinzător instrument strategic, aflat în proces de aprobare, și prevede:

- benzi dedicate transportului public pe principalele artere de intrare Chișinău–Durlești, Bubuieci, Stăuceni, Băcioi;
- centuri ocolitoare pentru transportul greu, care să evite zonele rezidențiale;
- sisteme de semaforizare inteligentă pentru fluidizarea traficului la intersecțiile cheie;
- parcuri de tip *park&ride* la marginea orașului (Stăuceni, Durlești, Băcioi), pentru ca șoferii să lase mașina și să continue drumul cu transportul public.

⁵³ [MOVE IT like Lublin+15DemocracyMD+15Scribd+15.](#)

⁵⁴ [UNDP+12DemocracyMD+12Stiri.md+12.](#)

Acesta isi propune sa solutioneze blocaje majore la intrările în oraş (Durleşti – şos. Balcani, Băcioi – şos. Hînceşti, Stăuceni – şos. Orhei).

În ultimii ani, Primăria Chişinău alături de administrațiile învecinate a prelungit și creat linii noi de autobuze spre comune și orașe suburbane.

- Durlești: extinderea liniilor 11, 12 și 33 spre noile cartiere.
Conexiuni directe cu Buiucani și Centru, pentru a reduce presiunea pe mașinile personale.
- Bubuieci: Introducerea rutei 31 și a unor linii complementare.
Asigură legătura cu sectorul Rîșcani și Piața Centrală.
- Stăuceni: Extinderea autobuzelor municipale cu orare sincronizate pentru navetiști.
Ruta 37 acoperă fluxul Stăuceni - Centru.
- Băcioi: Prolungirea rutei 4 până în zona Hămzeu.
Conexiune rapidă cu Botanica și Centru, datorită expansiunii rezidențiale.
- Microbuze suburbane - Reintroduse ca soluție complementare, acolo unde autobuzele mari nu pot circula (străzi înguste, cartiere noi). Integrare treptată în sistemul municipal, cu tarif și regulamente comune.
- Au fost introduse și microbuze suburbane în regim de complementaritate, pentru zone unde autobuzele mari nu pot intra.

Integrarea troleibuzelor suburbane

- Linii spre Stăuceni: troleibuze prelungite pe șoseaua Orheiului, cu puncte de capăt în interiorul localității.
- Linia Chişinău – Cricova: una dintre primele experiențe de troleibuz suburban, care leagă Cricova de rețeaua urbană prin sectorul Rîșcani.

Cooperare instituțională

- Autoritățile municipale și primăriile suburbane colaborează pentru planificarea rețelei de transport. Aceasta este o inițiativă instituțională de cooperare locală: ideea este de a crea o structură comună între Chişinău și suburbiile pentru planificarea rutelor, tarife unificate și investiții în infrastructură.
- În prezent se afla în discuție crearea unei Administrații de Transport, care să gestioneze rutele urban-suburban, politica tarifara și investițiile în infrastructura.

Infrastructură rutieră și utilitară

Dezvoltarea infrastructurii rutiere și edilitare constituie una dintre direcțiile strategice fundamentale ale planificării teritoriale integrate la nivelul municipiului Chişinău și a localităților suburbane. Dinamica demografică accentuată, extinderea frontului construit rezidențial și presiunea exercitată asupra serviciilor publice generează necesitatea unor investiții coordonate, capabile să răspundă concomitent cerințelor intravilanului urban și ale extravilanului periurban.

Municipiul Chișinău concentrează principalele coridoare de mobilitate, rețele edilitare (apă, canalizare, energie) și infrastructuri critice (stații de tratare și epurare), de care depind în mod direct și unitățile administrativ-teritoriale adiacente. Prin urmare, modernizarea și extinderea acestor rețele nu mai poate fi abordată exclusiv ca o intervenție punctuală urbană, ci ca un proces de dezvoltare policentrică, în care proiectele realizate în nucleul central influențează funcționalitatea ansamblului, iar investițiile implementate în suburbii susțin reziliența întregului sistem urban.

În ultimii ani, administrația municipală, în parteneriat cu primăriile suburbane și cu sprijinul financiar al instituțiilor internaționale (BERD, BEI, UE), a promovat o serie de proiecte majore de reabilitare a infrastructurii de circulație, modernizare a spațiilor publice și extindere a rețelelor tehnico-edilitare. Aceste intervenții nu doar că îmbunătățesc accesibilitatea și siguranța rutieră, dar contribuie și la consolidarea unei viziuni comune de dezvoltare a municipiului Chișinău și a localităților suburbane, bazată pe coeziune spațială și calitate a vieții.

Reabilitarea și extinderea infrastructurii rutiere

- Primăria municipiului a investit în numeroase proiecte locale care vizează reabilitarea drumurilor și trotuarelor, iluminat stradal, acces îmbunătățit către instituții publice și facilități comunitare în suburbii precum Durlești, Băcioi, Stăuceni și Trușeni
- Aceste lucrări sunt finanțate din bugetul local, cu coordonare între administrația centrală (Chișinău) și primăriile satelor/orașelor suburbane, într-un cadru de cooperare administrativă comună.
- În Durlești, unde dezvoltarea rezidențială a crescut exponențial, au fost reabilite mai multe străzi de acces către noile cartiere, cu lucrări de asfaltare, trotuare și iluminat stradal. Acestea conectează locuințele noi cu arterele principale spre Chișinău (șos. Balcani și str. Ion Creangă).
- În Băcioi, investițiile au vizat modernizarea drumurilor locale care fac legătura cu sectorul Botanica și șos. Hîncești, oferind acces mai rapid spre centrul orașului și reducând blocajele la orele de vârf.
- În Stăuceni, reparațiile au vizat atât străzi secundare, cât și accesul către șoseaua Orheiului – coridor vital pentru navetiștii care fac zilnic legătura cu Chișinăul.
- În Trușeni, lucrările au fost concentrate pe drumurile interne și pe conexiunile cu sectorul Buiucani, pentru a facilita mobilitatea rezidenților și a reduce dependența de transportul individual.

Lucrarile realizate au constat in

- Reabilitarea drumurilor și trotuarelor – asfaltare, pavare, lărgirea sectoarelor înguste.
- Iluminat stradal modern – instalarea de corpuri LED eficiente energetic, crescând siguranța pietonală și rutieră.
- Amenajări pentru accesibilitate – rampe, treceri de pietoni modernizate, facilități pentru accesul la școli, grădinițe și centre medicale.
- Îmbunătățirea accesului la instituții publice și comunitare – drumuri de acces către școli, piețe, centre de agrement sau terenuri sportive.
- Aceste lucrări au fost realizate printr-un cadru de cooperare administrativă între municipalitatea Chișinău și primăriile localităților suburbane. Proiectele au fost finanțate în

principal din bugetul municipal, însă prioritizarea lor a ținut cont de solicitările și planurile locale, ceea ce arată o colaborare activă în definirea și implementarea proiectelor de infrastructură.

Modernizare a arterelor principale care leagă Chișinăul de suburbii – cuprinzând Bd. Mircea cel Bătrân, str. Industrială și str. Mesager – este una dintre cele mai importante inițiative de infrastructură urbană, aflată în derulare, cu sprijinul Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD/EBRD), pentru perioada 2024–2028.

Chișinăul are o structură monocentrică, în care fluxurile zilnice de navetiști și de transport de marfă depind de câteva artere-cheie. Bd. Mircea cel Bătrân leagă sectorul Ciocana de Cricova și Tohatin, str. Industrială servește zona logistică și conexiunile estice, iar str. Mesager asigură accesul spre Trușeni și cartierele rezidențiale noi. În prezent, toate aceste axe sunt afectate de carosabil uzat, trafic aglomerat și infrastructură pietonală deficitară.

Obiectivele modernizării

- Reabilitarea integrală a carosabilului și a trotuarelor.
- Amenajarea pistelor de biciclete și a spațiilor pietonale, pentru mobilitate alternativă.
- Introducerea unui sistem modern de iluminat și semnalizare rutieră, pentru siguranță sporită.
- Crearea de intersecții și treceri reconfigurate pentru reducerea accidentelor.
- Integrarea acestor axe în strategia de conectivitate urban–periurbană.

Proiectul de modernizare a arterelor majore care leagă Chișinăul de suburbii este gândit ca un proces etapizat și bine structurat, cu un calendar clar de implementare. În perioada 2024–2025, accentul este pus pe partea de proiectare tehnică, elaborarea documentațiilor și organizarea licitațiilor, urmate de primele lucrări pe tronsoanele considerate critice, acolo unde infrastructura rutieră se află în stare avansată de degradare. Ulterior, între 2026 și 2028, va fi realizată execuția integrală a lucrărilor, care nu se rezumă doar la carosabil, ci includ și infrastructura complementară: piste de biciclete, trotuare reamenajate, spații verzi și un sistem modern de iluminat public.

La capitolul finanțare, proiectul beneficiază de sprijinul substanțial al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD/EBRD), care a pus la dispoziție un pachet financiar destinat mobilității urbane durabile și rezilienței infrastructurii. Primăria municipiului Chișinău contribuie prin cofinanțare și prin asigurarea cadrului local de implementare, inclusiv coordonarea lucrărilor și integrarea acestora în planurile urbanistice generale.

Rezultatele așteptate sunt de amploare urbană și periurbană. Modernizarea arterelor va conduce la o reducere semnificativă a timpilor de deplasare între centrul capitalei și suburbii, facilitând atât naveta zilnică, cât și transportul de mărfuri. Locuitorii vor beneficia de o calitate a vieții sporită, prin trotuare sigure, piste de biciclete continue și trafic mai fluid. Zonele adiacente arterelor modernizate vor deveni mai atractive pentru investiții și locuire, ceea ce va contribui la revitalizarea economică. Nu în ultimul rând, proiectul va întări integrarea urban–periurbană, creând conexiuni rutiere moderne și verzi, aliniate la standardele europene de mobilitate urbană.

Modernizare rețele de apă și canal

Rețelele de apă și canalizare constituie un pilon fundamental al infrastructurii edilitare a Chișinăului și localităților suburbane, având un impact direct asupra sănătății publice, atractivității urbane și calității vieții cotidiene. Creșterea demografică, extinderea accelerată a zonelor rezidențiale periurbane și gradul avansat de uzură al conductelor construite în perioada sovietică au generat o presiune constantă asupra sistemului centralizat administrat de Apă-Canal Chișinău.

Întrucât majoritatea localităților suburbane sunt dependente de infrastructura tehnico-edilitară a capitalei, modernizarea rețelelor de apă și canalizare trebuie abordată nu ca o intervenție locală izolată, ci ca un proces de planificare spațială integrată. Astfel, proiectele implementate în nucleul urban influențează în mod direct suburbii precum Durești, Codru, Tohatin sau Vatra, iar investițiile realizate în aceste comunități contribuie, la rândul lor, la reziliența și funcționalitatea ansamblului urban.

În ultimul deceniu, cu sprijinul instituțiilor financiare internaționale – BERD, BEI și Uniunea Europeană – dar și prin alocări consistente din bugetul municipal, au fost implementate proiecte de reabilitare a rețelelor de apă și canalizare, modernizare a colectoarelor și extindere a stațiilor de pompare. Aceste investiții nu reprezintă doar soluții tehnice punctuale, ci și expresia unei cooperări administrative și funcționale între municipiul Chișinău și localitățile sale suburbane, consolidând o viziune comună de dezvoltare.

Proiect major finanțat internațional – reabilitarea rețelelor edilitare

Unul dintre cele mai ample proiecte de infrastructură derulate în ultimul deceniu la Chișinău a fost finanțat printr-un parteneriat între Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), Banca Europeană de Investiții (BEI) și Facilitatea de Investiții pentru Vecinătate a Uniunii Europene (FIV UE). Obiectivul principal a vizat reabilitarea și modernizarea a aproximativ 120 km de rețele de apă potabilă și canalizare, parte a unui program mai amplu de modernizare a infrastructurii edilitare critice a capitalei.

Spre deosebire de proiectele punctuale, acest program include nu doar sectoare urbane centrale, ci și localități periurbane aflate în expansiune demografică. Printre beneficiari direcți s-au numărat:

- Vatra – localitate industrială și rezidențială, cu rețele învechite, dar integrată în sistemul de aprovizionare al Chișinăului;
- Codru – oraș satelit aflat în plină expansiune rezidențială, unde presiunea pe utilități a crescut exponențial;
- Tohatin – comună suburbană, dependentă de infrastructura capitalei, unde lucrările au permis reducerea deficitului de servicii edilitare;
- Durești – cea mai populată suburbie, unde reabilitarea rețelelor a fost crucială pentru susținerea noilor cartiere de locuințe.

Proiectul a generat beneficii multiple pentru zeci de mii de locuitori din Chișinău și suburbii:

- Îmbunătățirea calității apei livrate prin rețele reabilite și reducerea infiltrărilor;
- Reducerea pierderilor tehnologice din conductele vechi, ceea ce a dus la eficientizarea consumului și la scăderea costurilor de operare;

- Creșterea fiabilității serviciului – diminuarea avariilor și a întreruperilor în alimentarea cu apă;
- Conectivitate urbană și periurbană – locuitorii suburbiilor beneficiază acum de același standard de serviciu ca și cei din nucleul urban, ceea ce contribuie la reducerea decalajelor teritoriale.

Implementarea proiectului de reabilitare a celor ≈120 km de rețele de apă potabilă și canalizare, finanțat de BERD, BEI și FIV UE, a necesitat o colaborare complexă între mai multe niveluri instituționale.

- Primăria Municipiului Chișinău – a avut rolul de autoritate coordonatoare, asigurând integrarea proiectului în planurile de dezvoltare urbană și gestionând relația cu finanțatorii internaționali.
- SA „Apă-Canal Chișinău” – responsabilă tehnic de proiect, fiind operatorul regional de apă și canalizare. A gestionat licitațiile, implementarea lucrărilor și conectarea noilor rețele.
- Primăriile suburbane (Durești, Codru, Vatra, Tohatin) – au colaborat prin identificarea zonelor prioritare, facilitarea accesului pe terenuri, consultarea comunităților locale și armonizarea planurilor urbanistice cu infrastructura reabilitată.
- Finanțatorii internaționali (BERD, BEI, UE) – au impus standarde tehnice și de transparență, ceea ce a dus la aplicarea unor practici europene în domeniul infrastructurii edilitare.

Lucrări realizate de Apă-Canal Chișinău

- Pe lângă proiectele de anvergură finanțate internațional, Apă-Canal Chișinău a derulat, din resurse proprii și cu sprijinul administrațiilor locale, o serie de intervenții punctuale de reabilitare a rețelelor edilitare. Aceste lucrări au vizat sectoare urbane și suburbane unde infrastructura veche afecta siguranța alimentării cu apă și calitatea serviciilor.
- Sectorul Botanica (zona Telecentru) - Pe strada Matei Millo a fost reabilitată rețeaua principală și branșamentele pe o lungime de circa 750 m. Intervenția a fost crucială pentru o zonă cu densitate ridicată a locuirii și cu instituții publice importante, reducând riscurile de avarii frecvente și asigurând o distribuție stabilă a apei.
- Sectorul Ciocana - Aici s-au înlocuit aproximativ 4.100 m de conducte vechi, multe dintre ele montate în anii '70-'80. Înlocuirea a permis reducerea semnificativă a pierderilor de apă din rețea – o problemă cronică a municipiului – și a scăzut riscul de întreruperi neplanificate în alimentarea cu apă pentru mii de gospodării.
- Sectorul Centru și suburbia Durești - În această zonă mixtă urban-periurbană, au fost modernizate rețele însumând circa 690 m. Această lucrare a fost importantă în special pentru Durești, unde dezvoltarea rezidențială rapidă a generat o creștere a consumului, iar rețelele vechi nu mai asigurau presiunea necesară. Modernizarea a dus la o uniformizare a calității serviciului între nucleul urban și suburbii.
- Rețele colectoare– centrul Chișinăului - În centrul capitalei, zonă cu cea mai mare densitate de populație și activități economice, au fost reabilitați circa 1.890 m de conducte colectoare. Aceasta este doar o etapă dintr-un proiect mai amplu de 7.081 m, care vizează înlocuirea celor mai critice segmente de rețea. Intervenția are un impact direct asupra siguranței

sanitare și a protecției mediului, reducând riscul de infiltrații și poluare a solului și apelor subterane.

- Deși aceste lucrări sunt gestionate direct de ACC, ele implică o cooperare constantă între institutii (Primăria Municipiului Chișinău, SA „Apă-Canal Chișinău”, Primăriile suburbane Durlești, Codru, Tohatin, Vatra, Administrația centrala).
- Aceste investiții nu se limitează la orașul propriu-zis, ci integrează localitățile suburbane în același sistem edilitar, unde suburbii precum Durlești, Tohatin sau Vatra beneficiază direct de modernizarea rețelelor, reducând decalajele infrastructurale față de nucleul urban și Chișinăul își consolidează capacitatea de a oferi servicii publice de bază la standarde europene, crescând atractivitatea orașului și a localitatilor suburbane pentru investiții și locuire.

Modernizarea Stației de Epurare și a infrastructurii conexe - Stația de Epurare a Apelor Uzate din Chișinău, construită în perioada sovietică și cu o funcționare deficitară timp de decenii, a fost una dintre cele mai critice infrastructuri edilitare ale capitalei. Avarii repetate, mirosuri insuportabile și incapacitatea de a trata nămolul conform normelor europene au transformat-o într-o problemă de sănătate publică și mediu, cu impact direct asupra râului Bîc și a zonelor rezidențiale învecinate.

Lucrări substanțiale de modernizare a stației de epurare implica construirea unor linii noi pentru tratarea nămolului, bazate pe tehnologii moderne de deshidratare și digestie, modernizarea echipamentelor de aerare și filtrare, pentru a crește eficiența procesului de epurare biologică, sisteme noi de control al mirosurilor, reducând disconfortul resimțit de comunitățile din proximitate (Bubuieci, Sângera, Botanica) și reabilitarea colectoarelor principale, pentru a asigura un flux constant și a preveni supraîncărcarea.

- Stația deservește nu doar Chișinăul, ci și localități suburbane conectate la rețeaua centralizată de canalizare (Durlești, Codru, Vatra, Stăuceni, Bubuieci).
- Modernizarea a redus riscurile ecologice asupra râului Bîc și asupra apelor subterane, ceea ce beneficiază întregul bazin hidrografic al zonei., iar locuitorii din cartierele apropiate au resimțit direct îmbunătățirile, prin reducerea mirosurilor și creșterea calității mediului urban.

Prin urmare, în prezent există deja o cooperare reală și eficientă între Chișinău și localități în modernizarea infrastructurii esențiale — drumuri, apă, canalizare, stații de epurare.

Proiectele combină finanțare internațională (BERD, BEI, UE) cu implementare tehnică locală, gestionată de administrația municipală și operatori precum Apă-Canal Chișinău. Impactul este vizibil și cu efect direct asupra calității vieții în suburbii.

3.4.2.3.2. Spații verzi și parcuri urbane

Dezvoltarea și regenerarea spațiilor verzi constituie o direcție strategică fundamentală în cadrul planificării urbane și teritoriale, având un rol determinant în configurarea structurii ecologice urbane, în consolidarea metabolismului urban și în asigurarea rezilienței climatice.

În cazul Chișinăului, procesul de extindere accelerată a zonelor rezidențiale periurbane, coroborat cu fragmentarea peisajului urban și presiunea asupra ecosistemelor locale, a generat necesitatea unei abordări integrate, care să trateze spațiile verzi nu doar ca elemente estetice sau recreaționale,

ci ca infrastructuri verzi-albastre critice. Acestea funcționează simultan ca coridoare ecologice, zone de retenție a apelor pluviale și suport pentru mobilitate alternativă (pietonală și ciclistă).

Municipiul concentrează peste două treimi din suprafața totală de spații verzi urbane la nivel național, dar distribuția lor teritorială este inegală și insuficient corelată cu dinamica socio-demografică și cu dezvoltarea periferică. În acest context, cooperarea inter-jurisdicțională dintre administrația municipală și autoritățile suburbane devine un mecanism esențial pentru articularea unei rețele verzi urbane și periurbane coerente, capabilă să integreze parcuri urbane majore, scuaruri de cartier, coridoare de mobilitate verde și zone naturale periurbane.

Sprijinite de parteneriate internaționale (BERD, BEI, Uniunea Europeană, PNUD), aceste intervenții se înscriu într-un cadru mai larg de guvernare și cooperare inter APL policentrică, în care spațiile verzi nu mai sunt privite izolat, ci ca parte a unei infrastructuri urbane complexe, care sprijină coeziunea teritorială și calitatea vieții.

Coridor verde Buiucani–Centru - Strada 31 August 1989 constituie un ax structural de mobilitate est-vest în rețeaua urbană a Chișinăului, având rolul de a conecta sectorul Buiucani cu nucleul istoric central și cu principalele polarități funcționale. Configurația sa actuală, centrată predominant pe trafic auto, generează fragmentarea spațiului public și limitează potențialul său ca arteră de reprezentare urbană. Proiectul „Coridor verde” vizează recalibrarea profilului stradal printr-o strategie integrată de regenerare urbană și mobilitate durabilă:

- reducerea secțiunii carosabile pentru transport individual motorizat;
- extinderea profilului pietonal și consolidarea accesibilității universale;
- introducerea unei benzi ciclabile bidirecționale ca parte a rețelei teritoriale de mobilitate alternativă;
- integrarea infrastructurii verzi (aliniamente arboricole, insule vegetale, mobilier urban eco-eficient);
- reconfigurarea spațiului public ca zonă multifuncțională, cu utilizări sociale, culturale și de loisir.
- Proiectul contribuie la diversificarea tipologiilor de mobilitate (pietonală, ciclistă, micromobilitate electrică), facilitează continuitatea spațială între cartierele rezidențiale Buiucani și centrul istoric, reduce presiunea antropică generată de trafic și poluare asupra zonei centrale;
- se înscrie într-o logică de regenerare morfologică a străzii ca spațiu public reprezentativ și nu doar ca infrastructură de tranzit.

Prin caracterul său de proiect-pilot, coridorul verde creează un precedent pentru implementarea unei rețele de coridoare verzi care să conecteze nucleul central cu cartierele periferice și suburbane. În acest sens, proiectul reprezintă o platformă de guvernare partajată între administrația municipală, autoritățile sectoriale și partenerii internaționali (BERD, BEI, PNUD).

Reabilitarea Parcului Valea Morilor - Amenajat inițial în anii '50, reprezintă unul dintre cele mai valoroase spații verzi structurante ale Chișinăului. Degradarea infrastructurii în ultimele decenii a determinat necesitatea unei intervenții complexe de regenerare. Reabilitarea Parcului Valea Morilor a fost unul dintre cele mai vizibile proiecte de regenerare urbană din Chișinău, iar

succesul său s-a datorat cooperării între mai mulți actori. Primăria Chișinău, prin direcțiile și întreprinderile sale, a coordonat lucrările de modernizare a aleilor, iluminatului și mobilierului urban, cu sprijinul Consiliului Municipal, care a asigurat finanțarea integrală din bugetul local. În paralel, societatea civilă și organizațiile nonguvernamentale au contribuit prin campanii de plantare, consultări publice și acțiuni de sensibilizare privind protejarea biodiversității din parc. Proiectul a beneficiat și de implicarea experților locali și internaționali, care au oferit soluții pentru reamenajarea peisageră și consolidarea malurilor lacului. Proiectul de reabilitare a vizat atât modernizarea infrastructurii edilitare și peisagistice, cât și reconfigurarea funcțională a spațiului:

- pavarea și modernizarea aleilor principale și secundare (crearea de trasee pietonale și pentru jogging);
 - amenajarea de terenuri de joacă pentru copii și zone de fitness outdoor, adaptate pentru utilizatori de toate vârstele;
 - instalarea unui sistem de iluminat public modern, cu consum energetic redus;
 - integrarea de mobilier urban contemporan (bănci, coșuri de gunoi, suporturi pentru biciclete);
 - reabilitarea zonelor verzi prin plantări noi și întreținerea arborilor existenți;
 - consolidarea malurilor lacului și crearea de spații de promenadă.
- Reabilitarea Parcului Valea Morilor a generat o regenerare peisageră consistentă, readucând spațiul la statutul de zonă verde structurată și reper al rețelei ecologice urbane a Chișinăului. Intervențiile au sporit atractivitatea urbană, transformând parcul într-o polaritate recreațională, frecventată atât de rezidenții centrali, cât și de cei din sectoarele periferice și localitățile suburbane.

Deși amplasat în nucleul central, parcul Valea Morilor are impact spatial extins: atrage rezidenți din Durlești, Codru, Stăuceni sau Bubuieci, devenind un pol de recreere pentru întreaga zonă urbană extinsă. În acest sens, investiția se înscrie în logica unei infrastructuri verzi urbane și periurbane, care depășește granițele administrative ale Chișinăului.

Reabilitare a zonelor de agrement din Chișinău și suburbii – cu accent pe stațiunea Vadul lui Vodă de pe malul Nistrului și parcurile locale din Durlești și Colonița – reprezintă una dintre direcțiile prin care administrația municipală a încercat în 2024 să răspundă nevoii de spații verzi și de recreere de calitate pentru locuitorii întregii zone urbane și suburbane.

Chișinăul este un oraș dens, cu puține parcuri mari în raport cu populația. Suburbiile joacă un rol complementar, oferind spații naturale și recreative care completează peisajul urban. Vadul lui Vodă este cunoscută ca fiind stațiunea de pe Nistru a capitalei – un loc cu tradiție pentru agrement estival, dar care, în ultimii ani, suferea de infrastructură uzată și imagine turistică în declin. La fel, parcurile din localitățile suburbane (ex. Durlești și Colonița) aveau un potențial comunitar ridicat, dar necesitau investiții în reabilitare și dotare.

Proiectul a fost derulat de Primăria municipiului Chișinău în parteneriat cu Primăriile suburbane (Durlești, Colonița, Vadul lui Vodă) și sectorul privat.

În 2024 au fost realizate intervențiile

Vadul lui Vodă – stațiunea pe Nistru

- Reamenajarea plajei și a zonelor pietonale, cu mobilier urban nou.
- Reabilitarea aleilor și iluminatului public, pentru siguranță și atractivitate.
- Intervenții punctuale la infrastructura de agrement (cabine, terenuri sportive, spații de joacă).
- Consolidarea rolului Vadului lui Vodă ca pol turistic și de recreere, destinat atât locuitorilor Chișinăului, cât și vizitatorilor din alte regiuni.

Parcuri suburbane – Durlești și Colonița

- Curățarea și reamenajarea spațiilor verzi;
- Introducerea de alei pavate și zone pietonale;
- Instalarea de bănci, iluminat și locuri de joacă;
- În unele cazuri, amenajarea de mici terenuri sportive și zone pentru activități comunitare.

În anul 2024, administrația municipală a Chișinăului a făcut pași vizibili în direcția reabilitării zonelor de agrement, într-un efort de a oferi locuitorilor capitalei și suburbanelor spații verzi moderne și funcționale. Lucrările la Vadul lui Vodă au fost concentrate și ritmate astfel încât să fie finalizate pentru sezonul cald, redând orașului celebra plajă de pe Nistru într-o formă reînnoită și pregătită să-și recapete statutul de destinație estivală principală.

În paralel, parcurile suburbane din Durlești și Colonița au intrat într-un proces de modernizare etapizat, cu intervenții parțiale realizate în 2024 și cu planificări clare pentru continuare în 2025. Aceste lucrări au inclus pavarea aleilor, montarea iluminatului, instalarea mobilierului urban și amenajarea zonelor de joacă, aducând schimbări vizibile în viața comunităților locale.

Integrarea satelor Condrița și Colonița în circuitele de eco-turism și agrement reprezintă una dintre direcțiile emergente ale dezvoltării periurbane a Chișinăului, menită să valorifice potențialul natural și cultural al acestor localități și să le conecteze mai strâns la dinamica teritorială extinsă.

Chișinăul, ca oraș-capitală, exercită o presiune semnificativă asupra spațiilor verzi și de recreere. Suburbiile devin, astfel, o rezervă de natură și tradiție, care poate completa oferta urbană prin trasee de drumeție, spații de relaxare și activități culturale.

- Condrița, situată într-o zonă împădurită deosebit de pitorească, are tradiție monahală (Mănăstirea Condrița), resurse forestiere și peisaje naturale cu potențial de drumeție și agrement.
- Colonița, cu o comunitate activă și spații verzi periurbane, este văzută ca o punte între zona urbană densă și mediul rural, având potențial pentru agroturism și eco-turism de weekend.

Obiectivele programului de integrare

- Crearea de circuite de eco-turism care să includă trasee pietonale și ciclabile între satele suburbane și oraș.
- Amenajarea zonelor de agrement (păduri, poieni, parcuri periurbane) pentru a oferi spații sigure și atractive locuitorilor.

- Promovarea patrimoniului cultural și religios (ex. Mănăstirea Condița, evenimente comunitare la Colonița).
- Dezvoltarea agroturismului prin stimularea gospodăriilor locale să ofere servicii de cazare, gastronomie sau experiențe tradiționale.

Implementarea integrării satelor Condița și Colonița în circuitele de eco-turism s-a bazat pe un parteneriat între administrația municipală, autoritățile locale și mediul privat.

Primăria Chișinău a coordonat programul și a finanțat infrastructura de bază – drumuri, indicatoare, iluminat, trasee. Primăriile Condița și Colonița au identificat resursele locale și le-au transformat în obiective turistice și zone de agrement. Sectorul privat și ONG-urile au completat inițiativa prin tururi ghidate, promovare, evenimente și servicii complementare.

Această colaborare multistrat a transformat resursele naturale și culturale locale în destinații de agrement și eco-turism integrate.

În 2024 au fost lansate inițiative punctuale de amenajare a curților școlare, spațiilor publice și drumurilor în aceste localități – investiții care, indirect, susțin viitoarea integrare turistică. Primele trasee eco-turistice sunt planificate să fie conectate cu rutele de agrement din zonele verzi periurbane, iar promovarea se face deja prin portaluri municipale și campanii tematice.

Programul „Curtea Europeană” este una dintre inițiativele emblematice lansate de Primăria municipiului Chișinău pentru a aduce calitatea spațiilor de locuit la standarde moderne, comparabile cu cele din capitalele europene. Conceput inițial pentru cartierele de blocuri din oraș, programul s-a extins treptat și spre suburbii, acolo unde locuințele colective și ansamblurile rezidențiale au aceleași nevoi de infrastructură și calitate urbană

Chișinăul, construit în mare parte pe baza cartierelor de blocuri sovietice, are mii de curți care timp de decenii au fost neglijate. Trotuarele sunt deteriorate, iluminatul insuficient, spațiile verzi lipsesc sau sunt slab întreținute, iar mobilierul urban (bănci, coșuri de gunoi, locuri de joacă) este învechit sau inexistent.

Programul „Curtea Europeană” a fost gândit ca un proiect de regenerare urbană la scară mică, dar cu impact direct asupra vieții cotidiene a zecilor de mii de familii care locuiesc în aceste ansambluri.

Obiective

- Reabilitarea trotuarelor și căilor de acces pentru pietoni și autovehicule.
- Modernizarea iluminatului public, pentru siguranță și eficiență energetică.
- Amenajarea spațiilor verzi și de joacă, ca zone de socializare și recreere.
- Instalarea mobilierului urban (bănci, coșuri, pergole, dotări pentru sport și agrement).
- Integrarea suburanelor în politica municipală de regenerare urbană, astfel încât standardele de confort să fie similare în oraș și la periferie.

Programul a fost inițiat și este coordonat de Primăria municipiului Chișinău, prin direcțiile de profil și întreprinderile municipale.

Lucrările sunt etapizate, în funcție de priorități și disponibilitatea bugetară.

Extinderea spre suburbii (Durești, Cricova, Codru, Bubuieci etc.) a fost posibilă prin cofinanțare sau integrare cu proiectele locale de infrastructură.

Programul „Cartiere Verzi” Programul „Cartiere Verzi” face parte din Planul de Acțiuni pentru Orașe Verzi al Chișinăului (GCAP), elaborat cu sprijinul BERD în cadrul inițiativei EBRD Green Cities. Acesta urmărește integrarea infrastructurii verzi și albastre în țesutul urban, în vederea creșterii rezilienței climatice, reducerii riscurilor de inundații și ameliorării calității vieții în cartierele capitalei.

Programul este structurat pe 3 categorii de intervenții

- Infrastructura verde – albastră - pentru care au fost efectuate lucrări de amenajare a zoneor de retenție a apei pluviale pentru reducerea riscului de inundații urbane și pentru reîncărcarea naturală a solului și au fost create coridoare verzi care să lege parcurile și spațiile publice între ele, asigurând conectivitate ecologică.
- Cartiere-pilot pentru regenerare verde
Ciocana: propunerea de creare a unui nou parc urban, ca răspuns la deficitul de spații verzi pe cap de locuitor în zonă;
Râșcani: reconfigurarea aliniamentelor verzi de-a lungul bulevardelor, cu introducerea de zone multifuncționale pentru mobilitate alternativă și spații recreative;
Bulevardul Dacia (Botanica): extinderea și alinierea spațiilor verzi existente într-un coridor linear de agrement și mobilitate activă, care să lege zone rezidențiale dense cu parcurile principale.
- Spații multifuncționale - transformarea curților interblocuri în micro-parcuri cu mobilier urban, vegetație și locuri de joacă și integrarea infrastructurii sportive și de recreere în spații publice verzi accesibile.

Implementarea programului „Cartiere Verzi” are un impact direct asupra structurii urbane și sociale a Chișinăului. Prin plantări masive și infrastructură verde-albastră, orașul reduce efectul de insule de căldură urbană, îmbunătățind confortul climatic. Noile spații verzi de proximitate devin poli comunitari, facilitând interacțiunea socială și consolidând coeziunea cartierelor. În paralel, retenția apelor pluviale și vegetația integrată aduc eficiență edilitară, reducând presiunea pe rețelele tehnico-edilitare.

La nivelul urban și al localităților suburbane, coridoarele verzi propuse contribuie la conectivitatea ecologică și pot lega nucleul central de suburbii precum Stăuceni sau Durești. Programul este coordonat de Primăria Chișinău, cu sprijin financiar și tehnic din partea BERD și EBRD Green Cities, iar ONG-urile și comunitățile locale sunt implicate activ prin consultări, grădini comunitare și campanii de plantări, consolidând astfel un model de guvernare urbană participativă.

3.4.2.3.3. Cooperare locală în domeniul socio – comunitar

În contextul transformărilor urbane și al extinderii rapide a zonelor rezidențiale periurbane, Chișinăul și localitățile sale suburbane se confruntă cu provocări complexe de coeziune socială, gestionare a spațiilor publice și participare comunitară. Dincolo de infrastructura tehnică și rețelele edilitare, dezvoltarea municipiului Chișinău și a localităților suburbane presupune și consolidarea unui țesut social activ, capabil să sprijine procesele de regenerare urbană și să reducă disparitățile dintre centru și periferie.

În acest sens, proiectele socio-comunitare reprezintă un instrument esențial al cooperării spațiale locale. Prin programe precum „Cartier Curat”, comitetele de cartier (ex. „Telecentru”), inițiative educative, grădini urbane sau acțiuni civice în suburbii, administrația publică, societatea civilă și comunitățile locale construiesc împreună mecanisme de guvernare participativă. Aceste intervenții aduc beneficii directe asupra calității vieții urbane, prin crearea unor spații curate, sigure și funcționale, dar și asupra identității comunitare, prin stimularea colaborării între locuitori și instituții.

Astfel, cooperarea socio-comunitară devine un vector al dezvoltării urbane durabile, care completează investițiile în infrastructură și consolidează integrarea teritorială a Chișinăului.

Programul „Cartier Curat” - a fost inițiat în zone pilor Botanica și Buiucani fiind extins ulterior la alte sectoare. „Cartier Curat” este una dintre primele inițiative socio-comunitare lansate de Primăria Chișinău pentru a implica direct locuitorii în gestionarea spațiilor publice de proximitate. Născut ca proiect-pilot în sectoarele Botanica și Buiucani, programul a demonstrat rapid potențialul său de regenerare urbană și a fost extins ulterior și în alte zone ale orașului, inclusiv în unele suburbii.

Obiectivul central al acestui program nu se limitează la salubritate, ci urmărește o abordare mai complexă: curățarea spațiilor verzi și interblocurilor, colectarea selectivă a deșeurilor și stimularea responsabilității civice. Locuitorii, școlile și organizațiile neguvernamentale sunt chemați să participe alături de administrația publică la acțiuni de întreținere și îmbunătățire a mediului construit, transformând astfel cartierele într-un spațiu mai curat și mai prietenos.

Rezultatele sunt vizibile: campaniile lunare de salubritate au dus la reabilitarea a zeci de curți de bloc, unde au fost refăcute aleile, amenajate spațiile verzi și reînnoite terenurile de joacă. Implicarea comunităților școlare și a asociațiilor de locatari a sporit gradul de responsabilitate comunitară, reducând fenomenul de vandalism și consolidând percepția asupra spațiilor comune ca bunuri publice de valoare.

Programul se bazează pe o formă de cooperare instituțională bine structurată. Primăria Chișinău joacă rolul de coordonator, asigurând resursele logistice și financiare necesare (utilaje, saci, containere, fonduri pentru reabilitări punctuale). Preturile de sector sunt actori cheie în implementare, coordonând echipele de lucru și facilitând legătura dintre administrația centrală și comunitățile locale. Asociațiile de locatari stabilesc prioritățile din fiecare cartier și mobilizează voluntari, în timp ce ONG-urile și grupurile civice contribuie cu campanii de conștientizare și educație ecologică. În final, locuitorii devin nu doar beneficiari, ci și participanți activi, implicați atât în acțiunile de voluntariat, cât și în întreținerea ulterioară a spațiilor.

Din perspectivă urbanistică, „Cartier Curat” depășește simpla funcție de curățenie publică și contribuie la regenerarea spațiilor intermediare – curți, scuaruri, alei și terenuri de joacă – transformându-le în micro-poli comunitari. Aceste spații capătă o dublă funcționalitate: pe de o parte, sprijină coeziunea socială prin faptul că devin locuri de întâlnire și interacțiune, iar pe de altă parte, cresc calitatea urbană și atractivitatea cartierelor.

Astfel, prin „Cartier Curat”, Chișinăul începe să contureze un model de guvernare participativă, în care responsabilitatea pentru mediu și spațiul urban este împărțită între administrație și comunitate, consolidând legătura dintre centru și periferie și punând bazele unei dezvoltări urbane mai incluzive și mai sustenabile.

Comitetul de cartier „Telecentru” - Comitetul de cartier „Telecentru” reprezintă un exemplu de inițiativă civică structurată, care urmărește să aducă locuitorii mai aproape de procesele de decizie urbană. Creat cu sprijinul Primăriei Chișinău, prin Direcția relații cu publicul, acest forum local funcționează ca o platformă de dialog permanent între rezidenți, administrație și prestatorii de servicii publice.

Rolul principal al comitetului este de a asigura o mediere activă între comunitate și autorități, permițând locuitorilor să își exprime nevoile și prioritățile, iar municipalității să răspundă mai rapid și mai eficient. În cadrul întâlnirilor periodice, sunt discutate probleme recurente ale zonei: traficul intens și lipsa locurilor de parcare, deficitul de spații verzi, necesitatea creșterii siguranței publice sau gestionarea modernizărilor de infrastructură.

Pe lângă dialog, comitetul organizează și campanii de informare și consultare, astfel încât locuitorii să fie la curent cu proiectele planificate de administrație și să poată contribui cu sugestii. Acest tip de comunicare bidirecțională întărește încrederea între cetățeni și instituții și reduce tensiunile generate de lipsa de transparență în luarea deciziilor.

Din perspectivă urbanistică, Comitetul „Telecentru” funcționează ca o formă de guvernare comunitară la scară mică, integrând vocea locuitorilor în procesele de regenerare și planificare locală. Experiența acestui cartier sugerează că participarea comunitară organizată nu doar eficientizează soluționarea problemelor, ci și generează o cultură civică activă.

Valoarea adăugată a acestei inițiative constă în potențialul său de a fi replicată în alte zone ale orașului și chiar în suburbii, contribuind la o mai bună coeziune urbană și la consolidarea unui model de guvernare participativă și cooperare inter APL.

Programe educative și de implicare comunitară

Pe lângă inițiativele de salubritate și forumurile de cartier, Chișinăul și localitățile suburbane au început să valorifice și dimensiunea educativă a cooperării socio-comunitare. Scopul este de a crea o cultură urbană participativă, în care locuitorii nu sunt doar beneficiari pasivi ai infrastructurii, ci actori activi ai transformării mediului construit.

Principalele direcții de acțiune:

- Educație ecologică în școli și licee – programe pilot desfășurate în Botanica și Rîșcani au inclus ateliere despre reciclare, colectare selectivă și protejarea spațiilor verzi. Elevii au participat la acțiuni de plantare și la proiecte de tip „școala verde”, devenind multiplicatori ai mesajului ecologic în comunitățile lor.
- Campanii comunitare de conștientizare – organizate de Primăria Chișinău împreună cu ONG-uri locale (precum EcoVisio sau Verde e Moldova), acestea au vizat teme precum reducerea consumului de plastic, utilizarea transportului alternativ și protejarea spațiilor publice.
- Grădini comunitare și proiecte de voluntariat – în unele cartiere (Telecentru, Ciocana), grupuri civice au colaborat cu autoritățile pentru crearea de micro-spații verzi gestionate de locuitori. Aceste inițiative au dublu rol: regenerare peisajeră și consolidarea coeziunii sociale.
- Platforme de consultare publică – extinderea procesului de bugetare participativă, prin care cetățenii propun și votează proiecte de interes local (ex. reamenajarea curților, modernizarea locurilor de joacă, crearea pistelor de biciclete de cartier).

Prin aceste programe, se conturează o nouă paradigmă de urbanism participativ în Chișinău. Educația comunitară are efecte vizibile în reducerea vandalismului, întreținerea spațiilor comune și crearea unei identități colective urbane. În același timp, inițiativele comunitare contribuie la regenerarea micro–infrastructurii (curți, scuaruri, terenuri de joacă), transformând zonele reziduale în spații de coeziune socială.

Astfel, programele educative și civice nu doar completează investițiile edilitare, ci și asigură durabilitatea lor prin implicarea directă a beneficiarilor. Ele devin un instrument esențial pentru consolidarea cooperării dintre Chișinău și suburbii, printr-un model de guvernare urbană policentrică și participativă.

Inițiative socio–comunitare în suburbii

Suburbiile Chișinăului, aflate într-un proces intens de urbanizare, nu se limitează la rolul de zone rezidențiale, ci au devenit actori activi ai vieții comunitare. În ultimele decenii, în paralel cu extinderea infrastructurii edilitare, s-au conturat inițiative socio–comunitare cu impact direct asupra coeziunii sociale și a calității mediului construit.

- Durești și Băcioi sunt exemple reprezentative pentru proiecte civice orientate către regenerarea spațiilor de proximitate. Aici, comunitățile locale, în parteneriat cu administrațiile publice și cu sprijin logistic din partea Primăriei Chișinău, au organizat campanii de voluntariat pentru curățarea zonelor verzi, reamenajarea terenurilor de joacă și întreținerea parcurilor. Din perspectivă urbanistică, aceste intervenții transformă spațiile reziduale în nuclee comunitare active, contribuind la reducerea disparităților între centru și periferie.
- Stăuceni și Cricova, în schimb, au dezvoltat inițiative axate pe identitate culturală și valorizarea resurselor locale. Prin organizarea de festivaluri tradiționale, proiecte de turism cultural și eco–turism, aceste localități își consolidează profilul distinct în raport cu Capitala, dar totodată își creează noi punți de cooperare cu municipalitatea. În acest cadru, Primăria Chișinău joacă un rol de partener strategic, oferind suport financiar și logistic pentru promovarea evenimentelor.

Astfel, suburbii precum Durești, Băcioi, Stăuceni sau Cricova sugerează că inițiativele socio–comunitare locale nu doar îmbunătățesc viața cotidiană, ci și contribuie la consolidarea unei identități comune. Prin regenerare urbană la scară mică și promovarea patrimoniului cultural și natural, aceste proiecte articulează o cooperare policentrică între Chișinău și localitățile sale învecinate.

3.4.2.3.4. Cooperare locala de tip smart city

Într-un context de urbanizare accelerată și presiune asupra infrastructurii existente, Chișinăul explorează soluții inovatoare prin integrarea conceptului de Smart City în strategiile sale de dezvoltare. Din perspectivă urbanistică, aceste proiecte nu reprezintă doar o modernizare tehnologică, ci o schimbare de paradigmă în guvernarea urbană: trecerea de la un model centrat pe extinderea infrastructurii fizice la unul bazat pe digitalizare, eficiență și participare comunitară.

Implementate adesea la nivel sectorial, inițiativele Smart City – precum Harta Investițională, iluminatul inteligent, monitorizarea video sau digitalizarea serviciilor publice – funcționează ca laboratoare urbane unde sunt testate și calibrate soluții tehnologice ce pot fi ulterior extinse la scară

localitatilor suburbane. Ele nu doar optimizează funcționalitatea tehnico–edilitară, ci și sporesc reziliența orașului, crescând calitatea vieții și atractivitatea economică a capitalei.

Astfel, Chișinăul se aliniază la tendințele europene și regionale de dezvoltare urbană inteligentă, printr-un proces policentric în care sectoarele și suburbiile devin noduri de inovare și cooperare. Dincolo de tehnologie, aceste proiecte consolidează coeziunea socială și transparența administrativă, esențiale pentru un oraș sustenabil și competitiv.

Harta Investițională a Municipiului Chișinău reprezintă una dintre cele mai relevante inițiative digitale de tip Smart City implementate de Primăria Chișinău, în colaborare cu parteneri internaționali (BERD, EBRD Green Cities, UE). Platforma oferă un instrument interactiv de vizualizare a proiectelor în derulare, a terenurilor disponibile pentru dezvoltare și a oportunităților economice la nivel de municipiu și suburbii.

Acest proiect urmărește două dimensiuni principale:

- Transparență administrativă și urbanistică – cetățenii, investitorii și ONG-urile au acces la date privind utilizarea terenurilor, proiectele edilitare sau planurile de regenerare urbană, ceea ce reduce opacitatea decizională și crește nivelul de încredere în administrația locală.
- Stimularea mediului investițional – prin prezentarea clară a resurselor disponibile și a priorităților municipale, platforma facilitează atragerea capitalului privat în proiecte de infrastructură, dezvoltare imobiliară, turism sau tehnologii verzi.

Din perspectivă urbanistică, harta investițională este mai mult decât un simplu catalog de proiecte: ea devine un instrument de planificare bazată pe date (data-driven urban planning). Prin integrarea informațiilor despre rețele edilitare, zonificare funcțională, infrastructură și mobilitate, platforma permite o coordonare mai eficientă între Chișinău și localitățile suburbane. Spre exemplu, dezvoltarea unui parc logistic la Stăuceni sau a unei zone rezidențiale în Durlești poate fi monitorizată și corelată cu planurile municipale de transport și utilități.

Harta investițională devine un catalizator pentru o guvernare urbană integrată, în care administrațiile și actorii locali își sincronizează acțiunile în jurul unei viziuni comune. Primăria Chișinău are rolul central de coordonare, actualizând constant datele și oferind cadrul strategic de dezvoltare. Primăriile suburbane completează acest sistem prin furnizarea de informații despre terenurile disponibile și proiectele locale, ceea ce permite o articulare coerentă între nevoile comunităților periurbane și direcțiile de creștere ale capitalei.

Pentru mediul privat, platforma aduce predictibilitate și acces la oportunități clare, reducând riscurile investiționale și stimulând implicarea în proiecte urbane. În același timp, comunitățile locale beneficiază de o deschidere sporită: pot consulta online transformările urbanistice propuse, pot anticipa impactul acestora asupra spațiului de locuire și pot participa activ la consultările publice. Prin această formă de cooperare, Chișinăul depășește modelul fragmentat al deciziilor edilitare și se orientează către o planificare urbană și periurbană coerentă și participativă, în care transparența și accesul la date devin instrumente de consolidare a încrederii între administrație, mediul economic și cetățeni.

Proiectul „Smart Lighting” implementat în sectoarele Râșcani și Ciocana, reprezintă una dintre primele inițiative de modernizare inteligentă a infrastructurii edilitare din Chișinău. Prin instalarea unor corpuri de iluminat LED cu consum redus de energie, conectate la un sistem

digital de control adaptiv, administrația municipală a reușit să transforme iluminatul stradal într-un instrument de eficiență energetică și regenerare urbană.

Rezultatele sunt multiple:

- Reducerea consumului de energie cu până la 40–50%, ceea ce aduce economii importante la bugetul municipal și eliberează resurse pentru alte investiții.
- Crearea unor spații publice mai sigure, în special pentru pietoni și bicicliști, datorită iluminării uniforme și adaptabile. Zonele rezidențiale și traseele pietonale beneficiază acum de o vizibilitate mai bună, ceea ce reduce riscul de accidente și crește sentimentul de securitate.
- Recalibrarea percepției urbane: cartierele Râșcani și Ciocana au fost modernizate vizual, printr-un iluminat urbanist integrat care contribuie la atractivitatea spațiului public și la coeziunea comunitară.

Din perspectivă urbanistică, proiectul „Smart Lighting” depășește dimensiunea strict tehnică. El devine un exemplu de regenerare urbană tehnologică, în care infrastructura edilitară este actualizată pentru a răspunde nevoilor contemporane de sustenabilitate și calitate a vieții. Mai mult, sistemul adaptiv de iluminat permite o gestionare inteligentă a resurselor, ajustând intensitatea luminii în funcție de fluxurile de trafic și de orele de utilizare, ceea ce reduce poluarea luminoasă și optimizează funcționalitatea urbană.

Implementarea sistemelor de iluminat inteligent în Râșcani și Ciocana marchează trecerea Chișinăului către o infrastructură urbană sustenabilă și adaptivă. Corpurile LED eficiente energetic, conectate la un control digitalizat, au redus semnificativ consumul de energie și au îmbunătățit calitatea spațiului public.

Iluminatul uniform și adaptiv nu doar că sporește siguranța pietonilor și bicicliștilor, dar contribuie și la regenerarea vizuală a cartierelor. Din perspectivă urbanistică, proiectul este un exemplu de regenerare tehnologică, unde infrastructura edilitară devine suport pentru mobilitate durabilă, securitate și atractivitate urbană.

Prin colaborarea dintre Primăria Chișinău, direcțiile de sector, partenerii internaționali și comunitățile locale, „Smart Lighting” configurează un model replicabil pentru extinderea rețelelor inteligente și în suburbii. .

Monitorizare video integrată – sectorul Râșcani – În sectorul Râșcani, municipalitatea a implementat un sistem integrat de supraveghere video, conectat la rețeaua centrală de monitorizare a orașului. Această infrastructură inteligentă are rolul de a sprijini Poliția și autoritățile locale în gestionarea traficului, prevenirea incidentelor și asigurarea unei siguranțe sporite în spațiul public.

Din perspectivă urbanistică, monitorizarea video devine un instrument de management integrat al spațiului urban, contribuind nu doar la securitate, ci și la fluidizarea circulației și protecția zonelor comunitare. Camerele instalate la intersecții și în apropierea instituțiilor publice sau a zonelor de agrement permit o intervenție rapidă, reducând riscul de accidente și infracțiuni.

Impactul asupra calității vieții este semnificativ: locuitorii resimt un climat de siguranță mai ridicat, ceea ce favorizează utilizarea spațiilor publice, crește mobilitatea pietonală și încurajează interacțiunea comunitară. În același timp, sistemul consolidează încrederea

cetățenilor în administrația publică, care demonstrează capacitatea de a integra soluții tehnologice în serviciul comunității.

Pe termen lung, acest proiect deschide calea către o rețea extinsă de monitorizare, care să includă și localitățile suburbane (Durlești, Stăuceni, Bubuieci), contribuind la o gestionare unitară a securității urbane și la crearea unui spațiu urban și periurban mai sigur și mai funcțional.

Digitalizarea serviciilor publice - Transformarea digitală a administrației municipale marchează una dintre cele mai vizibile schimbări din ultimii ani în modul de guvernare urbană la Chișinău. Prin platforme online dedicate, locuitorii pot plăti impozitele și taxele locale, pot solicita autorizații de construcție sau pot consulta documentația urbanistică direct de acasă.

Această deschidere digitală aduce o dublă valoare urbanistică: pe de o parte, reduce birocratia și crește transparența procesului decizional; pe de altă parte, permite o planificare a dezvoltării urbane bazată pe date accesibile tuturor actorilor implicați – de la administrație și investitori, până la comunitățile locale.

Impactul devine și mai important atunci când este privit la scara teritorială extinsă. Suburbii precum Durlești, Stăuceni sau Bubuieci, care depind în mare măsură de infrastructura și serviciile Capitalei, pot integra propriile date și planuri locale în aceleași platforme digitale. În acest fel, deciziile privind utilizarea terenurilor, dezvoltarea de locuințe sau modernizarea rețelelor edilitare nu mai sunt fragmentate, ci corelate într-o viziune urbanistică comună.

Mai mult, digitalizarea permite comunităților să participe activ la viața orașului. Locuitorii pot urmări online proiectele de infrastructură, pot trimite sugestii sau obiecții și pot influența modul în care se transformă cartierele lor. În acest fel, digitalizarea nu este doar o soluție tehnică, ci și un instrument de coeziune urbană, care apropie administrația de cetățeni și facilitează dialogul între Chișinău și localitățile învecinate.

Soluții de mobilitate inteligentă într-un oraș cu presiuni crescânde asupra traficului și cu suburbii aflate într-o expansiune constantă, Chișinăul a început să își regândească mobilitatea prin prisma tehnologiilor inteligente. Integrarea datelor din transportul public în platforme digitale permite monitorizarea în timp real a vehiculelor, reducerea timpilor de așteptare și adaptarea rutelor la fluxurile reale de pasageri.

Această transformare are un dublu impact urbanistic: pe de o parte, optimizează infrastructura existentă, reducând dependența de automobilul personal; pe de altă parte, creează premisele pentru o rețea urbană și periurbană coerentă, în care Chișinăul și localitățile învecinate sunt conectate printr-un sistem de transport eficient și previzibil.

Prin inițiative precum biletul unic, nodurile intermodale de tip park&ride la intrările din oraș sau benzile dedicate transportului public, mobilitatea inteligentă devine mai mult decât un experiment tehnologic: ea devine un instrument de coeziune urbană și regională, care sprijină dezvoltarea durabilă și calitatea vieții în municipiul Chișinău și localitățile periurbane.

Proiecte pilot pentru clădiri eficiente energetic - Reabilitarea termică și eficientizarea energetică a clădirilor publice reprezintă una dintre direcțiile prin care Chișinăul își afirmă tranziția către un oraș sustenabil. În parteneriat cu BERD și Uniunea Europeană, municipalitatea a modernizat mai multe instituții educaționale și administrative, transformându-le în repere de sustenabilitate urbană.

Prin izolații termice, tâmplărie performantă, sisteme moderne de încălzire și integrarea de surse regenerabile, aceste clădiri au devenit mai eficiente și mai prietenoase cu mediul. Dincolo de reducerea costurilor și a emisiilor, ele funcționează ca nuclee demonstrative pentru cartierele în care sunt amplasate, inspirând replicarea soluțiilor și în fondul rezidențial.

Din perspectivă urbanistică, astfel de intervenții contribuie la regenerarea țesutului construit, ridicând standardele de confort și calitate a vieții. În același timp, extinderea programului spre suburbii precum Durești, Băcioi sau Stăuceni transformă eficiența energetică într-un vector de cooperare urbană și periurbană, capabil să uniformizeze nivelul de servicii edilitare și să creeze o rețea urbană mai rezilientă.

Prin inițiativele de tip Smart City, Chișinăul își redefineste treptat identitatea urbană, configurându-se ca un sistem urban inteligent, unde fiecare sector al orașului devine un laborator urban pentru testarea și replicarea soluțiilor tehnologice. Astfel, proiectele implementate la nivel local capătă valoare teritorială extinsă prin extindere și adaptare în suburbii, consolidând o rețea urbană coerentă și rezilientă.

Cooperarea funcționează pe două planuri complementare, instituțional, prin parteneriate între Primărie, agențiile municipale și organizațiile internaționale precum BERD, BEI sau Uniunea Europeană, care oferă expertiză și finanțare, și comunitar, prin implicarea directă a cetățenilor, care participă la consultări, oferă feedback pentru platforme digitale precum *Harta Investițională* și validează, prin utilizare, noile sisteme de iluminat inteligent sau monitorizare video.

Impactul urbanistic este dublu: pe de o parte, se modernizează infrastructura edilitară și de mobilitate, crescând eficiența funcțională și siguranța spațiului public; pe de altă parte, se conturează o viziune urbană și periurbană integrată, în care tehnologia devine instrument de coagulare urbană și atracție economică. În acest fel, cooperarea locală și teritorială transformă digitalizarea într-un vector de dezvoltare urbană sustenabilă, capabil să alinieze Chișinăul la standardele marilor capitale europene.

3.4.2.3.5. Proiecte periurbane și suburbane

În anul 2024, suburbiile municipiului Chișinău au beneficiat de un program amplu de investiții publice, conturat ca parte a politicilor de dezvoltare urbană și regională promovate de Primăria Capitalei. Conform datelor oficiale, au fost implementate aproximativ 120 de proiecte de dezvoltare locală, cu o valoare totală a finanțării de circa 170 de milioane de lei din bugetul municipal.

Deși nu există o listă centralizată care să inventarieze în mod sistematic toate aceste proiecte, direcțiile principale de investiții pot fi conturate clar

- Infrastructura rutieră: asfaltarea și modernizarea mai multor străzi și drumuri locale, care au vizat atât accesibilitatea între cartiere, cât și îmbunătățirea condițiilor de circulație pietonală și rutieră în suburbii.
- Rețele edilitare de apă și canalizare: au fost realizate proiecte cu impact regional, însumând zeci de kilometri de conducte noi. Cel mai important proiect a vizat construirea unei stații regionale de pompare și a rețelelor conexe pentru localitățile Tohatin, Budești și Cruzești – o investiție ce va permite racordarea a mii de gospodării.
- Educație: s-au alocat peste 26,5 milioane de lei pentru modernizarea infrastructurii școlare

și preșcolare – de la construcția unui bloc nou la Liceul Hyperion din Durlăști, la lucrări de eficiență energetică în gimnaziile din Cricova, Durlăști și Cruzești, până la dotări și reparații curente.

- Sport și agrement: au fost amenajate terenuri sportive multifuncționale, săli de sport modernizate și zone de agrement comunitar (ex. terenul sportiv din Budești, zona polivalentă din Trușeni, modernizări în Ghidighici și Ciorescu).
- Iluminat public: prin ÎM Lumteh, Primăria a derulat lucrări de modernizare și extindere a rețelelor de iluminat în mai multe suburbii, contribuind la siguranța și confortul locuitorilor.
- Spații publice și sănătate: au fost reabilitate scuaruri, parcuri și zone verzi, precum și lucrări punctuale în infrastructura medicală și de servicii comunitare.

Aceste proiecte au vizat nu doar îmbunătățirea infrastructurii fizice, ci și consolidarea coeziunii sociale și a calității vieții în suburbii. Investițiile în educație au redus presiunea pe unitățile școlare suprasolicitate, lucrările la rețelele edilitare au adus servicii esențiale în gospodării, iar infrastructura sportivă și spațiile verzi au contribuit la sănătatea și bunăstarea comunităților.

Tipuri de proiecte

Stație regională de pompare și rețele de canalizare pentru localitățile Tohatin–Budești–Cruzești reprezintă una dintre cele mai importante intervenții urbanistice și de infrastructură edilitară din anul 2024 pentru Chișinău și localitățile suburbane.

Cele trei localități suburbane – Tohatin, Budești și Cruzești – au înregistrat în ultimii ani o creștere constantă a populației și o densificare a construcțiilor rezidențiale. Lipsa unui sistem centralizat de canalizare a devenit o problemă structurală, cu impact asupra calității vieții, a mediului și a sănătății publice. Proiectul vine ca răspuns la aceste provocări, marcând o etapă de trecere de la dezvoltări fragmentare la soluții intercomunitare integrate, cu efect pe termen lung asupra dezvoltării durabile.

Entitatea inițitoare este Primăria municipiului Chișinău, în parteneriat direct cu primăriile din Tohatin, Budești și Cruzești. Proiectul se desfășoară într-un cadru de parteneriat intercomunitar, care presupune nu doar coordonarea tehnică și administrativă, ci și cofinanțare – aport financiar și logistic atât din partea municipiului, cât și a autorităților publice locale. În perspectivă, se are în vedere și implicarea unor parteneri regionali (ADR Centru) pentru atragerea de fonduri complementare.

Scopul principal este racordarea la un sistem modern de canalizare a circa 15.000 de locuitori din cele trei localități. Pe termen lung, beneficiile se extind dincolo de confortul locuințelor individuale:

- reducerea poluării apelor subterane și de suprafață;
- creșterea atractivității investiționale și imobiliare a zonei;
- consolidarea identității suburbane ca parte integrată a dezvoltării integrate a municipiului Chișinăului.

Proiectul presupune realizarea unei stații regionale de pompare, capabile să deservescă simultan cele trei localități, și a unei rețele noi de colectare și transport a apelor uzate. Soluția este de tip regionalizat, evitând investițiile redundante și maximizând eficiența economică

printr-un singur nod tehnic cu rețele ramificate.

Primăria municipiului Chișinău a alocat circa 13 milioane de lei pentru prima etapă, la care se adaugă cofinanțări locale. Bugetul este considerat suficient pentru lansarea lucrărilor, dar deschiderea către finanțări complementare rămâne o opțiune, dată amploarea proiectului.

Camin– Liceul Teoretic Hyperion, Durlești este unul dintre cele mai elocvente exemple de investiție urbanistică și educațională implementată în suburbiile municipiului Chișinău în 2024. El reflectă modul în care dezvoltarea comunităților periurbane impune adaptări rapide și eficiente ale infrastructurii publice, pentru a răspunde atât presiunii demografice, cât și exigențelor moderne de calitate a educației.

Durleștiul este una dintre cele mai dinamice localități suburbane ale municipiului Chișinău. Creșterea rapidă a populației, intensificată de valul de construcții rezidențiale, a pus o presiune enormă asupra rețelei educaționale. Liceul Teoretic Hyperion a funcționat mult timp la capacitate maximă, elevii fiind nevoiți să învețe în două schimburi. Acest model de organizare era inefficient și crea dificultăți atât elevilor, cât și profesorilor, reducând timpul disponibil pentru activități extracurriculare și afectând calitatea procesului educațional.

Proiectul a fost inițiat de Primăria municipiului Chișinău, în strânsă colaborare cu Primăria orașului Durlești și cu sprijinul direct al instituției de învățământ. Modelul de finanțare a fost unul de cofinanțare, în care municipiul a alocat o parte semnificativă a resurselor (aproximativ 8,5 milioane lei dintr-un buget total de peste 13 milioane lei), completate de contribuția locală. Camin de studii, livrat efectiv în 2024, este o anexă cu trei etaje ce include:

- săli de clasă moderne, gândite după standarde actuale de confort și funcționalitate;
- laboratoare digitale, menite să faciliteze învățarea STEM și adaptarea la competențele viitorului;
- o sală de sport spațioasă, care acoperă necesitățile de educație fizică și promovează un stil de viață activ.

Designul și execuția au fost realizate cu respectarea normelor de eficiență energetică și siguranță, demonstrând competență în proiectare și execuție a clădirilor educaționale.

Prin darea în folosință a acestui camin, Liceul Hyperion și-a crescut semnificativ capacitatea de școlarizare, ceea ce a permis trecerea la un singur schimb.

Proiectul nu este izolat, ci face parte dintr-un pachet mai larg de investiții municipale în educația suburbană. Astfel, blocul nou de la LT Hyperion se înscrie într-o viziune strategică: aceea de a oferi școli moderne, eficiente și accesibile în toate localitățile din jurul Chișinăului, integrându-le funcțional în rețeaua educațională de la nivelul orașului și a localităților suburbane.

Reparație sistem electric – Liceul Teoretic Al. Mateevici, Cricova se înscrie în seria investițiilor esențiale realizate în 2024 în infrastructura educațională suburbană a municipiului Chișinău. Deși aparent modest ca amploare, el are un impact direct și semnificativ asupra siguranței, funcționalității și calității procesului educațional.

Cricova, recunoscută nu doar pentru renumitele sale galerii vinicole, ci și pentru rolul său de localitate suburbană strategică, s-a confruntat în ultimii ani cu presiuni demografice și urbanistice similare altor suburbii ale Chișinăului. Liceul Al. Mateevici este o instituție centrală pentru comunitate, dar clădirea și infrastructura acesteia aveau nevoie de reabilitări

pentru a corespunde standardelor moderne. Sistemul electric, depășit moral și fizic, prezenta riscuri de siguranță și afecta buna desfășurare a activităților școlare.

Proiectul a fost inițiat de Primăria municipiului Chișinău, ca parte a programului mai larg de modernizare a infrastructurii școlare din suburbii, și implementat în cofinanțare cu administrația publică locală Cricova. Acest model a permis mobilizarea rapidă a resurselor și adaptarea lucrărilor la nevoile specifice ale instituției.

Intervenția a vizat reparația și modernizarea sistemului electric al liceului, ceea ce a însemnat:

- înlocuirea cablajelor vechi și a tablourilor electrice;
- montarea unor instalații moderne, conforme normelor de siguranță;
- adaptarea infrastructurii pentru a suporta echipamente digitale și multimedia utilizate tot mai mult în procesul didactic.

Astfel, liceul a dobândit o infrastructură electrică sigură, eficientă și pregătită pentru necesitățile educației moderne.

Proiectul a fost implementat în 2024, cu lucrările realizate integral în cursul anului. Este unul dintre cele peste 120 de proiecte derulate în suburbii, însumând investiții de 26,5 milioane de lei dedicate exclusiv domeniului educațional.

Această intervenție este complementară altor proiecte similare desfășurate în 2024 în școlile și liceele suburbane (Durești, Cruzești, Condrița). Împreună, aceste proiecte formează un program coerent de modernizare urbanistică a spațiilor educaționale, integrând suburbia Cricova în viziunea de dezvoltare a Chișinăului și localităților suburbane: școli sigure, funcționale, adaptate la exigențele contemporan

Teren sport multifuncțional – Liceul Budești reprezintă un exemplu concret de investiție urbanistică orientată către sănătatea, coeziunea socială și dezvoltarea comunitară a suburbiei Budești. El a fost implementat în anul 2024 de către Primăria municipiului Chișinău, fiind finanțat integral din bugetul municipal, în cadrul programului de modernizare a infrastructurii educaționale și sportive din localitățile periurbane.

Budeștiul este o suburbie în plină transformare, unde dinamica populației tinere a generat cerințe noi în materie de educație și petrecere a timpului liber. Liceul local, principala instituție educațională, dispunea de spații pentru activități sportive, dar acestea erau insuficiente, neamenajate corespunzător și expuse degradării. Lipsa unui teren modern, multifuncțional, limita nu doar calitatea orelor de educație fizică, ci și posibilitatea comunității de a beneficia de un spațiu public destinat mișcării și socializării.

Primăria municipiului Chișinău a fost inițiator și finanțator unic al proiectului. Alegerea unei finanțări municipale integrale a fost motivată de importanța strategică a investiției: oferirea unui teren sportiv multifuncțional care să ridice standardele infrastructurii școlare.

Proiectul a vizat amenajarea unui teren sportiv multifuncțional în incinta liceului, proiectat să găzduiască diverse activități:

- fotbal de dimensiuni reduse, baschet, volei, handbal;
- pistă pentru alergare și zone pentru activități de tip workout;
- echipamente moderne de sport și siguranță (plase, porți, panouri, marcaje).

Lucrările de bază au fost finalizate în 2024, iar montajul covorului sintetic și instalarea echipamentelor sunt programate în funcție de condițiile meteo favorabile, pentru a asigura o calitate durabilă a suprafeței.

Terenul sportiv de la Liceul Budești se înscrie într-o strategie mai amplă de echilibrare a infrastructurii urbane în suburbii, complementară cu investițiile în educație (reabilitări de școli și grădinițe) și cu alte proiecte similare (ex. complexul sportiv polivalent din Trușeni sau reabilitarea sălii de sport din Ghidighici). Împreună, aceste proiecte configurează o hartă a infrastructurilor sportive, reducând decalajul dintre centrul Chișinăului și localitățile suburbane.

Program de întreținere și modernizare a iluminatului public în suburbii reprezintă una dintre acele intervenții urbane cu impact difuz, dar de o importanță fundamentală pentru calitatea vieții cotidiene și pentru siguranța comunităților periurbane ale Chișinăului.

Suburbiile Chișinăului s-au confruntat mult timp cu deficiențe la capitolul iluminat public: rețele vechi, corpuri de iluminat ineficiente, consum energetic ridicat și zone întregi insuficient acoperite. Această situație afecta nu doar confortul locuitorilor, ci și siguranța rutieră și pietonală, mai ales pe drumurile periferice sau în cartierele rezidențiale în dezvoltare.

Într-un context de expansiune urbană rapidă și de cerințe crescute pentru eficiență energetică, modernizarea și întreținerea rețelelor de iluminat a devenit prioritate.

Proiectul a fost inițiat și implementat de Primăria municipiului Chișinău, prin Întreprinderea Municipală Rețele Electrice Iluminat Lumteh. Spre deosebire de alte intervenții realizate prin parteneriate sau cofinanțări, acest program este gestionat direct de întreprinderea municipală, care dispune de expertiză tehnică și echipe specializate pentru lucrări de instalare, întreținere și modernizare.

Programul este permanent și periodic, vizând lucrări de întreținere curentă și modernizări punctuale. În noiembrie–decembrie 2024, spre exemplu, au fost realizate lucrări programate între 22 și 28 noiembrie, vizând mai multe localități suburbane. Acest tip de etapizare permite acoperirea treptată a teritoriului urban și suburban, și adaptarea la necesitățile locale.

Intervențiile includ:

- înlocuirea corpurilor de iluminat vechi cu tehnologii LED eficiente energetic;
- extinderea rețelelor pe străzile recent urbanizate;
- întreținerea periodică a cablurilor, stâlpilor și echipamentelor;
- adaptarea sistemelor pentru un consum redus și o funcționare sigură pe termen lung.

Programul de iluminat public completează alte investiții din 2024 în suburbii – drumuri asfaltate, terenuri sportive, modernizări de școli și spații publice. Prin această abordare, municipalitatea configurează o infrastructură coerentă, unde siguranța și eficiența energetică devin elemente de bază ale dezvoltării urbane durabile.

Parc & zonă de recreere și reparație drumuri locale – Ciorescu este un exemplu de dezvoltare urbanistică integrată, care combină infrastructura tehnică cu cea socială, răspunzând atât nevoilor de mobilitate, cât și celor de petrecere a timpului liber în suburbia Ciorescu.

Ciorescu, localitate suburbană cu o creștere constantă a populației, se confruntă cu două provocări principale: pe de o parte, necesitatea modernizării rețelei de drumuri locale pentru a face față traficului tot mai intens; pe de altă parte, lipsa unor spații verzi și de recreere amenajate pentru locuitori, mai ales pentru familiile tinere. Acest proiect răspunde ambelor cerințe printr-o strategie dublă: infrastructură de mobilitate și infrastructură de loisir.

Inițiativa aparține Primăriei Ciorescu, care a găsit sprijin în Primăria municipiului Chișinău. Finanțarea s-a realizat sub formă de cofinanțare, în care partea cea mai consistentă, aproximativ 1 milion de lei din totalul de 1,2 milioane lei cheltuiți în 2024, a fost asigurată de PMC. Acest model reflectă colaborarea inter APL, prin care centrul și suburbia își aliniază prioritățile pentru proiecte cu impact comun.

Proiectul are un caracter multi-anual, însă anul 2024 a marcat implementarea primelor componente esențiale:

- Reparație și asfaltare drumuri locale: aproximativ 2 km de străzi au fost modernizați, incluzând străzile Mateevici, Florilor și Victor Basistii. Aceste artere, importante pentru accesibilitatea internă și legătura cu Chișinăul, au fost dotate cu covor asfaltic nou și amenajări pentru circulația pietonală.
- Amenajarea parcului și a zonei de recreere: lucrările de început au vizat trasarea aleilor, plantarea de arbori și amenajarea unor spații verzi, urmând ca în etapele viitoare să fie completate cu mobilier urban, locuri de joacă și echipamente de agrement.

Acest proiect se integrează într-un pachet mai amplu de intervenții în suburbii, unde infrastructura de bază (drumuri, apă, canalizare) este completată cu investiții în spații verzi, educație și sport. În cazul Ciorescului, legătura dintre drumuri și parc nu este întâmplătoare: mobilitatea și spațiile de loisir creează împreună o structură urbană echilibrată, care încurajează atât conectivitatea, cât și viața comunitară.

Zonă sportivă polivalentă – Trușeni este una dintre cele mai ample investiții dedicate infrastructurii de agrement și sport în rețeaua suburbană a municipiului Chișinău. Prin amploare, funcționalitate și concept urbanistic, el marchează un pas important în transformarea localităților periurbane în spații bine dotate, atractive și conectate la standardele moderne de viață.

Trușeni este o suburbie în plină dezvoltare, cu o populație tânără și în creștere constantă. În lipsa unor spații sportive bine amenajate, activitățile de agrement se desfășurau fie în spații improvizate, fie în zone neadaptate pentru sport organizat. Comunitatea resimțea acut lipsa unei infrastructuri polivalente, care să răspundă nevoilor educaționale, sociale și recreative ale locuitorilor.

Proiectul a fost inițiat de Primăria Trușeni, cu sprijin financiar substanțial din partea Primăriei municipiului Chișinău. Forma de implementare este cofinanțarea, model prin care suburbia își asumă responsabilitatea locală, iar centrul urban asigură resursele necesare pentru realizarea unei infrastructuri de anvergură.

Această împărțire reflectă un parteneriat echilibrat, în care ambele administrații se implică activ.

Zona sportivă polivalentă este concepută ca un complex urban de recreere, integrat în viața localității:

- teren de minifotbal cu suprafață modernă și nocturnă;
- zone pentru baschet, volei și handbal, gândite să găzduiască antrenamente și competiții școlare sau comunitare;
- pistă de alergare și spații de tip workout pentru mișcare liberă;
- alei pavate și zone verzi pentru promenadă și relaxare;
- infrastructură de acces și mobilier urban, pentru a transforma complexul într-un spațiu deschis și prietenos tuturor generațiilor.

Proiectul are caracter multi-anual, cu lucrări începute în 2024 și aflat în implementare la data de 20 decembrie 2024. Lucrările de bază sunt în desfășurare, urmând ca echiparea finală și amenajările complementare să continue în 2025.

Proiectul din Trușeni se completează cu alte investiții similare din 2024, precum terenul sportiv multifuncțional din Budești și reabilitarea sălii de sport din Ghidighici. Împreună, ele creează o rețea urbană și periurbană, complexă, de infrastructuri sportive, care reduce decalajele dintre centrul Chișinăului și periferie și susține ideea de dezvoltare integrată a Capitalei cu suburbiile sale.

Eficiență energetică – gimnazii Cricova, Durlești & Complex educațional Cruzești este o investiție de tip structural, cu efecte pe termen lung asupra infrastructurii școlare din trei localități suburbane importante ale Chișinăului. Realizat în 2024 de Primăria municipiului Chișinău, prin mecanisme de finanțare și cofinanțare, proiectul s-a înscris în pachetul mai larg de peste 26,5 milioane lei alocați sectorului educațional suburban, confirmând importanța acordată modernizării școlilor din zonele periurbane.

Suburbiile Cricova, Durlești și Cruzești au cunoscut în ultimul deceniu o creștere demografică și rezidențială accelerată. Instituțiile de învățământ din aceste localități au devenit tot mai solicitate, însă infrastructura lor era în mare parte învechită, cu pierderi mari de căldură, costuri ridicate de întreținere și condiții de studiu adesea precare în sezonul rece.

În acest context, eficiența energetică nu este doar o temă tehnică, ci o prioritate urbanistică și socială, cu implicații directe asupra calității vieții elevilor și profesorilor.

Primăria municipiului Chișinău a fost inițiatorul principal, asigurând finanțarea și cofinanțarea lucrărilor, în colaborare cu administrațiile locale și conducerile instituțiilor de învățământ. Modelul de lucru a presupus integrarea proiectelor într-o strategie comună, astfel încât investițiile să fie implementate simultan în mai multe localități, după aceleași standarde de calitate.

Lucrările au vizat un set de măsuri clasice de eficiență energetică, adaptate fiecărei instituții:

- izolarea termică a pereților și acoperișurilor, pentru reducerea pierderilor de căldură;
- înlocuirea tâmplăriei vechi cu ferestre și uși termoizolante moderne;
- modernizarea sistemelor de încălzire și adaptarea lor la standarde eficiente;
- instalarea de corpurilor de iluminat economice;
- lucrări complementare de reparație interioară, pentru a asigura confortul termic și funcționalitatea spațiilor.

Proiectele au fost implementate în cursul anului 2024, fiind finalizate și funcționale până la sfârșitul anului

Acest proiect face parte din strategia de modernizare a infrastructurii școlare, în care investițiile punctuale (ex. blocul nou de la LT Hyperion Durlești sau reparația sistemului electric la LT Al. Mateevici Cricova) sunt completate de intervenții structurale în eficiență energetică. Împreună, ele configurează o hartă urbanistică coerentă a educației durabile, unde școlile devin nu doar spații de învățare, ci și exemple de responsabilitate energetică și arhitecturală.

Investiții în rețele de apă și canalizare în suburbii este una dintre cele mai ample și strategice inițiative ale Primăriei municipiului Chișinău în 2024, cu impact direct asupra sănătății publice și a calității vieții locuitorilor din municipiul Chișinău și localitățile suburbane.

Suburbiile Chișinăului s-au extins masiv în ultimul deceniu. Creșterea populației, extinderea construcțiilor rezidențiale și presiunea pe infrastructură au scos la iveală o problemă critică: lipsa rețelelor moderne de apă și canalizare. În multe localități, gospodăriile depindeau de puțuri și fose septice, soluții precare și nesigure, care afectau mediul și sănătatea comunităților.

Astfel, dezvoltarea de zeci de kilometri de rețele edilitare în mai multe suburbii nu este doar o investiție tehnică, ci un salt urbanistic: transformă localitățile periurbane din zone semi-rurale în spații cu standarde urbane moderne.

Proiectul a fost inițiat de Primăria municipiului Chișinău, în colaborare cu administrațiile publice locale. Forma de realizare a fost una mixtă:

- finanțare directă din bugetul municipal, pentru proiectele de amploare;
- cofinanțare locală, prin contribuții ale primăriilor suburbane;
- sprijin punctual din partea unor programe regionale, în cazul proiectelor cu caracter intercomunitar.

Această formulă flexibilă a permis adaptarea programului la specificul fiecărei localități.

În 2024, programul a fost lansat și implementat în mai multe suburbii, cu lucrări efective de construcție a rețelelor. Programul are caracter multi-anual, cu continuitate prevăzută și în 2025, astfel încât să acopere treptat cât mai multe localități din jurul capitalei.

Descriere tehnică

- Extinderea rețelelor de apă potabilă, pentru racordarea gospodăriilor noi și modernizarea celor existente;
- Construirea și reabilitarea rețelelor de canalizare, inclusiv stații de pompare și racorduri;
- Integrarea lucrărilor în proiecte regionale (ex. Tohatin–Budești–Cruzești) și locale, în funcție de necesitățile fiecărei suburbii;
- Crearea unei infrastructuri edilitare scalabile, capabile să răspundă creșterii viitoare a populației.

Acest program este complementar altor proiecte implementate în 2024:

- stația regională de pompare și rețelele pentru Tohatin–Budești–Cruzești;
- programele de modernizare a drumurilor și iluminatului public;
- investițiile în educație și spații comunitare.

Împreună, ele creează un cadru urbanistic integrat, în care rețelele edilitare reprezintă baza funcțională, iar infrastructura educațională, sportivă și verde adaugă valoare socială

Modernizări punctuale în școli – Durlești, Cricova, Condița face parte din seria de intervenții fine, dar esențiale derulate de Primăria municipiului Chișinău în 2024 în rețeaua educațională suburbană. Dacă proiectele mari (blocuri noi de studii, terenuri sportive sau eficiență energetică) dau vizibilitate imediată, aceste modernizări punctuale completează imaginea, aducând infrastructura școlară la un standard funcțional și sigur, indispensabil pentru procesul educațional.

Durlești, Cricova și Condița sunt localități suburbane cu dinamici demografice diferite, dar unite de aceeași realitate: școli supraaglomerate și infrastructuri parțial uzate. Lipsa unor lucrări de întreținere pe termen lung a făcut ca detaliile – curți neamenajate, instalații electrice învechite, holuri degradate sau iluminat insuficient – să afecteze calitatea vieții școlare și percepția comunității asupra spațiului educațional.

Proiectele au fost inițiate de Primăria municipiului Chișinău, cu finanțare directă din bugetul pentru educație, și implementate cu sprijinul administrațiilor locale și al conducerilor instituțiilor.

În 2024 au fost realizate mai multe lucrări punctuale:

- Durlești: pavare și asfaltare a curților școlare, pentru acces sigur și confortabil al elevilor și cadrelor didactice.
- Cricova: intervenții la instalațiile electrice, menite să asigure siguranța și continuitatea procesului educațional în licee și gimnazii.
- Condița (Gimnaziul nr. 65): reparații în spațiile comune (holuri) și modernizarea iluminatului interior, pentru a crea un ambient mai luminos, mai sănătos și mai prietenos cu procesul educativ.

Lucrările au fost executate în cursul anului 2024 și au fost finalizate integral până la sfârșitul anului, fiind parte integrantă a celor 26,5 milioane lei investiți de municipalitate în educația suburbană.

Aceste lucrări punctuale sunt complementare marilor investiții realizate în 2024 (ex. blocul nou de la LT Hyperion Durlești, proiectele de eficiență energetică din Cricova și Cruzești sau reparația sălii de sport din Ghidighici). Împreună, ele configurează o strategie urbanistică integrată pentru educație, în care infrastructura este privită nu doar ca spațiu de studiu, ci ca element de coeziune socială și de calitate urbană.

Deși datele sunt fragmentare, imaginea de ansamblu este clară: 2024 a marcat o etapă de intensificare a investițiilor municipale în suburbii, reflectând o schimbare de paradigmă în politica urbanistică a Chișinăului – aceea de a trata localitățile periurbane nu ca periferii, ci ca părți integrate ale orașului extins.

3.4.2.4. Concluzii

Chișinăul și localitățile suburbane constituie un mecanism emergent în care relațiile funcționale (mobilitate, servicii, infrastructuri) se dezvoltă rapid, chiar și în lipsa unei structuri instituționale formale. Cooperarea se materializează prin proiecte edilitare, transport public și servicii comune, care sugerează tendința de integrare urban–periurban.

- Infrastructură edilitară - Proiectul magistralei de apă Chișinău–Strășeni–Călărași și modernizarea stației de epurare Călărași–Nișcani sugerează o tracțiune reală a cooperării intercomunale și reduc decalajele urban–rural.
- Mobilitate urbana și periurbană integrată - Transportul public municipal deservește peste 20 de suburbii (Codru, Cricova, Ghidighici, Tohatin), funcționând de facto ca schelet al mobilității regionale. PMUD Chișinău 2022–2030 oferă cadrul pentru integrare tarifară și infrastructurală.
- Servicii sociale și educaționale - Capitala polarizează zilnic fluxuri din suburbii spre universități, spitale republicane și centre de servicii, consolidând rolul Chișinăului ca pol urban de rang înalt.
- Managementul deșeurilor - Construcția Centrului de transfer și sortare în Chișinău marchează începutul unei infrastructuri verzi teritoriale, cu potențial de extindere către suburbii și raioanele din ZMD 4.

Deși procesul este încă fragmentat, rezultatele obținute sugerează că dezvoltarea Chișinăului în interdependentă față de localitățile suburbane este ireversibilă. Provocarea rămâne trecerea de la inițiative sectoriale la o abordare integrată, capabilă să transforme cooperarea actuală într-o cooperare inter APL, funcțională și competitivă.

3.4.2.5. Disfuncții

Deși procesul de dezvoltare a Chișinăului și unităților administrativ teritoriale suburbane a intrat într-o fază vizibilă, consolidată de proiecte edilitare și de mobilitate, cooperarea rămâne vulnerabilă la o serie de disfuncționalități structurale. Acestea derivă în principal din lipsa unui cadru de guvernare și cooperare inter APL, din presiunile crescânde asupra infrastructurilor și din fragmentarea inițiativelor intercomunale.

- Guvernare și cooperare inter APL nedefinită - Deși Chișinăul și localitățile limitrofe funcționează instinctiv ca un mecanism urban integrat, nu există o structură instituțională formală care să coordoneze planificarea și investițiile. În consecință, proiectele sunt implementate sectorial, fără un cadru comun de decizie, iar suburbiile participă mai degrabă pasiv, fără rol activ în prioritizarea sau gestionarea resurselor. Această lipsă de guvernare generează fragmentare și lipsă de coerență teritorială.
- Presiune pe infrastructura rutieră - Intrările radiale în Chișinău (Ialoveni, Strășeni, Cricova, Anenii Noi) sunt zilnic congestionate din cauza fluxurilor de navetism. Lipsa unor centuri ocolitoare funcționale și a infrastructurilor de mobilitate urbane și periurbane integrate (benzi dedicate transportului public, sisteme Park & Ride, trenuri suburbane) accentuează blocajele. În prezent, mobilitatea integrată există doar la nivel de planificare (PMUD), fără implementări concrete pe coridoarele teritoriale extinse.
- Urbanizare haotică - Expansiunea rezidențială periurbană se face adesea necontrolat și

dispersat, prin cartiere de case individuale, fără conectivitate la rețele tehnico-edilitare sau fără respectarea documentațiilor urbanistice coordonate cu capitala. Această urbanizare haotică consumă terenuri agricole fertile, accentuează dependența de transportul auto individual și crește presiunea pe infrastructura Chișinăului.

- Gestionarea deșeurilor - Chișinăul a inițiat construcția unui centru de transfer și sortare, dar componenta regională aferentă Zonei de Management a Deșeurilor nr. 4, destinată celor 7 raioane limitrofe, nu este încă operațională. Neidentificarea terenului și blocajele administrative amână funcționarea sistemului regional integrat. Drept urmare, capitala rămâne responsabilă de procesarea deșeurilor, ceea ce generează supraîncărcare, costuri suplimentare pe tonă și ineficiențe logistice.
- Dependență financiară de donatori - Majoritatea proiectelor structurante (magistrala de apă, centrele regionale de deșeuri, rețele edilitare) sunt finanțate prin programe externe (UE, KfW, BERD). Această dependență ridică riscuri legate de întârzieri (licitații, proceduri internaționale, verificări tehnice) și de vulnerabilitatea la factori exogeni. În lipsa unei capacități interne de finanțare și implementare, proiectele rămân expuse la decalaje între calendarul planificat și realitatea din teren.

Astfel, cooperarea Chișinău–Regiunea Centru se află într-un punct de inflexiune: pe de o parte, există rezultate tangibile care sugerează potențialul de guvernare și cooperare inter APL a orașului cu localitățile suburbane, dar pe de altă parte, disfuncțiile instituționale, urbanistice și financiare limitează transformarea acestei aglomerări într-un spațiu coerent și competitiv. Eliminarea acestor lacune devine o condiție strategică pentru sustenabilitatea dezvoltării regionale.

3.4.2.6. Priorități de intervenție

Guvernanță și cooperare inter APL operaționale - În prezent, cea mai mare vulnerabilitate a cooperării dintre Chișinău și localitățile periurbane este lipsa unei structuri instituționale dedicate. Deși relațiile funcționale există, ele rămân fragmentare, fiecare proiect fiind gestionat separat, fără un cadru unitar. Asumarea unui acord de cooperare între Chișinău și suburbii (Ialoveni, Strășeni, Codru, Cricova, Bubuieci) ar reprezenta o soluție imediată, care nu necesită o lege specială, dar poate genera coordonare reală pe domenii critice: apă, canalizare, mobilitate și deșeuri. Instituționalizarea unui Secretariat tehnic comun la nivelul UAT menționate ar asigura expertiza necesară pentru planificare, atragerea fondurilor și monitorizarea proiectelor, reducând decalajele dintre nucleul central și periferie.

Mobilitate integrată și reducerea congestiilor - Navetismul zilnic din suburbii către Chișinău a transformat intrările radiale în coridoare congestionate, cu blocaje recurente. Deși Planul de Mobilitate Urbană Durabilă (PMUD) oferă un cadru strategic, lipsesc măsurile rapide de implementare. Introducerea benzi dedicate pentru autobuze pe coridoarele Ialoveni și Strășeni, construirea de stații Park&Ride la Bubuieci, Cricova sau Sângera și lansarea unor linii expres suburbane cu tarif unificat ar putea debloca situația în doar câțiva ani. Aceste intervenții ar demonstra concret utilitatea unei guvernante comune la nivelul orașului și a localităților suburbane, reducând dependența de automobil și integrând suburbia în sistemul de mobilitate al capitalei.

Controlul urbanizării haotice - Suburbiile Chișinăului se extind rapid, dar în lipsa unei planificări

coordonate, rezultatul este o urbanizare dispersată, cu cartiere rezidențiale neconectate la infrastructuri edilitare. Fenomenul este vizibil în localități precum Tohatin, Ghidighici sau Bubuieci, unde dezvoltarea imobiliară depășește capacitatea administrativă locală. Introducerea unor reglementări urbanistice comune, protejarea zonelor agricole și a coridoarelor verzi, precum și crearea unui GIS la nivelul orasului ai al UAT suburbane pentru monitorizarea dezvoltării sunt măsuri urgente. Astfel, aglomerarea Chișinău ar putea evita modelul cartierului-dormitor și ar evolua spre o structura funcțională coerentă și mixtă.

Extinderea infrastructurilor edilitare - Proiectele edilitare majore sunt în derulare, însă impactul lor rămâne parțial. Magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași, susținută de KfW, va avea efect real doar dacă sunt accelerate branșările secundare și modernizate rezervoarele locale. La fel, modernizarea stațiilor de epurare, precum cea finalizată la Călărași–Nișcani, trebuie replicată în Strășeni și alte suburbii. Crearea unui parteneriat regional de apă ar permite o gestionare comună a rețelelor și o planificare integrată a investițiilor, evitând fragmentarea actuală.

Gestionarea integrată a deșeurilor - Chișinăul construiește deja un centru de transfer și sortare pentru deșeuri, însă întregul sistem este blocat de lipsa unui teren pentru Centrul Regional ZMD 4, care ar trebui să deservească 7 raioane din jur. Fără această verigă, presiunea logistică și financiară cade pe capitală, crescând costurile de operare. Identificarea rapidă a terenului și interconectarea cu centrul Chișinăului ar crea un lanț integrat de gestionare a deșeurilor, care ar aduce economii de scară și ar stimula programele de colectare selectivă în suburbii.

Coeziune socială și servicii partajate - Suburbii precum Ialoveni, Cricova sau Codru depind aproape integral de rețeaua de servicii educaționale și medicale din Chișinău. Această relație asimetrică generează presiune pe infrastructurile capitalei și reduce atractivitatea suburbană. Extinderea accesului prin parteneriate între APL și crearea unor huburi educaționale și medicale periurbane ar echilibra fluxurile și ar reduce migrația zilnică. O abordare integrată a serviciilor sociale ar contribui la crearea unei coeziuni teritoriale reale și la consolidarea calității vieții în zona periurbană.

Chișinău intern – reechilibrarea dezvoltării - Dezvoltarea periurbană nu poate reuși dacă nucleul central rămâne suprasolicitat și infrastructura sa uzată. Regenerarea cartierelor mari precum Botanica, Buiucani și Ciocana, crearea de coridoare verzi și piste ciclabile conectate cu suburbii, precum și modernizarea infrastructurilor interne (stații de epurare, rețele edilitare) sunt priorități esențiale. Aceste măsuri nu doar reduc presiunea pe zona centrală, ci transformă Chișinăul într-un nucleu urban competitiv, capabil să susțină creșterea locală și regională.

Chișinăul și localitățile periurbane se află într-un proces ireversibil de integrare funcțională. Provocarea este să transforme această dinamică spontană într-o strategie comună coerentă, care să evite urbanizarea haotică și să maximizeze impactul investițiilor. Prioritățile propuse – de la guvernare comună și mobilitate integrată până la servicii partajate și regenerare urbană – pot reprezenta fundamentul unei dezvoltări echilibrate și sustenabile.

3.4.2.7. Riscuri strategice

Lipsa unei coordonări unitare, resursele administrative limitate ale APL-urilor mici și presiunea inegală a investițiilor între nucleul central și periferie generează vulnerabilități care pot compromite coerența și sustenabilitatea dezvoltării urbane.

Fragmentarea infrastructurii - Unul dintre cele mai evidente riscuri este apariția unor insule funcționale de infrastructură. Fără integrare tarifară și fără standardizare la nivel operațional, proiectele din transport public, apă sau managementul deșeurilor riscă să funcționeze separat, fără să creeze o rețea spațială coerentă. Spre exemplu, extinderea liniilor de autobuz către suburbii nu este însoțită de un sistem tarifar unificat sau de o integrare a operatorilor privați și publici, ceea ce generează ineficiențe și bariere pentru utilizatori. La fel, rețelele edilitare dezvoltate prin proiecte externe nu întotdeauna respectă standarde uniforme de operare și mentenanță.

Capacitate redusă de implementare locală - Majoritatea localităților suburbane au un aparat administrativ redus, cu resurse tehnice și umane insuficiente pentru gestionarea unor proiecte complexe de infrastructură sau mobilitate. Aceste APL depind de suportul Chișinăului sau de ADR Centru pentru elaborarea studiilor, accesarea finanțărilor și coordonarea implementării. Această dependență structurală creează întârzieri și reduce gradul de asumare locală. Practic, în lipsa unei platforme integrate de suport tehnic, există riscul ca proiectele să rămână la nivel de nucleu central, cu suburbii doar beneficiare pasive.

Creșterea disparităților urban–periurban - Un alt risc este polarizarea excesivă între nucleul central și periferia sa. Dacă investițiile mari continuă să se concentreze doar în Chișinău, suburbii precum Bubuieci, Tohatin sau Ghidighici pot deveni simple zone-dormitor, fără infrastructuri sociale și servicii publice adecvate. Acest model de urbanizare neechilibrată este asociat cu dependența funcțională unilaterală de capitală, scăzând atractivitatea rezidențială și calitatea vieții în aceste așezări.

Dacă fragmentarea infrastructurală, dependența administrativă și accentuarea disparităților urban–periurban nu sunt corectate printr-o abordare integrată, există riscul ca aglomerarea Chișinău–Centru să evolueze spre un model dezechilibrat: o capitală suprasolicitată și suburbii funcționând ca spații rezidențiale dependente, cu servicii publice deficitare și competitivitate redusă.

3.4.2.8. Oportunități imediate

Consortiu de cooperare inter APL - Se poate crea rapid un mecanism de coordonare informală între Chișinău și suburbii, fără a aștepta o lege specială. Acesta ar putea gestiona proiecte de mobilitate, apă și deșeuri pe baza unui portofoliu comun, cu indicatori clari.

Măsuri rapide de mobilitate - Din PMUD pot fi selectate 3–5 proiecte imediate privind benzi dedicate pentru autobuze la intrările la Iloveni și Strășeni, primele stații Park&Ride sau un sistem pilot de ticketing integrat..

Deblocarea sistemului regional de deșeuri (ZMD 4) - Chișinăul are deja în lucru centrul de transfer; dacă se finalizează identificarea terenului pentru centrul regional și acordurile inter-APL, întreg sistemul poate deveni funcțional mult mai repede.

Accelerarea branșărilor la magistrala de apă - Magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași avansează (KfW), dar impactul real apare doar dacă se finalizează branșările secundare și rezervoarele

locale. Suburbiile pot mobiliza resurse proprii sau parteneriate pentru a sincroniza lucrările
Proiecte pilot de urbanism coordonat - Chișinăul și 2–3 suburbii (ex. Ialoveni, Codru, Bubuieci) pot lansa un proiect demonstrativ de planificare integrată (zonă mixtă rezidențială, logistică, coridor verde).

Fonduri europene și BERD/BEI - Fereastra de finanțare 2025–2027 (UE, BERD, BEI, KfW) este o oportunitate reală pentru pachete de proiecte ale orașelor și localităților suburbane. Dacă Chișinău și suburbii aplică împreună, au șanse mai mari la granturi și credite preferențiale.

Sinteza rezultatelor analizei și principiul formulării concluzii

Analizele prezentate în capitolele 3.1–3.4 au urmărit identificarea relațiilor funcționale, a mecanismelor instituționale și a factorilor teritoriali care influențează dezvoltarea municipiului Chișinău.

Disfuncționalitățile, prioritățile și scenariile prezentate în capitolele 4–7 derivă exclusiv din rezultatele analizelor prezentate anterior și nu reprezintă opțiuni formulate independent de autori.

Fiecare concluzie este fundamentată pe relațiile cauzale identificate în cadrul analizelor teritoriale, instituționale și funcționale prezentate în cadrul studiului.

În consecință, capitolele următoare reprezintă etapa de sinteză și operaționalizare a rezultatelor obținute prin analiza critică a situației existente.

4. EVIDENȚIEREA ȘI IERARHIZAREA DISFUNCȚIILOR, PRECUM ȘI A MECANISMELOR CAUZE CARE LE-AU PRODUS

Disfuncționalitățile, prioritățile și scenariile prezentate în capitolele 4–7 derivă exclusiv din rezultatele analizelor prezentate în capitolele 3.1–3.4 și nu reprezintă opțiuni formulate independent de autori.

Fiecare concluzie este fundamentată pe relațiile cauzale identificate în cadrul analizelor teritoriale, instituționale și funcționale prezentate anterior.

Disfuncționalitățile prezentate în continuare rezultă din analiza integrată a mecanismelor de cooperare teritorială realizată în capitolele 2.1–2.4, respectiv din evaluarea relațiilor funcționale dintre municipiul Chișinău, unitățile administrativ-teritoriale suburbane și nivelurile regional, național și european. Acestea reprezintă sinteza critică a problemelor identificate și constituie baza pentru formularea propunerilor de intervenție și a priorităților de dezvoltare.

Analiza relațiilor funcționale dintre orașul Chișinău și teritoriile aflate în aria sa de influență evidențiază existența unor transformări teritoriale cu relevanță directă pentru procesul de reactualizare a PUG.

Rezultatele indică intensificarea relațiilor oraș–suburbii, extinderea proceselor de suburbanizare și modificări privind utilizarea terenurilor, elemente care pot genera presiuni asupra dezvoltării urbane și asupra capacității infrastructurilor existente. Aceste procese evidențiază necesitatea evaluării relației dintre extinderile urbane, infrastructurile existente și organizarea spațială a dezvoltării, cu implicații asupra utilizării terenurilor, zonificării funcționale și definirii direcțiilor de dezvoltare.

Totodată, analiza mobilității și a conectivității teritoriale indică extinderea relațiilor funcționale și creșterea dependențelor dintre oraș și aria sa de influență. Aceste transformări pot influența

infrastructurile de transport, accesibilitatea și organizarea circulațiilor și necesită integrare în procesul de reactualizare a PUG.

Dezvoltarea relațiilor funcționale și extinderea urbană generează, de asemenea, presiuni asupra infrastructurilor tehnico-edilitare și asupra serviciilor urbane. În acest context devine necesară evaluarea relației dintre dezvoltări și capacitatea infrastructurilor, precum și identificarea priorităților de intervenție și coordonare.

Analiza componentelor de mediu evidențiază existența unor presiuni asupra spațiilor verzi, modificări ale continuităților ecologice și apariția unor vulnerabilități suplimentare asociate dezvoltării urbane. Aceste aspecte susțin necesitatea integrării măsurilor privind protecția mediului, infrastructura verde și reziliența în procesul de reactualizare a PUG.

Totodată, analiza relațiilor instituționale și a cooperării teritoriale indică necesitatea consolidării mecanismelor de coordonare și implementare, în condițiile extinderii interdependențelor funcționale dintre oraș și teritoriile învecinate.

Analiza metropolitană și relațiile de cooperare teritorială sunt utilizate în cadrul prezentului studiu ca instrumente de context și diagnostic. Aplicabilitatea directă pentru PUG se limitează la elementele care influențează structura urbană, utilizarea terenurilor, mobilitatea, infrastructurile, mediul și mecanismele de implementare aferente orașului Chișinău.

În prezent, Chișinăul traversează acum o fereastră strategică de 2–3 ani în care poate trece de la inițiative disparate la o agendă urbană coerentă și integrată. Dacă va construi un portofoliu matur de proiecte, dacă va dezvolta o formă de cooperare teritorială și dacă va crea mecanisme comune de cofinanțare cu Guvernul și partenerii regionali, capitala are șansa de a deveni un model est-european de tranziție verde și oraș inteligent.

4.1. Nivel european / internațional

Chișinăul a intrat deja în atenția rețelelor europene și internaționale, participând activ la programe precum Horizon, LIFE, URBACT, Interreg sau Erasmus+. Această vizibilitate, consolidată prin aderarea la Covenant of Mayors – East și adoptarea Green City Action Plan în 2020, oferă capitalei o agendă verde recunoscută, cu proiecte orientate spre mobilitate durabilă, eficiență energetică și gestionarea deșeurilor. Fondatorii externi, precum BERD, BEI și KfW, au creat un istoric solid de investiții, ceea ce conferă credibilitate orașului.

Totuși, în spatele acestor succese, lipsa unei guvernante unitare pentru fonduri europene poate sugera un portofoliu fragmentat, bazat mai degrabă pe inițiative sectoriale decât pe o strategie coerentă. Proiectele ajung adesea să rămână la stadiul de concept, fără documentația completă necesară pentru evaluările europene. În plus, accesul la unele programe (precum European Urban Initiative sau ESPON) este limitat de statutul Republicii Moldova, care nu este stat membru UE.

Riscul major este ca, fără o strategie integrată, Chișinăul să devină doar un partener marginal în consorții, cu proiecte punctuale. Pentru a evita această situație, este vital ca municipalitatea să creeze un portofoliu tehnic matur (studii de fezabilitate, analize cost-beneficiu, mecanisme de monitorizare și raportare), să instituie o unitate centrală de coordonare a fondurilor UE și să dezvolte consorții solide cu orașe din România și Uniunea Europeană.

Oportunitățile imediate (2025–2027) sunt clare: implementarea coridoarelor de transport rapid, configurarea punctelor Park&Ride la intrările în oraș, modernizarea clădirilor publice cu surse

regenerabile, centre de sortare a deșeurilor și crearea unui Hub de date urbane pentru guvernare digitală. În paralel, prin Erasmus+ și Europa Creativă, Chișinăul își poate întări rolul cultural și educațional la scară europeană.

4.2. Nivel național (Guvern – Chișinău)

La nivel național, Chișinăul este recunoscut în Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022–2028 ca pol major de dezvoltare. Proiecte strategice, precum magistrala de apă Chișinău–Strășeni–Călărași, Planul de Mobilitate Urbană Durabilă și programele de eficiență energetică, beneficiază de susținere guvernamentală și de finanțare externă gestionată prin ADR Centru și Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale.

Însă această cooperare se lovește de lipsa unui cadru clar de guvernare și cooperare inter APL și de un statut ambiguu al capitalei, tratată simultan ca municipiu, pol regional și capitală națională. Această incertitudine complică coordonarea proiectelor și creează riscul fragmentării investițiilor. Dependența de fondurile externe menține vulnerabilitatea capitalei, în special în fața întârzierilor administrative și a condiționalităților donatorilor.

Fără o abordare integrată Guvern–Primărie, există pericolul ca mobilitatea să rămână blocată în congestii, proiectele de apă să rămână incomplete, iar gestionarea deșeurilor să rămână la stadiu de promisiune (ZMD 4 nefiind încă operațional).

Pentru a transforma această relație, este nevoie de clarificarea statutului capitalei ca pol de creștere, accelerarea implementării PMUD, finalizarea proiectelor critice de apă și canalizare și crearea unui mecanism național de cofinanțare pentru infrastructurile mari. Pe termen scurt, un Memorandum Guvern–Primărie pentru proiecte prioritare ar putea deschide calea pentru o regenerare urbană coerentă a capitalei.

4.3. Nivel regional (Chișinău – Regiunea Centru)

Chișinăul funcționează deja ca pol de iradiere pentru Regiunea Centru. Investițiile coordonate prin ADR Centru, precum magistrala de apă și planificarea mobilității urbane și periurbane, arată o integrare tot mai puternică între nucleul urban și localitățile limitrofe. Tranziția verde începe să fie vizibilă prin construcția centrului de transfer și sortare pentru deșeuri, iar PMUD deschide drumul pentru coridoare de transport.

Dar lipsa unui cadru formal de guvernare inter APL blochează multe inițiative. Mobilitatea rămâne mai mult pe hârtie decât pe teren, iar centrul regional de deșeuri (ZMD 4) este încă blocat în faza pregătitoare, fără teren identificat. Dependența de finanțarea externă, combinată cu capacitatea redusă a APL-urilor locale, face ca ritmul de implementare să fie lent și vulnerabil. Riscul este ca regiunea să se dezvolte fragmentat, cu infrastructuri neconectate și costuri operaționale greu de acoperit. Pentru a contracara această tendință, este nevoie de un Consorțiu de cooperare între APL, de implementarea etapizată a PMUD, de rețele secundare de apă și canalizare și de huburi economice secundare în Ungheni, Orhei și Strășeni.

Oportunitățile imediate includ semnarea unui memorandum de colaborare între capitală și raioanele limitrofe, lansarea unor pachete PMUD cu impact rapid (benzi dedicate, ticketing integrat, Park&Ride), accelerarea branșărilor la magistrală și deblocarea sitului pentru depozitul regional.

4.4. Nivel local (Chișinău – suburbii)

Transportul public municipal leagă zilnic municipiul Chișinău de localitățile periurbane, iar proiecte edilitare precum magistrala de apă sau centrul de sortare a deșeurilor sugerează o cooperare intercomunală reală. Serviciile sociale și educaționale sunt polarizate în jurul capitalei, ceea ce întărește rolul Chișinăului în profil teritorial.

Totuși, lipsa unei forme de guvernare și cooperare inter APL clare face ca inițiativele să fie fragmentare. Suburbiile suferă din cauza urbanizării haotice, a lipsei de infrastructură tehnico-edilitară și a congestionării intrărilor radiale. În paralel, capitala rămâne responsabilă aproape exclusiv pentru gestionarea deșeurilor, în timp ce zona regională aferentă ZMD 4 întârzie.

Riscul major este ca această dinamică să fenereze o dezvoltare dezechilibrată: o capitală suprasolicitată și suburbii dependente, transformate în cartiere-dormitor. Pentru a evita acest scenariu, este nevoie de un Consorțiu de cooperare între municipiul Chișinău și UAT suburbane și de un Secretariat tehnic comun care să coordoneze proiectele, de măsuri rapide de mobilitate (benzi dedicate, Park&Ride, ticketing unificat), de control asupra urbanizării haotice și de extinderea infrastructurilor edilitare. În paralel, huburi educaționale și medicale periurbane ar putea reduce dependența de capitală și ar consolida coeziunea socială.

Oportunitățile imediate sunt multiple: constituirea unui consorțiu informal între Chișinău și suburbii pentru proiecte comune, aplicarea rapidă a măsurilor din PMUD, finalizarea brânșărilor la magistrala de apă și identificarea terenului pentru centrul regional de deșeuri. Fereastra de finanțare europeană 2025–2027 (UE, BERD, BEI, KfW) poate transforma aceste inițiative în proiecte integrate și eligibile.

4.5. Ierarhizarea provocărilor

Cooperarea teritorială a devenit pentru Chișinău o condiție esențială a dezvoltării urbane și teritoriale. Capitala nu mai poate funcționa în izolare: mobilitatea zilnică a zecilor de mii de navetiști, necesitatea infrastructurilor regionale de apă și deșeuri, dar și presiunea urbanizării periurbane obligă orașul să își construiască parteneriate solide, atât la nivel național și regional, cât și în cadrul rețelelor europene și internaționale.

Totuși, această deschidere spre cooperare este marcată de provocări multiple: lipsa unui cadru formal de guvernare și cooperare inter APL, dependența de finanțări externe, fragmentarea instituțională și dificultatea de a construi portofolii comune de proiecte. În paralel, există și provocări structurale, precum inegalitățile teritoriale, migrația populației sau tranziția verde incompletă, care fac ca inițiativele de cooperare să fie greu de sustenabilizat în timp.

Pentru a înțelege mai bine aceste dificultăți, provocările cooperării teritoriale ale Chișinăului pot fi ierarhizate în trei categorii: Provocări critice, Provocări majore și Provocări structural.

Această clasificare ajută la prioritizarea intervențiilor și la definirea unui cadru strategic prin care Chișinăul poate trece de la inițiative fragmentare la o agendă coerentă și recunoscută în rețelele urbane europene.

Provocări critice (impact imediat, blocaje majore)

- Congestia mobilității urbane și periurbane responsabilă de traficul paralizat pe radiale, lipsa benzilor dedicate, lipsă Park&Ride și tren suburban.

- Gestionarea deșeurilor, respective întârzierea proiectului ZMD 4, lipsa depozitului regional și a infrastructurii moderne de sortare/reciclare.
- Lipsa unui mecanism unitar de guvernare și cooperare inter APL generează cooperare fragmentată între Primărie, Guvern și APL-uri suburbane.
- Capacitatea administrativă redusă pentru fonduri UE implică un risc crescut de pierdere a finanțărilor externe (proiecte fără studii de fezabilitate, cofinanțare dificilă)

Provocări majore (impact considerabil, consecințe pe termen mediu)

- Statutul ambiguu al capitalei în strategiile naționale (simultan municipiu, pol regional și capitală națională) este responsabil de coordonare dificilă.
- Dependența de finanțare externă face ca municipiul să fie vulnerabil la întârzieri administrative și condiționalități donatori.
- Urbanizare haotică periurbană caracterizată de o dezvoltare necontrolată a suburbiei, lipsa reglementărilor unitare și a GIS urban și periurban.
- Fragmentare instituțională în implementarea proiectelor conduce la lipsa integrării unui portofoliu de proiecte și apariția de inițiative sectoriale dispartate.
- Costuri operaționale ridicate și tarife neintegrate în infrastructurile edilitare generează un risc crescut de nesustenabilitate financiară.

Provocări structurale (impact pe termen lung, ritm lent de manifestare)

- Tranziția verde incompletă determinată de decalajul față de orașele europene (conform documentelor Comisiei Europene) în energie regenerabilă, eficiență energetică, mobilitate electrică.
- Inechități teritoriale generate de concentrarea excesivă a resurselor în capitală vs. stagnare în regiuni; risc de polarizare socio-economică.
- Depopulare și migrație, respective exod al tinerilor și al forței de muncă calificate, cu efecte negative asupra pieței muncii și inovației.
- Capacitate redusă de cercetare–inovare urbană generată de accesul limitat la programe precum Horizon/ESPON, decalaj digital.
- Rezistența instituțională la reformă și cooperare între APL induce lentoare în implementarea unor modele de guvernare și cooperare inter APL moderne.

Chișinăul se află într-o etapă în care cooperarea spațială nu mai este o opțiune, ci o necesitate vitală pentru funcționarea și dezvoltarea orașului. Capitala concentrează fluxuri economice, sociale și de mobilitate ce depășesc cu mult limitele administrative proprii și implică zilnic suburbii, raioane limitrofe și instituții naționale. Totuși, lipsa unui cadru formal de guvernare inter APL face ca relația dintre Chișinău și teritoriul din jur să fie una fragmentată, adesea bazată pe inițiative punctuale, fără o strategie comună.

Prima mare dificultate se resimte în mobilitate: orașul este sufocat de trafic, iar fluxurile de navetiști nu sunt gestionate prin soluții integrate precum Park&Ride, benzi dedicate sau tren suburban. În lipsa unei planificări coordonate, congestiile blochează nu doar intrările în capitală, ci și dezvoltarea

economică regională. La fel de critică este problema deșeurilor – întârzierea proiectului ZMD 4 și lipsa unei infrastructuri regionale moderne de sortare și reciclare pun presiune pe vechiul poligon, generând riscuri de mediu și sanitare. În paralel, capacitatea administrativă redusă limitează pregătirea proiectelor comune, ceea ce face dificilă atragerea și gestionarea fondurilor europene sau internaționale.

Pe termen mediu, provocările sunt mai subtile, dar la fel de serioase. Statutul ambiguu al capitalei – municipiu, pol regional și capitală națională în același timp – complică relația cu Guvernul și creează confuzii de competențe și finanțare. Ca municipiu, Chișinăul se supune aceluiași reguli ca alte UAT-uri, ca pol regional, este tratat în strategiile de dezvoltare regională drept centru al Regiunii de Dezvoltare Centru, deși din punct de vedere administrativ nu face parte formal din această regiune. Totuși, proiectele de apă și mobilitate îl leagă de regiune. Ca capitală națională, Chișinăul joacă un rol care depășește competențele sale administrative: găzduiește instituțiile centrale, concentrează peste 50% din PIB și are funcții asupra întregii țări.

Urbanizarea periurbană haotică, lipsită de reglementări comune și de infrastructuri edilitare suficiente, transformă suburbia în zone-dormitor dependente de Chișinău. Mai mult, fragmentarea instituțională face ca proiectele de apă, mobilitate sau energie să fie derulate separat, fără o viziune unitară, în timp ce dependența de finanțările externe menține vulnerabilitatea orașului și a regiunii.

Pe termen lung, apar provocări structurale care pot eroda treptat capacitatea de cooperare. Inegalitățile teritoriale dintre capitală și restul regiunilor riscă să creeze o polarizare economică și socială accentuată. Migrația externă și depopularea reduc baza demografică și scad potențialul de inovare, iar tranziția verde, deși începută, rămâne incompletă față de standardele europene.

Astfel, dificultățile și provocările cooperării spațiale ale Chișinăului conturează o imagine clară: fără un cadru de guvernare între municipiul chisinau și localitățile suburbane, orașul riscă să rămână captiv într-un sistem fragmentat, cu proiecte disperate și impact redus. Dar dacă această schimbare va fi asumată, capitala are șansa să se transforme într-un motor de dezvoltare regională și într-un model de oraș integrat și competitiv la nivel european.

5. PROPUNERI DE ELIMINARE SAU DE DIMINUARE A DISFUNCTIIONALITĂȚILOR

Propunerile formulate în continuare derivă direct din disfuncționalitățile identificate în capitolul precedent și urmăresc diminuarea cauzelor care generează dezechilibrele teritoriale, instituționale și funcționale evidențiate prin analiză. Relația dintre disfuncționalități și măsurile propuse urmărește principiul continuității logice a fundamentării.

Chișinăul este astăzi centrul economic, social și cultural al Republicii Moldova, generând peste jumătate din PIB și concentrând principalele instituții naționale. Această poziție dominantă îl transformă într-un magnet pentru populație, investiții și servicii, dar în același timp creează presiuni enorme asupra infrastructurii și asupra calității vieții urbane. În fiecare zi, zeci de mii de navetiști vin din raioanele limitrofe, iar orașul este responsabil, în practică, de servicii care depășesc mult limitele sale administrative. În acest context, cooperarea teritorială nu mai este un scenariu opțional, ci o condiție esențială pentru funcționarea capitalei ca metropolă modernă.

Astăzi, relația Chișinăului cu teritoriul din jur se bazează pe inițiative punctuale, deseori sectoriale – proiecte de apă, planuri de mobilitate, programe de eficiență energetică sau parteneriate internaționale. Totuși, lipsa unei guvernări comune clare, între Chișinău și localitățile suburbane,

și a unui portofoliu matur de proiecte comune face ca aceste inițiative să fie fragmentate, cu impact limitat. De aici derivă și vulnerabilitățile majore: infrastructuri blocate, urbanizare haotică în periurban, capacitate administrativă redusă și dependență de finanțări externe.

Pentru ca dezvoltarea capitalei să fie sustenabilă, cooperarea teritorială trebuie să evolueze de la colaborări ad-hoc la o agendă de cooperare teritorială integrată, structurată pe trei direcții majore:

- Guvernanță și instituții – crearea unui Consorțiu inter-APL pentru cooperare teritorială cu rol decizional și a unui Secretariat tehnic care să coordoneze proiectele; stabilirea unui mecanism de cofinanțare Guvern–Primărie pentru infrastructurile mari; și clarificarea statutului capitalei în strategiile naționale.
- Infrastructuri și servicii comune – implementarea etapizată a PMUD prin coridoare de transport rapid, benzi dedicate și Park&Ride; dezvoltarea trenului suburban ca schelet al mobilității regionale; finalizarea magistralei de apă și extinderea rețelelor secundare; deblocarea proiectului ZMD 4 pentru gestionarea deșeurilor și dezvoltarea unor centre de reciclare și reutilizare.
- Integrare socială și economică – transformarea suburbiilor din zone-dormitor în comunități funcționale, prin huburi educaționale, medicale și culturale; dezvoltarea unor centre economice secundare în Orhei, Ungheni sau Strășeni; și programe de reintegrare a tinerilor și diasporei în viața economică și socială.

Aceasta înseamnă crearea unui Consorțiu inter-APL pentru cooperare teritorială, stabilirea unui mecanism de cofinanțare Guvern–Primărie pentru proiectele critice și elaborarea unui portofoliu tehnic bine fundamentat (studii de fezabilitate, analize cost–beneficiu, sisteme de monitorizare).

Pe termen scurt, prioritățile sunt clare: implementarea etapizată a Planului de Mobilitate Urbană Durabilă, extinderea magistralei de apă și rețelelor secundare, deblocarea sitului pentru depozitul regional de deșeuri și lansarea unor huburi educaționale și medicale în suburbii. În paralel, Chișinăul trebuie să valorifice fereastra de finanțare europeană 2025–2027 prin proiecte mature în mobilitate, energie regenerabilă, digitalizare urbană și cultură.

Pe termen mediu și lung, cooperarea teritorială ar trebui să conducă la formarea unui sistem policentric regional, în care orașe precum Ungheni, Orhei sau Strășeni devin huburi economice secundare, iar suburbia se transformă din zonă-dormitor într-un spațiu funcțional, cu servicii publice de calitate și identitate proprie. În acest proces, Chișinăul trebuie să își asume un rol dublu: de capitală europeană emergentă și de motor al tranziției verzi și digitale pentru întreaga regiune.

Astfel, cooperarea teritorială devine cheia prin care capitala poate trece de la o dezvoltare fragmentată la o agendă urbană coerentă, competitivă și sustenabilă. Dacă acest proces este asumat și consolidat instituțional, Chișinăul are șansa să devină un model est-european de coordonare interinstituțională și de oraș inteligent, capabil să răspundă atât provocărilor imediate, cât și transformărilor structurale pe termen lung.

6. PRIORITĂȚI DE INTERVENȚIE

Prioritățile de intervenție sunt stabilite pe baza propunerilor formulate anterior și reflectă domeniile considerate esențiale pentru consolidarea cooperării teritoriale și pentru susținerea procesului de implementare a Planului Urbanistic General. Ierarhizarea acestora are la bază relevanța problemelor identificate, impactul estimat și posibilitatea implementării prin instrumentele existente.

Chișinăul are nevoie să intervină urgent pe infrastructurile critice și pe mobilitate, să construiască pe termen strategic instituțiile și serviciile metropolitane, iar pe termen structural să devină un pol european verde și inteligent, capabil să genereze echilibru regional și calitate a vieții.

Priorități de intervenție urgente (2025–2027, impact imediat) - Sunt măsuri care trebuie pornite acum pentru a răspunde crizelor actuale și pentru a nu rata oportunitățile de finanțare europeană.

- Mobilitate rapidă: implementarea coridoarelor dedicate transportului public, introducerea Park&Ride și ticketing-ului integrat.
- Apă și canalizare: extinderea rețelelor secundare și accelerarea branșărilor la magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași.
- Deșeuri: identificarea terenului pentru ZMD 4 și lansarea centrelor de sortare și reciclare.
- Energie: renovarea energetică a clădirilor publice cu integrarea surselor regenerabile.
- Guvernanță: constituirea unui consorțiu informal Chișinău–suburbii pentru proiecte comune.
- Cultură & educație: accesarea imediată a programelor Erasmus+ și Europa Creativă pentru rețele educaționale și culturale.

Priorități de intervenție strategice (2028–2030, impact mediu) - Sunt măsuri care consolidează cooperarea teritorială și stabilesc o direcție clară de dezvoltare urbană extinsă.

- Mecanisme de coordonare interinstituțională formală: crearea Consorțiului inter-APL și a Secretariatului tehnic.
- Mobilitate urbană și periurbană integrată: tren suburban, stații intermodale, rețea extinsă de benzi dedicate și piste velo.
- Infrastructuri edilitare: finalizarea rețelelor de apă/canalizare în suburbii, modernizarea stațiilor de epurare.
- Dezvoltare economică: huburi economice secundare (Ungheni, Orhei, Strășeni), parcuri logistice și industriale.
- Digitalizare: lansarea Urban Data Hub
- Social și servicii: huburi educaționale și medicale periurbane pentru reducerea presiunii pe capitală.

Priorități de intervenție structurale (2030+, impact pe termen lung) - Sunt transformările fundamentale, cu ritm lent, dar esențiale pentru viitorul Chișinăului ca metropolă europeană.

- Oraș policentric: integrarea Chișinăului cu regiunea Centru într-o rețea echilibrată de localități (poli secundari dinamici).
- Tranziție verde completă: economie circulară funcțională, infrastructuri edilitare inteligente, transport public cu emisii zero.
- Planificare urbană integrată: control asupra urbanizării haotice prin reglementări comune și platforme GIS la nivelul orasului și a localităților suburbane.
- Capitală europeană competitivă: consolidarea poziției Chișinăului ca nod de inovație, educație și cultură la nivel regional.

- Resiliență socială: reducerea disparităților urban–periurban, reintegrarea tinerilor și diasporei, creșterea calității vieții în suburbii.
- Identitate teritorială și a cooperare funcțională dintre oraș și localitățile suburbane : consolidarea sentimentului de apartenență a localitatilor suburbane la o metropolă unitară, nu doar la capitală.

7. SCENARII ȘI ALTERNATIVE DE DEZVOLTARE

Scenariile dezvoltate în cadrul studiului au caracter exploratoriu și orientativ și urmăresc evaluarea unor direcții posibile de evoluție rezultate din analiza relațiilor teritoriale și a tendințelor identificate.

Acestea nu reprezintă proiecții predictive și nu generează automat măsuri urbanistice, fiind utilizate exclusiv pentru fundamentarea opțiunilor de dezvoltare analizate în cadrul PUG.

Chișinăul traversează o perioadă complexă, în care oportunitățile și vulnerabilitățile coexistă într-un echilibru fragil. Pe de o parte, capitala beneficiază de vizibilitate europeană, acces la programe de finanțare și parteneriate strategice; pe de altă parte, infrastructurile edilitare sunt învechite, transportul public este congestionat, iar suburbii întregi se dezvoltă haotic, în lipsa unor reguli și a unei guvernante metropolitane coerente.

Această situație amplifică un paradox urbanistic: Chișinăul este simultan un centru de atracție regională și un spațiu vulnerabil, aflat sub presiunea urbanizării rapide și a polarizării socio-teritoriale. Lipsa unei viziuni comune între municipiu, Guvern și localitățile din jur face ca multe proiecte să fie fragmentare, sectoriale, fără un impact de ansamblu. În același timp, fereastra de finanțare europeană 2025–2027 poate crea oportunități pentru consolidarea cooperării teritoriale și pentru susținerea unor intervenții integrate relevante pentru dezvoltarea urbană.

În acest context, scenariile alternative de cooperare spațială permit evaluarea unor direcții posibile de evoluție rezultate din analiza relațiilor teritoriale și a tendințelor identificate. Ele permit administrației municipale și partenerilor săi să înțeleagă consecințele menținerii status quo-ului, să evalueze impactul unor intervenții punctuale, cu resurse limitate și să vizualizeze potențialul unei transformări integrate și de anvergură.

Cele trei scenarii – *Do Nothing*, *Do Something* și *Do Everything* – sunt concepute nu ca opțiuni exclusive, ci ca repere de orientare. Ele oferă o hartă a posibilităților, în care fiecare decizie privind mobilitatea, infrastructurile edilitare, serviciile publice sau coordonare interinstituțională are consecințe asupra calității vieții, atractivității investiționale și coeziunii teritoriale.

Astfel, analiza scenariilor devine un cadru de reflecție și negociere între administrația locală, Guvern, suburbii și partenerii europeni. Ea permite nu doar prioritizarea investițiilor și adaptarea calendarului de implementare, ci și conturarea unei viziuni de cooperare teritorială și dezvoltare urbană integrată, fără de care Chișinăul riscă să rămână un oraș fragmentat și suprasolicitat, în loc să devină un model de tranziție verde și smart în Europa de Est.

Funcția strategică a scenariilor pentru Chișinău:

- **Scenariul 1 – Do Nothing:** Acest scenariu arată costurile inacțiunii: accentuarea congestiilor de trafic, urbanizare haotică în periurban, degradarea infrastructurilor și pierderea competitivității capitalei. Servește ca scenariu de avertizare, demonstrând că lipsa cooperării spațiale duce la stagnare și vulnerabilitate sistemică.

- **Scenariul 2 – Do Something:** Acest scenariu testează fezabilitatea cooperării teritoriale prin proiecte-pilot, arătând că, chiar și cu resurse limitate, există un potențial de îmbunătățire. Servește ca etapă de tranziție: indică beneficiile cooperării și creează precedente instituționale, dar are o capacitate limitată de reducere a dezechilibrelor teritoriale și funcționale.
- **Scenariul 3 – Do Everything:** Acest scenariu este viziunea transformativă pentru Chișinău: consolidează cooperarea teritorială, crește atractivitatea investițională, reduce polarizările și integrează capitala într-un model european de dezvoltare urbană extinsă. Servește drept scenariu-țintă, oferind direcția pe termen lung și cadrul pentru alinierea tuturor politicilor urbane și teritoriale.

Această modelare scenaristică nu urmărește predicția viitorului, ci oferă un cadru de decizie strategică și urbanistică, menit să sprijine autoritățile publice în:

- ierarhizarea priorităților de investiții în funcție de riscul sistemic și de deficitul funcțional al infrastructurilor;
- consolidarea cooperării teritoriale, prin corelarea intervențiilor între municipiu, suburbii și regiunea Centru;
- stabilirea unui calendar etapizat de intervenții, de la măsuri urgente, la proiecte strategice și transformări structurale;
- alinierea politicilor sectoriale (mobilitate, edilitar, energie, social) cu documentațiile de urbanism și planurile care implica dezvoltarea metropolitană;
- corelarea etapelor de implementare cu instrumentele disponibile de finanțare și cooperare, printr-un portofoliu matur și coerent de proiecte;
- crearea unor mecanisme de coordonare interinstituțională care să asigure coerență și predictibilitate în relația dintre Primărie, Guvern și partenerii locali;
- anticiparea riscurilor urbane și teritoriale, pentru a reduce vulnerabilitățile sociale, economice și de mediu;
- maximizarea impactului investițiilor publice, prin integrarea acestora într-o viziune comună, pe termen lung, de dezvoltare urbană extinsă.

Scenariile dezvoltate în cadrul studiului reprezintă variante exploratorii construite pe baza tendințelor identificate și a nivelului de informații disponibile la momentul elaborării.

Scenariul 1: DO NOTHING

Acest scenariu Menținerea status quo-ului și perpetuarea disfuncționalităților sistemice

Acest scenariu pornește de la ipoteza menținerii status quo-ului: absența unor mecanisme formalizate de coordonare interinstituțională, continuarea dezvoltării pe baza unor proiecte sectoriale fragmentate și o relație slab structurată între municipiu, Guvern și localitățile limitrofe. În practică, aceasta înseamnă perpetuarea unei guvernante reactive, în care administrația intervine punctual, doar pentru a răspunde crizelor, fără o viziune integrată de dezvoltare urbană și teritorială.

Consecințele acestui scenariu sunt multiple

Domeniu	Impact urbanistic și funcțional
Mobilitate urbana	Mobilitatea rămâne dominată de congestii zilnice pe radiale, transportul public nu devine o alternativă reală, iar integrarea suburbană prin tren sau Park&Ride rămâne blocată
Infrastructuri edilitare	Infrastructurile edilitare (apă, canalizare, energie) continuă să funcționeze disparat, cu rețele incomplete și servicii distribuite inegal între capitală și suburbii.
Managementul deșeurilor	Gestionarea deșeurilor rămâne nerezolvată la scară metropolitană, iar întârzierea ZMD 4 prelungește presiunea pe Chișinău, crescând riscul de crize ecologice.
Dezvoltare spațială	Urbanizarea haotică se accentuează în periurban, unde noile dezvoltări rezidențiale apar fără corelare cu echipamentele publice sau infrastructurile necesare.
Performanța administrativă	Capacitatea administrativă rămâne scăzută, iar lipsa unui portofoliu matur de proiecte face ca oportunitățile de finanțare europeană 2025–2027 să fie ratate.
Social	Disparitățile sociale și teritoriale cresc: suburbii transformate în zone-dormitor, capitală suprasolicitată și o regiune fragmentată.

Funcția strategică a scenariului *Do Nothing* este una de avertizare. Scenariul arată cu claritate ce înseamnă lipsa acțiunii: degradarea infrastructurilor, pierderea competitivității și creșterea vulnerabilităților urbane și sociale. Prin contrast, acesta evidențiază importanța dezvoltării unor mecanisme de cooperare teritorială și a unei agende integrate de dezvoltare urbană extinsă.

Consecințe generale:

- Degradarea continuă a infrastructurilor edilitare.
- Congestii permanente și lipsa alternativelor reale de mobilitate.
- Extinderea urbanizării haotice în periurban.
- Creșterea disparităților între capitală și suburbii.
- Ratarea oportunităților de finanțare europeană (2025–2027).
- Izolare și pierderea competitivității capitalei.

Scenariul 2: DO SOMETHING

Intervenții selective, cu impact localizat și lipsă de coerență teritorială

Acest scenariu presupune un nivel intermediar de intervenție: autoritățile locale și partenerii lor aleg să nu rămână pasivi, dar nici nu reușesc să construiască un cadru complet de mecanisme de coordonare interinstituțională. În schimb, se implementează măsuri punctuale și proiecte sectoriale, cu sprijin extern și prin cooperări de circumstanță, care oferă rezultate vizibile pe termen scurt și mediu.

În practică, „Do Something” înseamnă:

Domeniu	Intervenții anticipate și impact urbanistic
Mobilitate	Implementarea unor benzi dedicate transportului public pe anumite coridoare, introducerea unor sisteme de Park&Ride la intrările în oraș și lansarea ticketing-ului integrat pentru câteva linii suburbane. Aceste măsuri reduc parțial congestia, dar nu rezolvă problema integrării metropolitane.
Apă și canalizare	Extinderea rețelelor secundare în unele suburbii și accelerarea branșărilor la magistrala Chișinău–Strășeni–Călărași, însă fără o acoperire completă a regiunii.
Deșeuri	Identificarea terenului pentru ZMD 4 și inițierea centrelor de sortare și reciclare, dar cu întârzieri și dificultăți de operare.
Energie	Lansarea unor programe-pilot de renovare energetică pentru clădirile publice, cu integrarea parțială a surselor regenerabile
Guvernanță	Constituirea unui Consorțiu informal inter-APL pentru cooperare teritorială între Chișinău și suburbii pentru proiecte comune, dar fără o putere juridică sau administrativă reală.
Cultură și educație	Accesarea programelor Erasmus+ și Europa Creativă pentru crearea unor rețele educaționale și culturale cu vizibilitate europeană.

Consecințele sunt mixte: calitatea vieții se îmbunătățește parțial, mobilitatea capătă soluții alternative, rețelele edilitare avansează, iar orașul devine mai prezent în proiecte europene. Totuși, lipsa unei viziuni integratoare face ca intervențiile să fie dispersate și insuficiente pentru a genera o transformare sistemică.

Funcția strategică a scenariului *Do Something* este aceea de etapă de tranziție. El arată că, și cu resurse limitate, se pot obține câștiguri importante și vizibile, dar subliniază și faptul că fragmentarea și lipsa unui mecanism clar de cooperare interinstituțională împiedică atingerea unui nivel superior de dezvoltare. Acest scenariu este util pentru a testa fezabilitatea cooperării teritoriale și pentru a crea precedentul unor proiecte comune, însă nu poate substitui un cadru integrat de cooperare și coordonare teritorială

Consecințe generale:

- Îmbunătățiri punctuale în mobilitate (benzi dedicate, Park&Ride, ticketing parțial).
- Extinderea treptată a rețelelor de apă și canalizare.
- Lansarea proiectelor pilot de renovare energetică și gestionare a deșeurilor.
- Vizibilitate crescută în programe europene (Erasmus+, Europa Creativă).
- Calitatea vieții se îmbunătățește parțial, dar inegal.
- Persistența fragmentării și a lipsei unei viziuni integrate.
- Riscul menținerii capitalei într-o poziție intermediară, fără transformare structurală.

Scenariul 3: DO EVERYTHING

Intervenție integrată orientată spre dezvoltare teritorială coordonată și creșterea rezilienței urbane

Acest scenariu reprezintă viziunea transformativă și integrată pentru orașul Chișinău și teritoriile periurbane. El presupune mobilizarea tuturor resurselor disponibile, crearea unui cadru instituțional clar și adoptarea unei strategii coerente, prin care capitala capitala își poate consolida rolul de pol urban competitiv, orientat spre dezvoltare sustenabilă și inovare, în linie cu principiile dezvoltării urbane europene.

În practică, „Do Everything” înseamnă:

Domeniu	Intervenții strategice și efecte teritoriale
Mecanisme de coordonare interinstituțională formală	Constituirea unui Consorțiu între APL și a unui Secretariat tehnic care coordonează investițiile și strategiile comune, cu rol de partener egal în relația cu Guvernul și cu donatorii internaționali.
Mobilitate metropolitană integrată	Lansarea trenului suburban, dezvoltarea stațiilor intermodale la intrările în oraș, implementarea rețelelor de benzi dedicate și a sistemului de ticketing unic, dar și crearea unei rețele extinse de piste velo. Mobilitatea devine sustenabilă, rapidă și accesibilă pentru toți.
Infrastructuri edilitare	Finalizarea rețelelor de apă și canalizare în toate localitățile periurbane, modernizarea stațiilor de epurare și integrarea infrastructurilor energetice inteligente, bazate pe surse regenerabile.
Gestionarea deșeurilor	Operaționalizarea ZMD 4 și dezvoltarea unui sistem metropolitan de economie circulară, colectare separată, centre de sortare, reutilizare și valorificare energetică.
Dezvoltare economică	Crearea de huburi economice secundare în Ungheni, Orhei și Strășeni, dezvoltarea de parcuri logistice și industriale, crearea condițiilor teritoriale și funcționale necesare susținerii investițiilor și dezvoltării economice printr-o metropolă conectată și competitivă.
Digitalizare și inovație	Lansarea unui Hub de date urbane, dezvoltarea unui model digital pentru coordonarea teritorială, planificarea urbană integrarea tehnologiilor smart city pentru mobilitate, energie și servicii publice.
Social și servicii	Crearea de huburi educaționale și medicale periurbane care reduc presiunea pe capitală și echilibrează accesul la servicii; politici active pentru reintegrarea tinerilor și a diasporei
Tranziție verde	Transformarea Chișinăului într-un oraș cu emisii reduse, bazat pe energie regenerabilă, infrastructuri eficiente și soluții de adaptare la schimbările climatice.

Implementarea acestui scenariu poate genera efecte semnificative asupra organizării teritoriale, infrastructurilor și cooperării funcționale. Scenariul indică posibilitatea consolidării rolului Chișinăului ca centru urban cu funcții regionale extinse și capacitate crescută de cooperare. Funcția

strategică a scenariului *Do Everything* este aceea de scenariu-țintă. El oferă direcția către care trebuie să tindă toate deciziile și investițiile, chiar dacă implementarea sa presupune timp, resurse și efort instituțional considerabil. Este cadrul în care cooperarea teritorială poate evolua de la intervenții punctuale la mecanisme mai stabile de coordonare și implementare, susținută de guvernanță, parteneriate și viziune comună.

Consecințe generale:

- Modernizarea completă a infrastructurilor edilitare și energetice.
- Dezvoltarea unor sisteme integrate de mobilitate urbană și periurbană (tren suburban, ticketing unic, stații intermodale).
- Gestionarea eficientă a deșeurilor prin ZMD 4 și economie circulară.
- Crearea de huburi economice, logistice și educaționale periurbane.
- Dezvoltarea unui HUB de date urbane și a unui model digital pentru coordonarea teritorială și planificarea urbană.
- Consolidarea cooperării funcționale dintre oraș și teritoriile periurbane și reducerea disparităților urban–periurban.
- Susținerea tranziției către un model urban orientat spre reziliență și dezvoltare sustenabilă

8. BIBLIOGRAFIE

Documente europene și internaționale

- Angel, S. (2012). *Planet of cities*. Lincoln Institute of Land Policy.
- Anthopoulos, L. (2019). *Smart city emergence: Cases from around the world*. Springer.
- Agenția de Dezvoltare Regională Centru. (2022). *Strategia de Dezvoltare Regională Centru 2022–2028*. Republica Moldova.
- Banister, D. (2002). *Transport planning*. Routledge.
- Banister, D. (2005). *Unsustainable transport: City transport in the new century*. Routledge.
- Barca, F. (2009). *An agenda for a reformed cohesion policy*. European Commission.
- Barca, F., McCann, P., & Rodríguez-Pose, A. (2012). The case for regional development intervention: Place-based vs place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*, 52(1), 134–152.
- Batty, M. (2013). *The new science of cities*. MIT Press.
- Beatley, T. (2000). *Green urbanism: Learning from European cities*. Island Press.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. (2024). *Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2024*. Chișinău.
- Blatter, J. (2004). *Cross-border governance in Europe*. Routledge.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65–82.
- Comisia Europeană. (2020). *Horizon Europe – Framework Programme for Research and Innovation 2021–2027*. European Union.
- Comisia Europeană. (2021a). *European Cohesion Policy 2021–2027*. European Union.
- Comisia Europeană. (2021b). *Urban mobility framework*. European Union.
- Comisia Europeană. (2021c). *Digital Europe Programme 2021–2027*. European Union.
- Comisia Europeană. (2021d). *EU strategy on adaptation to climate change*. European Union.
- Comisia Europeană. (2022). *European Territorial Cooperation (Interreg) 2021–2027*. European Union.
- Covenant of Mayors – East. (2021–2024). *Progress reports*.
- Curtis, C., & Scheurer, J. (2010). Planning for sustainable accessibility: Developing tools to aid discussion and decision-making. *Progress in Planning*, 74(2), 53–106.
- Davoudi, S. (2012). Resilience: A bridging concept or a dead end? *Planning Theory & Practice*, 13(2), 299–333.
- ESPON. (2021–2025). *Territorial evidence for policy development (ESPON 2030)*.
- European Environment Agency. (2019). *Urban sustainability in Europe*. EEA.
- European Environment Agency. (2020). *State and outlook of the European environment*. EEA.
- European Investment Bank. (2019–2024). *EIB investment reports: Municipal infrastructure*. EIB.
- Comisia Europeană. (2019). *The European Green Deal*. European Union.

- Comisia Europeană. (2020). *New Leipzig Charter – The transformative power of cities for the common good*. European Union.
- Consiliul Uniunii Europene. (2020). *Territorial Agenda 2030: A Future for all Places*. European Union.
- European Environment Agency. (2023). *Urban Sustainability in Europe 2023*. EEA.
- ESPON. (2021–2025). *ESPON 2030 – Territorial Evidence for Policy Development*. ESPON EGTC.
- Faludi, A. (2004). Territorial cohesion: An unidentified political objective. *Town Planning Review*, 75(1), 1–13.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class*. Basic Books.
- Geurs, K. T., & van Wee, B. (2004). Accessibility evaluation of land-use and transport strategies. *Journal of Transport Geography*, 12(2), 127–140.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N., & Meijers, E. (2007). *Smart cities: Ranking of European medium-sized cities*. Vienna University of Technology.
- Guvernul Republicii Moldova. (2018). *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”*.
- Hall, P., & Pain, K. (2006). *The polycentric metropolis: Learning from mega-city regions in Europe*. Earthscan.
- Healey, P. (2007). *Urban complexity and spatial strategies: Towards a relational planning for our times*. Routledge.
- Healey, P., Khakee, A., Motte, A., & Needham, B. (1997). *Making strategic spatial plans: Innovation in Europe*. Routledge.
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? *City*, 12(3), 303–320.
- IPCC. (2023). *Climate Change 2023: Synthesis Report*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- IDIS Viitorul. (2020–2024). *Urban development and regional disparities in Moldova*. Raport anual.
- IPCC. (2021–2022). *Sixth assessment report – Climate change*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Vintage Books.
- Kabisch, N., Korn, H., Stadler, J., & Bonn, A. (2017). *Nature-based solutions to climate change adaptation in urban areas*. Springer.
- Keating, M. (2013). *Rescaling the European state: The making of territory and the rise of the meso*. Oxford University Press.
- Komninos, N. (2008). *Intelligent cities and globalisation of innovation networks*. Routledge.
- Litman, T. (2020). *Evaluating transportation equity*. Victoria Transport Policy Institute.
- Mayors for Economic Growth (M4EG). (2022–2025). *Urban transformation projects*. UNDP & EU.
- Medeiros, E. (2021). *European territorial cooperation: Theoretical and empirical approaches*. Springer.

- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova. (2022). *Programul operațional regional 2021–2027*.
- Mora, L., Bolici, R., & Deakin, M. (2017). *Smart and sustainable planning for cities and regions*. Springer.
- Newman, P., Beatley, T., & Boyer, H. (2009). *Resilient cities: Responding to peak oil and climate change*. Island Press.
- OECD. (2017). *The governance of land use in OECD countries*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Global trends in urbanisation*. OECD Publishing.
- OECD. (2021). *Metropolitan governance for sustainable development*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Urbanisation and Cities: Global Trends and National Implications*. OECD Publishing.
- Perkmann, M. (2007). Policy entrepreneurship in multi-level governance: A comparative study of European cross-border regions. *Environment and Planning C*, 25(6), 861–879.
- Popescu, G. (2011). *Bordering and ordering the twenty-first century: Understanding borders*. Rowman & Littlefield.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. Free Press.
- Primăria Municipiului Chișinău. (2020–2024). *Planul Urbanistic General – Documente de fundamentare*.
- Scott, J. W. (2012). European politics of borders, border symbolism and cross-border cooperation. *Regional & Federal Studies*, 22(2), 213–232.
- Townsend, A. (2013). *Smart cities: Big data, civic hackers, and the quest for a new utopia*. W.W. Norton.
- UN-Habitat. (2017). *The new urban agenda*. ONU-Habitat.
- UN-Habitat. (2022). *World cities report 2022: Envisaging the future of cities*. ONU-Habitat.
- UNDP Moldova. (2019–2024). *Human development reports*.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*.
- Vale, L. J., & Campanella, T. J. (2005). *The resilient city: How modern cities recover from disaster*. Oxford University Press.
- World Bank. (2015). *Competitive cities for jobs and growth*. World Bank.
- World Bank. (2019). *Moldova urban policy review*. World Bank.
- World Bank. (2020). *Moldova urbanization review*. World Bank.

Surse Web

- <https://www.blacksea-cbc.net/about-us>
- <https://www.ccfmoldova.org/proiecte-derulare/ccf-moldova-sprijina-trecerea-de-la-ingrijirea-institutii-la-cea-familie-si>
- <https://www.slideshare.net/slideshow/concept-privind-revitalizarea-integrata-a-centrului-istoric-al-orasului-chisinau/10200121>

- <https://www.ebrd.com/home/work-with-us/projects/psd/47314.html>
- <https://2016.sr-ebrd.com/2017/04/28/making-chisinau-greener/index.html>
- <https://ro-md.net/en/news-2021-2027/approval-of-the-first-grant-contracts-for-small-value-projects-under-the-interreg-vi-a-next-romania-republic-of-moldova-2021-2027-programme>
- <https://keep.eu/projects/22281/The-CBC-Romania-Moldova-a-s-EN/>
- <https://keep.eu/projects/27164/The-best-chance-of-life-for--EN/>
- <https://keep.eu/projects/22286/COMMUNICATION-INFRASTRUCTUR-EN/>
- <https://keep.eu/projects/24645/Increasing-the-protection-o-EN/>
- <http://mecc.gov.md>
- <https://www.csis.org/analysis/moldovas-gas-futures>
- <https://www.oda.md/en/suport-antreprenorial-en/proiecte-en/proiecte-finalizate/centour-en>
- <https://www.undp.org/moldova/press-releases/31-august-1989-street-chisinau-capital-city-will-be-redesigned-becoming-green-corridor>
- <https://www.slideshare.net/slideshow/cartea-neagra-a-patrimoniului-cultural-al-municipiului-chisinau/5309833>